МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ІСТОРІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ

МАТЕРІАЛИ

IX міжвузівської науково-практичної студентсько-аспірантської конференції

м. Дніпропетровськ, 23 квітня 2015 року

Дніпропетровськ
2015

УДК 343.9+343.13

ББК 67.408+67.411

К 82

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету ДВНЗ «Національний гірничий університет», протокол № 8 від 25 березня 2015 р.

Оргкомітет:

Голова оргкомітету: Грищак С.В., к.ю.н., к.т.н., доцент, декан юридичного факультету;

Заступники голови: Шаніна Є.Г., заслужений юрист України, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології;
Хряпінський П.В., д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології;
Лень В.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

Члени оргкомітету: Пінаєв А.О., д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології;
Олійников Г.В., к.мед.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології;
Касапоглу С.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології;
Світличний О.О., к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології.
Кравець М.О., к.ю.н., доцент кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана юридичного факультету з методичної роботи.

Відповідальний секретар: Пономарьова Т.О., завідувач лабораторії, асистент кафедри кримінального права та кримінології

К 82 Матеріали IX міжвузівської науково-практичної студентсько-аспірантської конференції «Кримінальне право, кримінологія та кримінальний процес: історія, тенденції, проблеми», 23 квітня 2015 р., м. Дніпропетровськ – Д: Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015. – 182 с.

Збірник містить тези наукових доповідей, розглянутих на IX міжвузівській студентській науковій конференції «Кримінальне право, кримінологія та кримінальний процес: історія, тенденції, проблеми», проведеної 23.04.2015 р. у м. Дніпропетровськ. Студенти, курсанти, аспіранти ВУЗів Дніпропетровщини досліджують актуальні питання кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права, кримінального процесу та криміналістики за різними аспектами.

Для студентів (курсантів), слухачів магістратури, аспірантів (ад`юнктів), викладачів, науковців юридичних навчальних закладів та факультетів.

УДК 343.9+343.13

ББК 67.408+67.411

© Автори тез доповідей, 2015;
© Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ 7

Сидоріна Дарина 7
ОКРЕМІ ВИДИ ВИКРАДАНЬ: ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ 7
Анісімов Дмитро Олексійович 9
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ 9
Бикова Катерина Костянтинівна 11
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА У ВУГІЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВСТІ: 11
ОКРЕМІ ПИТАННЯ 11
Біла Аліна Андріївна 13
ЗҐВАЛТУВАННЯ: ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КАТЕГОРІЙ 13
ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ 13
Бур'янова Галина Володимирівна 16
ОКРЕМІ ПИТАННЯ, ЩОДО ПОНЯТТЯ КВАЛІФІКАЦІЇ 16
ЗЛОЧИНУ ТА ЗНАЧЕННЯ 16
Баглай Таисия Олеговна 18
ВЕРИФИКАЦИЯ СЕРИЙНЫХ ТЕРРОРИСТОВ В УСЛОВИЯХ 18
ПРОВЕДЕНИЯ АТО В УКРАИНЕ 18
Ліфінцев Олексій Володимирович 21
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ 21
ЗА ВЧИНЕННЯ ВИКРАДАНЬ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 21
Вовчук В.М. 27
НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ 27
Гордієнко Катерина Олександрівна 29
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ 29
Житарева Анастасія Олексіївна 31
ДОКТРИНАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ НОРМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 31
Князєва Анастасія Юріївна 35
ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ОБСТАВИН, ... 35
ЩО ЙОГО ПОМ'ЯКШУЮТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 35
Коба Юлія Владиславівна 37
ДИХОТОМІЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО 37
У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН 37
Кузнецова Марія Володимирівна 41
ЗАОХОЧЕННЯ І ПОКАРАННЯ ЯК ПАРНІ ПРАВОВІ 41
КАТЕГОРІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 41
Єрмаченкова Юлія Володимирівна 44
КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ: 44
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ 44
Кулінич Катерина Андріївна 46
СУСПІЛЬНА КОРИСНІСТЬ ЯК ОЗНАКА 46
ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ 46
Олєйникова Олена Олександрівна 49
Синергетика предмету і методу кримінального права України 49

Постоловська Анастасія Олегівна 52
НОРМИ ПОМ'ЯКШЕННЯ ПРИЗНАЧЕНОГО *52*
ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ *52*
Зенченко Ганна Олегівна 55
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВЕРБУВАННЯ ЖІНОК ДО *55*
СЕКСУАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ *55*
Соколенко Роман Валентинович 58
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ *58*
Кобякова Анастасія Інтізарівна 60
СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА *60*
ОЗНАКА ОКРЕМИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ *60*
Кононенко Дарина Олександрівна 62
ЗМІШАНА (СКЛАДНА) ФОРМА ВИНИ *62*
Костак Олександр Васильович 63
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНОГІЧНОЇ СТАТИСТИКИ *63*
«СТАТЕВИХ» ЗЛОЧИНІВ» *63*
Костенко Ксенія Анатоліївна 65
СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ *65*
ТА ОКРЕМІ ПИТАННЯ *65*
Костюченко Ярослав Іванович 67
ГРУПОВА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ МОЛОДІ *67*
Поух Олена Анатоліївна 69
ПРОБЛЕМИ ЛАТЕНТНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ *69*
У ВУГІЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ *69*
Левицький Сергій Валентинович 71
СТАТУС СЛІДЧОГО ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ *71*
Лелюх Олена Олександрівна 73
ДЕЯКІ ЗАХОДИ НАПРАВЛЕНІ НА ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ *73*
Лелюх Олена Олександрівна 76
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ *76*
Лємєсєва Аліна Володимирівна 79
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ *79*
Мовчан Аліна 81
Питання загальної характеристики особи злочинця, яка вчиняє *81*
злочини в галузі вугільної промисловості *81*
Ніколенко Анастасія Олексіївна 83
ВІДМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ВІД ЗАВІДОМОГО ЗАЛИШЕННЯ *83*
БЕЗ ДОПОМОГИ МАТІРЮ СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ *83*
Остапенко Анастасія Романівна 86
ПРАВОВА ДЕРЖАВА – ГОЛОВНИЙ ГАРАНТ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ВЛАСНОСТІ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ *86*
Подгорний Віталій Ігорович 88
ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВТАНОВЛЕНИХ ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ *88*
Проценко Валерія Олександрівна 91

ГУМАНІЗМ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ МІЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ... *91*
Дудник Алексей Сергеевич ... 94
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СЕРИЙНЫХ ПРЕСТУПНИКОВ ... *94*
Рожко Вікторія Володимирівна ... 98
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ... *98*
Самойленко Олексій Олексійович ... 100
СПІВВІДНОШЕННЯ ПРЕДМЕТУ ОБ'ЄКТУ ТА «ПРЕДМЕТУ» ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ... *100*
Скубченко Поліна Миколаївна ... 102
МІКРОСЕРЕДОВИЩЕ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК СКОЄННЯ КОРИСЛИВОГО ЗЛОЧИНУ ... *102*
Слаква Олександр Олександрович ... 105
Загальна характеристика правопорушень у сфері екологічної безпеки на виробництві та сільському господарстві ... *105*
Сытник Елена Владимировна ... 108
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И КВАЛИФИКАЦИЯ ПРЕСТУПЛЕННИЙ СЕРИЙНЫХ ПРЕСТУПНИКОВ ... *108*
Таранець Ольга Сергіївна ... 111
ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ... *111*
Карпенко Оксана Сергіївна ... 114
ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ВИПРАВДАНОГО РИЗИКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ... *114*
Санжаровець Валерія Андріївна ... 117
ДУМКА ПОТЕРПІЛОГО ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ... *117*
Зибалова Поліна Анатоліївна ... 121
ПРАВОВИЙ ІНФАНТИЛІЗМ ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЧИННИК ЛАТЕНТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ... *121*
Тимошишин Микита В`ячеславович ... 123
ПРОСТИТУЦІЯ: ІСТОРІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ЗАПОБІГАННЯ ... *123*
Тищенко Інна Олексіївна ... 125
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ... *125*
Ткач Анна Володимирівна ... 127
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ... *127*
Филимонов Дмитро Олегович ... 130
КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПРОСТУТУЦІЇ: ЗА ТА ПРОТИ ... *130*
Шевченко Тамара Михайлівна ... 131
ЩОДО ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ... *131*
Ярина Віктор Андрійович ... 134
СМЕРТНА КАРА В УКРАЇНІ. ЇЇ ПОВЕРНЕННЯ ... *134*
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ЮВІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ... *136*

РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ... 139

Анісімов Дмитро Олексійович 139
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ ДСБЕЗ МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ *139*
Анісімов Дмитро Олексійович 142
ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ *142*
Блохин Александр Сергеевич 145
ОСОБЕННОСТИ ПРЕМИНЕНИЯ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ *145*
- ЛИЧНОЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВО *145*
Гавриленко Борис 147
ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У НЕТИПОВИХ НОРМАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА *147*
Гусєв Владислав Сергійович 152
ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО *152*
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА *152*
Кобякова Анастасія Інтізарівна 154
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОРД *154*
Комель Максим Юрійович 156
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО *156*
ДОПИТУ ДВОХ ЧИ БІЛЬШЕ ВЖЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ *156*
Костенко Ксенія Анатоліївна 158
КОНТРОЛЬОВАНА ПОСТАВКА ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН І ПРЕКУРСОРІВ *158*
Кочет Олександра Володимирівна 161
ШЛЯХИ ЗАСТОСУВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА У ВИПАДКАХ НЕ ОХОПЛЕННЯ НИМИ ФАКТИЧНИХ ВІДНОСИН, ЯКІ СКЛАЛИСЯ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ *161*
Лук'янчиков Дмитро Євгенович 162
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ *162*
Орлов Олексій Олександрович 164
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ *164*
Тарасова Юлія Олексіївна 167
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЧИСЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ *167*
Тютюннікова Ганна Петрівна 169
ЛОГІЧНА СТРУКТУРА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ: *169*
ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ВНУТРІШНІХ ЗВ'ЯЗКІВ *169*
Черняк Наталія Петрівна 173
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ *173*
Маслій Станіслав Іванович 175
ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ *175*
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ *175*
Швець Микита 180
МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ *180*
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ *180*
ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ *180*

РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Сидоріна Дарина
студентка III курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник : Лень В.В
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ОКРЕМІ ВИДИ ВИКРАДАНЬ: ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

На сьогодні питанню боротьби зі злочинами проти власності, а саме таким злочинам як грабіж приділяється багато уваги. Це можна пояснити тим, що в структурі сучасної злочинності в Україні, вказані злочини є досить поширеними.

Важливо зазначити, що важливу в механізмі цих злочинів відіграють якості людей, які стали жертвами. Тобто, необхідно приділити увагу саме віктимологічним аспектам у цих злочинах, оскільки вивчення та аналізування поведінки людини та впровадження системи виховання, у подальшому допоможуть запобігти та зменшити злочини певних категорій. Від поведінки особи залежить дуже багато, а іноді майже все, навіть відбудеться злочин чи ні.

Дуже велике значення має визначення взаємовідносин між злочинцем і жертвою злочину для його розкриття. На жаль, але після вчинення злочину, увага правоохоронців зосереджується лише на особі злочинця, хоча вивчення його поведінки - це лише одна сторона злочину, а інша – це потерпілий і його віктимна поведінка.

Віктимологічні аспекти відіграють важливу роль при вчиненні розбоїв, оскільки людина своєю поведінкою здатна породжувати, прискорювати, ускладнювати злочинні дії в конкретних ситуаціях.

Наприклад, грабіж є досить розповсюдженим злочином. Згідно ст. 186 Кримінального кодексу України, грабіж – це відкрите викрадення чужого майна [1, С.70-71].

Багато науковців наголошують, що найрозповсюдженим предметом пограбування є предмети одягу, гроші. У наш час, досить поширеним предметом пограбування є мобільні телефони. Вони стали ідеальним предметом злочинного посягання, оскільки при своїх невеликих розмірах мають значну вартість. Також, досить поширеним предметом викрадення є дорогоцінні коштовності.

На нашу думку, визначальними віктимологічними аспектами, полегшуючими злочинцю процес викрадення і безпосередньо вчинення злочину є:

1. темний час доби;
2. постійне користування своїм апаратом, а також носіння його у легкодоступних місцях;
3. знаходження в громадських місцях;
4. вік особи;
5. тепла пора року;
6. знаходження власника речі (мобільного телефону або ін. речі) в стані алкогольного або наркотичного сп’яніння;
7. залишення власником своєї речі без нагляду.
8. Стать особи

Виходячи з цього, необхідно розглянути кожний аспект більш детальніше.

1.Загально відомо, що більшість пограбувань вчиняються у темний час доби, оскільки кількість випадкових свідків у такому разі зведена до мінімуму.

Необхідно також зазначити, що у світлий час доби інколи легше здійснити ненасильницькі грабежі, при більшому числі сторонніх осіб, так як людина, у світлу пору доби, вважає себе більш захищеною і не вважає за необхідне тримати коштовні речі в більше захищених місцях.

2. Постійне демонстрування своїх речей, а також носіння їх у легкодоступних місцях, таких як кишені, відкриті сумки тощо. Вважаємо це одним із віктимологічних аспектів при викраденнях. Злочинець у таких ситуаціях розуміє про легко доступність таких речей і легкість їх викрадення.

3.Більшість подібних злочинів вчиняється у місцях великого скупчення людей (громадських місцях). Це спричинено тим, що у подібних ситуаціях набагато легше загубитися у натовпі, і набагато легше, непомітно для самої жертви, витягнути речі, наприклад необережним поштовхом , ніж вчинити певний злочин у місцях невеликого скупчення людей.

4. Переважна більшість жертв подібних викрадень, припадає на категорію осіб у віці від 15 до 30 років. Як зазначала у своїй праці Т. Одинцова, що за результатами опитувань, найбільш віктимною категорією є особи у віці від 18 до 28 років [2, С.45 - 50]. Це спричинено тим, що особи в цьому віці намагаються самоутвердитися шляхом носіння модного одягу, коштовностей, а також дорогих мобільних телефонів. Також особи в цьому віці, особливо молодь, не звертають увагу на легко доступність своїх речей, що і стає одним із головних віктимних аспектів, при викраденнях.

5.Також, загальновідомий факт, що більшість викрадень все ж таки приходиться на теплу пору року, оскільки певні речі (золоті ланцюжки, браслети, телефони) не можливо заховати під верхнім одягом і вони носяться на очах у оточуючих, і знову ж таки, доступ до таких речей є більш спрощеним.

6. На нашу думку, одним із віктимологічних аспектів є саме стан особи. Під час алкогольного або наркотичного сп’яніння у людини знижується увага, швидкість реакції, з’являється неуважність, погіршується пам'ять. Всі ці фактори надають злочинцю більшість переваг, для вчинення злочину більш непомітно і дозволяє не обмежуватися однією річчю.

7. Важливим аспектом є те, що люди не завжди приділяють увагу тому, що залишають свої речі без нагляду. Через свою легковажність, люди дуже часто становляться жертвами подібних злочинів, сподіваючись на порядність оточуючих.

8. Загальновідомим фактом є те, що особи жіночої статі стають жертвами викрадень частіше чоловіків. Переважно це пов’язано з тим, що особи жіночої статі не можуть чинити супротив, також важливо зазначити, що жінки не приділяють значної уваги тому, жіночі сумки є легкодоступним місцем, особливо при великому скупченні людей.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що особи інколи не усвідомлюють того факту, що можуть постраждати від викрадення саме через свою необачність. Необхідно зауважити те, що найчастіше причиною вказаного злочину стає саме неуважність, необережне ставлення, а також провокуюча поведінка особи, тобто віктимологічні аспекти. Значна кількість подібних злочинів могла б знизитися, завдяки належно мій психологічній поведінці людей, приділяли відповідні міри по збереженню своїх речей і були більш уважними.

Список використаної літератури:

1.Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 03 січня 2014 року;[відповідає офіц. текстові] – К: Алерта, 2014. 188с.1

2. Т.В. Одинцова «Похищение мобильных телефонов: виктимные факторы» // Віктимологічні аспекти злочинності: Кримінологічні дослідження: Випуск 1/ Луган. держ. ун-т внутр. справ; Луган. Гуманіст. Центр; [відп. ред. В.І. Поклад]. - Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 152с.

Анісімов Дмитро Олексійович
курсант ІІІ курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

З набуттям чинності Кримінальним кодексом (далі – КК) України 2001 року розпочалося впровадження у правозастосовну практику вперше формально відокремленого комплексу норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності.

Так, згідно з даними Державної судової адміністрації України, від кримінальної відповідальності були звільнені у 2002 році – 12579 осіб, у 2003 році – 27079 осіб, у 2004 році – 22557 осіб, у 2005 році – 30260 осіб, у 2006 році – 23655 осіб, у 2007 році – 32021, а у 2008 році – 22789 осіб. Як видно, діяльність нашої держави спрямована на досягнення цілей кримінального права засобами заохочення і триває з 2001 року до теперішнього часу [1].

Одним із видів звільнення від кримінальної відповідальності є дійове каяття. Визначення цієї підстави надається в дев'ятому розділі КК України ст. 45 «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям». Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

В.В. Ярош проаналізувавши, ст. 45 КК України, дійшов висновку, що дійове каяття характеризується трьома елементами, а саме: щирим розкаянням, активним сприянням розкриттю злочину та повним відшкодування заподіяного збитку або усуненням нанесеної шкоди. Він вважає, що відсутність хоча б однієї із зазначених складових дійового каяття виключає звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України. Виключення можуть становити лише випадки вчинення злочину або замаху на нього, внаслідок яких не заподіяний збиток або не нанесена шкода [2].

Ми можемо побачити, що законодавець при прийнятті КК України 5 квітня 2001 року вбачав, що всі елементи передбачені в ст. 45 є обов'язковими.

З моменту вчинення злочину починаються кримінально-правові відносини, які спрямовані на встановлення кримінальної відповідальності особі, що вчинила злочин. Однак наявність передумов та підстав, визначених ст. 45 КК України, створює інші правові наслідки. Перспектива притягнення до кримінальної відповідальності у зв'язку з цим змінюється на звільнення від кримінальної відповідальності. Зміна кримінально-правових наслідків злочину в результаті дійового каяття повинна свідчити і про зміну кримінально-правових відносин. Тут слід розглянути декілька можливих варіантів: 1) кримінально-правові відносини не змінюються; 2) кримінально-правові відносини зупиняються; 3) кримінально-правові відносини не зупиняються, а трансформуються в інший їх вид [3].

Спробуємо в рамках цієї доповіді розглянути кожний із цих варіантів.

Після дійового каяття в держави виникає обов'язок звільнити таку особу від кримінальної відповідальності. Тобто при тому самому суб'єктному складі змінюються права та обов'язки сторін. Зазначене свідчить про те, що перший варіант є невірним. Вибір між іншими варіантами залежить від того, що розуміти під об'єктом кримінально-правових відносин. Останній у науці визначається по-різному. Зокрема, автори підручника з кримінального права, підготовленого колективом кафедри кримінального права Національної юридичної академії України, вважають, що таким об'єктом є особисті, майнові або інші блага особи, зменшення яких передбачається в санкції статті Особливої частини КК України, за якою особа визнається винною у вчиненні злочину, і які визначені обвинувальним вироком суду. Ю.Б. Мельникова іншої думки: кожні окремі кримінально-правові відносини мають свій спеціальний об'єкт – конкретне кримінальне покарання за злочинне діяння. В.П. Бож'єв та Е.А. Фролов об'єкт кримінально-правових відносин визначають як кримінальну відповідальність. Н.А. Огурцов таким об'єктом вважає злочин, а А.І. Санталов – злочинця. Уявляється більш переконливою позиція, згідно з якою об'єктом кримінально-правових відносин є кримінальна відповідальність. Після дійового каяття про притягнення особи до кримінальної відповідальності не може бути і мови [3].

З вище зазначеного ми можемо дійти висновку, що звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, як і будь-який інший вид звільнення від кримінальної відповідальності, є формою дострокового зупинення кримінально-правових відносин у тому виді, в якому вони перебували до цього. Прийняття судом дійового каяття є юридичним фактом, який зупиняє при цьому кримінально-правові відносини.

Список використаної літератури:

1. Козак О. С. Ефективність звільнення від кримінальної відповідальності в Україні : монографія / О. С. Козак ; за ред. О. М. Бандурки. – К. : Освіта України, 2009. – С. 204.
2. Ярош В. В. Дійове каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності передбачена загальною частиною Кримінального кодексу України / В. В. Ярош // Форум права. – 2013. - № 1. – С.1244-1250 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13yvvkku.pdf.
3. Столяренко Ю. Дійове каяття та кримінальна відповідальність / Ю. Столяренко // Актуальні проблеми кримінального права України. – 2007 - Харків. – С.73-75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nulau.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI/24.htm

Бикова Катерина Костянтинівна
студентка групи ЕД-13м, факультет менеджменту
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Лень В.В
професор, к.ю.н., доцент

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА У ВУГІЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВСТІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Згідно із законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», екологічна безпека — це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршенню екологічного стану та виникненню небезпеки для здоров'я людей [1].

Найбільш небезпечні для природного середовища гірничо-металургійні підприємства. Великої шкоди ці підприємства завдають повітряному басейну, спричинюючи появу кислотних дощів, земельним ресурсам, утворюючи кар'єри, а також зумовлюють значне теплове забруднення середовища.

Вугільна промисловість спричиняє цілу низку серйозних екологічних проблем, а саме, – забруднення повітря, зміна геологічного, гідрологічного та гідрохімічного режимів територій на яких розташовані вугледобувні підприємства. Зважаючи на значний вплив вугільних підприємств на стан навколишнього середовища, на законодавчому рівні були закріплені основні екологічні вимоги у сфері проведення гірничих робіт, а саме:

- розташування виробничих підрозділів гірничого підприємства, складів корисних копалин і відвалів порід з урахуванням можливості проведення профілактичних заходів щодо запобігання їх самозайманню;
- застосування екологічно безпечних гірничих технологій;
- впровадження передових технологій проведення гірничих робіт та очищення стічних вод і відпрацьованого повітря;
- раціональне використання мінеральних відходів порідних відвалів (сховищ) для повторної переробки на основі широкого застосування новітніх технологій;
- організація санітарно-захисної зони між гірничим підприємством і жилими будівлями відповідно до законодавства;
- запобігання осіданню, підтопленню, заболочуванню, засоленню, висушенню та забрудненню відходами виробництва поверхні землі;
- запобігання несприятливому впливу водовідведення з гірничих виробок на рівень грунтових вод і поверхневі водні об'єкти;
- зниження рівня викидів, скидів речовин, що забруднюють довкілля у процесі гірничого виробництва, та вжиття заходів щодо запобігання аварійним ситуаціям, пов'язаним із залповими та раптовими викидами і скидами;
- своєчасне проведення рекультивації земель;
- додержання інших вимог, передбачених законодавством про охорону навколишнього природного середовища [2].

Проектами гірничих підприємств передбачаються заходи щодо запобігання шкідливому впливу гірничих робіт на життя та здоров'я населення, довкілля та природні ресурси, які здійснюються власником (керівником) гірничого підприємства відповідно до законодавства.

Під час проектування, будівництва та експлуатації гірничих підприємств і гірничих виробок здійснюються заходи, спрямовані на збереження водних об'єктів, лісових масивів та охорону водоносних горизонтів (пластів) від виснаження (забруднення). Будівництво та введення в експлуатацію гірничих підприємств, не забезпечених очисними спорудами, забороняється.

Проте, незважаючи на законодавче закріплення зазначених вимог, за останні роки у вугільних регіонах з надзвичайно високим техногенним навантаженням від діяльності вуглевидобувних підприємств та інтенсифікації процесів, що виникають в ході ліквідації збиткових шахт, відбуваються значні негативні зміни геологічного та водного середовища, забруднення атмосферного повітря, підземних і поверхневих вод, деградація земель, що пов'язана з осіданням земної поверхні у зонах підробки гірничими виробками та зі складуванням шахтних порід у відвали, тощо.

Таке екологічне становище в країні зумовлено низкою факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, у тому числі відсутністю державної програми із забезпечення високого рівня екологічної безпеки та конкретних заходів щодо її покращення. Це не дозволяє у перспективі гарантувати надійне енергозабезпечення країни, яке б стало запорукою її національної безпеки.

Запобігання і зменшення комплексного впливу господарської діяльності підприємств вугільної галузі на навколишнє природне середовище здійснюється системою механізмів державного управління шляхом правового регулювання та адміністративного управління.

До системи державного управління екологічною безпекою надрокористування відносять правові обмеження серед яких можна виділити основні:

- адміністративні заходи запобіжного характеру (дозвільна система і ліцензування, погодження, узгодження, екологічна експертиза й оцінка впливу на довкілля, моніторинг, контроль і аудит);
- економічні заходи обмеження (економічне оподаткування і податкове стимулювання, страхування);
- юридична відповідальність за порушення законодавства.

Аналіз механізмів державного управління охороною довкілля вугільної галузі свідчить про відсутність системного підходу до цієї проблеми внаслідок: недосконалості правових визначень та причинно-наслідкових зв'язків між окремими законодавчими актами природо ресурсного права, ігнорування окремих екологічних аспектів, тощо; невідповідності контрольних заходів в управлінській діяльності за документально-проголошеними обіцянками надрокористувачів і фактичному стану на різних етапах життєдіяльності підприємств та недостатнього урегулювання питань втілення новітніх технологій з екологічних обґрунтуванням; низької ефективності економічного механізму впливу на надрокористувачів у зв'язку з віднесенням затрат, пов'язаних з природоохоронною діяльністю на собівартість продукції, та відсутністю резервних фондів підприємств на випадок надзвичайних ситуацій і на ліквідацію негативних екологічних наслідків діяльності підприємств після їх закриття, що має особливе значення в умовах ринкових відносин та приватизації вугільних шахт [3].

Вимоги чинного законодавства України, інших нормативно-правових актів обумовлюють необхідність розробки нових, більш дієвих заходів та концептуальних підходів щодо розв'язання питань охорони навколишнього середовища у вугільних регіонах.

Перелік посилань:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991.
2. Гірничий Закон України № 1127-XIV від 06.10.1999 р.
3. Маєвська Н.В. Державне управління екологізацією надрокористування у вугільній промисловості України / Н.В. Маєвська // Університетські наукові записки. – 2005. – №1-2 (13-14). – С. 276-284.

Біла Аліна Андріївна
студентка III курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник : Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ЗҐВАЛТУВАННЯ: ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КАТЕГОРІЙ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ

На сьогодні найбільш резонансними злочинами, які піднімають хвилю громадського обурювання, є злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Дослідження зґвалтування й ефективне попередження цього злочину неможливо без дослідження жертви злочину, впливу жертви на вчинене зґвалтування, без використання у профілактичних цілях відповідної інформації.

Поведінка потерпілого тісно пов’язана з його особистісними якостями: статтю, віком, професією, суспільним, сімейним положенням тощо. Без знання цих обставин неможливо здійснювати профілактику злочинів, тому що злочинець у багатьох ситуаціях виступає у взаємодії з конкретною життєвою ситуацією [1, С. 84]. Адже на поведінку значний вплив вчиняють демографічні і соціально рольові ознаки потерпілих, які в свою чергу мають цілком визначене кримінологічне значення як умови, що зробили особу уразливою для насильства і поставили її в позицію жертви [2, С. 70].

На ступень віктимізації особи впливає не в останню чергу її стать. Жертвою злочинів, передбачених ст. ст. 152–156 Кримінального кодексу України, може бути особа як чоловічої, так і жіночої статі. Дослідження, які проводила А. С. Лукаш, показали, що 100 % потерпілих від зґвалтування є представники жіночої статі, хоча ними можуть бути і чоловіки. Однак, це пов’язано не з відсутністю таких злочинів узагалі, або, як затверджують деякі дослідники, з неможливістю вчинення такого злочину [3, С. 5361; С. 47, 48], а з незаявою про них потерпілих.

Стосовно віку жертви можна стверджувати про наступний розподіл жертв зґвалтування за віковими групами. Дівчинки у віці 4–6 років стали жертвами зґвалтування у 1,5 % випадків, а у віці з 13 до 19 років — 50,3 %, у віці з 20 до 23 років — 14,4 %, з 24 до 32 років — 15 %, з 30 до 70 років — 15,1 %, з 71–81 — 3,7 % випадків від загальної чисельності зґвалтувань. У більшості випадків жертвами зґвалтування стають неповнолітні, незаміжні (79, 5 %) та розлучені жінки. У ході дослідження виявлена наступна особливість: жінки, що мають родину і дітей, рідше стають жертвами нападу незнайомого, випадкового ґвалтівника. Це обумовлюється тим, що зазначена категорія жінок має менше можливості (бажання) знаходитися у криміногенних місцях і компаніях, де існує реальна небезпека стати жертвою насильства, у тому числі сексуального.

Значний вплив на віктимізацію особи, яка є потенціальною жертвою зґвалтування, має освіта жертви. Аналіз освітнього рівня потерпілих від зґвалтування показав, що найбільш питома вага припадає на група осіб, що мають неповну середню освіту переважно через шкільний вік — 39,0 %. І, навпаки, жінки з середньою чи спеціальною освітою стали жертвою ґвалтівника у 34,4 % і 15,3 % випадків відповідно. Таким чином, чим вище інтелектуальний рівень жінки, тим імовірніше вибір адекватної поведінки і, відповідно, можливість не опинитися у віктимній ситуації. Відсутність же серед жертв зґвалтування жінок без освіти, свідчить про маргінальність цієї групи населення і високу латентність злочинів, чинених відносно них. Такий висновок підтверджується і тим, що у більшості випадків жертвами зґвалтування стали жінки, що займаються некваліфікованою і низько кваліфікованою працею (робітниці) і те, що саме невисоке матеріальне становище багатьох жертв зґвалтування багато у чому визначає характер способу проведення дозвілля і становлення нових знайомств: 83 % потерпілих були робітниками, а 17 % — службовцями.

Що стосується, напрямку роботи, то 24,7 % працювали у сфері торгівлі переважно реалізаторами, 11,7 % — офіціантами, 9,1 % — медичними працівниками, 6,5 % — швачками. Решта 48, 0 % мали інші місця роботи.

Розглядаючи віктимологічну характеристику такого злочину як зґвалтування, необхідно звернутись до аналізу характеру відносин між злочинцем і його жертвою, що у значній мірі допомагає з’ясувати сутність і зміст окремих елементів механізму злочину. Механізмом вибору злочинцем своєї жертви керують не тільки криміногенні і віктимні фактори, але й певні передумови взаємовідносин між заподіювачем шкоди і його жертвою [4, С. 34].

Окремо слід розглянути характер і ступінь знайомства жертви зі злочинцем. Відповідно до цього критерію, жертв зґвалтування можна розділити на чотири групи потерпілих: особи, відносини яких зі злочинцем виникають у момент вчинення злочину; особи, відносини яких зі злочинцем розвивалися в рамках випадкового знайомства; особи, відносини яких зі злочинцем формувалися в рамках особистого знайомства; особи, що знаходились зі злочинцем у подружніх, родинних та інших близьких стосунках [5, с. 124].

Так, згідно з дослідженнями, які проводились М. О. Ларченко, 191 (64,7 %) потерпілих від статевих злочинів були знайомі із злочинцем, незнайомі — 96 (32,5 %), знаходились у родинних зв’язках із злочинцем — 8 (2,7 %). Крім цього, було опитано 107 осіб, засуджених за статеві злочини, переважно більшість яких передбачена ст. ст. 152, 153 Кримінального Кодексу України. На запитання, чи були ви знайомі з потерпілою до скоєння злочину, 36 (33,6 %) відповіли негативно; 41 (38,3 %) зазначили, що мало місце недовге знайомство; в 30 (28,0 %) випадках злочинця і потерпілу пов’язували близькі стосунки; в одному випадку (0,9 %) був наявний родинний зв’язок. Очевидно, що стосунки злочинця і потерпілої особи певною мірою визначають характер, інтенсивність та суспільну небезпечність злочинного посягання [6, с. 11].

Важливе місце в детермінації статевих злочинів займає поведінка потерпілої особи. Саме вживання алкогольних напоїв, наркотичних або інших психотропних речовин найбільше призводить до скоєння злочину.

Перебування у стані алкогольного (наркотичного або іншого) сп’яніння, де, з однієї сторони, вживання алкоголю сприяє збільшенню агресивності злочинця, зниженню контролю, розгальмуванню статевих потягів тощо, з іншої сторони, знижує пильність жертви, критичне сприйняття ситуації, можливість чинення опору. Як показало дослідження, у стані сп’яніння (а абсолютній більшості — алкогольного) знаходилося 52 % жертв зґвалтування. У 40 % випадків зґвалтуванню передувало спільне вживання жертвою і ґвалтівником спиртних

напоїв (у деяких випадках — уживання наркотичних засобів). Виявлено, що 4 % жертв зґвалтування зловживали алкоголем і наркотичними засобами (знаходилися у залежності від них).

Перебування у компанії малознайомих людей. Насамперед це стосується ситуативних знайомств (на вулиці, на дискотеці, у барі в інших місцях проведення дозвілля) з наступним уживанням спиртних напоїв, відвідуванням квартири ґвалтівника, відлюдних місць тощо. Також це стосується таких ситуацій, як, наприклад, відвідування вечірок, днів народжень незнайомих людей за компанію з подругою тощо. Така поведінка найчастіше характерна для неповнолітні, що стали жертвою групового зґвалтування.

Перебування у компанії знайомих людей у так званій ризиковій ситуації, тобто коли існує реальна можливість сексуального нападу. Така ситуація може складатися з таких обставин, як місце, час і умови, в яких розвивається дія, інтимне або сексуально напружене становище [7, С. 87; С. 2131].

Протидія злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості особи повинна проводитися в комплексі попереджувальних заходів. На загально-соціальному рівні в державі необхідно створити умови для формування духовних, культурних та моральних цінностей суспільства.

Віктимологічна профілактика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи повинна складатися з виховної роботи серед населення, насамперед серед молоді. Необхідно проводити в навчальних закладах різного рівня лекції-бесіди, в яких роз’яснювати, як не стати жертвою статевого злочину, наголошувати на обов’язковості повідомлення правоохоронних органів у випадку, коли злочин був вчинений. Проведення виховної роботи є завданням служб у справах неповнолітніх, кримінальної міліції у справах неповнолітніх та інших спеціалізованих суб’єктів — працівників правоохоронних органів, судів тощо.

Список використаних джерел

1. Косенко С. С, Віктимологічна профілактика статевих злочинів щодо неповнолітніх: Дис. … канд. юрид. наук. — К., 2004. — 211 с.
2. Ривман Д. В., Устинов В. С. Виктимология: Монография — Н. Новгород: НЮИ МВД РФ, 1998. — 104 с.
3. Куц В. М., Дишлевой О. Ю. Медикоправові аспекти криміналізації зґвалтування особи чоловічої статі / В. М. Куц, О. Ю. Дишлевой // Кримінальне право України. — 2006. — № 2.;
4. Полубинский В. И. Практические аспекты криминальной виктимологии. — М., 1982. — 264 с.
5. Криміналогія (загальна частина): навч. посіб. / Кол. Авторів: А. Б. Блага, І. Г. Богатирьов, Л. М. Давиденко та ін.; за заг. Ред. О. М. Бандурки. — Х.: Вид-во ХНУВС, 2010. — 240 с.
6. Лукаш А. С. Зґвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та її попередження: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. С. Лукаш — Х., 2007. — 21 с.
7. Кадонцев Ю. В. Методика расследования изнасилований, совершенных лицами молодежного возраста (18–25 лет): Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Уфа, 2001. — 197 с.: Минская В. С. Опыт виктимологического изучения изнасилования // Вопросі борьбы с преступностью. — М.: Юрид. лит., 1972. — Вып. 17.

Бур'янова Галина Володимирівна
студентка III курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник : Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ, ЩОДО ПОНЯТТЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ТА ЗНАЧЕННЯ

В галузі кримінального права під кваліфікацією розуміють юридичну оцінку злочину і встановлення (застосування) тієї чи іншої кримінально-правової норми, яка найбільш повно описує ознаки конкретного злочину. Кваліфікувати злочини означає встановити повну відповідність його ознак ознакам норми, яка передбачає відповідальність саме за вчинення цього злочину. Термін «кваліфікація» походить від латинського *qualis* — який, якої якості. Кваліфікація взагалі — це віднесення певного явища, речі за їхніми властивостями (якістю, ознаками) до певного класу чи категорії. Правова кваліфікація — це пошук, вибір і застосування до певної події, випадку конкретної правової норми. Актуальність даного питання полягає у неправильному визначенні та застосуванні слідчими, прокурорами та іншими посадовими особами правової норми до конкретно вчиненого злочину. Допущення такої помилки в кваліфікації перешкоджає у встановленні адекватної оцінки характеру і ступеня суспільної небезпеки діяння, призначенню справедливого покарання, визначенню підслідності та підсудності, вирішенню інших питань. Тому помилка в процесі кваліфікації злочину обов'язково знаходить свій відбиток й на становищі підсудного, обвинуваченого, підозрюваного. Між тим правильна кваліфікація злочину має вирішальне значення і в процесі здійснення кримінального судочинства [1].

Досліджувана категорія є надзвичайно складним видом правозастосування. Ці питання досліджували А. Герцензон, В. Кудрявцев, А. Зелінський, Б. Куринов, С. Тарарухін, В. Навроцький, О. Дудоров, В. Лень, А. Савченко та багато інших. Будь-який інший процес не вимагає врахування значної кількості конкретно обумовлених обставин вчиненого діяння, досконалого знання законодавства, судової практики, що передбачає відповідальність за вчинення такого злочину. По суті, кваліфікація може бути правильною лише тоді, якщо буде застосовано саме ту норму, яка передбачає конкретне діяння, тобто застосовано лише одну і лише певну, конкретну відповідну норму. У визначенні А. Герцензона поняття кваліфікації злочинів вказівка на відповідність конкретного діяння ознакам того чи іншого складу злочину, передбаченого кримінальним законом, не визначає цієї норми, єдино правильної для цього випадку норми. Цей недолік робить поняття кваліфікації злочинів малопридатними для практики. У подальшому найбільший внесок у розвиток теорії кваліфікації злочинів зробив В. Кудрявцев. Кваліфікація злочинів, на думку вченого, є встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння та ознаками складу злочину, передбаченого кримінальним законом [2]. На відміну від А. Герцензона В. Кудрявцев точніше визначає ту норму, яку необхідно застосувати при кваліфікації злочину. Таку думку, як і В. Кудрявцев підтримують А. Зелінський, Б. Куринов і С. Тарарухін [3].

Велике практичне значення кваліфікації злочину полягає в тому, що вона визначає:

1.) юридичну оцінку вчиненого діяння, його суспільну сутність і небезпечність (тяжкість);
2.) міру відповідальності і міру покарання;
3.) підстави для визнання особи особливо небезпечним рецидивістом;
4.) правові наслідки кримінальної відповідальності.

Кваліфікація злочинів є правовою підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності, застосування заходів кримінально-процесуального впливу, пред'явлення обвинувачення, віддання до суду, призначення покарання та його виконання.

В процесі кваліфікації мають значення не всі ознаки конкретного діяння, а лише ті з них, які визначають його кримінально-правовий зміст, тобто є ознаками складу злочину. Перелік ознак діяння, які враховуються при кваліфікації, обмежений законом, рамками складу злочину. Але за межами складу злочину перебуває чимало інших ознак, обставин, які мають кримінально-правове значення — соціальна характеристика особи, як суб'єкта злочину, склад його сім'ї, стан здоров'я, професія, певні обставини вчинення злочинного діяння тощо. Згідно з цим у кожному злочині можна виділити такі групи ознак:

1.) вся сукупність ознак і властивостей злочину;
2.) ознаки і властивості, які мають значення для вирішення кримінальної справи по суті;
3.) кримінально-правові ознаки — ознаки складу злочину.

Тому, для кваліфікації діяння важливо встановити і застосувати саме ту норму, що містить певний, конкретний склад злочину. Як видно з наведеного, такі суміжні склади злочинів відрізняються один від одного лише однією ознакою (рідше — двома). За таких умов правильну кваліфікацію можна викласти у вигляді формули П+Д, де П — всі спільні, тотожні ознаки подібних складів злочинів, а Д — та додаткова ознака, яка відрізняє цей склад злочину від інших, суміжних, подібних [4].

Кваліфікація злочинів залежно від ступеня тяжкості має важливе значення для правильного застосування Кримінального закону. Її роль полягає, насамперед, у визначенні: чинності закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених за межами України іноземцями та особами без громадянства, які не проживають постійно в Україні (ст. 8); підстав кримінальної відповідальності за готування до злочину (ч. 2 ст. 14); поняття злочинної організації (ч. 4 ст. 28); підстав і умов звільнення від кримінальної відповідальності (статті 45—49), тощо. Крім того, вказана кваліфікація злочинів має значення для вирішення низки інших правових питань, а саме про: визначення виду кримінально-виконавчої установи, у якій особа має відбувати покарання; здійснення оперативно-розшукової діяльності; провадження у кримінальних справах; застосування амністії; визначення підстав застосування вогнепальної зброї працівниками міліції та інших правоохоронних органів; порядок розміщення осіб, взятих під варту; наявність підстав для встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі; дозвіл чи відмову у наданні допуску до державної таємниці; прийняття до громадянства України, поновлення у громадянстві України і надання статусу біженця; виключення з військового обліку; особисту недоторканність і можливість затримання та арешту консульських посадових осіб у разі вчинення злочину тощо.

Отже, кваліфікація в кримінальному законодавстві — це специфічний прийом юридичної техніки, що представляє собою розподіл закріплених правових положень за єдиним критерієм на певні категорії (групи, види) і має на меті однакове розуміння і застосування кримінально-правових інститутів і норм. Тому

для правильної кваліфікації злочину необхідно вибрати і застосувати саме ту норму, яка найбільш повно описує ознаки вчиненого діяння. В цьому і полягає юридична сутність даного правового явища. З вищевказаного, сутністю даної правової категорії є встановлення всіх ознак певних злочинів і додатково ще однієї ознаки конкретного діяння і складу злочину, що його передбачає. В результаті випливає, що необхідна і єдина для кваліфікації норма відрізняється від інших подібних більшістю ознак, бо вона повніше за інші норми описує ознаки такого злочину. Але важливим недоліком в теорії, що має значний відбиток і в практиці є законодавчо незакріплене поняття «кваліфікація злочину», що призводить до існування довготривалих наукових дебатів з приводу єдиного підходу до розуміння цієї правової категорії.

Список використаної літератури

1.) М. І. Бажанов, Кримінальне право України./ Підручник. Київ.: Юрінком, Інтер., 2005. — 480 с.
2.) Герцензон А.А. - М: Изд-во ВЮА КА, 1947. — 26 с.
3.) Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений, М., «Юридическая литература», 1972. — 352 с.
4.) Теорія кваліфікації злочинів: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. В.І. Шакуна. – 5-те вид., перероб. – К. : Алерта, 2013. – 320 с.

Баглай Таисия Олеговна
студентка IV курса юридического факультета
ДВНЗ «Национальний горный университет»
Научный руководитель:
Олейников Георгий Викторович
кандидат медицинских наук, доцент

ВЕРИФИКАЦИЯ СЕРИЙНЫХ ТЕРРОРИСТОВ В УСЛОВИЯХ ПРОВЕДЕНИЯ АТО В УКРАИНЕ

Терроризм в условиях проведения АТО – это мощнейшее оружие, используемое как инструмент для достижения своих целей Российской Федерацией в борьбе против независимости Украины. Он появился в то время, когда общество переживает глубокий кризис идеологии и государственно-правовой системы. Наличие оппозиционных партий, групп раскалывает общество, не позволяет разобраться в многообразии настоящего времени, изменяющегося строя, законодательства. Как следствие это приводит к появлению террористических групп, совершивших теракты в Донецке, Луганске, Харькове, Одессе, Мариуполе и других городах Украины. В частности в Одессе, Харькове и Запорожье за период проведения АТО было совершено более 50 террористических актов. Также не может не вызывать сомнения законность ныне существующей власти ДНР и ЛНР, деморализация общества, кризис внутригосударственных отношений.[8]

На ранних стадиях терроризм делал своим объектом истинных или воображаемых виновников своих «бед» – политических лидеров или представителей власти. Поэтому идеи протеста формулировались как протест против лжи, несправедливости, угнетения масс, борьбы за честь и истину, смысл и надобность создания народных республик, необходимость воссоединения с Россией и проведения глобальных реформ. [8]

Участие в терроре, самооправдание для террориста довольно высоки. При этом цель оправдывает любые средства. Понять, кто есть кто в хаотических сепаратистских

волнениях, охвативших граничащие с Россией регионы Украины, может оказаться весьма сложным. «Возвышенность» мотивов привлекает незрелую молодежь с серьезными изменениями личности и местных маргиналов, добровольно присоединившихся к ополчению. В отдельную категорию следует выделить иностранных добровольцев и наемников. Вовлечение чаще всего происходит через организованные преступные группировки, распространяющие публичные призывы к нарушению территориальной целостности Украины и спецслужбы Российской Федерации. Люди, вступающие в ряды террористов – выходцы из разных социальных слоев и жизненных сфер. Вступление в террористическую организацию происходит через «скачок», как переход в совершенно новую социальную группу. Для нее характерны определенные и обязательные требования, которые необходимо принять как единственно правильные. Основными признаками будут: наличие преступной организации, корпоративность, конспирация, строгая субординация, наличие устава, наличие идеологии, особое правосознание, тотальный контроль за каждым членом организации, наличие службы безопасности и т.д. Основными причинами объединения в данные формирования являются: общность интересов, образ общего врага, личные симпатии и наличие лидера, невозможность совершения преступления в одиночку, гонения, унижения, амбиции, невозможность самореализоваться в социуме. Кроме того, нахождение членов террористических групп в конспиративной обстановке, изоляция от социума, в совокупности со специальными тренировками, психологической обработкой приводит к формированию специфической среды или терросреды с особым типом людей с характерным жаргоном, татуировками.[8,9] Абсолютистская риторика, идеология своей организации, отсутствие оттенков, неясностей, сомнений побуждает террористов к совершению терактов, ударов по обществу, врагу, кто бы им не считался. При этом врага определяют пророссийские лидеры организации, в том числе и мишени и методы нападения. Деструктивность данной организации формирует претензию на истину в последней инстанции, полную нетерпимость к национально-духовным ценностям, примитивность, черно-белость убеждений, ощущение своего превосходства, нечувствительность к страданиям других людей, высокая готовность убивать и умирать ради идеи на фоне высокой тренированности.[4, 9] Внутренняя убежденность приводит к формированию устойчивых «внутренних» доктрин, формированию убеждения, что «цели оправдывают средства», любое действие приемлемо, индоктринации тоталитарного синдрома «мы/они», «свои/враги», одобрение противозаконных и противоправных действий, доступ к особым силам и привилегиям, абсолютность истины террористической организации.[5,6,9] Членами террористических организаций на востоке Украины становятся бывшие преступники, психически больные, лица злоупотребляющие алкоголем и страдающие наркоманией, выходцы из неполных семей, люди которые по тем или иным причинам испытывали трудности в рамках существующих общественных структур, потеряли или вообще не имели работу.[1,9] Чувство отчуждения, возникающее в подобных ситуациях, заставляет человека присоединиться к группе, которая кажется ему столь же антисоциальной, как и он сам. Общей чертой террористов является, таким образом, сильная потребность во включении в группу подобных людей, связанная с проблемами самоидентичности. Моделирование процесса становления террориста четко обозначают 4 фактора: ранняя десоциализация, нарцистические нарушения, конфликтные ситуации с законом, личные связи с членами террористических организаций.[2, 3]

Наращивание сил и возможностей террористической организации,

вербовка новых членов, манипуляции, контроль сознания боевиков, разрыв с прошлым, дискредитация аналитического мышления, ограничение свободы, создание зависимости с терросредой, приводят в конечном счете к проблемам с психикой,

формированию патопсихологических изменений.[8] Это в свою очередь приводит к маниям, психической ригидности, дезадаптации, аномии, апатии, нарушению влечений, гипотимии, психической деградации, дереализации, дистимии, инфантилизму, компульсии, психомоторной заторможенности, расстройствам личности, вызывающими в конечном итоге асоциальное поведение и готовность к совершению террористических актов.[7] При всем различии террористических группировок всех их объединяет слепая преданность членов организации ее задачам, идеалам, большое мужество и фанатизм. Цели и идеалы, при этом служат рациональному объяснению принадлежности к террористам.

Следует отметить, что терроризм особенно бурно развивается в то время, когда ослаблена государственность. Демократизация общества привела к убеждениям о гнусном тоталитаризме, централизме, о несправедливости, о спорности национально-территориального деления страны. Правильно спланированные террористические акции, как например перед анексией АР Крым, ударили по болевым точкам, приведя к дестабилизации власти. Масштабность, дестабилизация, радикализм, эскалация насилия привели к спец террористическим результатам.[8]

Следовательно, терроризм необходимо рассматривать как крайние проявления насилия, агрессивного поведения в форме действия и преднамеренной жестокости. Причем, последняя раскрывает все психологические свойства и черты личности, способствующие проявлению жестокости. Это указывает на нарушение мотивационного компонента восприятия, памяти, мышления и нарушения личности.

Литература

1.Антонян Ю.М., Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Личность преступника. Спб, Питер.,«Юридический центр Пресс», 2004, 366с

2.Балабанова Л.М. Судебная патопсихология (вопросы определения нормы и отклонений). – Д.: Сталкер, 1998. – 432с.

3.Блэкборн Р. Психология криминального поведения.- СПб.: Питер, 2004.-496с.

4.Коновалова В.Е. Правовая психология.-Харьков.: «Консум», 1997.-160с.

5.Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. Учеб. пособ.-Спб.: Речь,2002.-255с.

6.Медведєв В.С. Кримінальна психологія : Підручник.-К.: Атіка, 2004.-368с.

7. Моховиков А.Н. Судебная психиатрия. Учеб. пособие. 3-е изд. исправ. и дополн. Одесса, Юридична літер.2004.-176с.

8. Психология террористов и серийных убийц: Хрестоматия.- Мн.: Харвест,2004.-400с.

9.Тимченко А.В., Христенко В.Е. Прикладная психология в практике правоохранительной деятельности (в схемах и таблицах): Учеб. пособ.-Х.: ООО «Одиссей».-2004.-448с.

Ліфінцев Олексій Володимирович
юрисконсульт відділення «Клініка, дружня до молоді»
КЗ «Дніпропетровська міська студентська поліклініка»
Дніпропетровської Обласної Ради»
Науковий керівник Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ВЧИНЕННЯ ВИКРАДАНЬ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Актуальність теми. Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Держава і суспільство, які відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку у населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя. Проголошуючи право на охорону здоров'я, медичну допомогу та вибір методів медичного втручання у Конституції [1, С.49, 28], та Цивільному кодексі [2, С. 283, 284].

Українська держава тим самим взяла на себе обов'язок гарантувати реалізацію цих прав кожному громадянину – за допомогою різних методів правового регулювання. Саме тому законодавство про охорону здоров'я та умови надання медичної допомоги є комплексним правовим механізмом, що охоплює норми конституційного, цивільного, адміністративного, кримінального права та права соціального забезпечення.

Безпосередню відповідальність за здоров'я населення та надання населенню медичної допомоги несуть медичні працівники. Потрібно дуже уважно і ретельно досліджувати правові проблеми охорони здоров'я, тому що виникають ситуації під час виконання медичними працівниками своїх професійних обов'язків, які прямо протилежні задачам медицини. Це виявляється в неповажному ставленні до пацієнта протягом усього лікувального процесу, в порушенні прав пацієнта на отримання інформації про стан свого здоров'я та тяжкості конкретного захворювання, методах діагностики і лікування, в тому числі про найближчі і віддалені його результати, в ненаданні чи недоброякісному наданні медичної допомоги, в проведенні медичних експериментів без згоди людини. Багато з перелічених діянь, вчинених медичними працівниками характеризуються завищеною суспільною небезпекою, несуть повну чи часткову втрату здоров'я пацієнтів, підривають авторитет медицини.

Найбільш розповсюдженими злочинами в сфері охорони здоров'я є злочини, вчинювані у сфері службової і професійної діяльності. Так, кожна людина, звернувшись до медичних установ, має право на якісне та ефективне лікування, а не на погіршення свого стану здоров'я, яке може призвести навіть до трагічних наслідків – смерті через неякісне медичне обслуговування чи халатності працівників в «білих халатах».

Проблема кримінальної відповідальності медичних працівників посідає важливе місце серед інститутів кримінального права та кримінології; вона жваво обговорюється не лише вченими – криміналістами, а й іншими фахівцями. Ця тема є дискусійною та не досить розробленою. Враховуючи те, що існує не сформованість кримінально – правової, кримінологічної термінології у цій сфері, в цілому зазначену групу злочинів можна об'єднати під назвою «злочини у сфері медичної діяльності».

Потреба в розгляді питання злочинів, вчинюваних медичними працівниками у медичній сфері, виникає через недостатню ефективність кримінально – правових норм, а також через недостатній професіоналізм і правову необізнаність про сутність злочинів у галузі охорони здоров'я працівників правоохоронних органів.

Пригальмовує розкриття злочинів як не об'єктивність медичної експертизи під час перевірки заяв про лікарські помилки, так і не достатня кваліфікація експертів. Висновки експертів підпадають під тенденцію «обілення тих медичних працівників, по відношенню до діянь яких проводиться розслідування. Синдром підтримання «честі мундиру» часто перевищує інтереси законності.

Ознака «спеціальний суб'єкт злочину – медичний працівник» не може претендувати на роль універсальної, такої, що властива всім без винятку злочинам, які порушують правопорядок у сфері медичної діяльності. У КК України суспільно – небезпечні діяння, які мають вище зазначену ознаку, містяться у різних розділах Особливої частини. Так, вона властива суспільно – небезпечним діянням, які передбачені ст. 131, 132, 139 – 145, ч. 2 ст. 168, ч. 1 ст. 184, 319 – 321, 325, 326, 354, 356, 358, 366, 384, 385 КК. Під час визначення злочину у сфері медичної діяльності, слід звертати увагу на такі ознаки: спеціальний суб'єкт – медичний працівник та зумовленість злочинного діяння виконанням (невиконанням) цим суб'єктом своїх професійних або службових обов'язків, а також на безпосередній зв'язок суспільно небезпечного діяння, вчиненого загальним суб'єктом, з особливою соціальною сферою – медичною діяльністю, як було зазначено Г. Чеботарьовою.

Згідно з точкою зору В. Глушкова, котрий досліджував злочини у сфері охорони здоров'я за КК УРСР 1960 р., вирізняв цей вид злочинів за їх суб'єктом (медичний у тому числі фармацевтичний працівник). Вчений обґрунтовує, що об'єднання цих злочинів за об'єктом неможливе, оскільки медична діяльність зачіпає різні родові та безпосередні об'єкти. На його думку, необхідною ознакою таких злочинів також є наявність тісного й безумовного зв'язку між виконанням суб'єктом професійного обов'язку та вчиненням суспільно небезпечного діяння [3, С 11 – 12].

Отже, є всі підстави зробити висновок про те, що проблема притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності є досить актуальною на наш час, обговорюється різними колами та прошарками населення та потребує чіткого і детального закріплення в КК України.

Дослідження проблем кримінальної відповідальності медичних працівників за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи започаткували, зокрема, такі дореволюційні вчені, як Л. Бертенсон, С. Мокринський, М. Неклюдов, М. Таганцев, В. Ширяєв. Вивченням вказаних проблем займались такі радянські науковці, як Ф.

Бердичевський, В. Владимиров, І. Горелик, П. Гришанін, О. Громов, М. Дурманов, М. Загородніков, І. Концевич, І. Огарков, М. Шаргородський, С. Якубов та інші. В Україні у радянський період розглядувана проблематика найбільш повно досліджена у монографії В. Глушкова. Змістовний аналіз проблем кримінально – правової охорони прав пацієнтів у період дії КК України 1960 р. попередніх КК здійснено В. Ясеницьким. У сучасній Україні різні аспекти кримінально – правової характеристики аналізованих злочинів досліджували, зокрема, такі науковці, як А. Азаров, П. Андрушко, В. Балабко, М. Бажанов, А. Байда, В. Борисов, Л. Брич, В. Бурдін, В. Галай, Л. Гапотій, С. Гречанюк, С. Гринчак, Н. Гуторова, О. Дудоров, В. Заброцький, М. Коржанський, В. Куц, В. Лень, Я. Лизогуб, Є. Мавед, О. Пунда, О. Сапронов, І. Сенюта, В. Смітієнко, С. Стеценко, Є. Фесенко, І. Філь, К. Черевко, В. Ясеницький. Дослідження професійних і службових злочинів, які вчинювалися медичними працівниками, проводилися такими дослідниками, як В. Акопов, Ф. Бердичевський, В. Глушков, Н. Крилова, В. Колосова, Є. Маляєва, Н. Мірошниченко, І. Огарков, Я. Старостина, А. Язухін та ін. Аналіз юридичної літератури з опрацьовуваної тематики дозволяє зробити висновок про те, що більшість названих робіт, присвячених відповідальності за злочини у сфері охорони здоров'я, має вузький напрямок. Багато положень, які формулюються авторами, характеризуються неповнотою і фрагментарністю розв'язуваних питань. Комплексне дослідження, яке включало б кримінально – правові і кримінологічні аспекти злочинності медичних працівників, про які ми говоримо, проводиться вперше.

Більшість науковців розглядають резерви якісного кримінологічного і кримінально – правового забезпечення інтересів пацієнта та попередження злочинних діянь у сфері охорони здоров'я у двох напрямах. Перше орієнтує законодавця на посилення санкцій кримінально – правових норм, що певною мірою стимулюють лікарів до виконання професійних обов'язків в рамках затверджених відомчими нормативними документами стандартів поведінки. Суть другого напряму полягає у додатковій криміналізації дій (бездіяльності), що відхиляються від офіційно схваленої моделі професійної поведінки медичного працівника і ставлять у небезпеку права і свободи пацієнта. Як справедливо зазначається в літературі, проблеми злочинів та кримінальної відповідальності медичних працівників – одні з найбільш складних у системі права, оскільки вимагають спеціальних знань і методів розслідування, обліку та аналізу багатьох факторів, передумов, пов'язаних з деонтологічними вимогами, великою варіативністю конкретних обставин тощо.

На сьогодні в кримінологічній і кримінально – правовій науках використовується різна термінологія для позначення злочинних діянь, вчинюваних медичними працівниками: «злочини у сфері охорони здоров'я»; «професійні злочини у медичній діяльності»; «злочини у сфері медичної діяльності»; «професійні медичні злочини» тощо. Так, В. Глушков під злочином у сфері охорони здоров'я розуміє умисне або необережне суспільно небезпечне діяння у сфері медичного обслуговування населення, вчинене медичним працівником у сфері порушення професійних обов'язків, що спричинило або могло спричинити істотну шкоду інтересам держави, суспільним відносинам у сфері охорони

здоров'я, здоров'ю окремих громадян. Має рацію І. Кирилюк, який зазначає, що поняття «злочини у сфері охорони здоров'я» та «злочини у сфері медичної діяльності» співвідносяться між собою як ціле та частина, тобто перше поняття охоплює всі посягання на суспільні відносини у сфері реалізації права на охорону здоров'я, відображає безпосередньо медичну діяльність і є складовим – здоров'я, друге елементом цілого. Цілком очевидно, що злочини в сфері охорони здоров'я можуть бути вчинені не тільки медичними, фармацевтичними працівниками або цілителями як спеціальними суб'єктами, а й іншими особами.

«Професійні злочини медичних працівників» інколи визначаються як злочини, що вчинюються при здійсненні суто професійних функцій з порушенням сучасних вимог медичної науки та практики, положень медичної етики та лікарської деонтології, приписів закону, прийнятих нормативних актів. Г. Чеботарьова вважає, що злочин у сфері медичної діяльності може бути визначений як передбачене КК України суспільно небезпечне діяння, яке вчинюється медичним працівником у зв'язку з виконанням (а також невиконанням або неналежним виконанням) ним своїх професійних обов'язків з надання медичної допомоги чи медичної послуги, а також діяння, що завдає шкоди суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом, у зв'язку з зайняттям медичною діяльністю особою, яка за законом не має на це права.

Варто зазначити, що в науці кримінального права пропонуються засновані на різних критеріях класифікації злочинів, вчинюваних медичними працівниками і спрямованих проти життя та здоров'я людини. Так, за формою вини ці злочини можуть бути поділені на умисні (примушування до вилучення органів або тканин для трансплантації, незаконне проведення аборту тощо) та необережні (наприклад, неналежне виконання особою своїх професійних обов'язків). За наявністю чи відсутністю корисливої мотивації аналізовані злочини можна класифікувати на корисливі (зокрема, незаконна торгівля органами або тканинами людини) та інші (наприклад, ненадання допомоги хворому). За особливістю об'єктивної сторони розглядувані злочини можуть бути поділені на вчинювані шляхом дії (скажімо, незаконне проведення аборту), шляхом бездіяльності (ненадання допомоги хворому тощо), а також змішані, тобто вчинювані як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності наприклад, розголошення лікарської таємниці). Сучасний період розвитку вітчизняного кримінального законодавства в частині регламентації відповідальності медичних працівників за вчинення професійних злочинів характеризується дією (до 2001 року) КК України 1960 р. з відповідними змінами, який мав низку статей, що передбачали кримінальну відповідальність медичних працівників: ст. 108 – 3 КК «Зараження вірусом імунодефіциту людини медичними, фармацевтичними працівниками та працівниками інших сфер», ст. 108 – 4 КК «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на зараження вірусом імунодефіциту людини та його результатів», ст. 109 КК «Незаконне проведення аборту», ст. 113 КК «Ненадання допомоги хворому особою медичного персоналу». У КК України, на відміну від кримінальних законів окремих зарубіжних країн (Азербайджан, Грузія, Франція), відсутня відповідальність за генетичні маніпуляції. Незаконні генетичні дослідження над людиною, вчинення злочинів у сфері репродуктивних технологій, незаконні дії з

людським ембріоном, незаконне проведення штучного запліднення особою медичного персоналу проти волі жінки та з порушенням встановленого законом порядку проведення таких дій (Азербайджан, Естонія, КНР, Франція). У цій частині зарубіжний досвід потребує прискіпливого вивчення і, вочевидь, часткового запозичення при запровадженні в Україні відповідних кримінально – правових заборон. Завдання щодо посилення боротьби зі злочинами проти життя і здоров'я людини зумовили необхідність проведення нових наукових досліджень для розробки теоретичних положень і практичних рекомендацій стосовно початкового етапу розслідування злочинів, вчинених при наданні медичної допомоги. Структуру кримінальної характеристики злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги, утворюють дані про: предмет безпосереднього посягання; спосіб злочину; особу потерпілого; особу злочинця; слідову картину злочину. Типовими приводами порушення кримінальних справ досліджуваного виду злочинів є: скарги хворих, їхніх близьких та родичів; повідомлення, опубліковані в пресі; повідомлення закладів охорони здоров'я, у тому числі й судово – медичних експертів, патологоанатомів; безпосереднє виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором або судом ознак злочину під час розслідування або судового розгляду інших кримінальних правопорушень.

Перевірка заяв та повідомлень про злочини, вчинені при наданні медичної допомоги, включає такі заходи: отримання пояснення від медичних працівників, що мали відношення до надання медичної допомоги; ознайомлення з первинними медичними документами (історія хвороби, амбулаторна картка, рентгенограми, результати лабораторних аналізів тощо); ознайомлення з матеріалами відомчих перевірок, клініко – анатомічних та клінічних конференцій (у тих випадках, якщо вони проводилися); ознайомлення з розподілом обов'язків між медичними працівниками; вивчення законодавчих актів, наказів, інструкцій, які містять відомості, що належать до даного випадку; вивчення спеціальної медичної літератури щодо даної справи; консультація зі спеціалістами – медиками.

Звернемося до статистичних даних щодо злочинів, вчинених медичними працівниками по Дніпропетровській області. Під час перевірок органами прокуратури додержання вимог законодавства, спрямованого на забезпечення захисту прав дітей під час реалізації державних і місцевих програм з охорони дитинства, цільового використання виділених на зазначені цілі бюджетних коштів упродовж 2013 року встановлено наступні недоліки у сфері порушення вимог Законів України «Про охорону дитинства» та «Основи законодавства про охорону здоров'я в Україні». Посадовими особами в однієї з лікарень здійснено підробку особової медичної книжки особи, яка перебуваючи на обліку у лікаря – фтизіатра з приводу відкритої форми туберкульозу, була працевлаштована прибиральницею у дитячий центр соціальної реабілітації. Також встановлено, що в одному з районів м. Дніпропетровська не вжито заходів для безкоштовного забезпечення продуктами дитячого харчування дітей перших двох років життя із малозабезпечених сімей. Не було проведено відправлення запитів щодо кількості малозабезпечених сімей з дітьми віком до 2 – х років до виконкомів м. Кривий Ріг, що унеможливлює забезпечення дітей вказаної категорії безкоштовним харчуванням. Прокурорськими перевірками у м. Дніпропетровську,

Дніпродзержинську, Кривому Розі, Орджонікідзе, Нікополі, Дніпропетровському, Криворізькому, Васильківському, Солонянському, Царичанському, П'ятихатському районах встановлено порушення законодавства в діяльності органів охорони здоров'я, лікувальних закладів щодо додержання прав дітей – інвалідів в частині забезпечення безоплатними ліками за рецептами лікарів, санаторно – курортним лікуванням. Також встановлено факти неналежного розроблення лікарсько – консультативними комісіями лікувально – профілактичних закладів індивідуальних програм реабілітації дітей – інвалідів, що обмежило їх права на отримання відповідних заходів для реабілітації.

Отже, найбільш розповсюдженими недоліками є заповнення лише послуг медичної реабілітації, незалучення відповідних спеціалістів, що здійснюють реабілітацію, відсутність рекомендацій щодо форм навчання, відсутність позначки про ознайомлення законних представників дітей – інвалідів з індивідуальною програмою реабілітації, порушення порядку підпису програми, відсутність дати контролю, не направлення програм реабілітації до органів праці та соціального захисту населення. Виявлено факти відсутності або формального проведення обов'язкового медичного огляду дітей перед щепленням або туберкулінодіагностикою, взагалі проведення щеплень неповнолітнім без згоди батьків. Також по Дніпропетровській області було виявлено факти відмови від щеплень, про які не повідомляються територіальні органи держсанепідслужби та органи опіки і піклування. Якщо працювати над вказаними недоліками, то можна покращити ефективність надання медичної допомоги дітям по Дніпропетровській області.

Таким чином, комплексне глибоке дослідження проблеми вчинення злочинів, зокрема: викрадань, скоєних медичними працівниками у медичній сфері, в порадах і вивченні зарубіжного досвіду є вкрай важливим, та досліджується це питання в Україні для запобігання злочинів, які можуть бути скоєні медичними працівниками у медичній сфері.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 01.09.2013. р.:. –К.: Паливода А. В., 2013. - 64 с. - ;
2. Цивільний Кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 07.07.2014.р.:. – К.: Паливода А. В., 2014. – 380 с. - ;
3. Паливода А. В. Кримінальний кодекс України: Київ; вид – во Паливода А. В., 2013. – 212 с.

Вовчук В.М.
Студент Дніпропетровського гуманітарного університету
Науковий керівник: викладач Рибіцький С.Б.

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

***Актіальність*.** Сучасний стан економічних процесів характеризується наявністю значної кількості загроз та ризиків, як на рівні держави, так і на рівні регіонів та суб'єктів господарювання. Така ситуація потребує дієвої нормативно-правової бази, яка б на легальних умовах дозволяла використовувати різноманітні інструменти та методи забезпечення економічної безпеки.

В Україні поняття економічної безпеки офіційно запроваджено до нормативної лексики у Конституції України ст. 17 (від 28.06.1996 р.), де визначено, що забезпечення економічної безпеки (поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України) є найважливішою функцією держави і справою всього українського народу. Ст. 92 Конституції України визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів та гарантування в Україні безпеки особи, суспільства й держави від зовнішніх та внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. У ст. 106 зазначено, що Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави. Згідно ст. 107 передбачено функціонування Ради національної безпеки і оборони України, що є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України [1]. Окрім Президента України та Ради національної безпеки і оборони України до державних органів, що забезпечують економічну безпеку України належать: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи державного самоуправління, Служба безпеки України, державна прикордонна служба України, митні органи, податкові органи, а також окремі громадяни та об'єднання громадян.

16.01.1997 р. Верховна Рада України прийняла Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. У цьому документі визначено основні загрози національній безпеці України, в т. ч. в економічній сфері; окреслено основні напрями державної політики національної безпеки України. Економічна безпека згідно прийнятої Концепції (безпека в економічній сфері) є складовою національної безпеки, до неї віднесені такі напрями державної політики національної безпеки, як: недопущення незаконною використання бюджетних коштів і державних ресурсів, перетікання їх у тіньову економіку; контроль за експортно-імпортною діяльністю спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника; боротьба з протиправною економічною діяльністю, протидія неконтрольованому відпливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів.

Концепція (основи державної політики) національної безпеки України втратила чинність на підставі Закону України "Про основи національної безпеки України" від 19.06.2003. У Законі зазначено, що національна безпека України

забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. В Законі визначено загрози національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері (ст. 7) та основні напрями державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері (ст. 8) [2].

Базуючись на основних засадах Конституції, уряд України будує державну політику. Для реалізації одного з її напрямків Указом Президента України від 30 серпня 1996 року N 772 відповідно до статті 107 Конституції України створено Раду національної безпеки і оборони України, яка займається координацією органів виконавчої влади у сфері національної безпеки. Раду національної безпеки і оборони України утворено замість Ради оборони України та Ради національної безпеки України, які працювали у період з 1991 до 1996 року. Правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру, компетенцію і функції визначено у Законі України "Про Раду національної безпеки і оборони України" від 06.03.1998 р.

Для вирішення основних завдань щодо економічної безпеки спочатку було розроблено "Стратегію економічного та соціального розвитку на 2000 – 2004 роки" (від 23.02.2000 р.). А в подальшому – "Стратегію економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки" (від 28.04.2004), де визначено основні цілі та завдання посилення економічної безпеки держави [3].

Відповідно до пунктів 1 і 17 частини першої статті 106 Конституції України, частини другої ст. 2 Закону України "Про основи національної безпеки", Указом Президента України № 105/2007 від 12.02.2007 р. прийнято "Стратегію національної безпеки України", де зазначено, що подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах і цілях, які мають відповідати викликам і загрозам XXI ст., її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки. Стратегія національної безпеки України (відповідно до законодавства визначає загальні принципи, пріоритетні цілі, завдання і механізми захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. Окрім того, у стратегії визначено основні загрози економічній безпеці (п. 3.2.2) та напрямки забезпечення економічної безпеки (п. 4.3.3). В редакції Указу Президента від 8 червня 2012 року до загроз економічній безпеці належать: залежність внутрішнього ринку від зовнішньоекономічної кон'юнктури, недостатня ефективність роботи щодо його захисту від несумлінної конкуренції з боку українських монополістів та імпортерів, а також щодо боротьби з контрабандою; недостатня ефективність використання матеріальних ресурсів, переважання у структурі промисловості галузей з невеликою часткою доданої вартості, низький технологічний рівень вітчизняної економіки; наявні валютні ризики, неефективне використання коштів Державного і місцевих бюджетів; недосконаліть законодавства для прискорення розвитку національної економіки на інноваційних засадах, відносно високий рівень тінізації економіки, відсутність достатніх стимулів

для легалізації доходів населення та зменшення тіньової зайнятості; надмірний вплив іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки, небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в таких галузях [4].

Також в Україні впроваджено "Методику розрахунку рівня економічної безпеки України" (від 02.03.2007 р.), що розроблена з метою визначення рівня економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави і яка визначає перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також методи обрахування інтегрального індексу економічної безпеки. У Методиці визначено специфічний понятійний апарат з використанням невластивих класичній економічній науці термінів: "економічна безпека", "загрози економічній безпеці", "критерії економічної безпеки", індикатори економічної безпеки", "оптимальні значення індикаторів", "порогові значення індикаторів", "граничні значення індикаторів", тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон від 02.03.2004. Елетронний ресурс: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 05.03.2015. Електронний ресурс: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15
3. Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки від 28.04.2004 № 493/2004. Електронний ресурс: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/493%D0%B0/2004
4. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється». Затверджено Указом Президента України від 22.06.2012 Електронний ресурс: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007

Гордієнко Катерина Олександрівна
курсант ІІ курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: Ілля Олександрович Кисельов,
кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Останнім часом, досить часто від засобів масової інформації ми дізнаємося про те, що щороку зростає кількість злочинів, скоєних жінками щодо своїх новонароджених дітей. На відміну від інших видів вбивства, позбавлення життя немовляти має чимале поширення, як у міській, так і в сільській місцевості. Як правило, такі діяння вчиняються молодими жінками, ще погано адоптовані в житті, які мають сім'ї не достатнього матеріального забезпечення. Найменше заміжніх, серед жінок, які вчинили вбивство своєї новонародженої дитини. Всі вони як правило самотні, частіше дуже молоді з невисоким рівнем кваліфікації та освіти.

Вбивство матір'ю новонародженої дитини одне з поширених і небезпечних проявів проти життя особистості. У практичній діяльності органів дізнання, слідства і суду викликає утруднення не тільки виявлення цього злочину, його кваліфікація, але і вирішення питань, пов'язаних з призначенням покарання. Дітовбивство відрізняється від усіх інших видів убивств своєрідністю та особливостями складу злочину.

При цьому окремі положення ст. 117 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, мають суперечливий характер, що, з одного боку, пояснюється специфікою діяння, а, з іншого, – викликає неоднозначність у тлумаченні при кваліфікації злочинного діяння, а отже – й труднощі у правозастосовній діяльності.

Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України), виділено законодавцем в особливий, окремий склад злочину, що має лише йому притаманні специфічні властивості: 1) таке вбивство вчиняє матір, позбавляючи життя свою дитину; 2) вбивство вчиняє матір під час пологів або відразу ж після них; 3) вбивство спрямоване на життя новонародженої дитини, яка ще тільки народжується чи щойно народилася .

Усі ці ознаки вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини враховані законодавцем, і тому воно вважається вчиненим за обставин, дуже пом'якшуючих відповідальність. Перелічені ознаки цього злочину мають вирішальне значення для його кваліфікації. Поняття «новонароджена дитина» і визначення терміна новонародженості нерідко викликають суперечки у науковців, однак і у судово-медичній практиці немає єдиного критерію визначення тривалості періоду новонародженості. У педіатрії новонародженим визнається немовля з моменту констатації живонародженості і до 28 днів життя; в акушерстві початковий момент новонародженості конкретизується першим подихом і перерізанням пуповини, а продовжуваність періоду новонародженосгі дорівнює одному тижню; в судовій медицині період новонародженості обмежений однією добою. Узагальнюючи медичні критерії визначення періоду живопародженості, вважаємо, що новонародженою слід визнавати дитину з моменту народження і до 28 днів життя. Оскільки потерпілою є новонароджена дитина, то вирішення питання про початок життя людини, з якого починається її кримінально-правова охорона, є особливо важливим.

Слушною з цього приводу є позиція Р. Шарапова, який зазначає, що дійсний початок життя і початок його кримінально-правової охорони не збігаються, тому критерії живонародженості, є оціночним показником того, що з медичної точки зору немовля дійсно народилося живим, а з юридичної – воно було і є вже в процесі пологів суб'єктом права на життя. Наслідки у вигляді біологічної смерті новонародженого — обов'язкова ознака вбивства, коли мова йде про склад закінченого злочину.

Протиправне посягання, яке призвело до клінічної смерті новонародженого, але останній врешті-решт залишився живим, за відповідних умов може розцінюватись лише як замах на умисне вбивство або як спричинення умисного чи необережного тяжкого тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент заподіяння.

Однією з необхідних умов визнання особи винною у скоєнні вбивства є встановлення причинового зв'язку між її діянням і наслідком — настанням смерті новонародженого. Суб'єктом таких злочинів, як правило, є жінка, яка зловживає алкоголем, наркотиками тощо. Якщо ж буде встановлено щодо наслідків умисну форму вини, то дії винної слід кваліфікувати як умисне вбивство чи замах па умисне вбивство. Однак суб'єктом злочину, передбаченого ст. 117 КК, виступає мати, яка перебуває в обумовленому пологами особливому психофізичному стані.

Стан породіллі під час пологів або відразу після пологів характеризується як психопатичний розлад (післяпологовий психоз), який з'являється через аномалії характеру людини і обумовлюється особливостями нервової системи та психофізичною конституцією.

Медициною встановлено, що жінка у процесі пологів не може розглядатися як така, що повністю усвідомлює свої дії і керує ними, оскільки сам пологовий акт, поєднаний із сильним фізичним і психічним потрясінням, внаслідок не стільки жорстоких, скільки продовжуваних і повторних болів, винятковому фізичному напруженню ставить до організму жінки велику вимогу і приховує в собі значну небезпеку. Характеризуючи розглядуваний злочин, слід підкреслити, що особливий психофізіологічний стан жінки під час скоєння вбивства новонародженої дитини необхідно відмежовувати від так званих післяпологових психозів, які складаються з ендогенних органічних захворювань (шизофренія, маніакально-депресивний психоз), що спровоковані вагітністю та пологами. В таких випадках мати на момент вчинення злочину визнається неосудною і кримінальній відповідальності не підлягає.

Чинне кримінальне законодавство крім відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК) встановлює відповідальність за завідоме залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини, якщо вона (мати) не перебувала в обумовленому пологами стані (ч. 2 ст. 135 КК). Розмежування цих складів злочину має велике як практичне, так і теоретичне значення, оскільки ступінь суспільної небезпечності цих злочинів різний, що впливає на призначення міри покарання, а також профілактику цих діянь (усунення умов, які сприяли вчиненню злочину, тощо). При вирішенні питання про відмежування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини від залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини, якщо це діяння спричинило смерть дитини (ч. 3 ст. 135 КК), передусім слід виходити з поняття «вбивство».

Таким чином, убивство може кваліфікуватися за ст. 117 КК лише тоді, коли дитину вбила мати, яка цю дитину народила. Підсумовуючи вище викладене, можна сказати, що такий вид вбивства, як вбивство матір’ю своєї дитини в наш час є досить поширеною проблемою, яка несе за собою незворотні та непоправні наслідки, а саме це смерть малої дитини. Окрім цього, очевидно, було б непогано на законодавчому рівні чітко визначити та закріпити поняття «новонароджена дитина», що змогло б у майбутньому усунути окремі складності при кваліфікації названих діянь.

Житарева Анастасія Олексіївна

студентка ІІ курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університ»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

ДОКТРИНАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ НОРМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

При визначенні поняття заохочувальних кримінально-правових норм та їх ознак слід враховувати те, що пізнавальною особливістю власне понять - причому їх особливістю найціннішою є те, що вони фіксують «схоплюють» глибинні, суттєві

властивості всіх явищ певного роду (типу, класу). І якщо такі відображення будуть точними, адекватними, то й у кожному з цих випадків істинне поняття буде тільки одне. Саме тому основним, вирішальним завданням при визначенні є присутність у понятті суттєвих ознак, що максимально повно і точно розкривають зміст досліджуваної правової категорії. У якості ознак заохочувальних норм здебільшого вказують на особливий метод правового регулювання, що полягає у стимулюванні особи до правомірної, суспільно-схвальної поведінки у сфері кримінального законодавства. Саме він формує предметну однорідність інституту заохочувальних норм і визначає його предмет та напрям розвитку. Природно, що саме стимулювання правомірної поведінки визначає наявність заохочувальних норм у цілому ряді предметних інститутів КК.

Визначаючи ознаки заохочувальних норм, необхідно насамперед, виокремити нормативну ознаку, тобто їх безпосереднє закріплення у КК, для спільного з заборонними нормами, вирішення завдань кримінального законодавства. Кримінально-правовими є будь які норми, що відокремлюють злочину поведінку від незлочинної, у тому числі й норми, які регулюють правомірні вчинки, що зовні підпадають під ознаки якогось злочину. Останнім часом пропонуються визнавати кримінально-правовими виключно норми, що встановлюють злочинність та караність суспільно-небезпечних діянь. Такий підхід суттєво збіднює правовий арсенал засобів вирішення кримінально-правових конфліктів. Він вихолощує з них попереджувальний, профілактичний, виховний елемент, нівелює стимулювання добровільного запобігання, нейтралізації або зменшення негативних наслідків злочинів. Співвідношення заборонних та заохочувальні норм будується з врахуванням охоронної спрямованості кримінального законодавства України. За цим соціальним завданням заборонні норми є основними, первинними по відношенню до заохочувальних норм.

Другою ознакою, притаманною всім заохочувальним нормам, на наш погляд, є формальна визначеність. Заохочувальна норма здатна упорядкувати суспільні відносини, що виникають у зв’язку із здійснення позитивної поведінки. Насамперед, слід вказати, що в ній безпосередньої позначаються суб’єкти – учасники відносин, їх права та обов’язки, наслідки виконання нормативних вимог. Вдалим, на наш погляд, є поділ у літературі всіх фактичних обставин, за яких виникають, реалізуються та припиняються заохочувальні правовідносини, з виокремленням передумов, підстав та умов застосування заохочення у кримінальному законодавстві. Однією із перших на необхідність розмежовувати фактичні обставини на підстави та умови звернула увагу С.Г. Келина. Досліджуючи звільнення від кримінальної відповідальності, вона зазначала, що підстави являють собою фактичні обставини, або сукупність обставин, які відповідають трьом ознакам: 1) є найбільш суттєвими і необхідними для застосування норми про звільнення і характеризують вчинений злочин або особу злочинця; 2) характеризують злочин і злочинця на момент вчинення цього діяння або оцінки його органами правосуддя; 3) між підставою та нормою про звільнення існує нерозривний зв'язок, тобто за наявності підстави завжди буде застосоване звільнення особи від кримінальної відповідальності. Умовами ж, на думку цієї дослідниці, є обставини, вимоги, що звернені до майбутньої поведінки особи після

її звільнення від кримінальної відповідальності [1, с. 48]. На відміну від підстав, передумовами можуть бути лише необхідні обставини, що за часом передують застосуванню заохочення, а умовами, - правові вимоги, за виконання яких у майбутньому слід оцінювати поведінку особи за певний проміжок часу. Таким чином, підставою застосування заохочення є здійснення особою соціально-корисної поведінки, що містить склад правомірної поведінки, передбачений заохочувальною нормою КК. Скажімо, у ст. 47 КК передумовами застосування заохочення у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки є: 1) вчинення особою злочину вперше; 2) вчинений злочин має бути невеликої або середньої тяжкості. Передумовою звільнення особи від кримінальної відповідальності є вчинення нею не тільки закінченого, але й незакінченого злочину, і, так само, вчинення такого злочину одноосібно чи у співучасті. Підставою звільнення за вищезгаданих передумов має бути: 1) щире розкаяння особи; 2) клопотання колективу підприємства, установи чи організації про передачу такої особи на поруки; 3) особа повинна взяти на себе зобов'язання виправдати довіру колективу, законослухняною поведінкою та сумлінною працею на підприємстві, в установі або організації, не ухилятися від заходів виховного характеру колективу, дотримуватися певних правил у побуті та громадських місцях. «Згідно зі ст. 47 КК, - зазначається в ухвалі Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 19 червня 2007 р., - звільнення від кримінальної відповідальності особи в порядку, передбаченому цією статтею, допускається за наявності умов, що стосуються тяжкості діяння та підстав щирого розкаяння, яке свідчить про її бажання спокутувати провину перед колективом організації та виправити свою поведінку» [2, с. 17]. Остаточне звільнення від кримінальної відповідальності настає за умов, якщо особа, протягом року з дня передачі її на поруки: 1) виправдає довіру колективу; 2) не буде ухилятися від заходів виховного характеру; 3) не буде порушувати громадського порядку. У разі порушення умов передачі на поруки особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинений нею злочин (ч. 2 ст. 47 КК).

Третьою обов'язковою ознакою заохочувальної норми є державне забезпечення (гарантування) заохочення, що передбачає конкретний вид і міру мінімізації обтяження шляхом виключення відповідальності, звільнення від відповідальності або покарання, пом'якшення покарання та його відбування. Органічне поєднання у нормі соціально-корисної поведінки та застосування у зв'язку з цим заохочення вказують, що ця кримінальна норма є заохочувальною. Держава надає право застосувати заохочення виключно судам. В реальній дійсності на підставах чинного законодавства до заохочення залучається величезний ресурс МВС, ДДУзВП, ГПУ, СБУ та ін. міністерств та відомств. Виконання покладеного на державний орган обов'язку застосувати кримінально-правове заохочення забезпечується системою правових гарантій. По-перше, службова особа відповідного правоохоронного органу чи суду повинна довести та роз'яснити особі норму КК щодо правомірного, суспільно-корисного варіанту поведінки та його правових наслідків; по-друге, особа має право вимагати створення відповідних сприятливих умов, за наявності яких вона може здійснити правомірну, соціально-корисну поведінку (наприклад, зустрічі з потерпілою

особою, визначення матеріального та морального збитку, укладання мирової угоди з потерпілим тощо); по-третє, у разі дотримання вимог заохочувальної норми особа має право вимагати застосування до неї, передбаченого КК, заохочення. З іншого боку, державою гарантується та забезпечується законне і обґрунтоване застосування актів кримінально-правового заохочення. У ст.ст. 285-289 чинного КПК України досить детально регламентується порядок розгляду справ даної категорії. В КПК передбачається право оскарження рішень суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 284 КПК). Звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення здійснюється судом. Встановивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду. Перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності. Якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання (ст. 286 КПК).

Заохочувальною відтак є передбачена у кримінальному законі норма, що визначає передумови, підставу та/або умови виключення, звільнення або пом'якшення обтяження у разі здійснення особою соціально-корисної поведінки, що забезпечується та гарантується державою. Заохочувальна норма включена у систему чинного законодавства, є елементом правової системи України. У нормах кримінального права знаходить свій прояв воля суспільства і держави, спрямована на протидію злочинності, вирішення у визначений законом спосіб кримінально-правового конфлікту. Заохочувальні норми поряд із заборонними у системі кримінального законодавства покликані сприяти виконанню основного охоронного завдання. Норма права є первинним «модулем» у правовому регулюванні суспільних відносин [3, с. 31]. Необхідно підкреслити виключну роль норми права як системоутворюючої основи, з якою пов'язані усі компоненти правової системи. Процес формування і реалізації права, законодавство, всі юридичні поняття й конструкції і навіть доктрина права своєю основою, прямо чи опосередковано, мають правову норму.

Список використаних джерел:

1. Келина С.Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности : моногр. [Текст] / С.Г. Келина. – М.: Наука, 1974. - 232 с.
2. Ухвала колегії суддів Судової Палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 19 червня 2007 р. [Текст] : кримін. справа К. // Вісник Верховного Суду України. – 2007. - № 9. – С. 15-17.
3. Брайнин Я.М. Уголовный закон и его применение : науч. издан. [Текст] / Я.М. Брайнин. – М.: Юрид. лит., 1967. – 240 с.

Князєва Анастасія Юріївна
студентка ІІ курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ОБСТАВИН, ЩО ЙОГО ПОМ'ЯКШУЮТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання передбачає, що за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених пп. 1 та 2 ч. 1 ст. 66 КК, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при визнанні підсудним своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК (ст. 69-1 КК).

Підставами призначення покарання, строк або розмір якого не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті Особливої частини КК є поєднані у сукупності наступні обставини: 1) з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину і добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди; 2) відсутність обставин, що обтяжують покарання; 3) визнання підсудним своєї вини. Відповідно до цього злочин будь-якої тяжкості та особа, яка його вчинила не повинні мати обтяжуючих обставин (ч. 1 ст. 67 КК). Якщо будь-яка із обтяжуючих обставин включена до основного чи кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу злочину як конструктивна ознака, це не може стати перепоною для застосування такого пом'якшення покарання. Це рішення ґрунтується на загальному положенні, якщо якась із обставин, наведених у ч. 1 ст. 66, ч. 1 ст. 67 КК, передбачена в статті Особливої частини КК як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд при призначенні покарання не може ще раз ураховувати її як пом'якшуючу або обтяжуючу покарання обставину. Тому, скажімо, можливе призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання у разі, якщо особа вчинила розбещення щодо неповнолітньої особи, передбачене ч. 2 ст. 156 КК чи забруднення або псування земель, що спричинили тяжкі наслідки, передбачене ч. 2 ст. 239 КК.

Виникла проблематична ситуація щодо можливості призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання у випадку, коли санкції статей передбачають у якості найбільш суворого виду покарання довічне позбавлення волі – ст. 112, ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 258, ст. 348, ст. 379, ст. 400, ч. 2 ст. 404, ч. 2 ст. 438, ч. 2 ст. 439, ч. 1 ст. 442, ст. 443 КК. Як здається, у такому випадку неможливе застосування ст. 69-1 КК, оскільки очевидною є недоречність визначення двох третин покарання у вигляді довічного позбавлення волі. З цієї причини,

обґрунтованим, на наш погляд, було б доповнення ст. 69-1 КК, частиною другою з наступним змістом: «До особи, яка вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначене довічне позбавлення волі, призначення покарання в порядку передбаченому цією статтею виключається». При цьому слід враховувати, що довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку (ч. 2 ст. 64. КК).

В дослідженнях багатьох правників знаходимо пропозиції щодо обов'язкового зниження покарання у разі відповідного комплексу позитивної посткримінальної поведінки. Так, пропонувалося ввести в кримінальний закон норму про обов'язкове зниження покарання або навіть повне звільнення від нього, якщо винний у злочинах проти власності добровільно відшкодує завдані збитки. В сучасному кримінальному законодавстві вони реалізовані в інститутах звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, призначенні покарання за наявності однієї чи декількох пом'якшуючих обставин. Скажімо, ч. 1 ст. 62 КК РФ передбачає, що призначене покарання не може перевищувати трьох чвертей максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК у разі наявності пом'якшуючих обставин, передбачених пунктами «и» і «к» частини першої ст. 61 КК та відсутності обтяжуючих обставин.

Оптимізація застосування призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання, має визначатися диференційованим підходом до різних категорій засуджених. Тому, за наявності визначеного ст. 69-1 КК комплексу позитивної посткримінальної поведінки, не можна визнати досконалим універсальність пом'якшення покарання. Як видно, призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання не буде застосовуватись за вчинення злочинів невеликої та злочинів середньої тяжкості, оскільки передумови та підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у цих випадках є менш вибагливими до змісту позитивної поведінки особи, після вчинення злочину (ст.ст. 45, 46, ч. 4 ст. 74, 75 КК та ін.). Відтак, залишається призначення покарання за наявності декількох пом'якшуючих обставин при вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів. В ч. 3 і ч. 4 ст. 12 КК ці злочини за ступенем тяжкості співвідносяться як «один до двох»: злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а тяжким злочином є злочин, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше десяти років. Логічним, виходячи з цих міркувань, було б подвійне диференціювання максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті Особливої частини КК.

Відтак приходимо до висновку, що призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання, було б гнучкішим та відповідало принципам індивідуалізації та справедливості кримінального покарання, якщо передбачити, що за вчинення тяжких злочинів призначене покарання не може перевищувати половини, а за вчинення особливо тяжких злочинів не може перевищувати двох

третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті Особливої частини КК. За цих рекомендацій диспозиція ст. 69-1 КК мала б наступний вигляд: «Суд зобов'язаний пом'якшити покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених пп. 1 та 2 ч. 1 ст. 66 КК, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при повному визнанні підсудним своєї вини: а) за вчинення тяжкого злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК; б) за вчинення особливо тяжкого злочину строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК. До особи, яка вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі, призначення покарання в порядку передбаченому цією статтею виключається».

Коба Юлія Владиславівна
студентка ІІ курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

ДИХОТОМІЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Проблема поділу права на публічне і приватне, співвідношення сфер правового регулювання є однією з найсуперечливіших у вітчизняному правознавстві. Іноді поділ права на публічне, із притаманним йому імперативним методом, й приватне, з домінуючим диспозитивним методом правового регулювання, розглядається як абсолютний. Узагальнюючи наявні дослідження, можна виділити кілька теорій розподілу та етапів їх розвитку у використанні різних критеріїв щодо відповідного поділу. Так, у літературі висвітлюється три теорії поділу права на відповідно публічно-правові та приватноправові галузі: 1) теорія інтересу виходить зі спрямованості інтересів окремих правових положень. Якщо, правові положення слугують суспільним інтересам, то йдеться про публічне право, якщо право спрямоване на приватні інтереси – то приватне право. Такий розподіл права вважався основним протягом багатьох століть, слугує він орієнтиром і для великої кількості правників нашого часу; 2) теорія субординації, домінування, влади-підпорядкування розмежовує публічне та приватне право виходячи з характеру відносин між суб'єктами правовідносин. Відносини владного підпорядкування відповідають публічному праву, а відносини рівності – приватному. Саме тому типовим для публічного права є одностороннє обов'язкове регулювання, для приватного права – угода, договір, хоча останнім часом і спостерігається запозичення публічним правом деяких приватноправових

інститутів; 3) теорія допустимості базується на специфіці правового статусу окремих суб'єктів права. До публічного права належать ті правові положення, які стосуються виключно держави або інших носіїв державної влади, і, навпаки, до приватного права належать положення, які розповсюджуються тільки на громадян. Кожна із вищезазначених теорій має своїх прихильників й відповідно критиків, але жодна з них не реалізовані на практиці. Натомість, залишаючись у полоні дихотомічного підходу до визнання сутності публічного і приватного права, можна відкрити хіба пару банальностей, далеких від реальності, як, наприклад, ідею «кодексу приватного права» та «кодексу публічного права», яких не існує в жодній країні. Адже, реальність нелегко вміщується в рамки дихотомічного поділу. Продуктивність проблеми «дихотомії права» як протистояння публічного і приватного права є малоперспективною. Більш ефективним у правовій матерії видається поєднання в одній галузі права, скажімо, кримінальному, публічних і приватних засад з природним домінуванням однієї над іншою.

Публічно-правовий характер кримінального права як галузі права, що має специфіку свого становища серед інших публічно-правових галузей приводить деяких авторів до висновку про те, що суб'єктом, чию поведінку воно регулює, є виключно держава в особі відповідних органів [1, с. 12]. Традиційно вважається, що у Кримінальному кодексі України (далі – КК) застосовується один метод правового регулювання - імперативний. Відносно до його положень правовідносини між суб'єктами кримінального законодавства вибудовуються за допомогою підкорення одних іншим. Саме для держави кримінальне право визначає обсяг повноважень щодо протидії вчинюваним злочинам. У кримінально-правових відносинах, які складаються з моменту вчинення злочину, держава завжди є домінуючим і уповноваженим суб'єктом. З прийняттям у 2001 р. нового кримінального законодавства, що передбачило низку новел у вирішенні кримінально-правових конфліктів, все частіше стали говорити про очевидне використання диспозитивного методу правового регулювання [2, с. 66-67]. З гносеологічних позицій диспозитивність розглядають як «особливу модель побудови правової матерії». Так, С.С. Алексєєв вважає, що вона є однією з таких моделей (дозволеної або диспозитивної побудови правового матеріалу, що реалізується у схемі: суб'єктивне право + юридичні гарантії), котра базується на приватному праві. Її зміст – у наданні особі можливості самій, за своєю волею визначати власну поведінку, що відкриває простір для діянь особи за своїм баченням, за своєю волею й в своїх інтересах [3, с. 589]. Зазначений погляд на сутність диспозитивності у праві є слушним. У відповідності до нього диспозитивність можна розглядати як загально-правовий, універсальний метод правового регулювання, що виражається у нормативно передбаченій можливості вибору особою того чи іншого варіанту поведінки за власною волею на свій розсуд.

Аксіоматичним є положення, що правовідносини виникають у зв'язку з юридичними фактами. У кримінальному праві юридичними фактами, з якими пов'язують кримінально-правові відносини визнаються: вчинення злочину, оголошення про підозру, набуття чинності обвинувальним вироком суду, позитивна посткримінальна поведінка, погашення чи зняття судимості та ін.

Кримінально-правові відносини, що виникають як охоронні можуть бути трансформовані на відносини заохочувального типу. Очевидно, що припинення одних та виникнення інших (трансформація) кримінально-правових відносин повинно обумовлюватися новим юридичнім фактом – соціально-корисною правомірною поведінкою особи у вигляді, наприклад, коли особа після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду (ст. 45 КК) або сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду завдану державі (ч. 4 ст. 212 КК) тощо.

Суспільні правовідносини, що виникають на передумовах та підставах заохочувальних кримінально-правових норм вірогідно потребують внесення деяких коректив у власно-імперативний метод. Правовідносини, що виникають у такий спосіб, не є конфліктними, а набувають характеру порозуміння між державою в особі уповноважених на застосування заохочення органів, з одного боку, і особою, яка, вчинила позитивні, посткримінальні вчинки, що стимулюються кримінальним законом. Так, одним із завдань судимості є створення у свідомості звільнених осіб додаткових мотивів утримання від вчинення нових злочинів. Наявність у законодавстві, - вказує В.В. Голіна, - інституту дострокового зняття судимості, визнання у зв’язку з цим, особи не судимою, ще більше стимулює її законослухняну поведінку. Судимість таким чином, це певна пересторога для особи наступу суттєвих негативних наслідків при відхиленні від законослухняності, вона є формою посилення у особи відповідальності за свою поведінку. Це, врешті решт, правовий захід попереджувального впливу на громадян [4, с. 14]. В регулюванні цих правовідносин застосовується метод заохочення, спрямований на включення правових засобів усунення, звільнення або пом’якшення потенційного чи реального кримінально-правового обтяження. Як вже зазначалось, державним реагуванням (впливом) заохочувальних правовідносин виступає виключення, звільнення або пом’якшення кримінальної відповідальності. Правий І.Е. Звечаровський, коли стверджує, що застосування заходів заохочення завжди тягне за собою змінення кримінально-правового статусу заохочуваного суб’єкту [5, с. 115]. Але ця теза потребує розвитку й уточнення змін у правовому стані суб’єкта, що застосовує заохочення (держави).

Необхідно підкреслити тезу, що метод заохочення спрямований на виконання завдань кримінального законодавства. У літературі заохочувальний метод в основному пов’язується з запобіганням злочинам і не звертається достатньо уваги на те, що у значній мірі саме заохоченням забезпечується охорона прав і свобод людини, власності, громадського порядку та безпеки, конституційного устрою. Суттєве значення для запобігання злочинам, - вказує П.Л. Фріс, - мають і стимулюючі норми кримінального права, які покликані викликати у особи, яка вже стала на шлях скоєння злочинів і перебуває в посткримінальному стані, намір відмовитися від подальшої злочинної поведінки, встати на шлях виправлення [6, с. 36]. Специфічними засобами, притаманними позитивному стимулюванню, метод заохочення відновлює порушенні права і свободи потерпілих шляхом повністю відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, примирення з винного з потерпілим (ст. ст. 45, 46 КК), повертаються власникам транспортні засоби та повністю відшкодовується завдана при незаконного заволодінні шкода (ч. 3 ст. 289 КК), із незаконного обігу вилучаються зброя, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, що

можуть бути використані у вчиненні нових, більш тяжких злочинах (ч. 3 ст. 263 КК) та інше. Така правомірна, соціально-корисна поведінка особи має на меті задовольнити, перш за все, власні інтереси та вийти, у передбачений законом спосіб, з конфліктного кримінально-правового відношення. Проте, зазначена поведінка збігається і власне, гармонізується, з суспільними, державними інтересами у протидії злочинності, мінімізації її суспільно-небезпечних наслідків. На наш погляд, природно припускати, що діючи правомірно і соціально-корисно особа кримінально-правовими засобами забезпечує й охорону власних законних прав і інтересів [7, с. 225]. Держава виступає гарантом застосування методу заохочення у разі вчинення особою, передбаченої кримінально-правовими приписами, поведінки, що співпадає з завданнями кримінального законодавства. Дисциплінарна, адміністративна, чи кримінальна відповідальність службових осіб, що зобов'язані застосувати заохочення за наявності для цього правових підстав, у разі безпідставної відмови, також є додатковою державною гарантією забезпечення законних прав і інтересів особи. З огляду на викладене, не можна обмежувати дію методу заохочення тільки превентивними, попереджувальними чи профілактичними завданнями, як це робить Н.С. Шатихіна, яка вказує, що превентивні ж завдання кримінального закону реалізуються у вигляді стимулювання позитивної поведінки злочинців, обмеження розповсюдження кримінальної субкультури в суспільстві, створенню можливості для осіб, що вчинюють / вчинили протиправні вчинки, реабілітуватися в очах суспільства та уникнути вимушеного вчинення правопорушення у майбутньому [8, с. 95].

Заохочення визначається органічним узгодженням інтересів та потреб особи, поведінка якої стимулюється, з одного боку, та суспільних, державних інтересів та завдань у кримінально-правовій сфері, з другого. Ця обставина знайшла своє відбиття у сприятливій, безконфліктній ситуації, що утворюється при застосуванні кримінально-правового заохочення. У дослідженнях ґрунтовно стверджується, що передумовою стимулювання є утворення такої ситуації, котра б внутрішнє спонукала особистість до вчинків, що потрібні суспільству, колективу [9, с. 45]. До таких суспільних відносин слід віднести відносини, що виникають у реалізації суб'єктивного права особи на: необхідну оборону (ст. 36 КК), затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38 КК), крайню необхідність (ст. 39 КК), виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК), діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК), виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК); загальну позитивну посткримінальну поведінку у випадках добровільної відмови при незакінченому злочині (ст. 17 КК), добровільної відмова співучасників (ст. 31 КК), дійового каяття (ст. 45 КК), примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК), у передачі особи на поруки (ст. 47 КК), зміни обстановки (ст. 48 КК), закінчення строків давності (ст. 49 КК), застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітнього (ч. 1 ст. 97 КК); спеціальну позитивну посткримінальну поведінку у випадках, передбачених у ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 5 ст. 235-4, ч. 5 ст. 235-5, ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258-3, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321, ч. 5 ст. 235-4, ч. 5 ст. 235-5, ч. 6 ст. 369, ч. 4 ст. 401 КК та інші.

Підсумовуючи викладене, слід прогнозувати активне проникнення «диспозитивності» в кримінально-правову матерію у правовідношеннях заохочувального типу, інституті потерпілого, інших альтернативах кримінальному переслідуванню. Ідея розвитку диспозитивності у кримінальному праві є перспективною, проте вона не повинна розхитувати основне соціальне завдання кримінального законодавства протидії злочинності, яке вирішується публічними правовідносинами та імперативними методами, а спільно з заборонними нормами вирішувати завдання, передбачене у ч. 1 ст. 1 КК.

Список використаної літератури:

1. Баулин Ю.В. О методологическом значении деления права на частное и публичное для современной уголовно-правовой доктрины / Ю.В. Баулин // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке: материалы Пятой Международной научно-практической конференции (Москва, 24-25 января 2008 г.) – М.: Проспект, 2008. – С 11-15.
2. Наден О.В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія / О.В. Наден. – Харків: Право, 2012 . – 272 с.
3. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: опыт комплексного исследования : монография / С.С. Алексеев. – М.: Статус, 1999. – 712 с.
4. Голіна В.В. Судимість : монографія / В.В. Голіна. – Харків: «Харків юридичний», 2006. – 384 с.
5. Звечаровский И.Э. Уголовно-правовые нормы, поощряющие посткриминальное поведение личности : монография / И.Э. Звечаровский. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – 160 с.
6. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : монографія / П.Л. Фріс. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.
7. Хряпінськиий П.В. Синергетика предмету та методу публічного кримінального права / П.В. Хряпінськиий // Актуальні питання публічного права: тези подовідей Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 19-20 травня 2011 р.) / За ред. В.М. Огаренка, В.Г. Лукашевича та ін. – Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2011.- С. 222-225.
8. Шатихина Н.С. К вопросу об уголовно-правовой природе компромисса / Н.С. Шатихина // Правоведение. – 2003. - №3. – С. 89-98.
9. Кленова Т.В. О совместимости публичного и частного интересов в уголовном праве / Т.В. Кленова // Уголовное право. – 2006. - № 2. – С. 41-45.

Кузнецова Марія Володимирівна
студентка ІІ курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

ЗАОХОЧЕННЯ І ПОКАРАННЯ ЯК ПАРНІ ПРАВОВІ КАТЕГОРІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Дослідження парності правових категорій розкриває нові можливості впливу на суспільні відносини, що є предметом кримінально-правової охорони (регулювання). Пізнання правової матерії з цих позицій значно розширюють пізнавальні можливості, розглядають зазначені правові явища у взаємозв'язку і взаємозалежності, повніше фіксують їх внутрішні зв'язки, чіткіше встановлюють як елементи єдності, так і елементи протилежності. Для віднесення юридичних категорій до парних категорій необхідно визначити специфічну єдність

протилежностей і розкрити її через відмінність, тотожність, переходи відносно до суттєвого першого, другого і т.д. порядку, що проявляється у роздвоєнні протилежних моментів і сторін.

Заохочення і покарання є парними правовими категоріями. У загальній теорії права немає єдності щодо ознак парності правових категорій. Так, визначають, що парні юридичні категорії: 1) виражають дуалістичність юридичної інформації; 2) внутрішньо діалектично пов'язані; 3) взаєморегулюють одна одну; 4) визначають у своїй сукупності специфічний баланс мотиваційних правових засобів; 5) є двома узагальнюючими категоріями, що включають основні юридичні засоби у сфері інформаційно-психологічної дії права. Інші науковці вказує п'ять головних і взаємозалежних ознак цієї взаємодії: 1) єдність протилежностей; 2) їх взаємовиключення та взаємозаперечення; 3) їх співставлення та взаємопроникнення; 4) взаємоперетворення, взаємоперехід протилежностей; 5) нерівноцінність протилежностей у ході взаємодії. Не вдаючись до аналізу зазначених точок зору, – це складна міждисциплінарна проблема, що заслуговує комплексного дослідження, зазначимо, що відправною позицією у визначені ознак парних правових категорій є матеріалістична діалектика та її «ядро – закон єдності та боротьби протилежностей». Зміст цього закону окреслив один з модераторів матеріалістичного вчення Фрідріх Енгельс, який вважав, що одна сторона протиріччя так само немислима без іншої, як неможливо мати у руці ціле яблуко після того, як з'їдена його половина.

Реалізація негативного аспекту відповідальності передбачає осуд особи з боку держави та реальні обмеження особистого чи майнового характеру. Покарання проявляється у реальному обмеженні прав і свобод засудженого. Сутністю кримінальної відповідальності як категорії публічного права, є обмеження прав і свобод злочинця. Відповідальність існує в трьох аспектах: законодавчому, судовому та виконавчому. Правовою формою існування кримінальної відповідальності є санкція норми, передбаченої у Кримінальному кодексі України (далі –КК); індивідуально визначений судом – обвинувальний вирок, і реально здійснюваної – діяльність органів виконавчої влади, спеціально уповноважених на виконання обвинувального вироку суд. Заохочення ж, навпаки, полягає у мінімізації, передбачених кримінальним законом, обмежень прав і свобод особи. Соціально-корисна поведінка особи у більшості випадків задовольняє матеріальні і моральні вимоги потерпілого від злочину, прискорює розкриття, посилює ефективність розслідування злочинів та формує альтернативу традиційним засобам кримінально-правого впливу у вигляді покарання.

Як різні сторони кримінальної відповідальності заохочення і покарання характеризуються, на наш погляд, взаємозв'язком та взаємозалежністю, які проявляються безпосередньо у їх: а) взаємній єдності; б) взаємовиключенні; в) взаємопроникненні; г) взаємопереході у інші порядки правових категорій. Істина протилежностей, - підкреслював Г.В.Ф. Гегель, - полягає лише у їх відношенні одне до одного, тобто, у тому, що кожне з них у самій своїй суті передбачає протилежне.

Взаємна єдність заохочення і покарання полягає у тому, що, по-перше, вони існують у рамках кримінального законодавства як єдиної, публічної, охоронної галузі законодавства України; по-друге, покликані забезпечувати єдине для обох завдання правового забезпечення охорони прав і свобод людини і мадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, а також запобігання злочинам; по-третє, пронизані єдиними принципами законності, справедливості, гуманізму, особистої, винної відповідальності, індивідуалізації відповідальності та покарання тощо; вчетверте, виступають у якості регуляторів єдиної системи суспільних відносин,

що виникають у зв'язку із вчиненням злочинів та суспільно-небезпечних посягань. Природно, що пріоритет у справі охорони суспільних відносин кримінально-правовими засобами віддається переважно формі реалізації негативної кримінальної відповідальності у вигляді покарання. Проте, зводити об'єкт регулювання кримінального права тільки до суспільних відносин, що виникають з зв'язку із вчиненням злочинів є односторонньою позицією.

Взаємовиключення заохочення та покарання полягає, по-перше, у протилежних з боку соціальної цінності та оцінки фактичних і правових підставах їх застосування, по-друге, у неспівпадінні соціального та правового змісту їх сутності, по-третє, у різних правових наслідках застосування заохочення і покарання у кримінальному праві. У якості обов'язкової ознаки покарання зазначають правову і моральну оцінку у вигляді осуду з боку держави. Реалізація негативного аспекту кримінальної відповідальності у будь-якій формі завжди пов'язана з негативною оцінкою вчиненого злочину з боку держави у вигляді осуду, що знаходить своє закріплення у обвинувальному вироку суду. Навіть найбільш поблажлива форма – «це обмеження особи, винної в учиненні злочину, у праві на «добре ім'я, тобто обмеження її гідності»

Заохочення передбачає як схвальну оцінку поведінки особи, так і зміну ставлення до особи з осуду на схвалення у разі вчинення нею позитивної поведінки. Схваленню підлягає поведінка, що не має і не мала суспільно-небезпечного характеру та спрямована, як правило, на припинення суспільно-небезпечної (злочинної) поведінки інших осіб (необхідна оборона, затримання злочинця, виконання спеціального завдання тощо). Своєрідне схвалення також є у разі добровільної відмови при незакінченому злочині або позитивної посткримінальної поведінки при закінченому злочині. Заохочення у цих випадках є «актом прощення винної особи» в силу суттєвого зниження чи втрати суспільної небезпечності особи, яка його вчинила. Звільнення від кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених КК, та у порядку, встановленому КПК.

Правові наслідки застосування заохочення і покарання є протилежними. Покарання породжує судимість як правовий наслідок. Судимість особи це її правовий стан, створений реалізацією кримінальної відповідальності, що виникає внаслідок засудження винної особи обвинувальним вироком суду за вчинений нею злочин до покарання, який виступає підставою для державного осуду і застосування до неї передбачених законом протягом певного, законом встановленого терміну, обмежень та втрат і відіграє роль сприяючого засобу досягнення і закріплення цілей покарання. Заохочення, навпаки, у формі, скажімо, звільнення від кримінальної відповідальності на підставах ст.ст. 44, ст. 45, ст. 46, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212 КК та ін. передбачає правовим наслідком те, що факт вчинення злочину втрачає будь-яке правове значення.

Взаємопроникнення заохочення і покарання діалектично неминуче. Про це свідчать елементи схвалення, що існують у покаранні та заохоченні. Так, у обвинувальному вироку суду, яким призначається покарання, за наявності обставин, що його пом'якшують, суд має призначити покарання більш м'яке, ближче до нижньої межі або перейти до більш м'якого покарання, що не передбачене санкцією статті Особливої частини КК. Водночас, особа може зазнати осуду у вигляді покарання, якщо у фактично вчиненому є ознаки іншого складу злочину при добровільній відмові (ч. 2 ст. 17 КК); при умисному заподіянні тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту при необхідній обороні (ч. 3 ст. 36 КК) та ін.

Взаємопереходи в інші порядки правових категорій спостерігається як у низхідному та і висхідному напрямках. Найбільш узагальнені соціальні категорії, що кореспондуються з заохоченням та покаранням, це методи соціального управління – переконання та примус. Переконання як метод соціального впливу на свідомість людей покликане без примусу схиляти до відповідної поведінки особу, що відповідає її волевиявленню, розширяти свободу вибору варіантів поведінки. Примус передбачає примушення до відповідної поведінки засобами тиску, всупереч волевиявленню, звужуючи свободи вибору особи. У соціології права примус розглядається як насилля над волею індивіда або соціальної групи шляхом застосування санкцій. Методи переконання і примусу є універсальними, такими що притаманні будь-якій регулятивній системі: звичаям, традиціям, моралі, у тому числі й праву. Стародавній китайський філософ Конфуцій надавав велике значення політиці «батога й пряника» в теорії управління. Державний батіг – «лі», - вважав Конфуцій, - є наріжним каменем соціальної організації суспільства, без «лі» не може бути порядку, а, отже, процвітання у державі: немає «лі» – немає різниці між государем і підданими, верхами і низами, старими і молодими. Лі встановлює порядок речей.

Єрмаченкова Юлія Володимирівна
слухач магістратури факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання відносно захисту дітей від будь-якого виду насильства завжди були надзвичайно актуальними, дане твердження знаходить своє відображення в основному законі вітчизняного законодавства, а саме: Конституція України в статті 3 проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Звідси логічний висновок: якщо доросла людина – це сформована у всіх відношеннях особистість, яка усвідомлює всю дійсність сучасного світу, яка не завжди включає в себе лише позитивні елементи, то дитина ж в силу свого віку ще не здатна значною мірою усвідомлювати та оцінювати всі реалії нашого життя, тому саме ця вікова категорія населення потребує особливої уваги, яка в першу чергу повинна стосуватися захисту безпеки як усієї категорії в цілому, так і окремих осіб, що входять до неї.

Проблема безпеки людини з’явилася порівняно недавно, трохи більше десяти років тому. До цього безпека пов’язувалася переважно з державою, стурбованість викликала лише безпека держави [1, с. 455].

На сучасному етапі розвитку науки виокремлено кілька видів безпеки, серед яких має місце національна безпека, яка охоплює чи не всі сфери суспільних відносин. Виходячи з поняття, яке закріплене в статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», національна безпека це - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави…[2].

Окрім національної безпеки, існують й інші її види, які напротязі хоч і незначного періоду часу були досліджені вченими-науковцями. З-поміж цих різновидів варто виділити й кримінологічну безпеку, визначення якої на законодавчому рівні зараз не має свого закріплення. Незважаючи на це, явище, що висвітлює суть вказаного поняття займає одне з ключових місць в сучасному житті, його зміст розкриває сутність безпечного стану суспільства та шляхи його захищеності від протиправних посягань. Звичайно, в чистому, так би мовити, виді існування такого стану бути не може, так як він має бути ідеальним, тобто виключти будь-які загрози щодо охоронюваних прав, свобод та інтересів, для якого безпека від злочинності має бути абсолютною. З практичної точку зору забезпечити в повній мірі утримання від суспільно небезпечних дій осіб, котрі схильні до їх вчинення та здатності протистояти їм, на жаль, не є можливим. До такого ідеального стану, коли соціум буде позбавлено від страху перед суспільно небезпечними посяганнями, так як останні будуть контрольованими, варто прагнути. Саме це можна виокремити в одне з основних завдань кримінологічної безпеки.

Кримінологічна безпека людини у суспільстві – це стан захищеності усього того, що є необхідним для її нормального (тобто такого, що відповідає законам природи) життя, від сваволі, що виявляється у виді злочинів [3, с. 177].

В.О. Плєшаков визначає кримінологічну безпеку як об'єктивний стан захищеності життєво важливих і інших істотних інтересів особистості, суспільства і держави від злочинних посягань і загроз таких посягань, породжуваних різного роду криміногенними факторами (явищами і процесами), а також усвідомлення людьми такої своєї захищеності [4, с. 92].

Порівнюючи поняття «кримінологічна безпека» та «кримінологічна безпека дітей», їх можна співвіднести як ціле та частина цілого, кримінологічна безпека дітей є значно вужчою за своєю спрямованістю, її об’єктом є саме дитина і лише дитина, а не суспільство взагалі, хоч воно також включає в себе і дітей. У Сімейному кодексі України вказано, що «правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття». Слід зазначити, що неповнолітні особливо схильні до несприятливого, в тому числі криміногенного впливу навколишнього середовища, враховуючи те, що діти, тобто особи віком до 18 років перебувають в періоді психофізіологічного та соціального зростання. Вказаний факт впливає на те, що діти мають нестійку та достатнім чином не сформовану психіку, їм притаманне рольове експерементування. Через відсутність життєвого досвіду, впливу зовнішнього середовища, яке не завжди є позитивним, підліток не спроможній в повній мірі правильно оцінити ситуацію в якій опинився, на це також не абияким чином впливає домашнє насильство в будь-якій формі, що в наш час набуває значного поширення; перелік факторів, які мають вплив на кримінологічну уразливість дітей не є повним, поряд з розвитком суспільства, науково-технічним прогресом, він навіть збільшується, тому дана проблема стрімко набуває великих масштабів.

З кожним роком в Україні зростає рівень злочинності не лише стосовно неповнолітніх, а й серед них, тобто коли особисто діти і виступають суб’єктами небезпечних посягань. На це також впливає той ряд факторів, що мають значення в проблемі віктимності. Через це варто зробити висновок, що добробут суспільства і нормальне його існування, значною мірою залежить від правильного виховання дітей, обстановки, в якій вони зростають, адже доросла людина це певною мірою та ж сама дитина, але яка має життєвий досвід, поведінка якої, в тому числі і правосвідома, бере свої початки саме з дитинства.

Використані джерела:

1. Шаблистий В. В. Безпека людини: поняття, види та кримінально-правове забезпечення / В. В. Шаблистий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2012. – № 3 (62). – С. 387-392.
2. Про основи національної безпеки України, Закон України від 19 червня 2003 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайта: www.zakon.rada.gov.ua.
3. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу: монографія / О. М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
4. Плешаков В. А. Криминологическая безопасность и ее обеспечение в сфере взаимовлияния организованной преступности и преступности несовершеннолетних / В. А. Плешаков. — М. :Академия МВД России, 1998. — 144 с.

Кулінич Катерина Андріївна
студентка ІІ курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

СУСПІЛЬНА КОРИСНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Кримінально-правові заходи впливу не вичерпується встановленням заборон і застосуванням покарання. Значна частка кримінально-правових норм, що останнім часом набула розвитку, носить цілеспрямований стимулюючий до позитивної поведінки характер. Ці норми визнаються більшістю правників у вигляді заохочувальних (стимулюючих) норм, своєрідною особливістю правової природи яких, є предмет та метод кримінально-правового регулювання, що певною мірою не співпадає із традиційним встановленням, «які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили» (ч. 2 ст. 1 Кримінального кодексу України, – далі КК). Заохочувальні норми мають предметом регулювання правомірну та корисну поведінку особи у кримінально-правовій сфері, встановлюючи об'єктивні і суб'єктивні ознаки такої поведінки, та заохочують (стимулюють) до неї особу шляхом виключення, звільнення або пом'якшення потенційного або реального кримінального обтяження у вигляді виключення злочинності діяння, звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, пом'якшення призначеного покарання та його відбування. Основною ознакою, притаманною усім без виключення заохочувальним нормам, є суспільна корисність поведінки, що ними встановлюється й заохочується, отже суспільну корисність слід розглядати як системну ознаку правомірної кримінально-правової поведінки.

Заохочувальні норми є похідними, вторинними з огляду первинного положення заборонних норм, основним соціальним завданням котрих є «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам» (ч. 1 ст. 1 КК). Це відправне положення, в свою чергу, зумовлює появу заохочувальних правовідносин не раніше аніж виникають, реалізуються та припиняються кримінально-правові відносини з приводу вчинення злочину або суспільно-небезпечного діяння. Аксіоматичним в доктрині кримінального права є положення про суспільну небезпечність діяння як найсуттєвішу асоціальну якість (ознаку) як злочину, так і суспільно небезпечного діяння. Суспільна

небезпечність як матеріальна ознака визначається насамперед: а) цінністю суспільних відносин, об'єкту на який посягає злочин, б) тяжкістю наслідків, що настають в результаті вчинення злочину, в) способом дії, г) мотивами вчиненого, д) формами та ступеню вини. Таким чином, суспільна небезпечність, що в основному визначається цінністю охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, нібито «забарвлює» негативною якістю інші об'єктивні й суб'єктивні ознаки усього складу злочину. Разом із іншими елементами складу суспільної небезпечності набуває й особа, яка вчинила злочин (суб'єкт злочину). Об'єктивно відображена у вчиненому злочині (суспільно небезпечному посяганні) асоціальна якість (ознака) суспільної небезпечності діяння фіксується у кримінально-правовій кваліфікації й не залежить від подальшої позитивної або негативної посткримінальної поведінки особи. Разом із тим, слід виділити два варіанти із заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, коли суспільної небезпечності або загалом не виникає у зв'язку із соціальною корисністю здійсненого, або коли набута суспільна небезпечність особи певною мірою нівелюється, відпадає у зв'язку з комплексом позитивної посткримінальної поведінки.

Не може залишати без правової оцінки позитивне поводження особи в сфері кримінально-правової охорони (регулювання), що пов'язане з використанням суб'єктивного права на необхідну оборону (ст. 36 КК), крайню необхідність (ст. 39 КК), затримання особи, яка вчинила злочин, (ст. 38 КК) інших обставин, що виключають злочинність діяння, та позитивною посткримінальною (пенітенціарною, постпенітенціарною) поведінкою особи (ст.ст. 17, 31, 45, 46, 75, 81, 83, 91, ч. 1 ст. 97, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212 КК та ін.). Функцію стимулювання, правового заохочення до соціально-корисної поведінки виконують заохочувальні норми кримінального законодавства. Визначаючи метод правового регулювання заохочувальних норм, можна сказати, що це притаманна заохочувальним нормам сукупність регулятивних способів, прийомів і форм впливу на поведінку суб'єктів права. Його характеризують не тільки стимули, що спонукають до досягнення бажаного результату, а й характер юридичних засобів впливу, завдячуючи яким він підтримується. Йдеться про різноманітні засоби правового заохочення як важливі юридичні важелі соціального контролю, які виключають державний примус. Спосіб впливу на вольову поведінку людей позитивними стимулами характерний виключно для заохочувальних норм.

Заохочувальні норм насамперед мають стимулювати й гарантувати позитивне реагування, у вигляді виключення кримінально-правового обтяження, у випадках активної протидії злочинам або суспільно небезпечним посяганням в стані необхідної оборони, затриманні особи, яка вчинила злочин, крайньої необхідності та ін. Суспільна корисність зазначеної правомірної поведінки полягає у запобіганні або мінімізації шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Реалізація зазначених обставин у площині правовідносин, що виникають у зв'язку з вчиненням злочину суспільно-небезпечного посягання чи злочину іноді породжує ілюзію про тотожність об'єкту заподіяння «санкціонованої шкоди» та об'єкту правомірної поведінки. Так, відносно обставин, що виключають злочинність діяння, досить поширеною є думка, що об'єктом вчинку, що виключає злочинність діяння, визнається та цінність (благо), якій суб'єкт заподіює певну шкоду для досягнення визначеної суспільно корисної мети Визнаючи право дослідників на власне розуміння впливу позитивної поведінки на об'єкти кримінально-правової охорони, принагідно зазначимо, що фактично тут здійснюється певна підміна філософських категорій «об'єкт – засоби діяльності». Заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони виступає «засобом», завдячуючи якому здійснюється захист суспільних відносин, що знаходяться у безпосередній загрозі заподіяння шкоди з боку особи, яка вчинює суспільно небезпечне посягання, або відносин, що вже зазнали повної або часткової руйнації і, особа, яка

здійснює позитивну поведінку, спрямовує свої дії на мінімізацію суспільно-небезпечних наслідків, затримання особи, яка вчинила злочин. Аргументом, на користь зазначеного розуміння виступає вимушеність заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Крім того, закон передбачає відповідальність за перевищення меж необхідної оборони (ч. 3 ст. 36 КК), за перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ч. 2 ст. 38 КК), за перевищення меж крайньої необхідності (ч. 2 ст. 39 КК), що додає аргументів на користь заподіяння шкоди як правового засобу захисту об'єктів правомірної поведінки. Загальним для суспільних відносин, що знаходяться у безпосередній загрозі заподіяння шкоди або, яким певною мірою шкода вже заподіяна, а також тими, що зазнають «санкціонованої шкоди», є те, що як перші, так і другі суспільні відносини поставлені під охорону у кримінальному законодавстві. Для вчинків у стані необхідної оборони характерні такі об'єкти суспільно корисної поведінки як життя, здоров'я, особиста свобода, тілесна недоторканість та майно. Для крайньої необхідності, крім вже зазначених, об'єктами суспільно корисної поведінки можуть виступати непорушність державного кордону, державна таємниця, власність тощо.

Законодавець позначає комплексну соціально-корисну поведінку та спрямовує її на відновлення зруйнованого або пошкодженого суспільного відношення, що знаходиться під охороною кримінального закону. Так, наприклад, звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання (ч .2 ст. 111 КК). Вважається, що основна соціальна спрямованість цієї заохочувальної норми полягає у запобіганні злочинної шкоди найважливішим об'єктам кримінально-правової охорони: суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Іноді достатньо однієї нескладної з фізичної та психічної сторони суспільно корисної дії, щоб відновити пошкоджені злочином суспільні відносини. Яскравим прикладом цього положення є ч. 3 ст. 263 КК, в якій передбачено звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. Заохочувальні норми використовують найпотужніший стимулятор поведінки людини – заохочення. Навіть не дивлячись на своєрідність кримінально-правового заохочення, воно сприймається виключно позитивно як сприятливе для особи в обставинах, що склалися. Особа, яка вперше вчинила злочин, свідомо прагне знайти легальний спосіб залагодження кримінально-правового конфлікту. Як «рятівний місток» виглядають для неї заохочувальні норми, що передбачають звільнення від відповідальності у випадках дійового каяття, примирення з потерпілим тощо. Виходячи з цього, набуває неабиякого значення поінформованість адресатів заохочення про вимоги кримінального закону щодо конкретної правомірної соціально-корисної поведінки.

Підсумовуючи, приходимо до висновку, що соціальна корисність є обов'язковою системною ознакою правомірної поведінки, що заохочується кримінальним законодавством та полягає насамперед у відновленні пошкоджених або зруйнованих злочином (суспільно небезпечним посяганням) об'єктів кримінально-правової охорони – законних прав і свобод людини, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля тощо, або відшкодуванні чи усуненні заподіяних злочином суспільно небезпечних наслідків. Перспективами подальших розвідок вважаємо дослідження внутрішніх (психологічних) ознак правомірної соціально корисної поведінки в сфері кримінально-правового регулювання із обґрунтуванням мотивації та цілей останньої.

Олєйникова Олена Олександрівна
студентка ІІ курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

Синергетика предмету і методу кримінального права України

Синергетика є науковим напрямом (метод), що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які утворюються у відкритих системах (біологічних, технічних, соціальних, правових та ін.) завдяки інтенсивному (потоковому) обміну речовиною й енергією з навколишнім середовищем у неврівноважених умовах. У таких системах спостерігається узгоджена поведінка підсистем, в результаті чого зростає ступінь їхньої впорядкованості, тобто зменшується ентропія. Термін «синергетика» походить із грецького «synergetikos» - співпраця, взаємодія. Цей напрям акцентує увагу на природних, збалансованих взаємозв'язках та взаємодії структурних елементів, складових при утворенні системи як єдиного цілого.

Синергетика у правових системах має наступні напрямки: 1) предметом синергетики можуть бути виключно системи, тобто сукупності елементів, що мають системні зв'язки. Всі правові явища можна представити як елементи єдиної системи, яка в науці одержала назву правової системи. Право привносить у суспільне життя впорядкованість, організованість, створює умови для більш ефективного функціонування людського співтовариства, сприяє виживанню окремих індивідів і суспільства в цілому. У результаті зростає ефективність діяльності людей, яка позитивно впливає на швидкість соціального прогресу, що проявляється в подальшому структуруванні суспільства, зменшенні ентропії соціальної системи; 2) синергетичні утворення складних правових систем, самоорганізація системи можливо тільки в системах з достатньо значною кількістю елементів (інакше нема чому буде брати участь у процесах структуризації на «макрорівні»). При цьому система повинна мати достатню складність саме на рівні правових явищ. Тобто елементи системи, що беруть участь в утворенні структур, повинні являти собою правові феномени та описуватися в юридичних термінах; 3) синергетичні закономірності проявляються тільки у відкритих системах, що взаємодіють із навколишнім середовищем. Правова система породжена суспільством і є складовою частиною. Вона розвивається, виходячи з необхідності врегулювання певних соціальних відносин нормами права. Таким чином, навколишнім середовищем для правової системи є соціум. Іншими словами, правова система є елементом, підсистемою сутності більш високого рівня – соціальної системи. Між соціумом і правовою системою відбуваються перманентні процеси обміну енергією та інформацією; 4) правова система з точки зору синергетики є складовою соціальної система більш високого рівня, що містить у собі також інші підсистеми – економічну, політичну, ідеологічну тощо, які мають тісні зв'язки з правовою системою і чинять на неї істотний вплив. Таким чином, для виявлення й вивчення синергетичних закономірностей у правовій системі, дослідник має розглядати її в комплексі з іншими підсистемами соціуму.

Кримінальне право є складовою правової системи України, що у свою чергу утворюється системою частин, інститутів (субінститутів) та норм, об'єднаних необхідністю забезпечення пріоритетного кримінально-правового захисту прав та свобод людини і громадянина. Місце та роль кримінального права у правовій

системі України, а саме, виконання передусім охоронної функції зумовлює визначення предмету кримінального права. У літературі майже загальноприйнятим є визначення предмету кримінального права як суспільних відносин (правововідносин), що виникають у зв'язку із вчиненням особою злочину та застосуванням за нього певного покарання. Самостійність та своєрідність предмету правового регулювання є основною (первинною) ознакою, що вирізняє ггалузі права одну від іншої. У зв'язку із цією тезою слід звернути увагу на досить поширений погляд про відсутність у кримінального права самостійного предмету правового регулювання. Зазначена теза висловлюється або безпосередньо, коли стверджують, що кримінальне право ніяких самостійних суспільних відносин не регулює, а тільки охороняє суспільні відносини, що регулюються іншими галузями права (державного, цивільного, трудового тощо), або опосередковано, коли визначаючи охоронну функцію, вважають, що кримінальне право бере участь у регулюванні тих суспільних відносин, що становлять предмет інших галузей права.

Не вдаючись зараз до аналізу різних поглядів щодо предмету кримінального права, зауважимо, що більш переконливою, на наш погляд, є точка зору про типовість та своєрідність суспільних відносин (правовідносин), що виникають у зв'язку із вчиненням злочину та застосуванням за нього певного покарання. Причому тут слід враховувати як характер і соціальну значущість тих чи інших суспільних відносин,що охороняються нормами кримінального права, так і особливості суспільно небезпечних діянь (злочинів), які на них посягають, а також зміст і специфіку відповідних кримінально-правових норм виходячи з їх завдання, єдності і взаємозв'язку з усією системою норм даної галузі права.

Предмет кримінального права, що відображає його основну соціально-охоронну спрямованість та завдання Кримінального кодексу України (далі – КК) у вигляді правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам (ч.1 ст. 1 КК) не може забезпечуватися ніякими іншими методами окрім виключно владно-публічного, імперативного методу регулювання суспільних відносин. Для зазначених правовідносин публічно-імперативний метод підкорення є виправданим та доцільним. Відносно його характеристик правовідносини між суб'єктами вибудовуються за допомогою підкорення одного іншим. Публічно-імперативний характер кримінального права має специфіку свого становища серед інших публічно-правових галузей та природно приводить до висновку про те, що суб'єктом, чию поведінку воно регулює, є виключно держава в особі відповідних органів. Саме для держави кримінальне право визначає обсяг повноважень щодо боротьби та запобігання вчинюваним злочинам. У кримінально-правових відносинах, які складаються з моменту вчинення злочину, держава завжди є домінуючим і уповноваженим суб'єктом. Імперативний метод кримінальному праві, за загальним правилом, визначають як публічне право домінуючого суб'єкта (держави) на застосування примусу та визначенні виду та міри обмежень прав і свобод іншому суб'єкту (злочинцю), що індивідуалізується судом та здійснюється спеціальними органами держави.

Як бачимо, синергетика предмету кримінально-правової охорони суспільних відносин природно зумовлює відповідний публічно-імперативний метод, згідно вимог якого для здійснення свого завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили (ч. 2 ст. 1 КК). Кримінально-правова система постійно взаємодіє із відкритою системою тієї частини суспільства, що створює загрозу та руйнує, навіть, самі основи, усталені принципи, устої свого існування шляхом

вчинення суспільно-небезпечних діянь (злочинів). Зазначена взаємодія формує принципи та підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь, визначає типові, багаторазово повторювані об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Кримінально-правові норми, що комбінуються у визначений спосіб, беруть безпосередню участь у правовому регулюванні та впливі. Якщо правове регулювання, здебільшого, визначається як здійснюваний всією системою юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, то правовий вплив – це взятий в розмаїтті та єдності весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість й поведінку людей. Правовий вплив є набагато об'ємним та більш різноплановим за правове регулювання. Відмінності цих близьких, але не тотожних правових категорій полягають, по-перше, у тому, що предмет правового регулювання значно вужчий. Правовий вплив включає також соціальні, світоглядні, морально-етичні, виховні та інші відносини, що безпосередньо не регулюються правом, але в той чи іншій спосіб відчувають його вплив. По-друге, правове регулювання завжди пов'язане із встановленням юридичних прав та обов'язків суб'єктів, невиконання чи порушення яких забезпечується державним реагуванням. На відміну від цього правовий вплив не передбачає чіткого визначення прав та обов'язків, а тим більше примусового нормування суспільних відносин. По-третє, правове регулювання безпосередньо здійснюється шляхом реалізації правовідносин, які у якості передумови виникнення мають норму права та виникають, змінюються й зникають у зв'язку з конкретними юридичними фактами. Правовий же вплив спирається не лише на норму права, а й на більш системні правові феномени, такі як інститут, галузь і право в цілому. Окрім того, щоб змінювати свідомість й поведінку людей правовому впливу не обов'язково реалізовуватися у формі правовідносин й зумовлюватися юридичними фактами, як підставами для їх реалізації. Отже, правове регулювання є частиною механізму дії права, яка характеризується спеціально-юридичним упорядкуванням поведінки та діяльності адресатів, але безпосередньо з ним не пов'язана.

Традиційного характеру набуло розуміння відповідальності як правового наслідку вчиненого правопорушення. Незаперечно праві науковці, що визначають предметом кримінально-правового регулювання, насамперед, ті суспільні відносини, які виникають у зв'язку з вчиненням злочину. Утім, зводити предмет кримінального права виключно до суспільних відносин, що виникають з зв'язку з вчиненням злочинів є поверхневою, завузькою позицією. Кримінальне право об'єктивно не може обмежуватися лише нормами про злочинність і караність діянь. Вочевидь, воно передбачає також норми, що відмежують злочин від правомірної, соціально-корисної поведінки. Законодавець має точно і повно визначити межі злочинного і правомірного, створити умови для позитивної посткримінальної поведінки. Потребують регулювання суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією громадянами права на необхідну оборону, затримання особи, яка вчинила злочин, крайню необхідність та інші. Виключення цих відносин з предмету кримінально-правового регулювання свідчить про відсутність будь-якого зв'язку між правомірною поведінкою особи і кримінальним законом. Заперечення наявності у кримінальному законі позитивних засобів об'єктивно призводить до визнання неспроможності держави без використання примусу позитивно впливати на поведінку громадян в сфері кримінально-правового регулювання.

Підсумовуючи слід зазначити, основними видами кримінально-правових відносин природно є правовідносини, що виникають у зв'язку із вчиненням злочину. Поряд із ними існують неосновні (допоміжні) кримінально-правові відносини, що виникають: а) у зв'язку з появою загрози завдання шкоди суспільному відношенню, що охороняється кримінальним правом (необхідна

оборона, крайня необхідність, затримання злочинця тощо), б) у зв'язку з можливістю особи, яка вчинила злочин, здійснити дії, що свідчать про її дійове каяття (відшкодування завданої шкоди, примирення з потерпілим тощо). Ці норми правовими засобами виключення, звільнення або пом'якшення кримінально-правового обтяження стимулюють: 1) дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави шляхом санкціонованого заподіяння шкоди іншим правоохоронюваним інтересам (ст.ст. 36, 38, 39, 42, 43 КК); 2) остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, що вчиняється одноосібно або у співучасті (ст.ст. 17, 31 КК); 3) дійове каяття, примирення з потерпілим, повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, активне сприяння розкриттю злочину, невиконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників і добровільну заяву органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання тощо (ст.ст. 45, 46, 49, пп. 1, 2, 2-1, 8, 9 ч. 1 ст. 66, ст. 69, 69-1, 103, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175 ч. 4 ст. 212 КК та ін.); 4) виправлення засуджених, а також досягнення цілей покарання з запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ст.ст. 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87 КК та ін.); 5) доведення виправлення особи, яка відбула покарання, та припинення будь-яких обмежень прав і свобод, що були зумовлені судимістю (ст. 91, ч 3 ст. 108 КК).

Постоловська Анастасія Олегівна
студентка II курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
Науковий керівник: Хряпінський Петро Васильович
професор, доктор юридичних наук
професор кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

НОРМИ ПОМ'ЯКШЕННЯ ПРИЗНАЧЕНОГО ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Широко розповсюдженим різновидом кримінально-правового заохочення є пом'якшення покарання, що призначається за наявності обставин, що його пом'якшують. Таке заохочення стимулює до свідомої позитивної посткримінальної поведінки винного. Всі заохочувальні норми пом'якшення покарання, що призначається, поділяються на: 1) пом'якшення призначеного покарання за наявності наступних обставин: з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину; добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди; надання медичної допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину; вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності; виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням злочину у випадках, передбачених КК (пп. 1), 2), 2-1), 8), 9) ч. 1 ст. 66 КК); 2) призначення покарання, нижчого від найнижчої межі або перехід до більш м'якого виду покарання, коли обставини, передбачені пп. 1), 2), 2-1), 8), 9) ч. 1 ст. 66 КК, входить до сукупності пом'якшуючих обставин (ч. 1 ст. 69 КК); 3) призначення покарання, яке не перевищує двох третин максимального покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання передбачених пп. 1), 2) ч. 1 ст. 66 КК, за відсутності обтяжуючих обставин, а також при визнанні підсудним своєї вини (ст. 69-1 КК).

Пом'якшення покарання є самостійним напрямком кримінально-правової політики України в сфері пеналізації. Термін «пом'якшення» в українських словниках тлумачиться як зменшення, послаблення сили або ступеня вияву чогось. Певне покарання, як особлива форма державного примусу, знаходить своє відображення у санкції статті кримінального закону та вироку суду, своїм основним змістом має кару, яка характеризує його тяжкість. Таким чином, пом'якшення покарання полягає у зменшенні кари, тобто у зменшенні тяжкості покарання, визначеної кримінально-правовою санкцією або вироком суду. В залежності від того, де знаходить своє відображення пом'якшення покарання - у кримінальному законі, який є законодавчим актом, чи у вироку або постанові суду, які є правозастосовними актами, необхідно розрізняти два рівні пом'якшення покарання: законодавчий та правозастосовний. Законодавчий рівень пом'якшення покарання відповідає стадії законотворення й здійснюється законодавцем – Верховною Радою України, тоді як правозастосовний рівень – стадії призначення покарання та здійснюється виключно судом.

Пом'якшення призначеного покарання за наявності пом'якшуючих обставин передбачене у ч. 1 ст. 66 КК. До пом'якшуючих обставин, що свідчать про позитивну посткримінальну поведінку засудженого належать: 1) з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину; 2) добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди; 3) надання медичної допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину; 4) вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності; 5) виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням злочину у випадках, передбачених КК (пп. 1), 2), 2-1), 8), 9) ч. 1 ст. 66 КК).

В п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» звертається увага судів на те, що вони при призначенні покарання в кожному випадку і щодо кожного підсудного, який визнається винним у вчиненні злочину, мають суворо дотримуватися вимог ст. 65 КК стосовно загальних засад призначення покарання, оскільки саме через останні реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання. Призначаючи покарання, у кожному конкретному випадку суди зобов'язані враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про особу винного та обставини справи, що пом'якшують і обтяжують покарання. Особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів. Відтак, врахування наявних пом'якшуючих обставин є обов'язком суду. Серед пом'якшуючих обставин, що свідчать про позитивну посткримінальну поведінку винного, за результатами наших досліджень, найчастіше суди посилаються на з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину (п. 1) ч. 1 ст. 66 КК) - близько 25,3% від загальної кількості врахованих пом'якшуючих обставин, з них 6,5% - це повне визнання своєї вини засудженим, невисоким, на жаль, залишається добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, у вивчених справах ця обставина позначена тільки у 7,3% вироків. В дослідженнях інших правників цей показник складає від 2,5% до 6,1%. Випадків врахування вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності та виконанням спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як пом'якшуючої обставини в обвинувальних вироках нам не зустрілося. Надання медичної допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину (п. 2-1) ч. 1 ст. 66 КК), що введене до переліку пом'якшуючих обставин Законом України № 270-VI від 15 квітня 2008 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності», вже тривалий час використовується як

обставина, що пом’якшує покарання у російському кримінальному законодавстві (п. «к» ч. 1 ст. 61 КК РФ). Дослідники зазначають, що вона зустрічається у 8,3% випадків врахування пом’якшувальних обставин. Ефективність цієї обставини полягає в тому, що своїми позитивними діями з надання допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину, винний втручається у розвиток звичайної течії причинно-наслідкових зв’язків і зменшує (мінімізує) тяжкі наслідки свого злочину. Йдеться, насамперед, про надання першочергової та невідкладної допомоги потерпілому на місці події, виклик невідкладної медичної допомоги, транспортування потерпілого до лікарського заходу, добровільна здача крові для потерпілого тощо. Як доведено у дослідженнях, скажімо, злочинів проти безпеки руху та експлуатації різних видів транспорту зазначена соціально-корисна поведінка винного безпосередньо після злочину, спроможна значною мірою мінімізувати суспільно-небезпечні наслідки для життя і здоров’я потерпілих [13, с. 61-62; 14, с. 203].

Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Згідно ч. 1 ст. 69 КК за наявності кількох обставин, що пом’якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК за цей злочин. У цьому випадку суд не має права призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині КК.

Підставою призначення більш м’якого покарання виступає декілька обставин, що пом’якшують покарання, які в органічній єдності істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину та небезпечність особи винного. Раніше в ст. 44 КК України 1960 р. йшлося про наявність «виключних обставин справи», які рядом правників розумілися, як нетипові пом’якшуючі обставини та мали виключне значення для конкретної справи. На практиці ж «виключними обставинами справи» визнавались: попередження шкідливих наслідків та добровільне відшкодування збитків, вчинення злочину у зв’язку із тяжким збігом особистих обставин, відсутність шкідливих наслідків, визнання вини, активне сприяння розкриттю злочину, другорядна роль у вчиненні злочину, наявність дітей та утриманців, хвороба утриманців, несприятливі умови роботи, неправомірна поведінка потерпілого, службова залежність тощо. Це надало підстави більшості правників стверджувати, що при цьому повинні враховуватися не якісь «особливі, нетипові чи виключні» обставини, а будь-які пом’якшуючі обставини, що зменшують ступінь суспільної небезпечності злочину.

Призначення основного покарання, нижчого від найнижчої межі, передбаченої законом за даний злочин, або перехід до іншого, більш м’якого виду основного покарання, або непризначення обов’язкового додаткового покарання (ст. 69 КК) може мати місце лише за наявності декількох (не менше двох) обставин, що пом’якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного. У кожному такому випадку суд зобов’язаний у мотивувальній частині вироку зазначити, які саме обставини справи або дані про особу підсудного він визнає такими, що істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину і впливають на пом’якшення покарання, а в резолютивній – послатися на ч. 1 ст. 69 КК. При цьому необхідно враховувати не тільки мету й мотиви, якими керувалася особа при вчиненні злочину, а й її роль серед співучасників, поведінку під час та після вчинення злочинних дій тощо.

Підставами призначення більш м’якого покарання, ніж передбачено законом взяті у єдності і сукупності дві групи чинників, які характеризують вчинений злочин і особу

винного, а саме: а) наявність декількох обставин, які пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину та б) дані, які певним чином позитивно характеризують особу винного. При цьому суд повинен враховувати як обставини, перераховані в ч. 1 ст. 66 КК, так і будь-які інші обставини, що пом'якшують покарання на підставі ч. 2 ст. 66 КК. Отже, наявність декількох пом'якшуючих обставин, що свідчать про позитивну посткримінальну поведінку особи у вигляді з'явлення із зізнанням, щирого каяття або активного сприяння розкриттю злочину, добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, надання медичної допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину, вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності або виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане із позитивною особою винного, надають суду можливість призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене законом, якого буде цілком достатньо для досягнення цілей виправлення засудженого та невчинення нових злочинів.

Зенченко Ганна Олегівна
курсант III курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВЕРБУВАННЯ ЖІНОК ДО СЕКСУАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

Торгівля людьми для промислової експлуатації – один із найтяжчих злочинів у світі. Постраждалих від торгівля людьми називають сучасними рабами. Це ті, кого ошукали злочинці та примусили працювати, пообіцявши добрі заробітки далеко від дому. В Україні потрапити в неволю може будь-хто, незалежно від віку чи статі.

На сьогодні торгівля жінками стає все більш гострішою та актуальною проблемою для України. На думку працівників органів внутрішніх справ, останнім часом на території України досить помітно зросла чисельність різних фірм, єдиним видом діяльності яких є вивіз за кордон жінок з метою їх подальшого працевлаштування.

В Україні за перше п'ятиріччя 21 ст. кількість вчинених злочинів досліджуваної категорії збільшилась приблизно в 2,5 рази, що створило реальну загрозу національним інтересам нашої держави [4, с. 136 - 137].

На міжнародному рівні Україна, на жаль, визначена як країна-постачальниця «живого товару» на світові ринки інтимного бізнесу. Якщо десятиріччями центром торгівлі жінками були азіатські країни (Таїланд, Філіппіни), то з розпадом СРСР відкрився «доступ» до мільйонів жінок з України, Білорусії та Росії, які на сьогодні є основними постачальниками жінок та дітей для секс-індустрії з усього світу [1, с. 67].

Пріоритетними країнами вивозу українських жінок (згідно з даними експертних оцінок, інтерв'ю з жінками-жертвами торгівлі, аналізу матеріалів гарячої лінії програми Ла Страда-Україна, а також даних неурядових організацій Європи, які працюють у напрямі запобігання торгівлі жінками в Україні), є такі: Туреччина, Греція, Кіпр, Італія, Іспанія, Югославія, Боснія і Герцеговина,

Угорщина, Чехія, Хорватія, Німеччина, Об'єднанні Арабські Емірати, Сирія, Китай, Нідерланди, Канада, Японія [1, с. 67].

Водночас, за даними опитування під час проведення фокус-груп було з'ясовано, що основними країнами, в яких хотіли б працювати жінки (не в секс-бізнесі, а в інших сферах), є США і Канада, Італія, Іспанія, Швейцарія, Франція, Німеччина та Нідерланди, і це природно, тому що жінки обрали більш розвинуті в економічному плані та привабливі країни [2, с. 33].

Як бачимо, бажання дівчат формуються не на основі реальних знань про можливості та умови праці за кордоном, а більше під впливом сторонніх знань і бажання потрапити до розвинутих і за можливих країн.

Серед причин поширення торгівлі жінками в Україні є як внутрішні, так і зовнішні чинники.

Так, одне з перших місць відводиться скрутному економічному становищу, практичній неможливості для жінок отримати роботу в Україні.

Низький рівень життя та високий рівень безробіття серед жінок штовхає їх до пошуку роботи за межами держави. Недивно, що з досліджень, які були проведенні в фокус-групах, виявилося, що 80 % опитаних жінок висловили бажання працювати за кордоном [2, с. 11].

До внутрішніх чинників належать також правові: передусім – це відсутність регламентації сексуального бізнесу в Україні та незахищеність потерпілих.

Важливими, але мало досліджуваними є психологічні чинники: кризовий етап, у якому знаходяться наші громадяни, призвів також до зменшення самозахисту, погіршення психологічного стану жінок. За принципом «вже гірше не буде» жінки погоджуються на різні авантюрні пропозиції, навіть не думаючи про їх наслідки.

Серед зовнішніх чинників слід зазначити як «позитивні», а саме:

- відкриття кордонів та падіння залізної завіси;
- спрощення можливості для українських громадян подорожувати світом як у пошуках розваг, так і праці;

так і «негативні»:

- інтернаціоналізація тіньової економіки;
- складання міжнародних кримінальних об'єднань;
- корумпованість працівників державних органів;
- лояльне законодавство до занять проституцією в багатьох країнах світу.

Зазначені чинники надають широке поле діяльності звідникам і сутенерам для вербування молодих жінок на зарубіжні роботи та до сексуального бізнесу [5, с. 70].

Наша обізнаність із проблемою торгівлі жінками та новими формами, яких вона набуває, зростає, особливо щодо використання примусу, боргового рабства, зловживання владою, погроз і обману.

Існують різна шляхи, якими відбувається торгівля жінками, але майже всі сьогодні погоджуються, що жінки, яких продають для заняття проституцією, зазнають сексуальної експлуатації, цей процес порушує багато прав людини. Існують чотири основні шляхи:

Повний примус через викрадення. Цей шлях здавався доволі рідкісним, але тепер зростає кількість доказів на користь того, що ним користуються у Косово та Албанії, є звичним у деяких частинах Азії. Також цей спосіб вербування не обійшов й нашої країни.

Обманливі обіцянки законного працевлаштування на проживання – жінки вірять, що працюватимуть в офісах, ресторанах, барах, або що вони там одружаться.

Частковий обман, наприклад, жінкам повідомляють, що вони будуть працювати у сфері розваг, танцюристками або навіть стриптизерками.

Після прибуття до країни призначення торговець зазвичай передає жінок хазяїну борделю, з яким він співпрацює. Підроблені і справжні документи до того часу в жінок уже відбере торговець, а паспорти передадуть людині, котрій вони «заборгували», котра за них «заплатила». Саме в цей момент багато жінок починають усвідомлювати масштаби обману. Для декого з них дізнатися, що пристойної роботи не буде, що їхній борг становить від 8000 до 2400 євро і вони повинні його дуже швидко сплатити, - справжня катастрофа. Для інших це означає фактичне ув'язнення або цілковите підкорення сутенерові, відсутність документів та відсутність платні, доки не сплатиш борг, - реальність кардинально відрізняється від очікуваного. Якщо жінка буде протестувати проти такого ставлення, почнуться погрози її друзям та сім'ї . Якщо і цей словесний примус не подіє, буде застосовано фізичне і сексуальне насильство.

В результаті жінки майже не контролюють ні свої тіла, ні життя, і цю реальність багато хто називає станом сексуального рабства [3, с. 141].

Засоби вербування жінок до такої «праці» є різноманітними і водночас традиційними для цієї сфери.

Одним із шляхів «вивозу» українських жінок за кордон є шлюбні оголошення та контракти.

Інший шлях – це оголошення про працевлаштування за кордоном. Їх можна знайти в усіх газетах, які пропонують роботу для громадян України, а також й в Інтернеті. Ці оголошення на перший погляд виглядаються цілком легальними.

На сьогоднішній день ті фірми, які займаються працевлаштуванням українських громадян за кордоном, повинні отримати ліцензію Міністерства праці та соціальної політики [5, с. 66]. Потрібно знати, що перед тим як готуватися до подорожі за кордон необхідно дотримуватися порад із безпечної міграції. Треба перевіряти ліцензію тієї агенції, через яку влаштовуєшся. Можливість офіційного працевлаштування за кордоном легко перевірити через гарячу лінію з протидії торгівлі людьми. Також цю інформацію можна перевірити, звернувшись за допомогою до міжнародних та громадських організацій, які займаються протидією торгівлі жінками в Україні.

Так, відомими організаціями, що започаткували та провели в Україні безліч програм, спрямованих на протидію торгівлі людьми, є міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла-Страда – Україна», Благодійний фонд «Карітас – Україна», «Вінтрок Інтернешнл» та багато інших. Ці організації мають велике значення у боротьбі та протидії торгівлі жінками, захисті жертв відповідних злочинів.

Важливою у проблемі торгівлі жінками є робота засобів масової інформації. Саме через них можна налагоджувати активну пропагандистську діяльність, оперативно інформувати громадськість про найболючіші проблеми сьогодення. Водночас треба забезпечити дійовий контроль за рекламною діяльність цих засобів, заборонити рекламу сексуальних та інших подібних послуг.

Отже, бачимо, що, на жаль, в умовах глобалізації сучасних процесів торгівля людьми стала одним з вагомих чинників дестабілізації обстановки в багатьох країнах, в тому числі й в Україні. Наша країна продовжує виступати державою походження та транзиту «живого товару», особливо молодих жінок як найбільш вразливих верств населення з метою залучення їх до сексуальної індустрії розвинутих країн центральної або Західної Європи, а також держав Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Список використаної літератури

1. Бесчастний В. М. Особливості імплантації міжнародно-правових норм у сфері боротьби з торгівлею жінками в національне законодавство України / В. М. Бесчастний // Боротьба з торгівлею людьми: матеріали міжнародної наук.-практ. конференції (м. Донецьк, 26 червня 2008 р.). – Донецьк, 2008. – С. 66-70.
2. Запобігання контрабанди жінок з України: українська інформаційна компанія. Міжнародна Організація з Міграції. – К., 1998.
3. Келлі Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на міліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм: Посібник / Келлі, Ліз. – Львів: Астролябія, 2011. – 176 с.
4. Політова А. С. Кримінологічна ситуація щодо протидії торгівлі жінками в Україні / А. С. Політова // Актуальні проблеми боротьби з торгівлею жінками: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 12 квітня 2012 р.). – Донецьк, 2012. – С. 136-139.
5. Черненко В. В. Адміністративно-правові заходи держави щодо протидії торгівлі жінками / В. В. Черненко // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – К.: КНУВС, 2006. – Вип. 6. – С. 64-72.

Соколенко Роман Валентинович
студент IV курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

У даній статті розглядаються окремі питання щодо злочинів проти довкілля, що регулюються нормами кримінального законодавства України.

Актуальність теми полягає в тому, що людина у своїй діяльності завжди має потребу у використання природних ресурсів. Тому природа потребує захисту і охорони з боку держави за допомогою нормативно-правових норм. І зважаючи на сучасний стан навколишнього середовища питання щодо охорони довкілля є дуже актуальним і його актуальність зростає.
Питання щодо охорони довкілля активно досліджувалося такими вченими як: С. Б. Гавриш, В. К. Матвейчук, А. М. Шульга, Е. Н. Жевлаков, В. О. Навроцький, В. І. Андрейцев, О. С. Колбасов, О. С. Шемшученко, Н. В. Барбашова, Н. Р. Малишева тощо.

Всі природні багатства нашої країни — «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони — згідно з Конституцією України, є об'єктами права власності Українського народу».

Стаття 66 Конституції України зобов'язує кожного громадянина не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки.

Види злочинів проти довкілля

Кримінальний Кодекс України містить в особливій частині розділ VIII «Злочини проти довкілля», у якому визначені основні види злочинів проти довкілля та відповідальність за їх вчинення. А саме до злочинів проти довкілля належать:

- Порушення правил екологічної безпеки ;
- Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення;

- Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення;
- Забруднення або псування земель;
- Порушення правил охорони або використання надр;
- Забруднення атмосферного повітря;
- Порушення правил охорони вод;
- Забруднення моря;
- Порушення законодавства про континентальний шельф України;
- Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу;
- Незаконна порубка лісу;
- Незаконне полювання;
- Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом;
- Інші правопорушення визначені Кримінальним Кодексом України; [1].

Як бачимо злочини проти довкілля є різноманітними та відрізняються своїм предметом регулювання. Визначимо деякі поняття що застосовуються в сфері охорони довкілля:

Земля — це верхній шар земної поверхні у межах зони аерації, під якою слід розуміти верхню товщу земної кори між її поверхнею і дзеркалом ґрунтових вод [2.].

Надра — це верхня частина земної кори, що розташована під поверхнею суходолу та дном водоймищ, в межах державних кордонів, і простягається до глибин, доступних для їх добування. До корисних копалин відносяться горючі речовини (нафта, природний газ), метали(залізна руда, мідь, свинець) і благородні метали (золото, іридій, платина, срібло), сировина для металургії, а також вогнетривкі, ювелірні та інші загальнодержавного значення копалини. Перелік їх затверджений постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення” [3.].

Атмосферне повітря — природна суміш газів (кисень, азот, аргон, вуглекислий газ, неон тощо), яка знаходиться у відкритому просторі над територією України. [4.].

Екологічна безпека — це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини[5].

Водні ресурси - обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території; [6].

Континент?льний шельф України — поверхня і надра морського дна підводних районів, що примикають до узбережжя чи до островів України і розташовані поза зоноютериторіального моря до глибини 200 м або за цими межами до такого місця, де глибина покривних вод дозволяє розробку природних багатств цих районів. Поверхня інадра морського дна впадин, що розташовані в суцільному масиві континентального шельфу України, незалежно від глибини, є частиною континентального шельфу України.

За цими межами Континентального шельфа вважають також місця, де глибина вод дає змогу розробляти природні багатства цих районів, а також поверхню і надрапідводних районів, що прилягають до берегів островів. [7].

Отже, ми розглянули актуальність питання охорони довкілля, визначили види правопорушень проти довкілля за кримінальним законодавством України та визначили основні поняття, що застосовуються у сфері охорони довкілля. Проаналізувавши виконану роботу можна зробити висновок про те, що сфера охорони довкілля є важливою сферою суспільних відносин, яка потребує відповідного регулювання з боку держави в цілому і зокрема нормами кримінального права.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України зі змінами від 14.10.2014 - Електроний ресурс- http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page7
2. Земельний кодекс України зі змінами від 01.07.2014 - Електроний ресурс- http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14
3. Кодекс про надра України зі змінами від 16.10.2012 - Електроний ресурс- http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр
4. Повітряний кодекс України зі змінами від 04.07.2013 - Електроний ресурс- http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3393-17/page
5. Електроний ресурс-http://uk.wikipedia.org/wiki/Екологічна_безпека.
6. Водний кодекс України зі змінами від 26.04.2014 - Електроний ресурс-
7. Електроний ресурс -http://uk.wikipedia.org/wiki/Континентальний_шельф

Кобякова Анастасія Інтізарівна
студент III курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ОКРЕМИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Фіксація у кримінальному законі поняття спеціальний суб'єкт злочину, обумовлена специфікою окремих видів злочинів, вчинення яких можливе лише у зв'язку з чітко визначеною діяльністю людей, з виконанням окремих обов'язків, покладених на них нормативними актами. Тому, при кваліфікації деяких злочинів, законодавець передбачає в законі суб'єктом не будь-яку особу, здатну скоїти злочин, а лише ту особу, яка у відповідності до закону має особливі властивості чи ознаки.

Згідно з ч. 2 ст. 18 КК України спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа [1].

У деяких випадках, зафіксованих у законі, суб'єктами злочину визнаються особи, які мають, крім зазначених загальних обов'язкових ознак (фізична особа, осудність, певний вік), ще й специфічні ознаки, що відносять цих суб'єктів до рангу особливих, спеціальних [2, с.59].

Спеціальні ознаки суб'єктів злочину мають різний правовий зміст, що виражається в правовому статусі (покладання правових обов'язків щодо забезпечення обороноздатності країни, здійснення правосуддя), професійній діяльності, що виконується, фізичних властивостях особи і наявності родинних відносин особливостях здійснення злочинних дій.

Вивчення та дослідження використання законодавцем спеціальних ознак суб'єктів злочинів як кваліфікуючих ознак складів злочинів дає можливість з одного боку диференціювати кримінальну відповідальність, а з іншого - з метою неможливості притягнення до відповідальності осіб, що такими спеціальними ознаками не володіють чітко й однозначно визначити коло потенційних суб'єктів конкретних злочинів [3].

Для характеристики ознак спеціального суб'єкта злочину логічним є розуміння його як особи, яку характеризують «особливі ознаки» та «спеціальні ознаки»,оскільки ці два класи ознак можуть відрізняти його від загального суб'єкта. При цьому ознаки спеціального суб'єкта зазначаються як в нормах Особливої так і Загальної частини КК.

Слід зазначити, що ознаки спеціального суб'єкта злочину можуть міститися і в інших, окрім КК України, нормативно-правових актах. Наприклад, особливою ознакою, яка характеризує спеціального суб'єкта за ч.2 ст.368 КК, є особливо відповідальне становище, зміст якого розкривається за Законом України «Про державну службу», що виступає допоміжним (уточнюючим) джерелом для визначення спеціального суб'єкта злочину [4].

Розглянемо склад злочину, який передбачений у ст. 395 КК України, суб'єктом якого є особа, щодо якої встановлено адміністративний нагляд. Відповідно до ст.3 ЗУ «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [5], адміністративний нагляд встановлюються тільки щодо повнолітніх , тому суб'єктом даного злочину може бути тільки особа, яка досягла 18-річного віку.

Суб'єктами складів військових злочинів є військовослужбовці, військовозобов'язані під час проходження ними навчальних або спеціальних зборів, а також призовники. Склади злочинів, що передбачені у ст.407, ст.413 КК України вчиняються лише військовослужбовцями строкової служби, ст. 335 – громадянами України, які підлягають черговому призову на строкову військову службу. Відповідно до ч.1 ст.15 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу», на строкову військову службу в мирний час призиваються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років [6].

Підсумовуючи вищевикладене можна зазначити, що у деяких кримінально-правових нормах розкриття змісту і характеристика особливих ознак спеціального суб'єкта злочину відбувається шляхом звернення до нормативно-правових актів, що врегульовують відповідні суспільні відносини – законів України «Про державну службу», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про міліцію», що в подальшому дає змогу правильно кваліфікувати злочини за відповідними статтями Кримінального кодексу України.

Використана література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т. - Т. 1 / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. - [3-те вид., перероб. та доп.]. - К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. - 964 с.
3. Терентьєв В.І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України: автореф. дис… канд. юрид. наук: 12.00.08 / В.І. Терентьєв. – Одеса, 2003.
4. Закон України «Про державну службу» від 16.12.1993 http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12
5. Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994 http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/264/94-вр
6. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/page2

Кононенко Дарина Олександрівна
курсант ІІ курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: Кисельов Ілля Олександрович,
кандидат юридичних наук,

ЗМІШАНА (СКЛАДНА) ФОРМА ВИНИ

В кримінальному кодексі ст. 23 КК України вина може бути виражена тільки у формі необережності чи умислу. З цього можна виділити, що одні злочини можуть бути тільки умисними (крадіжка - ст. 185), другі - тільки необережними (службова недбалість - ст. 367), треті - умисні і необережні (вбивство - статті 115, 119). Виходячи з цього наука кримінального права на досліджуючи деякі статті Особливої частини КК України виокремила поняття змішаної форми вини, ще її називають складною, або подвійною.

Змішана форма вини являє собою різне психічне ставлення особи у формі умислу і необережності до різних об'єктивних ознак одного і того ж злочину. При змішаній формі вини щодо одних ознак складу злочину має місце умисел (прямий чи непрямий), щодо інших - необережність (злочинна самовпевненість чи злочинна недбалість).

Питання про змішану форму вини виникає в тих складах злочину, в яких об'єктивна сторона за своїм характером є складною. Оскільки зміст вини визначається психічним ставленням особи не тільки до об'єкта, а й до об'єктивної сторони конкретного злочину, то вина повинна відображати складний характер об'єктивних ознак конкретного складу злочину.

Коли присутня змішана форми вини слід вирішити, яким є злочин, - умисним або необережним. Це має важливе практичне значення. Наприклад, відповідно до статей 14 і 15 КК України тільки в умисних злочинах можливі готування і замах; відповідно до ст. 26 обов'язковою ознакою співучасті є умисна участь в умисних злочинах. Під рецидивом як найбільш небезпечним видом множинності розуміється вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин (ст. 34). Тому при змішаній формі вини необхідно визначити, до яких злочинів - умисних чи необережних - слід віднести вчинений злочин. Вирішення цього питання залежить від того, яка об'єктивна ознака конкретного складу злочину є найважливішою для визнання діяння злочином і оцінки ступеня його суспільної небезпечності.

У кримінальному праві є дві групи злочинів змішаної форми вини: першій групі злочинів зі змішаною формою вини, в яких діяння саме по собі не є злочином, а стає ним тільки за умови, що воно спричинило тяжкі наслідки, вирішальне значення має необережне ставлення до цих наслідків. Саме воно і визначає віднесення цих злочинів у цілому до необережних.

У другій групі злочинів, де щодо діяння і найближчого (обов'язкового) наслідку передбачається умисел (прямий чи непрямий), а щодо віддаленого - необережність, злочин у цілому визнається умисним, тому що саме умисне ставлення до діяння і найближчого наслідку визначає спрямованість злочину, його суспільну небезпечність.

Отже, змішаною формою виною є психічне відношення осудної особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння і його наслідку, виражене у формах умислу чи необережності. Таке відношення складається із усвідомлення винним суспільно небезпечного характеру своїх дій і передбачення можливих наслідків

(інтелектуальний момент вини), а також із відношення до своїх дій (бездіяльності) і їхніх наслідків: бажання, щоб ці наслідки настали, байдужого або легковажного до них ставлення (вольовий момент вини).

Костак Олександр Васильович
студент юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
група ЮП 14 – 1С
Науковий керівник: Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНОГІЧНОЇ СТАТИСТИКИ «СТАТЕВИХ» ЗЛОЧИНІВ»

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю[1.с.5]. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є посяганнями на особистість і пов'язані з грубими порушеннями норм суспільної моралі, тому кримінальним законодавством за їх вчинення передбачено доволі суворе покарання.

Згідно з чинним законодавством України кримінальна відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи передбачена розд. IV Особливої частини Кримінального кодексу України (далі — КК), зокрема за: зґвалтування (ст. 152); насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153); примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154); статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155); розбещення неповнолітніх (ст. 156)[2.с.54-55].

Найбільш тяжким і найпоширенішим серед злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є зґвалтування.

Але із введенням у дію в 2001 р. нового КК у законодавство про відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи були внесені зміни, у зв'язку з якими постанова Пленуму від 27 березня 1992 р. № 4 потребує внесення відповідних доповнень. З метою надання судам роз'яснень з питань застосування нового законодавства про відповідальність за вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи Верховним Судом України проаналізовано судову практику щодо розгляду справ цієї категорії, розглянутих судами в 2005 р.

Сексуальна поведінка варіює залежно від часу й культури, але роль родини як соціального осередку диктує норми сексуальних відносин між чоловіком та жінкою, додержання яких прагнуть забезпечити релігія й закон. Глобальна категорія «статевих злочинів», вміщує примус і експлуатацію жертв проти їх волі, тобто злочини «з жертвами». До 1960-х рр. кримінологія приділяла лише спорадичну увагу статевим злочинам. Соціологи фокусувалися в основному на колективних формах відхилень, таких як гомосексуальні співтовариства або проституція. Злочини з жертвами вважалися галуззю інтересів психологів і психіатрів. Однак психологічні дослідження, що стосуються статевих злочинів з жертвами, також стали розвиватися переважно під впливом інтересу до методів втручання.

Ці злочини являють собою особливу небезпеку, тому що сексуальна злочинність відрізняється високим рівнем латентності, якщо, звичайно, статеві злочини не пов'язані з вбивством.

Ця тема перебувала в полі зору таких правників, сексологів, психологів, як: Р. Блекборн, М. Єнікеєєв, А. Дишлева , Ю.Антонян, В.Кудрявцев, В. Емінов, О. Ткаченко, Б. Шостакович, В. Лунєєв, М. Сердюков, А. Долгова, В. Лень, О. Кальман, О. Джужа, О. Світличний, П. Хряпінський.

Визначення того, що таке статевий злочин і що таке сексуальна поведінка, яка відхиляється від норми, залежить від суспільних стандартів, що змінюються. Цю залежність, поза сумнівом, ілюструє виключення гомосексуальної поведінки з кримінально карних діянь і її наступна «депаталогізація» у психіатрії. Проте деякі сексуальні захоплення вважаються дисфункціональними як з психологічної, так і з соціальних поглядів.

На мою думку, вирішуючи питання про те, чи є зґвалтування парафілією, слід керуватися визначенням поняття парафілій. Ми вважаємо, що зґвалтування можна віднести до парафілій у тому разі, коли людина відчуває бажання (потяг) до насильницького сексу або фантазує на цю тему щонайменше протягом шести місяців і діє відповідно до цих бажань або фантазій.

Частіше за все (в 70 % випадків) зґвалтування супроводжується інтенсивним застосуванням винним фізичного насильства або характеризується наданням активного опору з боку потерпілої. Однак у ряді випадків (приблизно 20 %) потерпіла опору злочинцеві не чинить, оскільки подавлена його психічним насильством (погрозами). Іноді потерпіла не чинить опору тому, що перебуває в безпомічному стані (близько 10 % випадків). В 24,6 % випадків закінчених латентних зґвалтувань злочинці скористалися безпомічним станом потерпілих у результаті їх сильного алкогольного сп'яніння; в інших випадках ґвалтівники використали фізичну силу (64,6 %), іноді з погрозами розправи або тільки з погрозами фізичної розправи (10,8 %). За літературними даними, причинами безпомічного стану потерпілих також у більшості випадків є сильне алкогольне сп'яніння, у значно меншому ступені – наявність захворювань, малолітній вік і інші обставини.

Варто сказати кілька слів про характер взаємин злочинця з потерпілою. Так, у 1/3 частині випадків зґвалтування була обрана випадкова жінка, напад на яку був раптовим, тому що ґвалтівник намагався залишитися невпізнаним і після вчиненого втікав. В 15 % випадків винний знайомився з потерпілою напередодні вчинення злочину, що було вивертом, який полегшував сексуальний напад. В обох випадках з боку винного переважало фізичне насильство, у результаті якого потерпілим заподіювалися тілесні ушкодження й психічні травми.

Щодо обставин зґвалтування слід зазначити, що на сексуальну агресію впливає сонячна активність із збільшенням тривалості світлового дня. Ця закономірність спостерігається навіть на територіях з постійно теплим кліматом, незалежно від основних сезонних можливостей для комфортного оголення поза приміщеннями. Пік зґвалтувань (38,7 %) припадав на літо; навесні й восени відбувалося, відповідно, 26,4 % і 24,1 % зґвалтувань, узимку – 10,8 %. До того ж в зареєстрованих випадках навесні найбільш криміногенними були квітень (50,0 %), улітку – червень (38,7 %), восени – вересень (45,5 %), узимку кількість злочинів розподілилися по місяцях у рівній кількості (по 33,3 %).

За часом доби найбільш криміногенними виявилися пізній вечір (38,4 % зареєстрованих і 51,0 % латентних зґвалтувань) і ніч (48,3 % і 37,7 %, відповідно). Близько 10 % зґвалтувань відбувалося вдень (з 10 до 17 години), не більше 3 % – у період з 7 до 10 години ранку. Особливо криміногенним виявився період часу від 22 години вечора до 2 ночі.

Всупереч суспільній думці про перевагу вуличного сексуального насильства, понад 60 % групових і 55 % одиночних зґвалтувань відбувалися в житлових приміщеннях: дома в потерпілої, у ґвалтівника або їхніх знайомих, що може свідчити про відсутність належної обережності в потерпілих, їхній участі в створенні обстановки й ситуації, що сприяють статевому контакту й провокують статеві злочини. Вуличне групове й одиночне зґвалтування (як правило, з боку незнайомців) зустрічалося, відповідно, в 12,5 % і 20,8 % випадків, вірогідно рідше, ніж зґвалтування в житлових приміщеннях.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – Х .: ПП «ІГВІНІ», 2008 – 64 с.
2. Кримінальний кодекс України . – С .: ФОП Соколик Б. В., 2009 – 164 с.

Костенко Ксенія Анатоліївна
курсант ІІІ курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Суспільно небезпечні діяння здійснюють конкретні люди. Кожен випадок скоєння злочину має свої індивідуальні ознаки, в тому числі ті, що відносяться до характеристики особи, яка винна. Кожна особистість має специфічні, тільки їй властиві ознаками, що складають її індивідуальність.

Питання про суб'єкт злочину, за своєю сутністю, є питання про особу, що вчинила злочин і підлягає кримінальній відповідальності. Частина 1 статті 18 Кримінального Кодексу (далі КК) України чітко встановлює ,що: «суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка скоїла злочин у віці передбаченого Кримінальним Кодексом України може наставати кримінальна відповідальність».

В.М. Трубников вважає, що для повного й об'єктивного аналізу всіх сторін, характерних особистих ознак людини, що вчинила злочин, недостатньо тільки наявності двох ознак — осудності та віку. Для того, щоб мати повне і всеосяжне уявлення про всі сторони і властивості цієї особи, потрібні знання про її інші психічні характеристики, що є особливо важливим для встановлення причин і умов вчинення злочину , а також наступного здійснення карально-виховного процесу [2, с. 112].

На думку Є.Л. Стрельцова, суб'єкт злочину можна вважати основним елементом складу злочину, тому що саме суб'єкт вчиняє винні, протиправні, суспільно небезпечні діяння, що посягають на об'єкт злочину [1, с. 59]. Суб'єкт злочину як елемент складу злочину характеризується трьома ознаками: це особа фізична ,осудна, що досягла певного віку .

На думку В.В. Устименка, правильним є визначення спеціального суб'єкта, що містить у собі обмежувальну ознаку, яка окреслює коло осіб, які можуть бути суб'єктами певних злочинів. Але ці ознаки повинні бути обов'язково передбачені у кримінальному законі або прямо випливати з нього [3,с.8].

Поряд із поняттям загального суб'єкта КК України передбачає і поняття спеціального суб'єкта. Частина 2 ст. 18 КК України визначає , що «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» . Отже спеціальний суб'єкт – це особа, яка крім обов'язкових загальних ознак має спеціальні ознаки. Ознаки спеціального суб'єкта доповнюють загальне поняття суб'єкту злочину, виступаючи як додаткові. Ці спеціальні ознаки можуть буди різними наприклад: службовий стан, професія, певна діяльність, родинні відносини та інші.

Ці спеціальні ознаки можуть прямо вказуватися в тексті диспозиції конкретної статті або безпосередньо випливати з тексту відповідної кримінально-правової норми. Наприклад, у ч. 1 ст. 371 КК, яка передбачає відповідальність за завідомо незаконне затримання або незаконний привід, не зазначено, хто є суб'єктом цього злочину. Однак зі змісту цієї статті можна встановити, що ним можуть бути працівники правоохоронних органів, які наділені правом затримувати осіб чи здійснювати їх привід.

Ознаки спеціального суб'єкта, доповнюючи ознаки загального суб'єкта злочину, звужують коло осіб, які можуть підлягати кримінальній відповідальності. Визначення спеціальних ознак суб'єкта злочину обумовлюється специфікою окремих складів злочинів, вчинення яких є можливим виключно у зв'язку з відповідним видом людської діяльності, яку можуть здійснювати не всі, а обмежене коло суб'єктів.

Залежно від змісту ознаки спеціального суб'єкта поділяються на групи:

Соціально-демографічні ознаки - стать, вік винного, наявність військового обов'язку (напр., ухилення від призову на строкову військову службу, ст. 335 КК України, може бути вчинено лише особою, яка досягла встановленого законом віку і визнана такою, що несе військовий обов'язок).

Службове становище особи — заняття винним відповідної посади чи виконання ним відповідних функцій у державній, громадській чи комерційній організації (шахрайство з фінансовими ресурсами - ст. 222 КК України; одержання хабара - ст. 368 КК України.).

Професія винного - наявність у нього відповідної освіти чи професійних навиків у трудовій або виробничій сфері (напр., ненадання допомоги хворому медичним працівником - ст. 139 КК України.).

Цивільно-правовий статус - наявність в особи громадянства України чи іноземної держави (напр., державна зрада, ст. 111 КК України; шпигунство - ст. 114 КК України.).

Взаємовідносини з потерпілим - наявність у винного родинних чи інших зв'язків, що обумовлюють у них визначені обов'язки чи права (напр., ухилення від сплати аліментів на утримання дітей -ст. 164КК України).

Характеристика особи в контексті її попередньої діяльності (напр., раніше суджений за умисне вбивство - ст. 115 КК України).

У тих складах, де ознаки спеціального суб'єкта злочину передбачені законом, тобто є конструктивним елементом складу конкретного злочину, вони є обов'язковими і визначають наявність чи відсутність складу злочину [4].

Отже, слід погодитися з нашими вченими, що: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, виконавцем якого може бути лише особа, додаткові ознаки якої визначаються або випливають зі змісту відповідної статті Особливої частини Кримінального кодексу України». Наведене визначення спеціального суб'єкта надасть можливість усунути суперечливості між законодавчим визначенням спеціального суб'єкта злочину та можливістю

застосування цієї норми до співучасників злочину, суб'єктом якого можуть бути тільки спеціальні суб'єкти.

Використана література:
1. Стрельцов Є.Л. Спеціальний суб'єкт злочину у новому Кримінальному кодексі України / Є.Л. Стрельцов // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 25–26 жовтня. 2001 р. / Редкол.: Сташис В.В. та ін.— К.–Х.: Юрінком Інтер, 2002.— С. 59–61.
2. Трубников В.М. Нове про суб'єкт злочину / М.В. Трубников // Вісник національного університету внутрішніх справ: Спецвипуск.— Х.: НУВС, 2002.— С. 110–117.
3. Устименко В.В. Специальный субъект преступления / В.В. Устименко.— Х.: Вища школа, 1989.— 104 с.
4. http://radnuk.info/pidrychnuku/kruminal-pravo/488-krim/9415-85---.html

Костюченко Ярослав Іванович
студент юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
група ЮП 14 – 1С
Науковий керівник: Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ГРУПОВА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКА ЗЛОЧИННІСТЬ МОЛОДІ

Проблема групової злочинності молоді завжди була і залишається однією з найпроблемніших. Соціально-економічна криза в Україні, безробіття призвели до падіння життєвого рівня основної частини населення і як наслідок зростання злочинності, в тому числі кількості крадіжок, грабежів, розбійних нападів, вимагательств.

Негативні процеси, які відбуваються в суспільстві, болісно вразили і молодь. Серед неї все більше розповсюджуються такі види злочинів, які раніше були притаманні лише дорослим: торгівля зброєю та наркотиками, держання домів розпусти і звідництво, сутенерство, розбійні напади на підприємців та іноземців; захоплення заручників, жорстокі злочини проти життя й здоровя особи, незаконні операції з валютою і цінними паперами, торгівля краденим тощо.

Активно йде масове втягнення молоді до структур тіньової економіки та організованої злочинності. Сьогодні лідери організованих формувань - це дорослі особи, які вийшли з молодіжних груп правопорушників, світогляд яких визрівав у кримінальному середовищі, починаючи з підліткового віку. Це надає криміналітету нової якості - тіснішою та скоординованішою стає злочинна діяльність молоді і дорослих, значно збільшуються її можливості й сфери впливу. Суттєвою ознакою злочинності молоді є те, що вона набуває в Україні все більш організованого, групового характеру. Змінилася кримінологічна характеристика і структура угруповань правопорушників. Груповий характер - це особливість сучасної злочинної поведінки молоді. Частка корисливих злочинів із застосуванням насильства, скоєних у групі, складає від 50 до 80%. Найбільш розповсюдженими є злочини, які мають корисливо-насильницьку спрямованість. Це - розбій, грабіж, шахрайство, вбивство з корисливих мотивів. Кримінальні молодіжні угруповання з різним ступенем організованості виявлені у всіх великих обласних центрах країни. Вони створюються за місцем навчання чи проживання молоді і мають здебільшого стійкий характер.

Суспільна небезпечність протиправних дій, скоєних групою молоді, значно більша, ніж злочинця-одинака. Підвищена імпульсивність, жорстокість, інтенсивність і ситуативність групових злочинів молоді обтяжують їх наслідки, які нічим не відрізняються від аналогічних діянь дорослих.

В працях таких вчених, як Барило Т.С., Вєтров М.І., Долгова А.І., Закалюк А.П., Ігошев К.Є., Костенко О.М., Костицький М.В., Лановенко І.П., та інш., створена теоретична база для вивчення злочинної поведінки неповнолітніх і молоді. Водночас питання, повязані з кримінально-правовими та кримінологічними аспектами групової корисливо-насильницької злочинності молоді, належать до числа малорозроблених у вітчизняній науці і потребують подальшого наукового обгрунтування.

Кримінально-правові ознаки групових корисливо-насильницьких

злочинів, належать до корисливо-насильницьких. Це - умисне вбивство з корисливих мотивів (ст. 115 п. 6 ККУ), вбивство, вчинене за попереднім зговором групою осіб (ст. 115 п. 12 ККУ), грабіж (ст. 186 ч. 2 ККУ), розбій (ст.18 ККУ).[2. с. 50],[2. с. 81].

Ці злочини єднає корислива спрямованість та насильницькі дії або погроза їх застосування. Обєктами цих злочинів є право власності, у відповідності з яким здійснюється володіння, користування та розпорядження державним, колективним чи приватним майном, а також життя і здоровя особи. Обєктивна сторона цих діянь полягає в тому, що винні тим чи іншим способом обертають державне, колективне чи індивідуальне майно на свою користь або користь інших осіб. Це робиться проти волі власника майна при завідомій відсутності у винного права на нього з використанням насильницьких дій (фізичного або психічного характеру) або з погрозою їх застосування.

Визначення поняття "молодь" передбачає насамперед встановлення вікових меж. У вітчизняній та зарубіжній літературі вказувалися різні вікові межі - від 14 до 35 років. Але більшість вчених відносять до молоді осіб у віці до 25 років, де критеріями виступають: нижній 14 років (досягнення віку кримінальної відповідальності) і верхній; 25 років (завершення періоду соціалізації, включення до системи виробничих відносин та набуття економічної самостійності).

Груповим визнається злочин, у спільному вчиненні якого брали участь дві і більше осіб. Одним з його різновидів є скоєння злочину за попереднім зговором групою осіб. Попередній зговір означає, що двоє чи більше осіб заздалегідь домовилися про спільне вчинення злочину. Угруповання молоді, що вчиняє корисливо-насильницькі злочини, визначається дисертантом як неформальна група молодих людей, які обєдналися для скоєння суспільно небезпечних діянь з метою незаконного збагачення насильницьким шляхом.

Злочинність молоді у віці від 14 до 28 років становить 56,4 % усіх злочинів у державі. Показники кримінальної ураженості населення у цьому віці демонструють певну стабільність та схожість тенденцій - взаємозвязок злочинності двох вікових груп (14-17 і 18-28 років), особливо негативний вплив злочинності старшої вікової групи на неповнолітніх; злочинність набуває все більш організованого характеру в силу вікових особливостей молоді та дії соціально-психологічних механізмів взаємної криміналізації. Злочинні угруповання молоді відрізняються високою кримінальною мобільністю, що проявляється у можливості в короткі терміни змінити спрямованість і характер злочинної діяльності.

Формуванню злочинних груп молоді передує стихійне утворення дозвільних груп, які внаслідок низки криміногенних факторів (бездоглядність, бродяжництво, негативний вплив дорослих, запущеність виховної роботи, відсутність суспільно корисних занять тощо) переростають у кримінальні. Дослідженням встановлено, що групова корисливо-насильницька злочинність молоді характеризується: 1)

високим рівнем корпоративності, при якому кримінальні групи організуються у вигляді злочинних зграй, де міжособові стосунки підкоряються цілям злочинної діяльності; 2) наявністю лідерів, які планують діяльність груп. Ватажками корисливо-насильницьких угруповань у більшості випадків є особи, які мають кримінальний досвід; 3) жорсткою внутрішньогруповою ієрархією, чітким розподілом ролей та функцій між учасниками групи; 4) суворими санкціями за недотримання "законів", прийнятих у групі; 5) конспірацією злочинної діяльності.

Більше половини злочинів (54,0%) скоюються молоддю вперше, кожен третій злочин вчинюється особами, які раніше були засуджені, 2,5 % злочинів на рахунку тих, хто був визнаний судом особливо небезпечним рецидивістом.

Рівень освіти осіб, які входять до кримінальних груп молоді, досить високий. За результатами дослідження 78,8% з них мають загальну середню освіту, 15,6% - середню професійну освіту. Лише поодинокі особи закінчили вісім класів. Водночас 56,0% взагалі не працювали і не навчались більше трьох місяців.

Майже половину (46,4%) становлять особи, які мають психічні відхилення (психопатія, підвищена збудженість, агресивність тощо), а 2,0% страждали різними психічними захворюваннями.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України – Х.: Одіссей, 2011. – 224с.
2. Яницька Н.В. Сучасні тенденції злочинності серед молоді С. 86-89.

Поух Олена Анатоліївна
студентка 4 курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Лень В.В.
професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ЛАТЕНТНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ У ВУГІЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Сьогодні важко знайти галузь, яка б не переживала важкі часи, викликані складною ситуацією, що склалася на Сході України. Вугільна промисловість не є виключенням.

А отже, станом на вересень 2014 року в Україні працювали лише 35 шахт, 12 з яких за межами Донбасу і 23 з 93 шахт Донбасу. Ще 60 шахт перебувають в режимі підтримки життєдіяльності, а 7 були повністю зруйновані в ході бойових дій.

Крім того, у січні 2015 року уряд України прийняв рішення продати всі 35 державних вугільних шахт, які продовжували вести видобуток вугілля. А 12 березня 2015 міністр енергетики та вугільної промисловості України М. Демчишин повідомив, що уряд України припинив дотування вугільної промисловості України. [4]

Але не дивлячись на вище викладене, рівень латентності злочинів у вугільній промисловості й досі залишається високим, що притаманно для всіх економічних злочинів.

Отже, латентна злочинність - це сукупність злочинів, які були вчинені на певній території за певний період часу і які в силу різноманітних причин не увійшли до офіційної статистики. [3]

Виявлення латентних злочинів має важливе значення для:

По-перше, встановлення повного уявлення про обсяги злочинності на певній території;

По-друге, підвищення авторитету органів внутрішніх справ, які виконують основний обсяг роботи щодо виявлення, розкриття та попередження злочинів;

По-третє, своєчасного відшкодування майнової шкоди, завданої злочинами тощо.[3]

Проблеми визначення рівня латентної злочинності та розробка методик щодо її виявлення стали об'єктом наукових досліджень таких кримінологів, як: О.О. Титаренко, Р.М.Акутаєва, А.І.Алексеєва, М.М. Бабаєва, А.О. Конєва, І.М. Даньшина, А.Ф. Зелінського, Ю.В. Бишевського, В.Ф. Оболонцева, Т.К. Щеглової, Г.Й. Забрянського, О.О. Ковалкіна, Л.М. Давиденка та інших. [1]

Кримінологами вже було зазначено, що різні види злочинів мають різний рівень латентності. Виділяють три основних рівні: низький, середній і високий. Економічні злочини відносяться саме до високого рівня. В багатьох наукових роботах підкреслюється той факт, що рівень латентності економічних злочинів порівняно з рівнем латентністю інших злочинів набагато вищий і становить 80-90 % від всіх зареєстрованих злочинів певної групи. [2]

Відомий факт, що дані статистичного звіту МВС України в більшості випадків свідчать лише про рівень ефективності діяльності відповідних підрозділів з тими чи іншими групами злочинів. Так, економічні злочини в статистиці не перевищували 10 % від всіх інших злочинів. Якщо у певних злочинах рівень латентності низький, тому що вони в більшості випадках реєструються в ОВС, то для економічної злочинності характерна природна латентність. Це, як правило, пов'язано з тим, що вже у самому механізмі економіки закладені чи існують певні прогалини, без яких вона просто не може існувати.

З метою виявлення латентних злочинів у вугільній промисловості доцільним є:

- більш широке використання експертного опитування фахівців правоохоронних органів та досвідчених працівників вугледобувних підприємств;
- здійснення прокуратурою перевірок щодо вжитих правоохоронними органами заходів у відповідь на критичні виступи у ЗМІ стосовно окремих службових осіб, підприємств вугільної галузі;
- вивчення прокуратурою та органами внутрішніх справ матеріалів перевірки контрольно-ревізійними службами вугледобувних підприємств щодо фактів порушення службовими особами підприємств галузі фінансової дисципліни;
- проведення економічного аналізу на вугледобувних підприємствах контрольно-ревізійними службами та аудиторськими фірмами.

Список використаних джерел:

1) Титаренко О. О. Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості// Монографія.-2008.-С.139-147

2) Лень В.В., Титаренко О.О. Шляхи вдосконалення нормативно-правових заходів протидії економічним злочинам у вугільній промисловості // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №3. – С. 101–105.
3) Іванов Ю.Ф., Джужа О.М.// Кримінологія. – 2006.
4) Українські шахти: сьогодення й перспективи [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://kvpu.org.ua/uk/news/6/3885/ukrainski-shakhti:-sogodennya-jj-perspektivi

Левицький Сергій Валентинович
слухач магістратури
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

СТАТУС СЛІДЧОГО ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Не дивлячись на те, що такий злочин у сфері комп'ютерної інформації як створення, використання і розповсюдження шкідливих програм є порівняно новим феноменом, цей вид протиправних діянь досить швидко придбав репутацію вельми прибуткової і безпечної справи, що, у свою чергу, за короткий час призвело до його широкого поширення.

Кваліфікуючі ознаки створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збуту містяться в ч. 2 ст. 361-1 КК, а саме: 1) вчинення діяння повторно; 2) вчинення діяння за попередньою змовою групою осіб; 3) заподіяння діянням значної шкоди.

Повторність у контексті кримінального права України розглядається у двох аспектах, а саме: як обставина, що обтяжує покарання (ст. 67 КК України); та як кваліфікуюча ознака, що передбачена статтями Особливої частини КК. Повторність як обставина, що обтяжує кримінальну відповідальність та покарання, не впливає на кваліфікацію діяння, її враховує суд лише при призначенні міри покарання за злочин, вчинений вдруге (втретє і більше). Ця повторність має загальний характер – вона поширюється на всі без винятку випадки вчинення двох чи більше злочинів. Повторність як кваліфікуюча ознака злочину, що встановлена у багатьох статтях Особливої частини КК, має значення головним чином для кваліфікації [1], [2]. Як бачимо, щодо досліджуваних діянь повторність встановлюється саме у якості кваліфікуючої ознаки.

Повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України. Вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями КК України, визнається повторним лише у випадках, передбачених в Особливій частині КК (ст. 32 КК України). А отже, повторність по відношенню до створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збуту матиме місце лише у разі вчинення двох або більше злочинів, передбачених ст. 361-1 КК України, оскільки самою нормою не передбачено інше.

Крім того, використання і розповсюдження шкідливих програм слід розглядати як основу для здійснення цілого ряду інших злочинів. Діяння, передбачені Розділом XVI КК, дуже тісно переплетені між собою, в них спостерігаються спільні риси, або вони виступають стадіями здійснення одне одного. Так, розсилання шкідливих програм для ЕОМ (ст. 361-1) може служити підготовкою для несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ, їх системи чи мережі (ст. 361), а несанкціоновані повідомлення електрозв'язку (ст. 363-1) можуть містити у собі шкідливі програми для ЕОМ або посилання на ресурси, через які здійснюється інфікування (ст. 361-1); несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ, в свою чергу, може створювати передумови для розсилання шкідливих програм (ст. 361-1) чи несанкціонованих повідомлень електрозв'язку (ст. 363-1); несанкціоновані збирання, збут

чи розповсюдження інформації з обмеженим доступом (ст. 361-2) може служити підготовкою для несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (ст. 361) в тому числі з використанням шкідливих програм для ЕОМ. Такий тісний взаємозв'язок між злочинами у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку вже служив підґрунтям для формування позиції щодо визнання незаконного втручання повторним у випадку його вчинення не тільки після такого ж злочину, але й після скоєння злочину, передбаченого ст. 362 КК України [3]. Підтримуючи цю позицію, також вважається за доцільне приєднатися до думки Д.С.Азарова, що повторним вважатиметься не лише злочин, передбачений тією ж самою статтею чи частиною статті (в даному випадку ч.ч.1, 2 ст. 361-1 КК), а також і злочин, який кваліфіковано за будь-якою зі статей Розділу XVI КК України [4], що дозволить нормативно реагувати не лише на вчинення тотожних, а й однорідних протиправних посягань.

Першою і найбільш важливою ознакою вчинення злочину групою осіб (співучасть) є погодженість дій між всіма членами групи. Така погодженість називається чи визначається змовою. Змова є погодженість про вчинення певних дій кожним членом групи. Для визнання вчинення злочину групою осіб недостатньо єдності. Група завжди діє за внутрішньою погодженістю, яка виникає внаслідок змови явної або вираженої мовчанням. Діяння не може визнаватися груповим, якщо дії однієї особи лише об'єктивно сприяли вчиненню злочину іншою особою [5], [6]. Тому, якщо, наприклад, серед тим як здійснити Dos-атаку або інших незаконних дій у інформаційному середовищі мала місце попередня домовленість любим шляхом (електронного листування, спілкування у соціальних мережах, за допомогою програми Skype, ICQ тощо), значить злочин повинен кваліфікуватися за попередньою змовою групою осіб (2 і більше), але якщо атаку було здійснено декількома особами, які перед чим не про які спільні дії не домовлялися, хоча й могли бути знайомими, тут мова про кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 361-1 КК України йти ніяк не може.

І нарешті, третьою кваліфікуючою ознакою діянь, передбачених ст. 361-1 КК, є спричинення ними значної шкоди. Законодавцем вже окреслено конструкцію матеріального складу злочину, а отже повинен простежуватися причинно-наслідковий зв'язок між діянням та значною шкодою. Ознаки "необхідності" і "передування причини наслідку в часі" мають значення для вирішення питання про наявність або відсутність причинного зв'язку як етапу установлення факту заподіяння, способів формування висновків про те, чи мало місце причинне відношення при конкретних обставинах [7], що є важливим при дослідженні усіх злочинів, пов'язаних із застосуванням інформаційних технологій, зокрема діяння, закріпленого ст. 361-1 КК України.

Другу проблему становить надзвичайна складність виявлення усіх потерпілих та фактичних збитків від даних діянь. Останнє представляється актуальним навіть при вчиненні таких дій у межах закритої локальної мережі. При розповсюдженні ж шкідливих програм засобами електронної пошти або через Web-сторінки, коли за лічені години відбувається ураження десятків тисяч комп'ютерів, з'ясування розміру шкоди суттєво ускладнюється [8]. Якщо спричинена матеріальна шкода, внаслідок, наприклад, порушення роботи ЕОМ, автоматизованих систем чи комп'ютерних мереж, визначається у розумінні їх технічної складової, визначається, як правило, за закупівельною документацією з урахуванням нормального зносу, то, оскільки інформація є нематеріальною категорією, її оцінка представляє певну складність. Як оцінити, скільки може коштувати та чи інша інформаційна база чи інша інформація, видалена або скопійована і т.і.? Перелік же машинної інформації неможливо обмежити будь-якими рамками, оскільки він простирається від секретів виробництва до певним чином організованих клієнтських баз. Ця інформація має різну вартість як для власника, так і для особи, що намагається її отримати [9].

Отже, питання вірної кваліфікації злочинів пов'язаних зі створенням з метою використання, розповсюдженням або збутом, а також розповсюдженням або збутом шкідливих програмних чи технічних засобів обов'язково повинно вирішуватися уповноваженими особами органів досудового слідства, прокуратури або суду з урахуванням конкретних обставин справи.

Список використаної літератури:

1. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. / [М.Й.Коржанський]. – видання 3-тє, доповн. та переробл. – К.: Атіка, 2007. – 592с.
2. Теорія кваліфікації злочинів: підручник / [В.В.Кузнецов, А.В.Савченко; за ред. Є.М.Мойсеєва, О.М.Джужи; наук. ред. І.А.Вартилецька]. – К.: Видавництво „ПАЛИВОДА А.В.”, 2006. – 300с.
3. Карчевський М.В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем та комп’ютерних мереж (аналіз складу злочину): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Карчевський Микола Віталійович; Луганська академія внутрішніх справ ім. 10-річчя незалежності України. – Луганськ, 2002. – 175с.
4. Азаров Д.С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп’ютерної інформації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Азаров Денис Сергійович; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2002. – 246с.
5. Киберпреступность становится более организованной [электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.crime-research.ru/news/17.07.2008/4632/.
6. Ярмиш Н.М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв’язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08 / Ярмиш Наталія Миколаївна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 40с.
7. Журба А.И. Проблемные аспекты установления вреда ко делам о компьютерных преступлениях / А.И.Журба // Право і безпека. – 2006. – 5’3. – С.46-48.
8. Мазуров В.А. Компьютерные преступления: классификация и способы противодействия: учебно-практ. пособие / [В.А.Мазуров]. – М.: Палеотип; Логос, 2002. – 148с.
9. Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), автоматизованих систем та комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку. Вісник Верховного суду України №2 (114), 2010р.

Лелюх Олена Олександрівна
курсант ІІІ курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Кириченко О.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ЗАХОДИ НАПРАВЛЕНІ НА ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ

На даний час загальна ситуація в державі є вкрай складною, мають місце прояви сепаратизму та антиконституційні і протиправні дії - розкрадання, пошкодження та знищення майна державних органів і громадян, необґрунтоване та неадекватне втручання громадських організацій, окремих осіб у діяльність правоохоронних органів, факти незаконного придбання, носіння і зберігання вогнепальної та холодної зброї.

Профілактика злочинності становить багаторівневу систему цілеспрямованих державних і громадських заходів щодо виявлення, усунення, ослаблення і нейтралізації причин та умов злочинності окремих видів і конкретних злочинів, а також утримання від переходу чи повернення на злочинний шлях осіб, умови життя і поведінка яких вказують на таку можливість. Залежно від масштабів і мети застосування превентивних заходів рівні профілактики злочинності поділяються на загально-соціальний і спеціально-кримінологічний [1]. Спеціально-кримінологічний рівень профілактики, на відміну від загально-соціального, спрямований на усунення причин злочинності чи конкретних злочинних проявів. Його заходи

скеровані на окремі категорії злочинів, осіб, галузей господарства тощо і локалізовані в часі та просторі стосовно сфер правового регулювання. Протидія злочинам, пов'язаним з незаконним поводженням зі зброєю, – це не лише їх виявлення і розслідування, але й комплекс інших заходів, що включають дії з контролю за обігом зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, починаючи з їх виробництва і закінчуючи знищенням, з метою виключення фактів незаконного заволодіння і використання. Як уже наголошувалося, незаконний обіг зброї має свої особливості. Без їх урахування неможливо запобігти таким злочинам. Тому необхідно вивчити специфіку незаконного обігу зброї, з'ясувати, які саме дії доцільно застосовувати для його зменшення, підібравши оптимальні форми, засоби і методи.

Суспільна небезпечність даного кримінального правопорушення (злочину) полягає в тому, що незаконне поводження із холодною, вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами створює сприятливі умови для вчинення злочинів із використанням зазначених предметів.

Спеціально-кримінологічний рівень профілактики злочинності полягає в цілеспрямованій дії на криміногенні детермінанти, пов'язані з окремими видами злочинної поведінки. Такі комплекси специфічних причин і умов усуваються або нейтралізуються в процесі діяльності відповідних суб'єктів, для яких профілактична функція належить до професійних завдань.

В Україні є спеціальні державні органи, для котрих завдання і функції профілактики – головні, пріоритетні. Це суд, органи прокуратури, внутрішніх справ, податкової міліції, Служби безпеки України, юстиції, митна і прикордонна служби, наукові й навчальні спеціалізовані юридичні установи. Серед суб'єктів спеціально-кримінологічного рівня профілактики головна роль належить органам внутрішніх справ. Їх роль у протидії злочинності визначається широким спектром повноважень, компетенцією, реальними можливостями для оперативно-розшукової, адміністративної та кримінально-процесуальної діяльності щодо запобігання злочинам, їх припинення і розслідування [2].

До найважливіших спеціальних профілактичних заходів щодо злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, належать спеціальні операції, котрі проводяться органами внутрішніх справ, наприклад «Зброя», «Вибухівка». Вони мають великий профілактичний ефект, в їх ході вилучається значна кількість зброї та виявляються особи, що незаконно носять чи зберігають зброю, а також причетні до її придбання, виготовлення, ремонту, передачі або збуту. Спеціальні операції зазвичай проводяться в масштабах міста, області або всієї України. Серед основних форм взаємодії зазначених відомств у сфері протидії незаконному обігу зброї можна назвати такі:

а) вироблення спільної стратегії боротьби зі злочинністю в даній галузі (така взаємодія повинна будуватися на основі інформаційно-аналітичної роботи, що включає аналіз, прогнозування й оцінку діяльності);

б) організація і проведення спільних комплексних операцій для протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом зброї;

в) робочі зустрічі з метою підвищення оперативності взаємного інформування, обмін досвідом тощо.

Назріла необхідність створення в системі Головного управління карного розшуку МВС України управління боротьби з незаконним обігом зброї,

боєприпасів, вибухових речовин та пристроїв. До цього управління слід було б приєднати й дозвільну систему, яка нині входить у Головне управління громадської безпеки МВС України. Таке управління могло б створити єдину автоматизовану інформаційну систему, яка відображатиме стан незаконного обігу зброї в Україні. Ми підтримуємо думку, що єдина база даних повинна містити [3]:

–дані про переміщення всієї зброї, яка перебуває на території України, починаючи з моменту виробництва (або імпорту) і закінчуючи утилізацією (або експортом);

–результати перевірки обліку зброї та її фактичної кількості і стану;

–інформацію про зброю, що перебуває в розшуку, з докладним описом її тактико-технічних, криміналістичних, інших характеристик;

–відомості про вилучену зброю з результатами її криміналістичного дослідження;

–відомості про осіб, в яких вилучено зброю, в тому числі про осіб, звільнених від кримінальної відповідальності у зв'язку з добровільною здачею.

Деякі автори також пропонують використовувати словесні портрети осіб, в яких винні придбали зброю. Боротьба незаконним обігом зброї посідає особливе місце у діяльності із запобігання злочинам, оскільки крім припинення незаконних діянь щодо зброї виникають, наперед і тяжкі наслідки, які можуть наступити при протиправному застосуванні зброї.

До умов, здійснення незаконного обігу зброї, відносяться соціальні чинники, серед яких слід передусім виділити вади в області обліку й контролю матеріальних цінностей. Недоліки цієї групи найчастіше виявляються у незадовільній роботі посадових осіб із забезпечення схоронності вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв і вибухових речовин; в неефективності поточного і наступного обліку й контролю як функцій управління. Навіть маючи необхідні сили і кошти, керівники відповідних підрозділів, найчастіше воєнізованих і заводів-виготовлювачів, не забезпечують належним чином належний облік і збереження предметів озброєння, виключаючи можливість злочинних зазіхань.

Серед головних причин та умов національного характеру щодо транснаціональної злочинної діяльності у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї можна визначити такі: неефективне регулювання економіки держави у її перехідний період з неадаптованим запозиченням зарубіжних моделей її реформування; швидкоплинна лібералізація економічної діяльності та прискорені темпи приватизації на тлі зменшення національного виробництва; деформація соціальної сфери держави, відсутність середнього класу; духовна та ідеологічна кризи морально-психологічного стану суспільства; преференція населенням мафіозного способу життя, ефект звикання суспільної свідомості до організованої злочинності; відповідно до геополітичного розташування України, використання її території як зони транзиту зброї з країн-виробників; залишення саме в нашій державі великої частини складів військового майна радянської армії; недосконаліть системи контролю за вогнепальною зброєю, що полягає у відомчій роз'єднаності; відсутність чіткого поділу компетенції між правоохоронними органами, які здійснюють боротьбу з незаконним обігом зброї; не належним чином облаштованість державних кордонів і не чітко налагоджена робота митної та міграційної служб; відсутність у законодавстві головного документа, який би

повною мірою регулював обіг вогнепальної зброї та ін. Однак, головною причиною розглянутого нами явища, на нашу думку, є наявність на території нашої держави збройного конфлікту.

У сучасних умовах виникла необхідність прийняття на державному рівні основоположного документа про основи державної політики у сфері контролю за озброєнням. Необхідність прийняття такого документа обумовлена критичним станом обігу зброї в Україні, що виражається в її неконтрольованому розповсюдженні. Тому важливого значення набуває розробка концепції державної політики щодо контролю за озброєнням, розрахованої на тривалий період. Ця концепція має обов'язково відображати сучасний стан і тенденції обігу зброї та комплекс заходів для запобігання незаконним діям з нею. Лише такий керівний документ дозволить концентровано та цілеспрямовано усувати негативні детермінанти в даній галузі й забезпечить умови для її нормального функціонування.

Список використаної літератури:

1. Кримінологія : навчальний посібник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. – К. : Атіка, 2009. – 312 с.
2. За даними Департаменту інформаційних технологій МВС України.
3. Дикаев С. О комплексе мер по усилению борьбы ОВД с незаконным оборотом оружия / С. Дикаев, Д. Курбанов // Уголовное право. – 1999. – № 3. – С. 121–123.

Лелюх Олена Олександрівна
курсант 3 курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Причини та передумови торгівлі людьми в Україні з'явилися як наслідок зростання безробіття, зменшення асигнувань на програми соціального захисту, зубожіння населення. Низький рівень доходів штовхає громадян України на пошуки роботи за кордоном навіть без знання мови і правових знань, без кваліфікації, на нелегальних умовах, що водночас зумовлює їх перехід до груп ризику. Так, у 2012 році по допомогу до Міжнародної організації з міграції звернулись 945 жертв торгівлі людьми з України. Органами внутрішніх справ України упродовж 2012 року виявлено 155 фактів торгівлі людьми, установлено 187 потерпілих від торгівлі людьми, у тому числі 124 жінки, 14 неповнолітніх та 2 малолітніх. Іншими правоохоронними органами України припинено діяльність 34 злочинних груп загальною чисельністю 82 особи [1].

Потреба виявлення причин та передумов торгівлі людьми в Україні зумовлена поширенням протиправного явища до транснаціональних масштабів,

появою нових тенденцій та загроз, зокрема: злочинці стали використовувати новітні репродуктивні технології, збільшилась кількість випадків “сексуального туризму”, в тому числі дитячого, комерційної сексуальної експлуатації дітей, зокрема з використанням новітніх інформаційних технологій. До групи ризику, крім жінок і дітей, останнім часом стали потрапляти чоловіки працездатного віку. Незважаючи на значимість цієї проблеми і великий суспільний інтерес до неї, єдине визначення суті торгівлі людьми з’явилося фактично у 2000 р. у Протоколі по попередженню та припиненню торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покаранні за неї, який доповнює Конвенцію ООН по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю [2]. Як і раніше, підходи до визначення торгівлі людьми залишаються дискусійними, що неодноразово аналізувала автор та інші дослідники . Водночас спостерігаються зміни у виборі їх пріоритетності.

Так, завдяки активній діяльності Міжнародної організації праці, акценти зміщуються у бік розгляду проблеми через призму негативних наслідків глобалізації, розподілу трудових ресурсів у світовому та регіональному масштабах, у контексті вимушеної трудової міграції та примусової праці. Перспективними результатами його застосування є необхідність змін у сфері зайнятості, створення належних умов роботи, що є дуже актуальним для України. Для більшості представників державних органів, перш за все правоохоронних, торгівля людьми розглядається як проблема боротьби зі злочинністю. Стратегія протидії їй складається в цьому випадку в застосуванні кримінального покарання, розвитку міжнародної координації дій поліції та інших заходів, що дають можливість більш ефективно переслідувати злочинців. Така стратегія є продуктивною в контексті формування комплексних заходів протидії. Вважаємо, що увага в ній має акцентуватися на транснаціональному характері злочинів у цій сфері, формуванні відповідних міждержавних угод та організаційних зусиль по боротьбі із торгівлею людьми, без чого ефективна протидія не може здійснюватися. Розкриємо зміст основних причин та передумов торгівлі людьми. Сьогодні ці причини є комплексними та взаємопов’язаними. Зокрема, якщо розглядати торгівлю людьми як світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори представляють попит. Пропозиції жертв торгівлі людьми сприяють чимало чинників, зокрема:

– бідність, привабливість уявного кращого життя за кордоном;
– слабкі соціальні та економічні структури;
– безробіття;
– організована злочинність, незахищеність від неї;
– насильство проти жінок та дітей, дискримінація жінок;
– корумпованість влади;
– політична нестабільність;
– збройні конфлікти та ін..

Зростанню попиту на торгівлю людьми сприяють такі чинники, як:

– сексуальна індустрія;
– експлуататорська праця.

Правоохоронні органи України зіткнулись зі злочинами, пов’язаними з торгівлею людьми на початку 90-х років минулого століття. Україна першою з пострадянських країн визнала проблему торгівлі людьми як одну з найнебезпечніших для суспільства, результатом чого стало введення в 1998 році до Кримінального кодексу України статті 124-1 «Торгівля людьми».Стаття передбачала відповідальність за торгівлю людьми у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років. У 2001 році було прийнято новий Кримінальний кодекс України. Міра покарання стала жорсткішою [4].

У наш час сексуальний туризм та дитяча порнографія стали індустріями, які широко відомі в усьому світі що розповсюджуються через такі технології, як Інтернет. Що стосується експлуататорської праці то цей чинник також сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Саме бідність та відсутність економічних можливостей робить чоловіків, жінок та дітей потенційними жертвами торгівців людьми, пов'язаними з міжнародними злочинними організаціями. Хоча переважно жінки та діти стають особливо вразливими потенційними жертвами сексуальної індустрії. Торгівля людьми також включає у себе осіб, яких було продано на ринку праці, на виробництво, сільськогосподарські плантації та іншу принизливу роботу [3]. Якщо декілька років тому головним чинником було безробіття, то сьогодні наголошується не стільки на безробітті як причині бідності, скільки на дуже низьких заробітках, які не дотягують до межі бідності, навіть за висококваліфіковану працю (лікарі, медичні працівники, вчителі, серед яких абсолютна більшість – жінки), що спричинює бідність і безвихідь. Так, у сфері торгівлі людьми виділяють наступні категорії населення України:

– жінки як правило, віком від 18 до 30 років складають значну більшість потерпілих і експлуатуються переважно в секс індустрії, жінки старшого віку в якості домогосподарок, швачок, мийниць посуду тощо;

– чоловіки здебільшого використовуються як робоча сила в сільському господарстві, на будівництві та у сфері надання різноманітних послуг;

– діти втягуються у заняття проституцією, використовуються у порнографічному бізнесі, нелегальному усиновленні або удочерінні, жебракуванні та трансплантації органів, а також як дешева робоча сила на некваліфікованих роботах або розповсюдженні наркотиків серед підлітків.

Отже, до основних різновидів торгівлі людьми належать: торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації людини; торгівля людьми з метою трудової експлуатації; торгівля людьми з метою використання у жебракуванні; торгівля людьми з метою використання у виготовленні порно продукції; торгівля людьми з метою вилучення органів.

Список використаної літератури

1. Звіт про стан реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми у 2014 році (підготовлено Міністерством соціальної політики України). // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index.
2. Козак В.А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми: чи рухаємось у вірному напрямку? // Кримінальне право України. – № 1. – 2006. – с. 56-61.
3. Торгівля людьми в Україні. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=72710
4. Обзор механизмов, средств и правоохранительных мер для борьби с торговлей людьми в Украине / С. Кривошеев, В. Куц, В. Соболев. – К.: МОМ, 2006. – 111 с.
5. Постанова КМУ "Про затвердження типового положення про реабілітацію для осіб,що потерпіли від торгівлі людьми» від 27.06.2003р.// www.kmu.gov.ua.

Лємєсєва Аліна Володимирівна
Слухач магістратури факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Конституція України у ст. 3 проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю формі [1]. Забезпечення захисту соціальних цінностей здійснюється багатьма законами та підзаконними актами нашої держави, одним з яких є Кримінальний кодекс України (Далі – КК України). На жаль велика кількість соціальних цінностей, а також природні права людини, які за Конституцією України визначають зміст і спрямованість діяльності держави, порушується вчиненням злочинів. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є одним із видів злочинів, які передбачають порушення соціальних цінностей та природніх прав людини, відповідальність за вчинення яких, передбачена розділом V (ст. ст.152-156) КК України [2].

За даними Міністерства внутрішніх справ (далі - МВС) України, у 2001р. кількість порушених кримінальних справ за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи становила — 1947, у 2002 — 1994; у 2003 — 2180; у 2004 — 1988; у 2005 — 1929; у 2006 — 2114; у 2007 — 1898; у 2008 — 1995, у 2009 – 1698, у 2010 – 1348, у 2011 – 1348, та за даними Генеральної Прокуратури України (далі – ГПУ) у 2013 році – 1114, січені-жовтні 2014 році – 824. Ці показники свідчать не про низький рівень вчинюваних злочинів, а про високу латентність злочинів проти статевої свободи та недоторканності особи.

Особливу увагу привертає той факт, що розповсюдження та використання продукції, яка пропагує культ насильства, жорстокості та сексуальної розпусти, поряд із наркоманією та алкоголізмом є одним із визначальних факторів, які впливають на свідомість людини, призводять до моральної деградації та стрімкого зростання рівня злочинності, особливо серед молоді (малолітніх та неповнолітніх), які в цьому контексті є найбільш вразливою частиною населення України. Злочинність та девіантна поведінка дедалі більше проявляються у поведінці та способі життя молоді, а злочини та інші правопорушення спровоковані доступністю та поширеністю продукції вказаної категорії. Ці негативні фактори проявляються у свідомості і стереотипах сексуальної поведінки в суспільстві, деформації статевої моралі. Задоволення сексуальних потреб все частіше здійснюються протиправними способами. Проблема захисту прав і законних інтересів особистості у сфері статевих відносин в останні роки привертає обґрунтовану увагу громадськості.

Запобігання та протидія вчиненню цих злочинів є основною передумовою формування культури як українського народу в цілому, так й окремої людини.

У зв'язку з цим дослідження кримінологічної характеристики злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи з метою їх попередження є актуальним.

На думку окремих вчених, статева злочинність являє собою сукупність злочинів, спрямованих проти статевої свободи та статевої недоторканості особи,

які вчинюються із застосуванням фізичного, психічного насильства або з використанням безпорадного стану потерпілої особи з метою задоволення сексуальної потреби у природній або у збоченій формі [3, с.112].

На нашу думку, не для всіх злочинів передбачених Розділом V (ст. ст.152-156) КК України характерною ознакою є застосування фізичного чи психічного насильства відносно потерпілої особи [4]. Наприклад, у ст. 156 КК України «Розбещення неповнолітніх» застосування будь-якого насильства не є обов'язковою ознакою, що суттєво впливає на подальшу характеристику статевих злочинів.

Під кримінологічною характеристикою злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи розуміються відомості про рівень, коефіцієнти, структуру й динаміку злочинів, опис особистості тих, хто їх учиняє, мотиви й цілі їх злочинної поведінки, характеристика особистості потерпілої особи, особливостей її поведінки, а також дані про латентність цих злочинів[5, с.53].

Законодавець в Розділі V КК України злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, відносно потерпілого вживає термін «особа», в наукових працях більшості вчених, останні застосовують термін «особистість» відносно злочинця, тому виникає за уважливе питання чому до потерпілого застосовується термін «особа», а до злочинця «особистість»? На даний момент це питання залишається доволі дискусійним серед вчених.

Необхідною передумовою для забезпечення контролю над злочинністю та її попередження є знання справжніх масштабів злочинності, оперування показниками її фактичного стану, а не лише тієї частини, що дістала відображення в офіційних матеріалах кримінальної статистики [6, с.454].

Особливу увагу привертає той факт, що розповсюдження та використання продукції, яка пропагує культ насильства, жорстокості та сексуальної розпусти, поряд із наркоманією та алкоголізмом є одним із визначальних факторів, які впливають на свідомість людини, призводять до моральної деградації та стрімкого зростання рівня злочинності, особливо серед молоді (малолітніх та неповнолітніх), які в цьому контексті є найбільш вразливою частиною населення України.

Протидія злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості особи повинна проводитися в комплексі попереджувальних заходів. На державному рівні сприяти вирішенню житлових проблем, зайнятості молоді та організації дозвілля. Також повинна ефективно проводитися боротьба з алкоголізмом, наркоманією і токсикоманією.

Отже, дослідження кримінологічної характеристики злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, в наш час, коли ці злочини посідають далеко не останнє місце в кримінальній статистиці, і це все при тому, що злочини даної категорії мають дуже велику частку латентності, є дуже актуальною, на меті якого повинно стояти детальне вивчення способів, причин, динаміку вчинення даних злочинів та розробка шляхів протидії, запобігання та профілактики статевих злочинів.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996.
2. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26// Режим доступу [електронний ресурс] // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page5
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. - 2-ге вид. перероб. і доп. - Х.: Право, 2009. - 288 с.
4. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. За ред. А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Грищук та ін. режим доступу [електронний ресурс] // http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uk/81-uky/1833-152.html.
5. Лунеев В.В. Юридическая статистика: учебник / В.В. Лунеев. – М. : Юристъ, 2007. – 349 с.

6. Губанова О.В. Латентність згвалтування: рівень та основні фактори детермінації / О.В. Губанова // Держава і право. – 2007. - №36. – С. 454-460.

Мовчан Аліна
студентка 3 курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник : Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

Питання загальної характеристики особи злочинця, яка вчиняє злочини в галузі вугільної промисловості

Актуальність теми полягає у тому, що однією з основних функцій держави, згідно з Конституцією України, є забезпечення її економічної безпеки, одним із чинників якого є створення умов для гармонійного розвитку всіх сфер економіки країни [1]. Значну роль у цьому процесі відіграє вугільна промисловість як єдине джерело одержання потрібної нашій країні електроенергії й тепла.

Метою даної статті є аналіз загальної характеристики особистості злочинця, котрий учиняє злочини у сфері вугільної промисловості.

Здійснений аналіз існуючих кримінальних справ у Єдиному реєстрі судових рішень дає змогу визначити найбільш поширені кримінальні правопорушення, які вчиняються у галузі вугільної промисловості:

1. Злочини проти безпеки виробництва. А саме: порушення вимог законодавства про охорону праці (стаття 271 Кримінального Кодексу України) та порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (стаття 272 Кримінального Кодексу України).

Численні роботи, що виконуються на виробництві, характеризуються підвищеною небезпекою, оскільки вірогідність настання небезпечної шкоди при їх виконанні набагато вища, ніж при звичайних роботах. Відповідно до Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. перелік таких робіт затверджується Державним комітетом з нагляду за охороною праці. Роботи в галузі вугільної промисловості, безперечно, включені в перелік таких робіт. Потерпілим у результаті злочинних діянь, передбачених цими статтями КК, є працівник виробництва. Наслідками злочинів є: створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого. Суб'єкт злочину — службова особа підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або громадянин — суб'єкт підприємницької діяльності [2].

2. Злочини проти власності. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (стаття 191 ККУ). З об'єктивної сторони ст. 191 КК передбачає три різні форми вчинення злочину: привласнення, розтрата чужого майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Їх загальною ознакою є особливе відношення винного до майна, яким він заволодіває. Особа в цих випадках не є сторонньою для майна: воно їй ввірене, перебуває в її віданні або особа внаслідок службового становища має певні повноваження щодо цього майна.

Суб'єктом привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем є особа, яка досягла 16-річного віку [2].

3. Злочини проти довкілля. Порушення правил екологічної безпеки (Стаття 236 ККУ). Екологічна безпека забезпечується системою організаційно-правових,

економічних, технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів екологічного характеру, яка передбачена Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (екологічні вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; охорона навколишнього природного середовища при застосуванні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних хімічних речовин та інших препаратів; охорона навколишнього природного середовища від забруднення виробничими, побутовими та іншими відходами; екологічна безпека транспортних засобів тощо). Суб'єктом злочину є службова особа, відповідальна за проведення екологічної експертизи і дачу дозволу на будівництво та експлуатацію підприємства та інших виробничих об'єктів без необхідної перевірки [2].

4. Злочини у сфері службової діяльності. А саме - одержання хабара (стаття 368 ККУ). Суб'єктом одержання хабара може бути тільки службова особа [2].

Таким чином, криміногенна ситуація в Україні є напруженою і відзначається тенденцією до посилення організованості вчинюваних злочинів, передусім в сфері вугільної промисловості. На нашу думку, є важливим дослідження особистості злочинця, що вчиняє злочини у сфері вугільної промисловості. Деякі аспекти боротьби зі злочинністю у сфері паливно-енергетичного комплексу, в тому числі вугільної промисловості, розглядалися у працях І. Антипова, В. Коновалюка, Ю. Левченко, Є. Марценка, О. Титаренка тощо, але питанням особи злочинця науковці достатньої уваги не приділили.

Основними видами предмета дослідження в цьому випадку є матеріали конкретних кримінальних справ, вироків суду, особистих справ засуджених, статистичні відомості тощо. Подальше узагальнення таких матеріалів дозволяє виявити потенційно криміногенні категорії осіб залежно від їх вікових, професійний та інших ознак, а також особливості даних категорій залежно від галузі економіки.

За даними О. Титаренка, найбільш активну криміногенну групу у вугільній промисловості становлять особи, які перебували на посадах від двох до п'яти років (48,5 %), переважно чоловіки. Серед жінок це особи, що перебували на посадах від п'яти до десяти років. За соціальним станом серед засуджених за економічні злочини у вугільній промисловості переважають керівники підрозділів та керівники підприємств (60 %), а в економічних злочинах у цілому навпаки - робітники (62,8 %). Рівень рецидиву в засуджених осіб за злочини у вугільній галузі дещо нижчий (5 %), ніж у цілому в економіці (сягає 9 %) [3, с 6].

Кандидат психологічних наук Л. О. Шевченко провів дослідження, у якому брали участь 112 засуджених відбувають покарання за злочини у галузі вугільної промисловості. Переважають особи віком від 40 до 50 років, за соціальним станом - керівники підрозділів і керівники підприємств.

Вивчення інтелектуальної сфери злочинців показало, що вони мають достатній рівень інтелекту, орієнтуються на зовнішні обставини та задоволення власних корисливих інтересів, мають схильність до вимагаючої поведінки. Вирішуючи будь-які проблеми, вони прагнуть якомога швидше одержати конкретний результат, нехтуючи нормами моралі, закону. Незважаючи на рівень освіти, ця категорія злочинців виявляє обмеженість та професійну незатребуваність, має слабо розвинені трудові навички. Ще однією характерною рисою інтелектуальної сфери особи злочинця є радикалізм, тобто відсутність сталих принципових настанов, недовіра авторитетам, категоричність, невміння адекватно оцінювати себе та інших тощо.

Емоційно-вольова сфера досліджуваних має певні особливості. Емоційно-вольові особливості особистості злочинців, що вчинили злочини у сфері вугільної промисловості, проявляються передусім у задовільному загальному рівні саморегуляції та самоконтролю. Злочинці схильні до ігнорування

загальноприйнятих моральних зобов'язань та нормативних приписів, безвідповідальні, проявляють гнучкість щодо сприймання, оцінювання та виконання соціальних норм. Загальний аналіз тривожності як риси злочинців виявляє їх егоцентричність, тривожність, заперечення активності, готовність поступатися соціальними потребами заради власного добробуту, відсутність почуття провини за скоєний злочин.

Комунікативні особливості злочинців полягають у неоднозначному ставленні до оточуючих, схильності до конфліктності, упертості, сторожкості, з одного боку, нерозсудливості та безтурботності у виборі партнера і бажання перекласти відповідальність за власні помилки на інших. У стосунках із оточуючими такі особи надмірно вимогливі, до чужої думки ставляться байдуже [4].

Таким чином, вивчення особистісних рис дозволяє викрити в особі злочинця певні особливості, істотні для визначення особи злочинця у галузі вугільної промисловості. Враховуючи, що суб'єктний склад досліджуваних відрізняється за соціальним статусом, інтелектуальним та культурним рівнем, ціннісно-нормативними орієнтирами, одержані в результаті дослідження базисні риси особистості злочинців дозволяють побудувати модель індивідуально-психологічних якостей особи злочинця, з великою часткою вірогідності прогнозувати реальну поведінку в певних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України:(відповідає офіц.текстові).– Київ:ЦУЛ, 2014.– 60 с.– (Законодавство України).
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] / О. І. Мотлях, Н. В. Малярчук, Ю. В. Корнєєв [та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 688 с.
3. Титаренко О. О. Проблеми боротьби з економічними злочинами у вугільній промисловості : авто-реф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. О. Титаренко. - К., 2006. - 20 с.
4. Левченко Л. О. Психологічна характеристика осіб, які вчиняють у сфері плавно-енергетичного комплексу України : наукова стаття, [Електронний ресурс] - http://radnuk.info/statti/573-psih/14875-2011-01-19-22-32-39.html.

Ніколенко Анастасія Олексіївна
курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ВІДМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА ВІД ЗАВІДОМОГО ЗАЛИШЕННЯ БЕЗ ДОПОМОГИ МАТІРЮ СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Конституція України (ст. 27) закріпила головне природне право кожної людини право на життя: „Кожна людина має невідємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань",але не кожна особа здатна захищати своє життя, наприклад це новонароджена дитина.

Розвиток кримінально-правової думки щодо поняття дітовбивства характеризується надзвичайно різними протиріччями у поглядах на значення та суспільну небезпеку його на різних етапах розвитку суспільства. В XIX сторіччі завдяки науковим досягненням медицини з`являється не одна обставина, що свідчить на користь зменшеної відповідальності до дітовбивць: наявність особливого стану психіки у матері-породіллі, викликане пологовими мука. Чинне кримінальне законодавство крім відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК) встановлює відповідальність за завідоме залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини, якщо вона (мати) не перебувала в обумовленому пологами стані (ч. 2 ст. 135 КК). Розмежування цих складів злочину має велике як практичне, так і теоретичне значення, оскільки ступінь суспільної небезпечності цих злочинів різний, що впливає на призначення міри покарання, а також профілактику цих діянь . При вирішенні питання про відмежування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини від залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини, якщо це діяння спричинило смерть дитини (ч. 3 ст. 135 КК України), передусім слід виходити з поняття «вбивство»[1]. Потерпілим у злочинах, передбачених ст. 117 КК України та частинами 2 і 3 ст. 135 КК України, є новонароджена дитина. Об'єктивній стороні складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 135 КК України (завідоме залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини), притаманні ті самі ознаки, що й із умисному вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини, але діяння, спрямоване на позбавлення життя новонародженої дитини, характеризується виключно бездіяльністю ненаданням чи неналежним наданням необхідної допомоги новонародженій дитині за наявності можливості надати таку допомогу. Що стосується злочину, передбаченого ч. 1 ст. 135 КК України, то суб'єктивна сторона його, гадаємо, повинна характеризуватися змішаною формою вини, а саме щодо характеру своєї бездіяльності умисел, щодо наслідків необережність (чи то самовпевненість, чи то недбалість).

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 135 КК України, є дві категорії осіб, які: 1) зобов'язані піклуватися про осіб, що перебувають у небезпечному для життя стані; 2) самі поставили потерпілого в небезпечний для життя стан [2]. Обов'язок піклуватися про осіб, що перебувають в небезпечному для життя стані, перша умова відповідальності може бути зумовлений законом чи іншим нормативним актом, договором, попередньою поведінкою особи, яка своїми діями поставила іншу особу в небезпечний для життя стан. М. Хавронюк наводить приклад, якщо мати одразу ж після пологів не годує новонароджену дитину або виносить її на мороз з умислом на заподіяння їй смерті, вона несе відповідальність за ст. 117 КК України [3]. Така кваліфікація дій не є безспірною. Якщо ж у наведеній ситуації проаналізувати поведінку жінки, яка хоче позбавитись дитини, то може впинитись, що мати, народивши дитину, не годувавши її, винесла немовля на мороз. При цьому вся її поведінка була усвідомленою, тобто психологічний стан не був обумовлений пологами. Це означає, що жінка умисно (завідомо) створює ситуацію, небезпечну для життя новонародженої дитини, внаслідок якої сталася смерть останньої. Отже, умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) від завідомого залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої

дитини, якщо такі дії спричинили смерть потерпілої (ч. 3 ст. 135 КК України), відрізняється:

по-перше, це об'єктом злочину. Безпосереднім основним об'єктом злочину «Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини» (ст. 117 КК) є життя людини, а злочину, передбаченого ч. 3 ст. 135 КК України, здоров'я і нормальний розвиток дітей, додатковим безпосереднім об'єктом є життя людини;

по-друге, за ознаками об'єктивної сторони, а саме способом посягання на життя новонародженої дитини: згідно зі ст. 117 посягання на життя може бути вчинено як діями, так і бездіяльністю, а відповідно до частин 2 і 3 ст. 135 - лише бездіяльністю;

по-третє, за ознаками суб'єктивної сторони, а саме вольовою ознакою, тобто ставленням винуватої до наслідків. За ст. 117 КК України винувата бажала або свідомо припускала їх настання (умисна форма вини), а за ч. 3 ст. 135 КК України — легковажно розраховувала на їх відвернення або взагалі не передбачала настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити (необережне ставлення до наслідків);

по-четверте, за суб'єктом злочину. В обох випадках суб'єктом виступає мати новонародженої дитини. Однак згідно зі ст. 117 КК України вона перебуває в особливому психофізичному стані, обумовленому пологами, а у ч. 2 ст. 135 зазначено, що дії підпадають під ознаки цього складу злочину за умови, що мати не перебувала в обумовленому пологами стані.

Тому ми важаємо у диспозиції ст. 117 КК України вказати на особливий стан жінки, який обумовлюється пологами. Виходячи з цього, поняття "відразу після пологів" може охоплювати певний проміжок часу, протягом якого жінка знаходиться в обумовленому пологами стані. Тож висновок є таким, що проміжку часу між народженням дитини і її вбивством, є недоцільною, і вирішувати питання про зміст ознаки "відразу після пологів" необхідно у кожному конкретному випадку окремо, враховуючи всі обставини.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В.Г. Коментар до статей 115, 116 розділ II „Злочини проти життя та здоровя особи" Кримінального кодексу України // Законодавство України. Науково-практичний коментар. 2004. - № 8. с. 33.

2. Остапенко Л. Відмежування умисного вбивства від за відомого залишення без допомоги матірю своєї новонародженої дитини // Підприємництво, господарство і право. 2003. - № 1. с. 116.

3. Остапенко Л.А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при помякшуючих обставинах / Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2003. с. 18.

Остапенко Анастасія Романівна
слухач магістратури факультету з підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА ДЕРЖАВА – ГОЛОВНИЙ ГАРАНТ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ВЛАСНОСТІ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Політико-правовий аспект правової держави у сфері охорони приватної власності громадян є однією з найактуальніших тем теоретичних і практичних пошуків сьогодення. Історично правова держава – така держава, в якій на основі діючого права реально забезпечуються здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, де держава і людина несуть взаємну відповідальність згідно з діючим правовим законом. Правова держава – це конституційна держава. Лише із здобуттям незалежності України 24 серпня 1991 року ідея захисту майнових прав громадян кардинально змінила свою спрямованість, оскільки в її основу покладені принципи законності, справедливості і гуманізму, а перед законодавцем вперше постало питання про необхідність розроблення реальних і дієвих механізмів для її реалізації, закріплюючи та поступово вдосконалюючи їх у нормативно-правових актах. Прийняття 28 червня 1996 року Конституції України – це безумовно історичний для країни і суспільства нормативно-правовий акт, вияв високого рівня демократії, досягнутої за часи незалежності України. Концепція правової державності у сфері захисту власності громадян є такою, що активно розробляється та досліджується як західними, так і вітчизняними політичними вченими. Для України ця актуальність підкреслена ще й тим, що 1 стаття Конституції України: "Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава"; визначає нашу країну як правову, – отже, теоретична концептуалізація цих політико-правових визначень є нагальною проблемою. Конституцією України, а саме ст. 41 передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, також, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, тому що право приватної власності є непорушним [1].

Так, функції держави щодо питання охорони та захисту майна усіх форм власності можна поділити на внутрішні та зовнішні. Оскільки держава заінтересована як в організації виробництва, так і в охороні та захисті речових прав, які мають місце внаслідок такого виробництва, спільною основою таких функцій є їх економічна складова [2; с. 55]. В. Опришко та Ф. Шульженко зазначають, що завданням держави є забезпечення повноцінного функціонування всіх форм власності як складової економічної функції держави [3; с. 26]. Проте, В. Копєйчиков охорону та захист усіх форм власності виділяє в окрему самостійну функцію, яка відноситься до внутрішніх функцій держави [4; с. 54]. Викладене свідчить, що точки зору вчених у питаннях економічної функції держави, яка у безумовному порядку проектується на сферу майнових відносин, є різними.

Реалізація функцій держави у сфері охорони права власності громадян в Україні здійснюються через застосування закріплених норм у матеріальному та процесуальному законодавстві України. Наприклад, ст. 15 Цивільного Кодексу України зазначає, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання, а також право на захист свого інтересу. Цей принцип закріплений і у ст. 3 Цивільно-процесуального Кодексу України, який проголошує: «Кожна особа має право в

порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Аналогічний концептуальний підхід мають Кримінальний та Кримінально-процесуальний Кодекси України. Кримінальним Кодексом України передбачено настання кримінальної відповідальності за склади злочинів, які містяться у розділі VI Особливої частини «Злочини проти власності», а п. 9 ч. 1 ст. 7 Кримінально-процесуального кодексу закріпив загальні засади кримінального провадження, одним із яких є недоторканність права власності.

Проблема захисту права власності набула ще більшої актуальності саме з моменту ратифікації Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 року та основних протоколів до неї. Основною метою ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції є запобігання свавільному захопленню власності, конфіскації, експропріації та іншим порушенням принципу безперешкодного користування своїм майном, до яких часто вдаються або схильні вдаватися на практиці уряди держав. Названа стаття проголошує: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права [5], а також доволі актуальною набуває проблема захисту права власності громадян України з урахуванням наявності значної кількості рішень Європейського суду з прав людини. Лише в Україні діє спеціальний Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 02.12.2012 року, який визначає порядок виконання та врахування в правозастосовчій практиці судами й іншими правозастосовчими органами Конвенції та практики ЄСПЛ [6; с. 23]. У зарубіжних країнах, зокрема Австрії, Італії, Польщі, Росії, Франції, ФРН та ін., органи судового конституційного контролю також успішно застосовують положення ЄСПЛ, а у певних випадках – і рішення ЄСПЛ [7; с. 19].

Недосконаліть нормативно-правової бази, суперечності та прогалини у законодавстві України дозволяють все більше і глибше порушувати право громадян за захист їхніх майнових прав. З приводу цього, на сьогоднішній день прецедентна база Європейського суду дозволяє вивчати сферу застосування ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, яка є однією із найбільш застосовуваних статей.

Так, у справі «Безуглий проти України» Європейським судом з прав людини встановлено порушення ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 року та основних протоколів до неї, у зв’язку із тим, що заявнику не виплачено присуджені національним судом виплати щодо заборгованості заробітної плати. У справі «Білецька проти України» (заява № 25003/06 рішення від 10 грудня 2009 року) встановлено порушення права на мирне володіння своїм майном через невиконання рішення суду про виплату заробітної плати.

Більшість рішень Європейського суду з прав людини навіть і коли пов’язані із захистом права власності, здебільшого стосуються виконання рішень національних судів. Фактично, можна говорити про те, що жодне право в Україні, в тому числі право власності, не може бути ефективно захищене, оскільки не працює судова система та механізми виконання рішень національних судів [8]. Європейська практика у сфері застосування порушень права власності в Україні розвивається, і в майбутньому, з огляду на збільшення кількості розглянутих справ у національних судах, зростатиме й кількість звернень до Європейського суду з прав людини. Зокрема, за повідомленням Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини Н. Кульчицького, Україна починаючи з 2001 року виплатила майже 147 мільйонів гривень компенсацій за порушення прав людини – на виконання рішень Страсбурзького суду. За його словами, більшість скарг громадян до Європейського суду з прав людини стосуються тривалого невиконання рішень національних судів і надмірної тривалості судового розгляду. [7; с. 7]. У зв'язку з

цим необхідно завчасно сприйняти принципи здійснення правосуддя в рамках європейської системи права і не допустити створення негативної прецедентної бази щодо стану дотримання положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини в нашій державі. Саме тому національним судам та державним органам необхідно приділяти більше уваги законному, об'єктивному та справедливому розгляду справ, пов'язаних із порушенням майнових прав фізичних та юридичних осіб.

Держава як головний гарант охорони і захисту власності громадян в Україні у межах її кордонів здатна у безумовному порядку навести порядок у вищезазначених питаннях. Виходячи з цього, суттєву роль у цьому напрямі відіграє персоніфікована відповідальність усіх посадових осіб та відповідальність державних інститутів управління у нашій державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями згідно із Законом України "Про внесення змін до Конституції України" № 742-VII від 21.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: http://zakon4.rada.gov.ua.
2. Д. Кушерець. Роль держави та характеристика її функцій у сфері охорони і захисту прав власності / Д. Кушерець // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – №12. - С. 55-58. – 134 с.
3. Правознавство / В.Ф. Опришко, В.П. Шульженко, С. І. Шимон, та ін., За ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. – К., - 2003. – 737 с.
4. Правознавство / За ред. В.В. Копєйчикова, А.М. Колодія. – К., 2006. – 737 с.
5. Про ратифікацію Конвенції про захист людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7, та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №40. – Ст.263.
6. Право власності у Рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах громадян проти України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: http://www.cga.in.ua/index.php?itemid=1190.
7. Права і свободи людини і громадянина в Україні / За ред. Арнольда Р., Банашак Б., Вдовіченко С., Київ. – К., 2013. – 374 с.
8. О. Сорока. Значення Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини та практики Європейського Суду з прав людини для кримінального права України / О. Сорока // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – №2. – С. 22-26. – 126 с.

Подгорний Віталій Ігорович
курсант III курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВТАНОВЛЕНИХ ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Особи, які не досягли 18 – ти річного віку вважаються неповнолітніми. В ч. 1 ст. 22 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) зазначено, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років ,тобто загальний вік кримінальної відповідальності. Але за деякі види злочинів, передбачені ч. 2 ст. 22 ККУ, наприклад : вбивство (ст.ст. 115 – 117 ККУ); умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121, ч. 3 ст. 345, 346, 350, 377, 398 ККУ); зґвалтування (ст. 152 ККУ); хуліганство (ст. 296 ККУ) та інші, кримінальній

відповідальності підлягають особи, що вчинили злочин у віці від 14 до 16 років. Суб'єктами вчинення злочину не можуть бути особи у віці від 11 до 14 років, оскільки не досягли віку кримінальної відповідальності, проте, на підставі ч. 2 ст. 97 ККУ до цих осіб можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру. В 14 – річному віці особа усвідомлює суспільну небезпечність і протиправність своїх діянь, тому зниження законодавцем віку кримінальної відповідальності є цілком справедливо.

Враховуючи біологічні, психічні та соціальні особливості неповнолітніх, закон, по – перше, забезпечує їх посилену кримінально – правову охорону, по – друге, передбачає особливості їх притягнення до відповідальності, звільнення від відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання і його відбування [2, с. 230].

Нові підходи до вивчення цього питання вимагають окремого наукового аналізу впливу психофізіологічних та інших особливостей неповнолітнього на можливість визнаватися суб'єктом кримінальної відповідальності [3, с. 3].

Значною мірою сприяють вчиненню злочинів неповнолітніми такі обставини, як безконтрольність з боку батьків, відсутність профілактичних заходів у роботі з «важкими» підлітками, їх незайнятість, вживання спиртних напоїв та наркотичних засобів, проблеми в сім'ях, безробіття батьків і відсутність у них коштів на утримання дітей. Недосконаліть державної системи соціального захисту також істотно впливає на стан злочинності серед неповнолітніх [4].

Відповідно до ст. 98 КК України, основними видами покарань, що можуть застосовуватися до неповнолітніх, є: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк. Як додаткові можуть також застосовуватися такі види покарань, як штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [1, с. 45].

Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Розмір штрафу встановлюється судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.[1, с. 45].

Щодо громадських робіт також є певні відмінності від загально застосовуваних норм – громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин на відміну від повнолітніх яким призначають від 60 до 240 годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання даного виду покарання не може перевищувати двох годин на день, а у повнолітніх чотирьох годин на день.

Виправні роботи можуть бути призначені неповнолітньому в віці від 16 до 18 років за місцем роботи на строк від двох місяців до одного року [1, с. 45].

Арешт передбачає тримання неповнолітнього, який на момент постановлення вироку досяг 16 років, в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах на строк від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб [1, с. 46].

Позбавлення волі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, навіть без наявності певних підстав та дій. Покарання у виді позбавлення волі призначається неповнолітньому: 1) за вчинений повторно злочин невеликої тяжкості – на строк не більше двох років; 2) за злочин середньої тяжкості – на строк не більше чотирьох років; 3) за тяжкий злочин – на строк не більше семи років; 4) за особливо тяжкий злочин - на строк не більше десяти років; 5) за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини – на строк до п'ятнадцяти років [1, с. 46].

Неповнолітнім не встановлюються довічне ув’язнення на відміну від інших осіб.

Неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання. У цьому разі суд застосовує до неповнолітнього такі примусові заходи виховного характеру: 1) застереження; 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх заміняють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально – виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років. Умови перебування в цих установах неповнолітніх та порядок їх залишення визначаються законом.

При призначенні покарання неповнолітньому суд, крім обставин, передбачених у статтях 65 – 67 ККУ, враховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього, але покарання неповнолітнього за сукупністю злочинів або вироків, остаточне покарання у виді позбавлення волі не може перевищувати п'ятнадцяти років [1, с. 46].

Звільнення від відбування покарання з випробуванням застосовується до неповнолітніх відповідно до статей 75 – 78 ККУ, з урахуванням умов його життя та виховання, впливу дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього, що не враховується при розгляді справ щодо інших осіб.

У разі звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на окрему особу, за її згодою або на її прохання, обов'язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи, що не застосовується до інших осіб у разі звільнення від кримінальної відповідальності [1, с. 46].

Звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності до осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років, застосовується відповідно до статей 49 та 80 ККУ. Щодо осіб, зазначених у частині першій цієї статті, встановлюються такі строки давності: 1) два роки – у разі вчинення злочину невеликої тяжкості; 2) п'ять років – у разі вчинення злочину середньої тяжкості; 3) сім років – у разі вчинення тяжкого злочину; 4) десять років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину. Щодо осіб, зазначених у частині першій цієї статті, встановлюються такі строки виконання обвинувального вироку: 1) два роки – у разі засудження до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, а також при засудженні до покарання у виді позбавлення волі за злочин невеликої тяжкості; 2) п'ять років – у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі за злочин середньої тяжкості, а також при засудженні до покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років за тяжкий злочин; 3) сім років – у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкий злочин; 4) десять років – у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі за особливо тяжкий злочин [1, с. 47].

До осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, може бути застосоване умовно – дострокове звільнення від відбування покарання незалежно від тяжкості вчиненого злочину. Умовно – дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване,

якщо засуджений сумлінною поведінкою та ставленням до праці та навчання довів своє виправлення [1, с. 48].

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване до засуджених за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, після фактичного відбуття: 1) не менше третини призначеного строку покарання у виді позбавлення волі за злочин невеликої або середньої тяжкості і за необережний тяжкий злочин; 2) не менше половини строку покарання у виді позбавлення волі, призначеного судом за умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила у віці до вісімнадцяти років новий умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі; 3) не менше двох третин строку покарання у виді позбавлення волі, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі і була умовно – достроково звільнена від відбування покарання, але до закінчення не відбутої частини покарання та до досягнення вісімнадцятирічного віку знову вчинила умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі.

До неповнолітніх заміна не відбутої частини покарання більш м'яким покаранням не застосовується.

Література:

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 липня 2011 року). – Х. : Одіссей, 2011. – 2041 с.
2. Науково – практичний коментар Кримінального кодексу України/ За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7 – ме вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2010. – 1288 с.
3. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.08 / Т. О. Гончар. – О., 2005. – 20 с.
4. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Тетяна Олександрівна Гончар. – Одеса, 2005. – 20 с.

Проценко Валерія Олександрівна
курсант ІІІ курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ГУМАНІЗМ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ МІЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У зв'язку з активним процесом інтеграції нашої країни до європейської спільноти постає нагальна потреба в узгодженні вітчизняного законодавства з міжнародною правовою системою.

На сьогоднішній день ситуація виглядає таким чином: принцип гуманізму тлумачиться неоднозначно, а тому часто втрачає межі.

Гуманізм – це система ідей, поглядів, що розглядають людину як найбільшу цінність, підносить на вищий щабель її гідність та честь. На нашу думку , нормальні відносини в суспільстві не можливі без існування цього принципу. В

кримінальному праві він поширюється у рівній мірі як на злочинця, так і на потерпілого, свідка тощо [1, с. 21].

Російський вчений В.В.Мальцев у своїх працях говорить про широке та вузьке значення принципу гуманізму. У широкому розумінні він пов'язаний із забезпеченням гуманістичних засад суспільства та держави, захистом прав та свобод людини та громадянина. Тому реалізація принципу гуманізму пронизує сферу кримінально-правової охорони і не входить у рамки лише гуманного ставлення до злочинця. У вузькому розумінні принцип гуманізму пов'язаний із гуманним ставленням до потерпілої від злочину особи та злочинця [2].

Зовсім інший погляд на принцип гуманізму в кримінальному праві має Т.В. Кленова. Вона стверджує, що цей принцип не характерний для кримінального права з його багатьма заборонами та жорстокими видами покарань. Особі, яка вчинила злочин, має бути призначене мінімальне покарання, якого досить для її виправлення та попередження нових злочинів [3]. Звісно, така думка має право на існування, але все ж таки виключати гуманізм з переліку принципів кримінального права не розсудливо на наш погляд. Бо тоді порушується права потерпілої сторони, яка має право на відновлення завданої шкоди її честі та гідності, прагне призначення справедливого (іноді максимального)вироку для злочинця. Тож не можна говорити про повне виключення цього принципу з кримінального права, так як окрім злочинця, гуманізм ще застосовується по відношенню й до потерпілого від злочину.

Щодо покарання, то воно не повинно бути несправедливо суворим. Але це не означає, що покарання має бути несправедливо м'яким. Гуманним може бути лише справедливе покарання. Суть принципу гуманізму, очевидно, полягає не в тому, щоб покарання було несправедливо м'яким, а в тому, що при призначенні покарання як найповніше має враховуватись природа людини [4].

В принципі гуманізму помітне лояльне ставлення держави в першу чергу до гідності людини. ч. 2 ст. 28 Конституції України проголошує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Як доказ цьому, кримінальний закон виключає жорстокі покарання по відношенню до особи, що вчинила злочин, а має на меті перевиховати її, повернути її до суспільства, відновити її попереднє положення в ньому. Зазначимо, що ступінь покарання відповідає скоєному суспільно небезпечному винному діянню. Згідно з ст. 51 Кримінальним кодексом України (далі – ККУ), за злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки, можуть бути застосуванні більш м'які санкції, не пов'язані з ув'язненням [5].

Законодавство передбачає надання пільг певним категоріям суб'єктів злочину. Вагітні жінки та жінки, які мають дітей віком до семи років, звільняються від відбування покарання з випробуванням (ст. 79 ККУ). Кримінальне законодавство встановлює пільгові умови кримінальної відповідальності неповнолітніх (розділ XV ККУ). По відношенню до них гуманізм виявляється в тому, що суд може застосувати замість покарання примусові заходи виховного характеру (ст. 97, 105 ККУ) [5].

З позицій справедливості кожен злочинець повинен понести покарання за скоєне. Але існують такі відомі інститути в кримінальному праві, як давність в скоєнні злочину, амністія і помилування, що дозволяють звільнити винного від покарання повністю або частково. Саме це і виступає як прояв державою гуманності до засуджених. Це може спричинити формування в суспільній свідомості, особоливо у потенційних правовпорушників, почуття вседозволеності і безкарності за скоєне [6, с. 492].

Вивчення зарубіжного досвіду підтверджує, що пом'якшена кримінальна політика держави та судова практика, широке застосування альтернативних видів

покарань і не в'язничних запобіжних заходів до злочинців, які не являють великої суспільної небезпеки, надають можливість істотно зменшити державні витрати на утримання пенітенціарної системи, знизити рівень рецидивної злочинності та забезпечити соціальну реабілітацію частини правопорушників, а в підсумку – зменшити вплив цього внутрішнього чинника на національну безпеку держави [7, с. 5].

Дійсно, за деякі злочини застосування більш альтернативного виду покарання було б раціональніше і з економічного боку, і з точки зору гуманізму. Користь від такого покарання була б для суспільства значно вигіднішою, аніж утримувати на свої кошти злочинця. Певна річ, що йдеться не про тяжкі злочини, а ті, що хоч і містять суспільне небезпечне діяння, але все ж таки не несуть особливо великої загрози.

Перед тим як розглянути реалізацію принципу гуманізму в діяльності міліції хотілося б зазначити той факт, що на сьогоднішній день вимальовується не дуже позитивна картина: спостерігається певне відчуження громадян від даного правоохоронного органу. Така ситуація не може не викликати занепокоєння. Напевне, це спричинено тим, що дуже часто саме міліція не може налагодити контакт, діалог як з суспільством в цілому, так і по відношенню до окремо взятого громадянина.

Згідно до результатів опитування населення, проведеного в 2011р. Центром Разумкова, було встановлено, більшість громадян (57%) не підтримують діяльність міліції. Повністю підтримують – лише 6% опитаних, окремі дії – 26,3%. Загалом же громадяни України частіше сприймають міліцію як чинник небезпеки, а не захисту [8] .

Сучасні закони, що регулюють роботу органів публічної служби, посилаються головним чином на принцип гуманізму. Він, та ще інші принципи, в роботі якими користується вітчизняна міліція закріпленні в ч.1 ст.3 Закону України « Про міліцію» від 20.12.1990 р.

На думку О.С. Проневича, правові принципи організації та діяльності поліції (міліції) – це основні ідеї (положення), що мають характер безумовних вимог, закріплюються в законодавчих актах або ж випливають зі змісту конкретних норм права та є керівними засадами для органів і посадових осіб, уповноважених на охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Як свідчить практика зарубіжних держав, принципи організації та діяльності поліції закріплені в конституціях, законах про поліцію (органи внутрішніх справ (далі – ОВС), міліцію) та інших нормативно-правових актах, що слугують юридичною основою її діяльності [9, с. 194] .

Не можна заперечити той факт, що гуманізм окремо взятого працівника структури не можливий без знання ним самим чинного законодавства. Незалежно від расової чи національної належності, статті, віку, політичних вподобань, майнового становища працівник міліції повинен завжди в першу чергу захищати права людини. Тому крім вище зазначеного закону, міліціонер керується в своїй діяльності ще й різноманітними внутрішньовідомчими наказами, зокрема одним з таких являється Кодекс поведінки працівника органів внутрішніх справ від 05.11.2011 р. № 825.

Цікавою є думка В.С. Шулінгова, який вважає, що працівники правоохоронного органу не можуть застосовувати будь-які методи для досягнення поставлених перед ними цілей, для них неприйнятний постулат "мета виправдовує засоби" [10, с. 4, 9].

Отже, роблячи висновок, хотілося б зазначити про значимість гуманізму як для кримінального права в цілому, так і для діяльності міліції. В широкому розумінні це соціально-філософська категорія, яка побудована на взаємоповазі

людей, визнає їх неповторність, право на життя, і неодмінно захищається державою, її інститутами від протиправних посягань. Щодо правового гуманізму – то він закріплений в юридичних нормах, що регулюють відносини в суспільстві. Звичайно, що такий гуманізм забезпечується покаранням, примусом, маючи на меті в першу чергу перевиховання винної особи. Міра покарання завжди у такому випадку залишається справедливою як по відношенню до суб'єкта злочину, так і до потерпілого від нього.

У зв'язку з гуманізацією законодавства в цілому змінюється направленість роботи правоохоронних органів. Вітчизняні законодавці намагаються перейняти все те корисне, що пропонує нам досвід європейського суспільства. Звісна річ, що для повної адаптації наших законів до міжнародних принципів повинен пройти деякий час. А на даний момент від нас, молодого покоління, потрібно лише створити міцний фундамент для подальшої розбудови правової держави.

Список використаної літератури

1. Уголовное право .Общая часть: [учебник] / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незамова. – М.: Юрист, 1999. – 516 с.
2. Мальцев В. В. Принципы уголовного права. – Волгоград, 2002. – С. 266.
3. Кленова Т. В. Принципы уголовного права и принципы кодификации в уголовном праве // Государство и право. – 1997. – № 1. – С. 56.
4. Гуманізм як складова принципу невідворотності покарання http://www.theorlaw.chnu.edu.ua/10-2.html
5. Принцип невідворотності кримінальної відповідальності та гуманізму http://pidruchniki.ws/10870704/pravo/printsip_nevidvorotnosti_kriminalnoyi_vidpovidalnosti_gumanizmu
6. Принцип спарведливості та гуманізму в кримінальному праві http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Almpr/2012_3/01_107.pdf
7. Маляренко В.Т. Гуманізація кримінального покарання // Вісник Центру суддівських студій. – 2004. - №2 – 3. – С. 51.
8. Українці низько оцінюють роботу міліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/news.php?news_id=381. – Заголовок з екрану.
9. Проневич О.С. Принципи діяльності поліції (міліції) в поліцейському праві сучасних зарубіжних держав / О.С. Проневич // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – № 2. – С. 191–205.
10. Шилингов В.С. Гуманистические основы деятельности милиции : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 "Теория и история государства и права; история политических и правовых учений" / В.С. Шилингов. – К., 1992. – 20 с.

Дудник Алексей Сергеевич
Студент группы Прю-11- 2
ГВУЗ «Национальный горный университет»
г. Днепропетровск
Научный руководитель: Олейников Г. В.
доцент, кандидат медицинских наук

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ СЕРИЙНЫХ ПРЕСТУПНИКОВ

Серийные преступники, убийцы это люди, которые в силу ряда причин превратились в особей, смысл существования которых – уничтожение людей.

Агрессивные инстинкты, тревоги, депрессия, психические расстройства феномен человеческий, поэтому насилие, жестокость, вспыльчивость многомерны и многолики [15,16]. Распознавание и отношение к маниям, бредам, аффективным расстройствам, способность их распознавать зависят от личностных способностей, состояния, свойств, черт, обстоятельств, позиций, подходов, специальности и т.д.[3,13]. При этом психологический нерв противоправного действия, серийного преступления, безнаказанность само утверждается за счет стойкого систематизированного криминального мотива [1,14]. При этом негативная энергия, аффективное состояние, маниакально-депрессивный психоз, мании, бред проходят через преступника, разрушая его психику. Кроме того, серийным преступником движут совершенно особые, только ему известные мотивы, связанные с патопсихологическими изменениями в коре головного мозга [10,14]. Причем, каждый серийный преступник это особая индивидуальность с непрогнозируемым преступным поведением, видами криминальных преступлений и психопатологическими отклонениями или болезнью [2].

Отличительными чертами данных особо тяжких преступлений является планомерность, включающая предшествующую стадию, фантазии и детальное планирование преступления, которое всегда характеризуется нанесением характерных, чаще однотипных повреждений, избыточностью насилия и состоянием аффекта. Время, место и совершение преступления выбирается соответственно со своим ему одному понятным планом [3,5]Характерная особенность серийного преступника и частота совершения преступлений связана с периодом эмоционального остывания, неврозами, психозами, навязчивым состоянием. Промежуток может составлять дни, недели, месяцы и даже годы. Это можно объяснить фактом лечения в психиатрическом стационаре [10]. Однако серийные преступления обязательно возобновляются. При подборе жертвы в маниях, фантазиях серийного преступника формируется своеобразная иллюзия, идеальный образ, типаж, в соответствии с которым и выбирается будущая жертва. При планировании серийный преступник учитывает личностные факторы возможности преступного замысла, структуру мотивации, перцептивно-смысловые установки, общую схему планирования преступления, возможность и выполняемость порожденного преступного деяния. Если ситуация оказывается неблагоприятной для совершения преступления, то серийный преступник откладывает на какое-то время его исполнение. Причем, каждый удачный, новый успех окрыляет, открывает новые перспективы девиантного поведения [1,5,7].

По мотивационным признакам различают: психически ненормальных людей, людей, переживших глубокую психическую травму, парадоксально жестоких людей, лиц с тяжелыми психическими сексуальными расстройствам [11,14].

Другой классификацией по мотивационному признаку будет следующая: шизофреноподобный (психотический тип), миссионерский тип, садистский (гедонический тип), похотливый (контролирующий) тип [16].

Классификация серийных убийц по мотиву: гедонисты – убийство считают способом удовлетворения своих нужд и потребностей. К ним относятся: сексуальные – убивают жертв, для получения сексуального удовольствия, дестроеры – мотив – причинение психических и физических страданий, меркантильные – психологической основой остается фактор доминирования и чувство абсолютной власти, визионеры – лица совершающие убийства « по наущению» Бога, Дьявола или святых, миссионеры – серийные убийцы, убивающие своих жертв ради призрачной цели, изменения мира, общества, государства, каннибалы – убийцы, совершающие преступления с целью употребления тела жертвы в пищу [10,16].

К отдельным типам серийных преступников можно отнести преступников по половой ориентации, по возрастной принадлежности, массовых, «запойных», женщин, по сфере криминальной активности, по локальности, серийных убийц среди медицинских работников, среди работников правоохранительных органов, несовершеннолетних, асоциальных, несоциальных [15,16].

Требования закона к юридическому определению серийности преступления, психических расстройств или заболеваний, определений «вменяемости», «невменяемости», «дееспособности», «недееспособности», прогрессированности заболевания, наличие психических аномалий, как обоснованных фактов, требующих психиатрической экспертизы и обоснования.[8,9,17]. Это и интересы общества и забота о каждом гражданине [12]. Поэтому криминально-правовая защита гражданина должна иметь общий, полный и постоянный характер. Так, в частности преступления против жизни, здоровья, воли, чести, половой свободы и половой неприкосновенности охраняются Конституцией Украины и ст. 115 – 156 УК Украины [4, 6,9, 12,].

Исходя из вышеизложенного, можно сделать следующие выводы:

1. Агрессивные инстинкты, нарушение контроля поведения, прогрессирующее течение психических расстройств – психологические предпосылки совершения серийных преступлений ;

2. Явление серийного преступления – глобальная проблема человеческой болезни, имеющая стойкий, непредсказуемый характер, сочетающийся всегда с криминальным мотивом;

3. Поведение, действия серийного убийцы – это непредсказуемое, заранее обдуманное уничтожение беззащитных жертв-одиночек;

4. Серийный убийца – преступник, совершающий расчетливо непрерывно особо опасные преступления с периодами эмоционального охлаждения;

5. Психологический и криминалистический портрет личности серийного убийцы представляет практический интерес, как для правоведов, так и для судебных психологов, психиатров для объективной квалификации особо опасных деяний;

6. Следственные действия и осуждение серийного преступника зависят от расследования, качественно проведенных судебных экспертиз, квалификации преступных деяний.

7. Патопсихологические нарушения в головном мозге зависят и связаны с психическими аномалиями со склонностью к преступному поведению.

Литература:

1.Антонян Ю.М., Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Личность преступника. Спб , Питер.,«Юридический центр Пресс», 2004, 366с.

2.Балабанова Л.М. Судебная патопсихология (вопросы определения нормы и отклонений). – Д.: Сталкер, 1998. – 432с.

3.Блэкборн Р. Психология криминального поведения. – СПб.: Питер, 2004. – 496с.

4.Кваліфікація злочинів: Навч. посіб./ За ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – К.:Істина, 2010. – 430с.

5.Коновалова В.Е., Шепитько В.Ю., Основы юридической психологии: Учебник. – Х.: Одиссей, 2005. – 352с.

6.Коржанський М.Й., Кваліфікація злочинів. Навч. посіб. Видання 2-е. – К.: Атіка, 2002. – 640с.

7.Коновалова В.Е. Правовая психология.-Харьков.: «Консум», 1997. – 160с.

8.Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. Учеб. пособ.-Спб.: Речь,2002. – 255с.

9.Медведєв В.С. Кримінальна психологія : Підручник.-К.: Атіка, 2004. – 368с.

10. Моховиков А.Н. Судебная психиатрия. Учеб. пособие. 3-е изд. исправ. и дополн. Одесса, Юридична літер.2004. – 176с.

11. Нагаев В.В. Основы судебно-психологической экспертизы: Учеб. пособ. для вузов.-М.: ЮНИТА-ДАНА, Закон и право, 2000. – 333с.

12.Пазенок А.С. Права та свободи людини і громодянина: Навч.посіб. /А.С.Пазенок.-К.: Академвидав. 2010. – 176с.

13. Пащенко И. Мании человеческие/ И.Пащенко. – Ростов –н/Д: Феникс,2007. – 205с.

14. Психология террористов и серийных убийц: Хрестоматия.- Мн.: Харвест,2004.-400с.

15. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. Монографія.- К.: Атіка, 2002. – 144с.

16.Тимченко А.В., Христенко В.Е. Прикладная психология в практике правоохранительной деятельности (в схемах и таблицах): Учеб. пособ.-Х.: ООО «Одиссей».-2004. – 448с.

17. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: производство, использование. Учебн.-практич. пособие.-Харьков: Эспада,2005. – 544с.

Рожко Вікторія Володимирівна
курсант ІІ курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Кисельов І.О.
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність даної теми полягає в тому, що в процесі розвитку цивілізації відбувається усвідомлення необхідності особливого правового ставлення до неповнолітніх, зокрема і в кримінально - правовому аспекті

Перший в історії суд для неповнолітніх був створений у США в 1899 р. Та дослідники підкреслюють, що ще у давньоримських Законах XII таблиць був сформульований принцип прощення покарання, виправданого неповноліттям. Першою в історії кримінального права теорією, яка передбачала своєрідний юридичний захист неповнолітніх (щоправда, переважно малолітніх дітей), що вчинили злочини, була так звана концепція кримінальної безвідповідальності. Йшлося про те, що діти та підлітки в силу свого віку не здатні усвідомлювати вчинювані ними проступки як “зло”, а тому не підлягають покаранню.

Загальновідомо, що розвиток законодавства будь-якої країни неможливий без врахування як позитивного, так і негативного досвіду інших держав. Це стосується і кримінального законодавства України, особливе значення для якої має досвід європейських держав у цій сфері та країн СНД.

Правова регламентація покарання неповнолітніх залежать від особливостей правової системи держави та національної специфіки. Норми кримінального законодавства щодо покарання неповнолітніх у більшості держав, за загальним правилом, поширюються на осіб, які не досягли 18 років (нижча вікова межа залежить від конкретної держави. Водночас в законодавстві багатьох державах передбачено, що спеціальні положення щодо покарання неповнолітніх можуть бути застосовані і щодо осіб, старших 18 років.

В чинному КК Швейцарії 1937 р. неповнолітні поділяються на дітей (особи віком від 7 до 15 років) та підлітків (особи віком від 15 до 18 років). До осіб віком від 18 до 25 років, у Швейцарії застосовуються загальні положення кримінального закону з урахуванням деяких особливостей. Цікаво, що в законодавстві ФРН та Швейцарії навіть вживається термін “молодіжне кримінальне право”.

В Нідерландах спеціальні правила щодо кримінального покарання загалом встановлені для неповнолітніх злочинців віком від 12 до 18 років, але ці правила суд може застосувати і до осіб віком від 18 до 21 року, якщо для цього є підстави, зокрема, з урахуванням тяжкості правопорушення, особи злочинця або обставин правопорушення .

Як відомо, КК України залишається на традиційній позиції радянського законодавства із цього питання. В Україні (ст. 98 КК) до неповнолітніх можуть бути застосовані п'ять покарань як основні: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, і позбавлення волі на певний строк та два як додаткові: штраф і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Своєрідною є швейцарська система кримінально-правових заходів, які можуть бути застосовані до неповнолітніх. Зокрема, до дітей (особи віком від 7 до 15 років) можуть застосовуватися так звані дисциплінарні покарання: догана, виконання певної роботи та шкільний арешт від 1 до 6 неповних робочих днів. До

підлітків (від 15- до 18 років) можуть бути застосовані так звані виховні заходи. У випадку, якщо підліток важко піддається вихованню, є бездоглядним або для нього існує значна загроза, він може бути поміщений до підходящої сім'ї або до виховного будинку. Задля виховання до підлітка може бути застосовано взяття під варту до 14 днів або штраф. У випадку, коли підліток є особливо зіпсованим або вчинив злочин чи тяжкий проступок, які характеризують високий ступінь його небезпечності або те, що він важко піддається вихованню, то відповідний орган направляє такого підлітка до виховного будинку на термін від двох років і більше (ч. 2 ст. 91 КК Швейцарії). При цьому підліток, який утримується у виховному будинку після відбування ним не менше двох років і при умові, що мета покарання досягнута, може бути умовно звільнений із іспитовим терміном від 6 місяців до 3 років. Після досягнення 22 років підліток безумовно звільняється з виховного будинку (ст. 94 КК Швейцарії).

Вельми оригінальним є кримінальне законодавство Нідерландів (в країні чинний КК 1886 р.). Основними покараннями, які призначаються неповнолітнім, є: за злочини – ув'язнення або штраф; за проступки – лише штраф. Додатковими покараннями для неповнолітніх є конфіскація та позбавлення водійських прав. При цьому суд має право застосувати замість покарання одну або декілька так званих альтернативних санкцій: громадські роботи, роботи, здатні відшкодувати шкоду, заподіяну в результаті кримінального правопорушення, відвідування навчальної програми.

Серед держав ЄС найменший перелік покарань щодо неповнолітніх передбачений кримінальним законодавством Болгарії. В цій східноєвропейській країні до неповнолітніх можуть бути застосовані всього три види покарань: позбавлення волі, громадська догана та позбавлення права займатися певною професією або діяльністю. В Естонії до неповнолітніх можуть бути застосовані ті ж самі основні покарання, що і до дорослих злочинців: за вчинення злочинів – тюремне ув'язнення та грошове стягнення, за умови, що неповнолітній має самостійне джерело доходу; за вчинення проступків – штраф і арешт до одного місяця.

Широкий спектр покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх осіб, передбачає КК Грузії 1999 р. (розділ 5 “Кримінальна відповідальність неповнолітніх”): штраф, позбавлення права займатися певною діяльністю, суспільно корисна праця, виправні роботи, обмеження волі, арешт та позбавлення волі на певний строк (ст. 82). Згідно зі ст. 88 КК Грузії, максимальний термін позбавлення волі для неповнолітніх становить 10 років, а для неповнолітніх віком від 16 до 18 років – 15 років, але лише у випадку вчинення ними особливо тяжкого злочину.

Підбиваючи підсумки, варто наголосити, що у кримінальному законодавстві багатьох іноземних держав передбачена певна специфіка призначення покарання та інших заходів неповнолітнім, але де б не здійснювалося правосуддя над неповнолітніми, суд повинен враховувати такі аспекти: умови життя та виховання; вплив дорослих; рівень розвитку неповнолітнього; інші особливості особи неповнолітнього.

Зробивши аналіз кримінального законодавства зарубіжних держав, зокрема Нідерландів і Швейцарії, вважаємо доцільним доповнити до КК України нові види покарань, які були б розраховані тільки на неповнолітніх, наприклад, молодіжний арешт, відшкодування завданих збитків тощо. Зараз в Україні аналогом виховних заходів, дисциплінарних покарань, альтернативних санкцій та інших подібних за своїм змістом кримінально - прававових засобів щодо неповнолітніх, які є альтернативою кримінальному покаранню, виступають примусові заходи виховного характеру, проте вони можуть бути призначені не тільки неповнолітнім

замість покарання, але і особам (згідно із ч.1 ст. 7 - 3 КПК України - старше 11 років), які вчинили суспільно небезпечне діяння до настання віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ч. 2 ст. 97 КК України).

Самойленко Олексій Олексійович
курсант II курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Кисельов І.О.
кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРЕДМЕТУ ОБ'ЄКТУ ТА «ПРЕДМЕТУ» ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

На сьогодні відмежування предмета об'єкту і «предмету» об'єктивної сторони, а саме засобів та знарядь вчинення злочину є актуальним та має суттєве значення при кваліфікації злочинного діяння, а також при вирішенні ряду інших питань. Питання співвідношення цих понять, поставлені в даній праці, є одними з основних, за допомогою яких на думку автора пізнається кримінальне право України. Саме тому обрана нами тема є актуальною на теперішній час. Розгляд питань визначених автором є одними з найбільш складних розділів науки кримінального права.

Кваліфікація злочинних діянь залежить від правильного встановлення предмета злочину, але при цьому багато хто плутає такі важливі й одночасно схожі за родовим критерієм ознаки як предмет об'єкту злочину та знаряддя й засоби скоєння злочину. Неправильна кваліфікація призводить до неправильної правової і соціально-моральної оцінки діяння, визначаючи тим самим і неправильне уявлення про характер і ступінь його суспільної небезпеки.

Загальновизнано, що об'єкт злочину - це суспільні відносини, взяті під охорону нормами кримінального права, на які посягнув порушник, але ж предметом об'єкту злочину завжди виступає те благо, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди. З іншого боку в науці кримінального права найбільш визнаною є точка зору, згідно з якою об'єктивною стороною складу злочину являється сукупність ознак, що характеризують зовнішню сторону злочину. При цьому знаряддя і засоби вчинення злочину - це речі матеріального світу, за допомогою яких у той чи інший спосіб (фізичний вплив на потерпілого, обман тощо) полегшується вчинення злочину (виконання його об'єктивної сторони). Між двома цими структурними частинами складу злочину є взаємозв'язок. Обидва з них мають певні ознаки, які: по-перше, схожі за своїм значенням, по-друге, вони відрізняються за змістом.

Автором визначається, що спільне виражається у факультативності , тобто ці ознаки можуть як бути присутніми, так й бути відсутніми у складі злочину. Факультативні ознаки можуть мати подвійне значення. Для одних складів злочину вони є обов'язковими, якщо зазначені у диспозиції конкретної статті або її частині (ст.112 КК «Посягання на життя державного чи громадського діяча»), для інших - необов'язковими, оскільки вони не вказані у диспозиції статті і не впливають на кваліфікацію злочину (ст.189 КК «Вимагання») .

Також треба зазначити, що їх відмінність може проявлятися у різних аспектах. Іноді в конкретних випадках знаряддя й засоби та предмет об'єкту злочину можуть переходити «одне в інше». Наприклад якщо розглядати вогнепальну зброю, то в одному випадку зброя буде виступати предметом об'єкту,

якщо особа незаконно зберігає в себе зброю (ст. 263 КК), а в іншій ситуації зброя може виступати як знаряддя вчинення злочину, наприклад коли особа вчинила вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині (ст.115 КК).

На прикладі раніше згаданої статті кримінального кодексу, можна показати у чому відмінність двох понять які ми намагаємося відокремити один від одного, а саме стаття 189 кримінального кодексу України «Вимагання». Безпосереднім предметом об'єкту являється посягання на чуже майно, тобто це можуть бути відносини з приводу документів які дозволяють отримати у своє володіння майно яке не належить суб'єкту злочину. Що стосується знарядь та засобів здійснення злочину, які відносяться до об'єктивної сторони, то це насамперед була би зброя за допомогою якої злочинець намагався досягти своєї мети.

З усього вище сказаного можна зробити висновок, що розглянуті автором факультативні ознаки об'єкту та об'єктивної сторони є одними з головних, за допомогою яких можливо розмежування конкретних злочинів. Предмет злочину необхідно відрізняти від знарядь і засобів вчинення злочину. Якщо з одного боку предмет злочину - це те, на що особа заподіює шкоду , то знаряддя й засоби це ті предмети, які використовуються нею для впливу на об'єкт злочину. При цьому необхідно не забувати, що саме з'ясування цих ознак при розслідуванні кримінальних справ є важливими, коли вони: по-перше, являються іноді обов'язковими, тобто передбачаються в кримінально - правових нормах, та за своїм значенням впливають на кваліфікацію вчиненого злочину; по-друге, коли вони не передбачені в диспозиції в законі, оскільки можуть впливати на міру покарання.

Таким чином, було б необхідним внести зміни у КК України . Зокрема , пропонуємо змінити назву розділу, а саме Розділ IV та пропонуємо таку назву: «Ознаки складу злочину», у якому будуть зазначені усі складові елементи злочину та охарактеризований кожен з них. У запропонованому розділі треба додати:

Стаття 17^1. Об'єкт злочину

1. Об'єктом злочину є суспільні відносини між людьми у процесі їх спільної діяльності чи спілкування, які охороняються нормами права.

2. Предметом об'єкту злочину є матеріалізований елемент матеріального світу, впливаючи на який винний здійснює посягання на об'єкт злочину.

Стаття 17^2. Об'єктивна сторона злочину

1. Об'єктивною стороною злочину є сукупність ознак, які визначають зовнішню сторону злочину і характеризують суспільно-небезпечне діяння (дію або бездіяльність), його шкідливі наслідки та причинний зв’язок між діянням та наслідками, який обумовив настання останніх.

2. Предметом об'єктивної сторони злочину є речі матеріального світу, за допомогою яких у той чи інший спосіб (фізичний вплив на потерпілого, обман тощо) полегшується вчинення злочину (виконання його об'єктивної сторони).

Скубченко Поліна Миколаївна
студент V курсу юридичного факультету
Університету митної справи та фінансів
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Коросташова І.М.
кандидат юридичних наук, доцент

МІКРОСЕРЕДОВИЩЕ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК СКОЄННЯ КОРИСЛИВОГО ЗЛОЧИНУ

Злочинність, як відомо є досить поширеним соціально-правовим явищем. Причини скоєння злочинів можуть бути різними і мотивація відповідно також. Але, слід зазначити, що відповідно до статистичних даних більше половини злочинів вчиняється саме з корисливих мотивів. Така «активність» пояснюється тим, що злочинець вчиняє правопорушення для задоволення своїх потреб, отримання певної вигоди.

На питання, що пов'язані зі вчиненням корисливих злочинів, їх причин та умов, попередження та запобігання звертали увагу чимало науковців. Серед них такі як: А.Зеленський., О.Джужа, Г.Піщенко, О.Коноваленко, Б.Головкін, С.Албул, Д.Тичина, Н. Бут, Ю.Александров, Долгова А.

В кримінологічній науці під корисливою злочинністю розуміють -сукупність передбачених кримінальним законом суспільно небезпечних діянь, в основі вчинення яких лежить корисливий мотив, тобто аморальне прагнення задовольнити індивіда, потребу через протиправне, передбачене кримінальним законом заволодіння чужим майном, правом на нього або шляхом незаконного, за чужий рахунок, вивільнення від майнових обов'язків і скорочення звичайних та необхідних за відповідних обставин особистих витрат [1].

Існує декілька класифікацій корисливих злочинів. Але найбільш вдалою на наш погляд є класифікація наведена А.Ф. Зеленським [2,с.103]., яка, охоплює фактично всі види корисливих злочинних посягань:

- ненасильницькі, таємні та ті, що вчинюються шляхом обману, посягання на чужу власність. Це крадіжки, шахрайство, спричинення майнових збитків шляхом обману і зловживання довірою, самовільне використання транспортних засобів, машин або механізмів, порушення правил користування енергією або газом у побуті, привласнення знайденого майна або майна, яке випадково опинилось у винного;
- розкрадання державного або колективного майна шляхом привласнення, розтрати або зловживання службовим становищем, а також крадіжки, вчинені на виробництві або в торгівлі, на транспорті з використанням легального доступу до викраденого майна;
- майнові посадові злочини, вчинені з корисливих мотивів, але без ознак розкрадання: отримання хабара, зловживання службовим становищем, господарські злочини, які скоєні посадовцями, а також злочини проти правосуддя і військові злочини;
- умисні корисливі господарські злочини, а також ті, які посягають на громадську безпеку та інші державні інтереси: фальшивомонетництво, контрабанда, порушення валютного законодавства, наркобізнес, інші подібні правопорушення, які умовно називаємо "злочинними промислами". Їх відмінність від інших економічних злочинів полягає, по-перше, в тому, що вони вчинюються поза посадовою або іншою службовою діяльністю винних осіб (хоча їх поєднання із посадовими злочинами — не рідкість), по-друге, їх об'єктивна сторона не містить ознак розкрадань;

- насильницька корислива злочинна діяльність: розбій, грабіж, вимагання, корисливе вбивство, а також бандитизм, що, як правило, пов'язаний з корисливими майновими посяганнями.

Важливим аспектом при визначенні корисливої злочинності є її детермінанти. Так, А.І. Долгова розглядає детермінанти за двома рівнями:

1) за рівнем субординації: причини і умови загалом та окремі її види,залежно від особливостей конкретного виду;

2) за змістом: соціально-економічні, виховні,правові, організаційно-управлінські та інші причини, при чому соціально психологічні детермінанти є безпосередніми причинами злочинності [3,с. 146].

Іншими словами, детермінанти - це сукупність причин і умов, що формують злочинність, при цьому причини злочинності - це негативні явища, що породжують її, то умови злочинності - це явища, які безпосередньо не породжують злочинності (наслідку), але у певний спосіб впливають на розвиток причинного зв'язку, сприяючи або не перешкоджаючи породженню злочинності.

Детермінанти корисливої злочинності залежать від макро- та мікросередовища особи. До явищ макросередовища належать особливості економічного розвитку, політичні погляди та концепції, що панують як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих регіонів, певних соціальних групп, а мікросередовище є частиною соціального середовища, з якою індивід (людина) підтримує прямі та безпосередні контакти.

Кримінологи, досліджуючи детермінанти корисливої злочинності, в основному зосереджують увагу на зовнішніх (макроекономічних) чинниках. Так, Ю.В.Александров зазначає, що на зростання активності скоєння корисливих злочинів впливають негативні фактори в роботі правоохоронних органів, такі, як: відсутність подекуди глибокого аналізу оперативної обстановки на місцях; недостатня взаємодія служб щодо профілактичної діяльності в цьому напрямі; недоліки у використанні підрозділів патрульно-постової служби і в роботі чергових частин; «недоліки» в боротьбі з алкоголізмом, поширенням наркотиків, утриманням домів розпусти, проституцією, збутом краденого; невелика кількість житла, узятого під централізовану охорону; слабка індивідуально-профілактична робота з особами, раніше засудженими за корисливі злочини або схильними до їх вчинення; недостатня робота з населенням щодо профілактики віктимної поведінки; повільне відродження ефективних форм залучення населення до профілактики злочинів (загонів самоохорони будинків, дач, стоянок автомобілів, човнів тощо); недоліки у провадженні дізнання і слідства, слабке використання результатів попереднього слідства у профілактичній роботі [4 ,с.273].

Важко переоцінити значення впливу проблем макросередовища на стан злочинності, в тому числі корисливої, тому науковці приділяють цьому питанню досить багато уваги.

Однак, на нашу думку, саме мікросередовищу належить визначальна роль у механізмі формування особи, і в тому числі - особи злочинця. Насамперед, таким соціальним середовищем, що має вирішальне значення у формуванні особистості це - сім'я, яка безпосередньо впливає на дитину з моменту її народження. Якщо сім'я впливає позитивно, то особа формується відповідно (тобто позитивно) і навпаки.

Вплив сім'ї може відбуватися у двох основних варіантах: шляхом педагогічного, виховного впливу, спрямованого на формування у дитини певних моральних принципів і способів поведінки та через стихійний вплив на особу образу життя, що притаманний сім'ї.

Слід зазначити, що на формування особи в дитячому та юнацькому віці негативно впливають різні фактори й обставини, основними з яких є такі:

- негативні форми поведінки безпосередньо в сім'ї (пияцтво, скандали, бійки, наркоманія, деспотизм старших і фізично розвиненіших членів сім'ї тощо);

- відсутність психологічного, емоційного контакту між батьками й дітьми, а також між батьками;

- відсутність належного контролю за поведінкою дітей;

- збочені уявлення про виховання дітей в умовах "ринкової економіки", прищеплення дітям поглядів про необхідність збагачення будь-якими шляхами, у тому числі й злочинними [4,с.95]. Крім того, загальновідомо, що формування особистості відбувається під внутрішніми (фізіологічні й психічні властивості організму) та зовнішні (соціальне оточення людини) [5, с.79]. При цьому останні відіграють вагому роль. Так, людина в більшості випадків, бере приклад поведінки своїх близьких родичів, прислуховується до їх думки і діє відповідно до «правил» свого оточення.

Таким чином, негативний влив мікросередовища з яким особа постійно контактує (наприклад, негативна поведінка в сім'ї, неналежне виховання особи, негативний вплив з боку найближчого оточення) – має вирішальне значення для формування особи злочинця взагалі, і особи корисливого злочинця зокрема. Так, мікросередовище, з відхиленнями від норм моралі прийнятих у суспільстві, де відбувається виховання (навчання) особи у дусі неповаги до інших людей, чужої власності і взагалі до закону, виховується жадібність, ненависть та інші низькі почуття– є джерелом формування особи корисливого злочинця і, відповідно, одним з головних чинників скоєння корисливого злочину. Зазначене пояснюється тим, що існуюча в сім'ї та близькому оточенні система відносин і типові варіанти поведінки сприймаються підлітками як зразок поведінки і певна рекомендація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. ISBN 966-7492-00-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyclop.com.ua/content/view/1151/58/1/1/

2.Зелінський А.Ф. Кримінологія.Навчальний посібник.-Х,2000.-с157.

3. Долгова А.И. Криминология :учеб/ Долгова А.И.-М.,2001,-146с.

4.Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Кримінологія: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 296 с.

5.Антонян Ю.М. Изучение личности преступника: Учебное пособие. – М., 1992.

Слаква Олександр Олександрович
студент 4 курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

Загальна характеристика правопорушень у сфері екологічної безпеки на виробництві та сільському господарстві

У наш час забезпечення екологічної безпеки являється однією з основних пріоритетів діяльності держави. Особливо це стосується безпеки на виробництві та у сільському господарстві. Ми живемо у часи, коли інфраструктура розвивається дуже великим темпом: будівництво заводів, розвиток хімічної та атомної промисловості, збільшення автомобільного транспорту, видобуток корисних копалин та багато іншого. Усі ці фактори дуже згубно впливає на екологічний стан навколишнього середовища. Більш за все з такими проблемами стикаються промислові області нашої держави.

Багато вчених працювали над проблемами в екологічній сфері, зокрема: В. І. Андрєйцев, Е. І. Басманова, Г. І. Балюк, А. П. Гетьман та інші.

Правопорушення в екологічній сфері зустрічаються дуже часто, особливо під час виробництва продукції різного виду та у сільському господарстві. Через це держава взяла на себе обов'язок урегулювання проблемних питань. Більшість з них викладені у Кодексі України про адміністративні правопорушення, зокрема:

- псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52);
- Порушення правил використання земель (ст. 53);
- Зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу (ст. 53-$^{3)}$;
- Порушення вимог щодо охорони надр (ст. 57);
- Порушення правил охорони водних ресурсів (ст.59);
- Порушення правил водокористування (ст. 60);
- Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці (ст. 64);
- Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 72);
- Порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77);
- Порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фізичних та біологічних факторів (ст. 78);
- Недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд (ст. 79);
- Випуск в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (ст. 80);
- Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення (ст. 82) та інші.

Цей список не є вичерпним, так як методи виробництва прогресують з великою швидкістю. Модернізація виробничого процесу відбувається з кожним роком, змінюються технічні прилади, отже і вимоги до них зростають. Але багато підприємств нехтують правилами екологічної безпеки. Усе це робиться задля

особистої вигоди, насамперед задля фінансової. Щоб виробництво відповідало екологічним стандартам необхідно слідкувати за станом фільтрів та очисних споруд. Але складається таке враження, що деякі підприємства не міняли нічого ще з радянських часів. Модернізовані очисні споруди ти фільтри , зазвичай, купують за кордоном, так як у нас їх ніхто не виготовляє у необхідній мірі. Такі закупівлі обходяться у великі грошеві витрати, тому багато підприємств намагаються на них економити. Звідси випливає логічне питання про передбачення відповідальності за такі правопорушення. Тут і проявляється найбільша проблема виконавчої, та і не тільки, влади – корупція. Виходить, що дати хабар за екологічну експертизу набагато дешевше, ніж привести до відповідного стану очисні споруди.

Законодавство всіляко протидіє правопорушенням у сфері екологічної безпеки. Основними нормативно-правовими актами є:

1) Конституція України;
2) Кодекси України про адміністративні правопорушення;
3) ЗУ "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення";
4) ЗУ "Про виключну (морську) економічну зону";
5) ЗУ "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку";
6) ЗУ "Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції " та інші.

Державний контроль у сфері екологічної безпеки являє собою діяльність уповноважених державних органів, спрямовану на гарантування дотримання екологічного правопорядку в країні з метою забезпечення права особи, суспільства на безпечне навколишнє середовище. В екологічному законодавстві розрізняють:

- контроль і нагляд в галузі охорони навколишнього природного середовища (розд. VIII Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища");
- контроль за використанням та охороною земель (гл. 32 ЗК України);
- контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів (гл. 5 ВК України);
- контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів (гл. 17 ЛК України);
- державний контроль і нагляд за веденням робіт по геологічному вивченню надр, їх використанням та охороною (розд. VII КУпН);
- контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу (розд. VI Закону України "Про тваринний світ");
- контроль у галузі охорони, використання і відтворення рослинного світу (розд. VI Закону України "Про рослинний світ");
- контроль у галузі охорони атмосферного повітря (розд. V Закону України "Про охорону атмосферного повітря");
- контроль за формуванням, збереженням та використанням екомережі (ст. 23 Закону України "Про екологічну мережу України").

Здійснення державного контролю за використанням та охороною земель урегульовано Законом України від 10 червня 2003 року "Про державний контроль за використанням та охороною земель". Його основними завданнями є: забезпечення додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами земельного законодавства України; забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони та раціонального використання земель; запобігання порушенням законодавства України у сфері використання та охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень і вжиття відповідних заходів щодо їх усунення; забезпечення

додержання власниками землі та землекористувачами стандартів і нормативів у сфері охорони та використання земель, запобігання забрудненню земель та зниженню родючості ґрунтів, погіршенню стану рослинного і тваринного світу, водних та інших природних ресурсів.

Окрім державного земельного контролю ЗК України передбачає здійснення самоврядного та громадського контролю за використанням та охороною земель. Самоврядний контроль здійснюється сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами, а громадський контроль - громадськими інспекторами, які призначаються відповідними органами місцевого самоврядування, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, і діють на підставі положення, затвердженого центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, охорони навколишнього природного середовища.

Контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів поділяється на державний та громадський. Його завдання полягає в забезпеченні додержання усіма юридичними та фізичними особами вимог водного законодавства.

Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці.

Державний контроль за використанням і охороною надр у межах своєї компетенції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Контроль у галузі охорони, використання та відтворення тваринного і рослинного світу поділяється на державний та громадський. На такі ж види поділяється контроль за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду та контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища. Контроль у галузі охорони атмосферного повітря поділяється на державний, виробничий та громадський, а контроль за формуванням, збереженням та використанням екомережі - на державний, громадський та самоврядний.

Отже, правопорушення у сфері екологічної безпеки на виробництві та сільському господарстві зустрічаються доволі часто. На державу покладений обов’язок врегулювання відносин в екологічній сфері. Законодавство України забезпечує виконання усіх екологічних правил та норм. Але найбільшою проблемою у досягненні результатів являється корупція, через яку підприємства ухиляються від виконання своїх обов’язків у забезпеченні екологічної безпеки. Тому, у першу чергу, необхідно подолати саме цю проблему нашого суспільства.

Список використаної літератури:

1) Конституція України, закон від 28.06.1996 №254/96-ВР
2) Кримінально-виконавчий кодекс України, закон від 11.07.2003 №1129-IV
3) Кримінальний кодекс України [текст]: прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня. 2001 / / Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26
4) Науково - практичний коментар Кримінального кодексу України [текст]: під ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - третій вид., Перераб. і доп. / - К. : Атіка, 2004

Сытник Елена Владимировна
Студентка 4 курса, юридического факультета
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Научный руководитель: Олейников Г.В.
кандидат медицинских наук, доцент

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И КВАЛИФИКАЦИЯ ПРЕСТУПЛЕННИЙ СЕРИЙНЫХ ПРЕСТУПНИКОВ

Феномен серийных преступлений всегда интересовал психологов, психиатров, криминалистов да и простых обывателей. Ведь представляется особенно интересным то, что люди, которые для окружающих зачастую кажутся абсолютно нормальными, способны совершить жестокое, внешне ничем не мотивированное убийство.

Агрессивные инстинкты, тревоги, депрессия, психические расстройства феномен человеческий. Насилие, жестокость, вспыльчивость многомерны и многолики.[15,16] Распознавание и отношение к маниям, бредам, аффективным расстройствам, способность их распознавать зависят от личностных способностей, состояния, свойств, черт, обстоятельств, позиций, подходов, специальности и т.д.[3,13]. Другими словами, взгляд человека, отношение насильника на его противоправное действие, на насилие не совпадают с взглядом самого себя на свой поступок.[14]

Мотивы насилий по разным формам и типам, в качестве движущей силы и цели, определяются актом агрессии как психопатологической функцией и расстройством волевой деятельности. При этом психологический нерв противоправного действия, серийного преступления, безнаказанность само утверждается за счет стойкого систематизированного криминального мотива.[1] При этом негативная энергия, аффективное состояние, маниакально-депрессивный психоз, мании, бред проходят через преступника, разрушая его психику. Кроме того, серийным преступником движут совершенно особые, только ему известные мотивы, связанные с патопсихологическими изменениями в коре головного мозга.[10,14] Это затрудняет раскрытие и квалификацию преступлений, в связи с индивидуально выраженными дегенеративными изменениями в головном мозге. Причем, каждый серийный преступник это особая индивидуальность с непрогнозируемым преступным поведением, видами криминальных преступлений и психопатологическими отклонениями или болезнью. [2]

Отличительными чертами данных особо тяжких преступлений является планомерность, включающая предшествующую стадию, фантазии и детальное планирование преступления, которое всегда характеризуется нанесением характерных, чаще однотипных повреждений , избыточностью насилия и состоянием аффекта. Время, место и совершение преступления выбирается соответственно со своим ему одному

понятным планом.[3,5] Причем, характерной особенностью серийного преступника является совершение преступления в одиночку и без свидетелей с кажущейся безмотивностью. Частота совершения преступлений связана с периодом эмоционального остывания, неврозами, психозами, навязчивым состоянием. Промежуток может составлять дни, недели, месяцы и даже годы. Это можно объяснить, например фактом лечения в психиатрическом стационаре.[10] Однако серийные преступления обязательно возобновляются. При подборе жертвы, в отличие от случайного прохожего, в маниях, фантазиях серийного преступника формируется своеобразная иллюзия, идеальный образ, типаж, в соответствии с которым и выбирается будущая жертва. При планировании серийный преступник учитывает личностные факторы приемлемости преступного замысла, структуру мотивации, перцептивно-смысловые установки, общую схему планирования преступления, схему исполнения преступления, выполняемость порожденного преступного деяния. После совершения преступления, серийный преступник, решительный, уверенный в себе, в зависимости от состояния вменяемости и дееспособности оставляет как можно меньше улик или не обращает внимания на совершенное преступление. Если ситуация оказывается неблагоприятной для совершения преступления, то серийный преступник откладывает на какое-то время его исполнение. Причем, каждый удачный, новый успех окрыляет, открывает новые перспективы девиантного поведения.[1,5,7]

К отдельным типам серийных преступников можно отнести преступников по половой ориентации, по возрастной принадлежности, массовых, « запойных», женщин, по сфере криминальной активности, по локальности, серийных убийц среди медицинских работников, среди работников правоохранительных органов, несовершеннолетних, асоциальных, несоциальных. [15,16]

Государство в своей деятельности руководствуется конституционными принципами охраны государственного правопорядка. Это и интересы общества и забота о каждом гражданине.[12] Поэтому криминально-правовая защита гражданина должна иметь общий, полный и постоянный характер. Следовательно, квалификация таких преступлений как нанесение телесных повреждений, общественно опасные деяния, половые и особенно серийные преступления должны иметь соответствующую правовую оценку. Так, в частности преступления против жизни, здоровья, воли, чести, половой свободы и половой неприкосновенности охраняются Конституцией Украины и стт. 115 – 156 УК Украины. [4, 6,9, 12,]

Совершения серийных преступлений характеризуется следующими особенностями. Серийный убийца – преступник, который совершает более 3-х убийств за более чем 30 дней, с периодами эмоционального охлаждения, причем мотивация убийств чаще всего базируется на получении психологического удовлетворения убийцей. Поэтому на этапах досудебного и судебного следствия, для полноценной оценки психического состояния подозреваемого серийного преступника, в связи с полиморфностью психических симптомов и синдромов, необходимо качественное проведение судебно-психологической, судебно-психиатрической и комплексной судебной психолого-психиатрической экспертиз. Так, за основу противоправных действий организованного несоциального типа серийного убийцы можно воспользоваться схемой Эдмунда Кемпера, включающего 150 пунктов, воспользоваться топографической моделью «маски нормальности», связав ее с внешним видом серийного убийцы, выделить антропометрические, возрастные, гендерные сходства и различия конкретного серийного убийцы. При сложных случаях использовать методы судебно-медицинской экспертизы, построить смешанный тип, создав, таким образом, концептуальную модель с

привлечением различных специалистов для расследования преступлений, совершенных серийным преступником.

В заключении следует отметить, что личность серийного преступника формируется на протяжении всей его жизни, с учетом психологических (патопсихологических, психофизиологических), характерологических, сексологических и иных индивидуальных особенностей вкупе с различными внешними факторами. Серийные преступники, совершающие преступления с особой жестокостью, находятся в зависимости от самих себя, от своего поведения и живут в своих «собственных реалиях», противоречащих социально одобряемым ценностям, морали и нравственности. Их фантазии, желания не имеют границ, и, кажется, овладевая сознанием, превращают человеческую сущность даже не в «звериную», поскольку и звери на это не способны, а в «нелюдей». При всем при этом, большинство из них рационально мыслят и прекрасно осознают, что делают. Многие из них входят в доверие к потерпевшим, почти все предельно осторожны и в основном тщательно скрывают улики, а некоторые даже начинают игру с правоохранительными органами. С каждым разом их следующее убийство становится более изощренным, чем предыдущее. Полное доминирование и различного рода манипуляции с жертвой доставляют серийному убийце незабываемые ощущения, которые плотно оседают в сознании и никогда больше не исчезают из памяти.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать следующие выводы:

8. Агрессивные инстинкты, нарушение контроля поведения, непредсказуемое прогрессирующее течение психических расстройств – психологические предпосылки совершения серийных преступлений ;
9. Явление серийного преступления – глобальная проблема человеческой болезни, имеющая стойкий, непредсказуемый характер, сочетающийся всегда с криминальным мотивом;
10. Поведение, действия серийного убийцы – это непредсказуемое, непохожее, неповторяющееся, заранее обдуманное уничтожение беззащитных жертв-одиночек;
11. Серийный убийца – преступник, совершающий расчетливо непрерывно особо опасные преступления с периодами эмоционального охлаждения;
12. Психологический и криминалистический портрет личности серийного убийцы представляет практический интерес, как для правоведов, так и для судебных психологов, психиатров для объективной квалификации данных особо опасных деяний;
13. Следственные действия и осуждение серийного преступника напрямую зависят от расследования, качественно проведенных судебных экспертиз, квалификации преступных деяний.
14. Патопсихологические нарушения в головном мозге напрямую зависят и связаны с психическими аномалиями со склонностью к преступному поведению, мотивируя серийные преступления.

Литература

1. Антонян Ю.М., Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Личность преступника. Спб , Питер.,«Юридический центр Пресс», 2004, 366с
2. Балабанова Л.М. Судебная патопсихология (вопросы определения нормы и отклонений). – Д.: Сталкер, 1998. – 432с.
3. Блэкборн Р. Психология криминального поведения.- СПб.: Питер, 2004.-496с.
4. Кваліфікація злочинів: Навч. посіб./ За ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського.- К.:Істина, 2010.-430с.
5. Коновалова В.Е., Шепитько В.Ю., Основы юридической психологии: Учебник.-Х.: Одиссей, 2005.-352с.
6. Коржанський М.Й., Кваліфікація злочинів. Навч. посіб. Видання 2-е.-К.: Атіка, 2002.-640с.

7. Коновалова В.Е. Правовая психология.-Харьков.: «Консум», 1997.-160с.
8. Мамайчук И.И. Экспертиза личности в судебно-следственной практике. Учеб. пособ.-Спб.: Речь,2002.-255с.
9. Медведєв В.С. Кримінальна психологія : Підручник.-К.: Атіка, 2004.-368с.
10. Моховиков А.Н. Судебная психиатрия. Учеб. пособие. 3-е изд. исправ. и дополн. Одесса, Юридична літер.2004.-176с.
11. Нагаев В.В. Основы судебно-психологической экспертизы: Учеб. пособ. для вузов.-М.:ЮНИТА-ДАНА, Закон и право, 2000.-333с.
12. Пазенок А.С. Права та свободи людини і громодянина: Навч.посіб. /А.С.Пазенок.- К.: Академвидав. 2010.-176с.
13. Пащенко И. Мании человеческие/ И.Пащенко.- Ростов –н/Д: Феникс,2007.-205с.
14. Психология террористов и серийных убийц: Хрестоматия.- Мн.: Харвест,2004.-400с.
15. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. Монографія.- К.: Атіка, 2002.-144с.
16. Тимченко А.В., Христенко В.Е. Прикладная психология в практике правоохранительной деятельности (в схемах и таблицах): Учеб. пособ.-Х.: ООО «Одиссей».-2004.-448с.
17. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы: производство, использование. Учебн.-практич. пособие.-Харьков: Эспада,2005.-544с.

Таранець Ольга Сергіївна
курсант ІІІ курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Жінка віками грала роль дзеркала, наділеного чарівною і оманливою властивістю. Але на сьогоднішній день, як свідчить практика, існує парадоксальне явище – вона втрачає все те, що робить її берегинею роду , чарівною, доброю та мудрою, все частіше жінка стає здатною на тяжкі злочини, вчинені з особливим цинізмом і жорстокістю.

Збільшення чоловічих рис у характері жінок дедалі ширше втягує їх неодружену частину у статеве життя, часто безладне, зловживання алкоголем (кожна десята жінка), тютюном (кожна п’ята), наркотиками, які значно швидше, ніж у чоловіків, призводять до залежності від них при гірших показниках до виліковування. Ці чинники сприяють становленню частини жінок на шлях злочинності і проституції. Так, ЗО % злочинів жінки вчиняють у нетверезому стані. Часто жінка стає “повноправним” учасником протиправних дій чоловіків, а подекуди навіть організовує й очолює такі дії. (Наприклад, Любов С у Києві створила організовану групу вбивць. Особисто брала участь у вбивстві чотирьох чоловіків. Підручні боялися її більше, ніж суду. Мала прізвисько “Леді смерть").

Жіноча злочинність – це сукупність злочинів, що вчиняються особами жіночої статі на певній території за певний проміжок часу. Можна назвати дві сфери суспільного життя, де жіноча кримінальна активність виявляється найяскравіше. По-перше, це сфера побуту, де жінок штовхають на вчинення злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунків. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють такі насильницькі злочини, як: вбивство, у тому числі своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. По-друге, це сфера, де жінка виконує свої професійні функції, передусім такі, які пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. громадського харчування, медицини, освіти, банківська сфера, легка промисловість. Жінки найчастіше вчиняють такі корисливі злочини: розкрадання майна, привласнення,

розтрата або зловживання посадовим становищем, обман покупців, хабарництво та ін. Зростає і число крадіжок особистого майна та шахрайств [1. с. 2.].

Головними негативними явищами, з якими пов'язана жіноча злочинність та її різновиди, Антонян Ю.М. у своїй книзі "Злочинність серед жінок":

- зростання напруженості у суспільстві, конфліктності і ворожнечі між людьми;
- поширення таких явищ, як пияцтво, алкоголізм, аморальність, наркоманія, психопатія, проституція, бродяжництво, жебрацтво тощо;
- істотне послаблення основних соціальних інститутів і у першу чергу сім'ї;
- більш інтенсивна участь жінок у суспільному виробництві [3. с. 22.]

Рівень жіночої злочинності значно нижчий за чоловічу і її питома вага у структурі злочинності в цілому становить приблизно 17 %. За даними статистики МВС України у 2011 році відсоток жіночої злочинності у суспільстві коливався в межах 12,7-13,9 % від усієї злочинності. А вже у 2012 році питома вага виявлених жінок, які вчинили злочин становила – 28571 (у процентному відношенні 13,6 %), за 2013 рік – 25019 (12,8) [2].

Несприятлива соціально-економічна обстановка в Україні спричинила погіршення морально-психологічного стану суспільства. Жінки набагато вразливіші до цих змін, які безпосередньо негативно впливають на виробничу і сімейно-побутову сфери. Апатія, нігілізм, цинізм, втрата віри у майбутнє превалюють у свідомості більшості людей, сприяють зростанню ворожнечі, обману, користолюбства, виникнення гострих криміногенних ситуацій. Буття і свідомість співвідносяться тут у діалектичній єдності. Кожна жінка здатна до самоаналізу, але взявши до купи усі опосередковані чинники, які впливають без відмежування як на жінок так і на чоловіків, жінка втрачає почуття реальності і починає існувати реальна загроза виявлення стресових ситуацій, які можуть вийти з під контролю її самої, а іноді і усіх поблизу неї.

Споживацтво, інфантильність, аморалізм, проституція, бродяжництво, жебрацтво, психічні і соматичні захворювання та інші негативні явища, на жаль, все більше уражають жінку. Багато жінок-злочинниць вчинили злочини у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. У країні зафіксований факт зростання поширення наркотиків та збільшення кількості їх споживачів. Наркоманки без певних занять створюють велику криміногенну небезпечність, оскільки для задоволення своїх потреб вони не мають інших засобів, крім проституції і злочину. Більше половини з них - це особи, які не працюють і не навчаються [3. с. 352.].

Сфери, де жінка виконує професійні функції, передусім, пов’язані із можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей (наприклад, торгівля, громадське харчування, бухгалтерія) або до корупційних схем (медицина, освіта тощо). В основному жінки працюють у такій криміналізованій сфері як торгівля, тому не випадково, що вони переважають у такому злочині як обман покупців. Передача торгівлі у приватну власність лише погіршила ситуацію. У, так званій, «човниковій» торгівлі зайняті в основному жінки, а її супроводжують корупція й рекет [5. с.120].

Згідно із дослідженням Д. Шестакова, загалом для злочинців, що скоїли подружнє вбивство, показовим є перевага у заробітній платі над потерпілими. У сім’ях, де дружини отримували більшу заробітну плату, ніж чоловіки, або заробіток був однаковий, траплялося більше випадків убивства чоловіка. Виявлено, що убивцями дружин є переважно робітники, а чоловіків – особи, які не працювали і не навчалися. При цьому освіта злочинців обмежувалася початковим рівнем або неповним середнім чи середнім [6, с. 19].

Сучасна жіноча злочинність має якісно новий характер. Часто жінка не тільки очолює злочинну групу, але і організовує, і скоює найбільш жорстокі і витончені

злочини. Як тут не пригадати, що ще Ломброзо відзначав, що «справжні жіночі злочинні типи більш жахливі, ніж чоловічі» [7, с. 176].

Отже, можна зробити висновок, що не сама по собі історично обумовлена тенденція більш активної участі жінок у суспільному житті породжує і сприяє зростанню жіночої злочинності. Визначальними при вчиненні злочинів виступають соціальні суперечності і поєднані з ними негативні явища та процеси.

До основних специфічних причин жіночої злочинності належать такі:

- значно більша і дедалі зростаюча активність жінок у суспільному виробництві й соціальному житті як наслідок емансипації;
- набуття жінками чоловічих рис, "захоплення" керівних позицій (окремі дослідники передрікають настання в недалекому майбутньому ери матріархату);
- значне послаблення основних соціальних інститутів і насамперед сім'ї;
- поширення серед жінок наркоманії, алкоголізму, проституції, бродяжництва;
- вплив на лабільну жіночу психіку зростаючого в суспіль-стві напруження і конфліктності.

Інші причини жіночої злочинності збігаються з причинами чоловічої злочинності.

Тепер розглянемо біологічні чинники, які можуть негативно впливати на психіку жінки і призвести до протиправної її поведінки. Вони можуть бути умовами певних злочинів, які скоюють жінки, але не мають домінуючого значення. Насамперед це фази менструального циклу, вагітність і післяпологовий період, а також період клімаксу.

Жодні соціальні умови не усувають явищ передменструального синдрому (напруження), коли загострюється емоційний стан жінки; хворобливого стану психіки під час вагітності й після пологів (п. 4 ч. 1 ст. 66 КК України розглядає вчинення злочину жінкою у стані вагітності як обставину, що пом'якшує покарання). До неї не може бути застосовано покарання у вигляді довічного позбавлення волі (ч. 2 ст. 64 КК України) або через клімактеричні зміни у психіці (скажімо, маячіння, ревнощі). Усе це треба враховувати, оцінюючи злочинну поведінку жінки.

Література:

1. Кримінальний кодекс України
   Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III
2. Інтернет ресурс: http://mobile.pidruchniki.ws/1211070849682/pravo/profilaktika_zlochiniv_vchinyayutsya_zhinkami
3. Інтернет ресурс: http://mvs.gov.ua/mvs/doccatalog/document?id=813149.
4. Антонян Ю.М. у своїй книзі «Злочинність серед жінок» с. 22
5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: [Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд; За ред. проф. І.М. Даньшина. - Харків: Право, 2003. - 352 с.
6. Надьон О. Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ [Електронний ресурс] / О. Надьон. – Режим доступу : http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1111/%CD
7. Бова А. А. Моделі факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї / А. Бова // Український соціум. – 2005. – № 1(6). – С. 15–25
8. Ломброзо Ч. Женщина преступница и проститутка / Ч. Ломброзо, Г. Ферреро ; Предисл. В. Чудновского. – Ставрополь: Издательство А. А. Торбы, 1991. – 224 с

Карпенко Оксана Сергіївна
курсант ІІ курсу
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ВИПРАВДАНОГО РИЗИКУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Ризик є одним з найменш досліджених понять у юридичній науці. На сучасному етапі розвитку юридичної науки, зокрема, у кримінальному праві, ризик досліджується в межах інституту обставин, що виключають злочинність діяння. На практиці часто трапляється, що дії осіб, які діяли в стані виправданого ризику з метою досягнення значної суспільно корисної, визнаються неправомірними, та особи, що заподіяли шкоду за таких умов притягаються до кримінальної відповідальності. Проблема для юриспруденції полягає не в самому факті існування ризикованих ситуацій, а у визначенні критеріїв для розмежування правомірного та неправомірного ризику. У теорії кримінального права різновидами виправданого ризику визначають: виробничий ризик, господарський, професійний, медичний чи технічний, лікарський, педагогічний, спортивний, творчий, управлінський, ризик у правоохоронній діяльності, науковий експеримент тощо. Вже з наведеного переліку очевидно, що проблема ризику не може бути вирішена в межах лише кримінального, чи будь-якої іншої галузі права. Це проблема комплексна, міжгалузева.

Результати аналізу наукової літератури свідчать про існування різних підходів до з'ясування сутності ризику. Мають місце як дослідження із прямо протилежними висновками, так і «об'єднуючі» дослідження, у яких констатується подвійна природа ризику та його ознак. Слід зазначити, що поряд із гносеологічним значенням, наведена дискусія має і велике юридичне значення, оскільки за умови встановлення подвійної природи ризику, право як регулятор суспільних відносин має містити норми, які б могли бути застосовані як у випадку існування одного прояву ризику, так і іншого його прояву.

У юридичній літературі приділяється значна увага дослідженню ознак та сутності ризику для встановлення правового значення цього поняття і застосування норм, які таке поняття використовують. С. Хімченко стверджує, що термін «ризик» застосовується для визначення ряду різноманітних явищ, і розкрити його етимологічне значення досить важко. Існує думка, що слово «ризик» походить від латинського дієслова «rideo», що означає «не звертати увагу, уникати, нехтувати» [1, с. 111].

Як зазначає Р. А. Крючков, ризик з точки зору права – це властива людській діяльності об'єктивно існуюча і у певних межах здатна до оцінки і вольового регулювання ймовірність понесення суб'єктами правовідносин негативних наслідків від настання несприятливих подій, які закономірно пов'язані з різноманітними передумовами (факторами ризику). Важливим є і те як науковець визначає функції ризику, оскільки, на думку вченого, суперечливі функції ризику виявляються через право на ризик (новаторська функція) і відповідальність за ризик (дестабілізуюча функція) [2].

Однією з перших і найбільш відомих праць в галузі кримінального права, що присвячена проблемі ризику, є монографія М. С. Грінберга 1963 року «Проблема виробничого ризику у кримінальному праві». Однак, як зазначалось вище, проблема ризику та відповідальності за наслідки, які настають у результаті

застосування ризикованих дій, не може бути повною мірою вирішена лише в межах однієї галузі права, у тому числі – кримінального. Ризик як правова категорія напряму пов'язана з питаннями відповідальності, і тому досліджується в межах адміністративного, господарського, кримінального, цивільного, медичного права тощо. Тому в межах цього підрозділу буде з'ясовано поняття ризику як правової категорії з врахуванням його комплексного характеру.

Вчені узагальнюють чинники, що актуалізували проблему ризику в Україні: 1) бурхливий розвиток соціальних, політичних відносин в Україні зумовив ґрунт нових відносин в соціумі; 2) розвиток міжнародних відносин на всіх рівнях характеризується нестабільністю та небезпекою як для суверенітету самої держави, так і для світу в цілому; 3) роль України в деяких міжнародних процесах має виключний характер, що випливає з її географічного становища, природного, людського, економічного потенціалу тощо [3, с. 276–277]. Не можна залишати поза увагою і фактор проведення антитерористичної операції на території східної України, яка є «середовищем» особливого правового регулювання та правозастосування. Незважаючи на повне нехтування правовими нормами на території, яка не контролюється українською владою, сама ця влада має неухильно дотримуватись норм законів України, у тому числі і кримінально-правових норм, які регламентують відповідальність за заподіяння шкоди. Разом із тим, при здійсненні цієї операції ймовірним є і застосування ризику як безпосередньо при бойових діях, так і при прийнятті тактичних та стратегічних рішень командування цією операцією. Проте, зважаючи на те, що проведення цієї операції почалось нещодавно, на сьогодні недостатньо емпіричного матеріалу до здійснення правової оцінки конкретних дій (наприклад, наслідку загибелі військових у так званому Іловайському котлі, тощо), зокрема, і з позицій застосування норм, які регламентують обставини, що виключають злочинність діяння. Однак, на наш погляд, оцінка окремих діянь при здійсненні антитерористичної операції з позицій виправданого ризику має значний потенціал для того, щоб така оцінка відповідала завданням законодавства про кримінальну відповідальність.

О. І. Ющик пропонує класифікувати виправданий ризик за сферою діяльності на: професійний (при здійсненні професійної діяльності), виробничий (виготовлення, створення певної продукції); господарський (у сфері господарювання); медичний (лікар часто ризикує заради життя та здоров'я людини); творчий (вчений не прямує раніше відомим шляхом, наповнюючи старі ідеї новим змістом. Для того щоб він здійснив відкриття, його думка повинна зійти з кола звичних уявлень); управлінський (у сфері управління); правоохоронний (у застосуванні нових методів у боротьбі та попередженні злочинності); педагогічний (запровадження ініціативних форм виховання та навчання), спортивний (при досягненні певних результатів у небезпечних видах спорту), технічний (запровадження нових технологій), екологічний (охорона навколишнього середовища) та ін. [4].

Отже, у контексті запропонованої класифікації слід звернути увагу на те, що такі різновиди ризику як, зокрема, медичний, творчий, педагогічний, спортивний правоохоронний ризик є фактично підвидами виокремленого ученою професійного ризику, а не окремими видами ризику професійного, а тому, на наш погляд, більш обґрунтованою є класифікація згідно з якою За характером і родом діяльності пропонується поділ ризику на: 1) професійний, підвидами якого є: а) медичний ризик (науково-експериментальний; оперативно-терапевтичний); б) науковий; в) авіаційно-рятувальний і авіаційно-будівельний ризики; г) оперативно-рятівний; д) ризик у правоохоронній діяльності; 2) господарський ризик, складовими якого є:

а) виробничий ризик; б) комерційний ризик; в) підприємницький ризик; г) фінансовий ризик [5].

Також вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що під час дії Кримінального кодексу України Верховною Радою України розглядався проект Закону України «Про доповнення статті 42 Кримінального кодексу України (щодо діяння, пов‘язаного із політичним ризиком)», яким пропонувалось внесення змін до статті 42 КК та її доповнення положенням про те, що не є злочином також діяння (дія або бездіяльність) особи, посада якої законом віднесена до політичних посад, якщо це діяння пов‘язане із виконанням службових повноважень і було вчинене в умовах виправданого ризику. У висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України з приводу цього законопроекту зазначається, що частиною першою статті 42 КК передбачено, що не є злочином діяння, вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети. Закон не встановлює обмежень щодо сфер діяльності людини, на які поширюється цей припис. Тому слід вважати, що положення чинної статті 42 КК уже поширюються на службову діяльність будь-яких представників влади (у тому числі і на діяльність осіб, які займають «політичні посади») у разі наявності усіх передбачених цією статтею ознак виправданого ризику. З огляду на це запропоноване проектом доповнення є зайвим.

Список використаної літератури:

1. Хімченко С. Медична діяльність, пов’язана з ризиком: до питання визначення / С. Хімченко // Юридичний вісник. – 2012. – № 1. – С. 111–116.
2. Крючков Р. А. Риск в праве: генезис, понятие и управление : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» [Електронний ресурс] / Р. А. Крючков. – Нижний Новгород, 2011. – Режим доступу до документу : http://www.dissercat.com/content/risk-v-prave-genezis-ponyatie-i-upravlenie#ixzz2fox7AdyL. – Назва з екрану.
3. Беззубов Д. О. Про тлумачення «ризикознавства» в юридичній науці України / Д. О. Беззубов // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 276–277.
4. Ющик О. І. Кримінально-правове регулювання діяння, пов’язаного з ризиком, за законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. І. Ющик. – Одеса, 2004. – 12 с.
5. Ильюхов А. А. Обоснованный риск как обстоятельство, исключающее преступность деяния : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» [Електронний ресурс] / А. А. Ильюхов. – М., 2001. – Режим доступу до документу: http://www.dissercat.com/content/obosnovannyi-risk-kak-obstoyatelstvo-isklyuchayushchee-prestupnost-deyaniya-0#ixzz2fomiyqq0. – Назва з екрану.

Санжаровець Валерія Андріївна
Студентка 4 курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Світличний О.О.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
кандидат юридичних наук

ДУМКА ПОТЕРПІЛОГО ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Практика закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності згідно положень нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) сьогодні є доволі поширеною. Так, в 2012 р. суди закрили провадження у справах щодо 20,4 тис. осіб, що на 25,6 % менше, ніж у 2011 р. Зокрема, звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку: з амністією — 3,9 тис. осіб, або 19,1 % [43,4 %] від кількості тих, щодо яких справи закрито; з примиренням винного з потерпілим — 3,4 тис. осіб, або 16,9 % [11 %]; зі зміною обстановки — 2,1 тис. осіб, або 10,5 % [8,5 %]; з дійовим каяттям — 2 тис., або 9,9 % [8,4 %]; із передачею особи на поруки — 1,6 тис., або 7,6 % [5,2 %]. У тому числі у справах публічного обвинувачення було закрито провадження стосовно 18,6 тис. осіб [25,5 тис.], із них у зв'язку з примиренням винного з потерпілим — 2,3 тис. осіб, або 12,2 % [7,8 %]. Кількість осіб, стосовно яких суди закрили провадження у справах, за судовими рішеннями, що набрали законної сили, в 2013 р. збільшилася на 11,6 % порівняно з 2012 р. і становила 22,8 тис. Зокрема, звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку: з примиренням винного з потерпілим 7,6 тис. осіб, або 33,5 % [16,9 %] від кількості тих, щодо яких справи закрито; зі зміною обстановки — 1,3 тис. осіб, або 5,7 % [10,5 %]; з дійовим каяттям — 1,3 тис., або 5,7 % [9,9 %]; зі смертю — 1,3 тис. осіб, або 5,7 % [7,5 %]; із передачею особи на поруки — 946 , або 4,1 % [7,6 %]; з амністією 785 осіб, або 3,4 % [19,1 %]. У тому числі у справах публічного обвинувачення було закрито провадження стосовно 13,7 тис. осіб [18,6 тис.], із них у зв'язку з примиренням винного з потерпілим — 2,9 тис. осіб, або 21,1 % [12,2 %].

Загальні положення закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності закріплені в ст. 285 КПК, зокрема: 1) особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність;

2) особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення та щодо якої передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі здійснення передбачених законом України про кримінальну відповідальність дій, роз'яснюється право на таке звільнення; 3) підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено суть підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави; 4) у разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

Крім іншого, порядок звільнення від кримінальної відповідальності передбачає з'ясування думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного чи обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Так, в ч. 3 ст. 286 КПК вказано, що перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним

потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності. Також суд, у відповідності до ч. 2 ст. 288 КПК, зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Підкреслимо, що з'ясування думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності стосується всіх, без виключення, видів звільнення від кримінальної відповідальності як у справах приватного, так і публічного обвинувачення.

В Кримінальному кодексі України (далі – КК) передбачено загальні та спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності. В Загальній частині КК воно має місце: у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК); у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК); у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК); у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК); у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК); неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК). В Особливій частині КК здійснюється у таких випадках: громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання (ч. 2 ст. 111 КК); особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди інтересам України (ч. 2 ст. 114 КК); особа, якщо до притягнення до кримінальної відповідальності нею здійснено виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої встановленої законом виплати громадянам (ч. 3 ст. 175 КК); особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212 КК); особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також відшкодувала шкоду, завдану фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування їх несвоєчасною сплатою (штрафні санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212-1 КК); особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно заявила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю (ч. 2 ст. 255 КК); особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину (ч. 2 ст. 258-3 КК); особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину (ч. 4 ст. 258-5 КК); особа, яка перебувала в складі зазначених у цій статті формувань, за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно вийшла з такого формування і повідомила про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування (ч. 6 ст. 260 КК); особа, яка

вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої (ч. 3 ст. 263 КК); особа, яка вперше вчинила дії, передбачені цією статтею (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням насильства до потерпілого чи погрозою застосування такого насильства), але добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки (ч. 4 ст. 289 КК); особа, яка добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (частина перша цієї статті, частина перша статті 309 цього Кодексу) (ч. 4 ст. 307 КК); особа, яка добровільно звернулася до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії, за дії, передбачені частиною першою цієї статті (ч. 4 ст. 309 КК); особа, яка добровільно здала прекурсори, що призначалися для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних із незаконним обігом прекурсорів, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, за незаконні дії з їх виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (частина перша цієї статті) (ч. 4 ст. 311 КК), особа, яка добровільно здала отруйні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби та вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також за вчинення таких дій без спеціального на те дозволу (частина перша цієї статті) щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ч. 5 ст. 321 КК); особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру (ч. 5 ст. 354 КК); особа, яка пропонувала або надала неправомірну вигоду, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру (ч. 5 ст. 368-3 КК); особа, яка пропонувала або надала неправомірну вигоду, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру (ч. 5 ст. 368-4 КК); особа, яка пропонувала, обіцяла чи надала неправомірну вигоду, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру (ч. 6 ст. 369 КК); особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями цього розділу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі статтею 44 цього Кодексу із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України (ч. 4 ст. 401 КК).

Дослідження вищевикладених підстав звільнення від кримінальної відповідальності засвідчує, що думка потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного чи обвинуваченого від кримінальної відповідальності в абсолютній більшості випадків не впливає на закриття кримінального провадження та звільняння від кримінальної відповідальності. Прямо ця вимога є лише щодо звільнення у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК), згідно підстав якого, особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. На наш погляд, примирення між потерпілим та винним природно передбачає згоду потерпілого на звільнення останнього від кримінальної відповідальності. Опосередковано думка потерпілого враховується щодо звільнення у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК) у частині встановлення повного відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної підозрюваним чи обвинуваченим шкоди. Зрозуміло, що у разі лише часткового «відшкодування або усунення» потерпілий навряд чи погодиться на звільнення свого кривдника від кримінальної відповідальності. Така ж само ситуація виникає й у разі звільнення на підставах ч. 4 ст. 289 КК тому, що особа має добровільно заявити про це правоохоронним органам, повернути транспортний засіб власнику і повністю відшкодувати завдані збитки.

Натомість, у більшості злочинів публічного обвинувачення, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності, загалом не можна встановити думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного чи обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Так, скажімо думка потерпілого не впливає на вирішення питання щодо звільнення від кримінальної відповідальності у разі звільнення за підстав: у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК); у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК); у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК); неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК) в Загальній частині КК. Так само думка потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного чи обвинуваченого від кримінальної відповідальності не може впливати на рішення про звільнення за приписами ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1; ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258-3 ч. 4 ст. 258-5 Особливій частині КК та деякими іншими.

Відтак, приходимо до висновку, що існуюча вимога з’ясування думки потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності стосується не всіх, а тільки окремих приписів Закону України про кримінальну відповідальність, у яких згода потерпілого щодо звільнення від кримінальної відповідальності прямо вказана у якості підстави такого звільнення, або безпосередньо витікає зі змісту інших підстав.

Зибалова Поліна Анатоліївна
Студентка 4 курсу ІЗО
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Світличний О.О.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВИЙ ІНФАНТИЛІЗМ ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЧИННИК ЛАТЕНТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблема латентної злочинності є ключовою у кримінології. Її всебічне вивчення буде актуальним до тих пір, поки буде існувати сама злочинність. Латентна злочинність як сукупність фактично вчинених, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, злочинів, впливає на стан офіційної кримінально-правової статистичної звітності. А саме дані кримінально-правової статистики, які необхідні для прогнозування та розробки науково обґрунтованих заходів щодо запобігання певним видам злочинів, не відображають фактичного стану злочинності, а показують тільки заявлені або зареєстровані злочини. Це впливає на ефективність розробки заходів по боротьбі зі злочинністю.

Латентна злочинність широко досліджувалася багатьма науковцями. Наприклад, у навчальних посібниках і підручниках розглядали цю проблему А.П. Закалюк, В.В. Василевич, О.М.Джужа, у наукових працях А.О.Конєв, В.Ф. Оболонцев, Р.М.Акутаєв, В.І.Поклад та інші. Не зважаючи на велику увагу вчених до даного питання, ще є багато не розглянутих аспектів, зокрема чинники латентної злочинності.

Метою статті є дослідження правового інфантилізму потерпілого як чинника латентної злочинності.

Р.М.Акутаєв виділив три групи латентної злочинності: природну, штучну та «пограничних ситуацій». [1] Ці групи виділені за суб'єктом, який сприяє латентизації (процес дії різних криміногенних чинників, що перешкоджають правоохоронцям своєчасно отримати інформацію про вчинені злочинні посягання, обумовлюючи існування в суспільстві латентної злочинності [2]). До природно-латентних вчений переважно відносить злочини, про які не стало відомо правоохоронним органам через те, що злочинець приховує сліди злочину. До штучних автор класифікації відносить злочини, про які стало відомо правоохоронним органам, але не взято на облік, або враховано, але не розкрито. До групи «пограничних ситуацій» відносяться злочини, про які потерпілий не повідомляє в компетентні органи через неправильну правову оцінку того, що трапилося. Отже, у першій групі суб'єктом латентизації виступає злочинець, у другій – правоохоронні органи, а у третій – потерпілі. Далі буде розглядатися третя група, а саме роль потерпілого у латентизації.

У кримінології виділяють об'єктивні та суб'єктивні чинники латентної злочинності. До об'єктивних відносяться обставини, за яких скоюються злочини, до суб'єктивних належать небезпечність злочинця, небажання потерпілого повідомляти про порушення його прав, недоліки у роботі правоохоронних органів.

Отже, суб'єктивні чинники – це такі чинники, які пов'язані з суб'єктами латентизації, тобто в залежності від суб'єкта можна виділити три групи суб'єктивних чинників: чинники, пов'язані зі злочинцем, чинники, пов'язані з потерпілим та чинники, пов'язані з роботою правоохоронних органів. До першої

групи чинників, які пов’язані зі злочинцем, можна віднести винахідливість злочинця, маскування злочину, вибір жертви, яка не стане зв’язуватися з правоохоронними органами через невагомість наслідків злочину для потерпілого порівняно з увагою компетентних органів. Серед чинників, які пов’язані з роботою правоохоронних органів, виділяють відсутність дієвого механізму забезпечення безпеки осіб, які сприяють розкриттю злочинів, незадовільна матеріально-технічна база оперативно-розшукових підрозділів, зловживання, халатність робітників правоохоронних органів та інше. Серед чинників, які впливають на латентність злочинності і залежать від потерпілого (третя група) можна виділити: небажання потерпілого розголошувати відомості, що стосуються злочину через обов’язковість повідомлення правоохоронним органам небажаних для стороннього доступу відомостей (наприклад, дівчина приховує факт її зґвалтування, поважна особа не повідомляє про вимагання), страх за своє життя чи близьких через загрози зі сторони злочинця, особливість взаємовідносин потерпілого зі злочинцем (родинні відносини, наприклад, при сімейному насильстві; або співучасть у злочині, коли співучасник стає також потерпілим), недовіра до правоохоронних органів та судочинства, невпевненість у реальності покарання для злочинця, дефекти правосвідомості тощо.

Дефекти правосвідомості індивіда – це недоліки правосвідомості, які свідчать про її несформованість та необ’єктивність. До таких дефектів відносяться правовий нігілізм (негативне відношення до права, невизнання його сили та суспільної цінності), правовий суб’єктивізм (визнання індивідом тільки своїх прав і заперечення обов’язків, що часто призводить до перевищення своїх повноважень та порушення чужих прав), правовий інфантилізм (несформованість правосвідомості, її пробіли) та інші.

Як встановили вчені, в будь-якому разі всі дефекти правосвідомості викривляють погляди і уявлення особи про право, законність та часто призводять до правопорушень з боку індивіда, який має такі дефекти. Але особи саме з правовим інфантилізмом частіше стають потерпілими, а не злочинцями.

Інфантилізм – патологічний стан, який характеризується затримкою фізичного та (або) психічного розвитку зі збереженням властивих дитячому чи підлітковому віку особливостей організму особистості.[3] У переносному значенні інфантилізм – це прояв наївного підходу у побуті, політиці тощо, а також невміння приймати своєчасно продумані рішення, небажання брати на себе відповідальність. Медичний термін далекий від юридичного, але відображає суть поняття.

Правовим інфантилізмом є дефект правосвідомості, який проявляється у слабому знанні права та незрілому відношенні до нього як до явища стороннього і далекого. Носії такої правосвідомості рідко помічають обмеження власних прав та не знають засобів і способів їх захисту.

Р.В. Мороз виділяє два ступеня правового інфантилізму: незнання права (правова неосвіченість) та відсутність оціночного правового мислення (практичний інфантилізм). Незнання права – це необізнаність суб'єкта щодо правових принципів, норм та інститутів діючої у суспільстві правової системи.[4] Особа, яка має недостатню правову соціалізацію, тобто неповно засвоює правові норми, цінності та взірці поведінки у правовій сфері, не може розцінити противоправні дії злочинця відносно неї як злочин і відповідно до цього звернутися до правоохоронних органів. Через це підвищується латентність злочинності.

Отже, серед дефектів правосвідомості індивіда виділяється дефект, який може мати не злочинець, а потерпілий, а саме правовий інфантилізм. Правовий інфантилізм потерпілого є чинником латентної злочинності через те, що особи з інфантильною правосвідомістю не мають мінімуму правових знань, які

обумовлюють соціально-правову активність громадянина, не можуть дати правильну оцінку із застосування права. Через це такі особи не можуть усвідомити злочинність діяння, яке здійснилося і звідси слідує, що вони не бачать підстави та можливості звернутися до правоохоронних органів для захисту своїх прав. Це є дуже важливим чинником латентної злочинності, через те, що злочинець у більшості випадків підбирає саме таких жертв, що має наслідком його безкарність і негативні наслідки для суспільства.

На мій погляд, правовий інфантилізм викликаний недостатністю правового виховання, низькою правосвідомістю суспільства. Тому основним напрямком у боротьбі з цим чинником латентної злочинності повинна стати політика держави, спрямована на підвищення рівня правосвідомості громадян, яка буде включати правове виховання та навчання у сім'ї, школі, вищих навчальних закладах, на роботі тощо.

Список використаних джерел:

1. Акутаев Р.М. Проблемы латентной преступности: Дис.канд. юрид. наук: 12.00.08. - Махачкала, 1984. - С.32-39.
2. Оболенцев В.Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження. - Х., 2005 - С.18.
3. Блейхер В. М., Крук И. В. Толковый словарь психиатрических терминов. –Воронеж, 1995. – С.538.
4. Мороз Р.В. О правовом инфантилизме и правовом нигилизме военнослужащих. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.voenprav.ru/doc-2637-2.html

Тимошишин Микита В`ячеславович
студент групи ЮП 14-1С юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Лень В.В.
Професор кафедри кримінального права
та кримінології, к.ю.н., доцент

ПРОСТИТУЦІЯ: ІСТОРІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ЗАПОБІГАННЯ

Людина займається сексом. Якщо йому не з ким займатися сексом, він іде знімати-зніматися в клуб, шукає собі митних пригод або йде до повії. Проституція існувала в усі часи. Існує і зараз. Існуватиме потім, після нас. Це даність, адже секс приносить задоволення, примирення і збудження-гальмування нервової системи. Повії виконують важливу соціальну функцію. Секс викликає емоційний звикання, але не несе в собі деструктивних наслідків для організму (за винятком деяких девіацій, про які в загальній картині ми не говоримо). Індустрія проституції містить в собі великі мільйони грошей, на даний момент знаходяться в тіні. Ці мільйони грошей проходять повз державного бюджету, якщо говорити мовою державника. Втім, беруть участь у повноцінній економічного життя. Наприклад, професійна утриманка може витрачати свою зарплату на ресторани, шмотки та інше. З цих грошей офіціанти отримують зарплати.

По-перше, через вас бюджет не отримує великі мільйони грошей до бюджету. По-друге, проституція, як і процес відвідування повії, добровільна

справа. По-третє, проституція буде завжди. По-четверте, повії виконують соціальну функцію.

Ця тема перебувала в полі зору таких правників, сексологів, психологів, як: Р. Блекборн, М. Єнікеєєв, А. Дишлева , Ю.Антонян, В.Кудрявцев, В. Емінов, О. Ткаченко, Б. Шостакович, В. Лунєєв, М. Сердюков, А. Долгова, В. Лень, О. Кальман, О. Джужа, О. Світличний, П. Хряпінський.

Проститу́ція в Украї́ні є адміністративною (протиправною) дією, проте широко розповсюджена і в значній мірі ігнорується урядом[1]. Секс-туризм привертає в Україну значну кількість іноземних туристів[2].

Згідно зі всеукраїнським опитуванням повій Київським міжнародним інститутом соцілогії, станом на 2009 рік: 56% опитаних жінок не працюють і не навчаються. 31% мають роботу (із них 12% працюють на постійній основі, а в 19% — випадкові заробітки). 8% опитаних — студентки вузів, 3% — технікумів, 2% — учениці ПТУ, 0,3% — учениці школи[3]. Дослідження, проведені українським Державним інститутом проблем сім'ї та молоді показує, що для багатьох жінок, секс-бізнес став єдиним адекватним джерелом доходу: 50% з них підтримують своїх дітей та батьків[4].

Повії з України та інших країн Східної та Центральної Європи іменують прізвиськом «Наташа», а також в Туреччині та Ізраїлі[5].

За даними Міністерства внутрішніх справ України, серед тих вирушає закордон для заняття проституцією з України, найбільше українських повій працюють в Росії, Туреччині та Польщі[6]. У борделях країн Євросоюзу, за даними фахівців ООН, сексуальні послуги клієнтам надають понад 500 тисяч українок[6].

Начальник відділу управління боротьби зі злочинами пов'язані з торгівлею людьми ГУ МВС України в Дніпропетровській області Валерій Мамико розповів про те, що в 2014 році зросла кількість злочинів та адміністративних правопорушень у сфері моралі. Про це він повідомив на прес-конференції в ІА "МОСТ-ДНІПРО"[7].

Також Валерій Мамико зазначив, що таке зростання пов'язане зі створенням в 2014 р Управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми при ГУ МВС України, тому розділилися функціональні обов'язки, також був створений Відділ боротьби зі злочинами у сфері моральності, тому робота стала йти набагато ефективніше[7].

"Для порівняння, в 2013 році за статтею 302 КК України" Створення або утримання місць розпусти "[8].до суду було направлено 26 справ, а в 2014 році за цією ж статтею було направлено до суду вже 42 справи. За статтею 303 КК України"[9]. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією "в 2013 р було відправлено 2 справи, в 2014 році 14. За статтею 181-1[10]. Кодексу України про адміністративні порушення" Заняття проституцією "в 2013 р був складений 351 протокол, в 2014 р 429 протоколів" - сказав він.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Электроне джерело «Country reports on human rights ... - Google Boeken». Books.google.nl. Процитовано 2010-05-06.
2. Электроне джерело «US Department of State: Ukraine». Архів оригіналу за 2013-07-12. Процитовано 2010-04-04.
3. Электроне джерело ***6*** Кириченко, Ірина. «Проституція: З тіні у світло перелітаючи...». *Дзеркало Тижня*. Процитовано 2011-10-08.
4. Электроне джерело України та ВІЛ / СНІД: час діяти, Київ, Україна Доповідь про розвиток людини.Special Edition (стор. 13) , ПРООН (2003)
5. Электроне джерело Door Victor Malarek. «The Natashas: inside the new global ... - Google Boeken». Books.google.nl. Процитовано 2010-05-06.

6. Электроне джерело :Узарашвілі, Омар (2013-03-23). «Кожна четверта повія у Європі — українка». *Високий замок*. Процитовано 2013-07-26.
7. Электроне джерело : http://dp.vgorode.ua/news/sobytyia/252867-v-dnepropetrovske-protsvetaet-prostytutsyia
8. Кримінальний кодекс України . – С .:ТОВ «Нотис»-180 с.
9. Кримінальний кодекс України . – С .:ТОВ «Нотис»-180 с.
10. Кримінальний кодекс України . – С .:ТОВ «Нотис»-180 с.

Тищенко Інна Олексіївна
курсант ІІ курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Кисельов І.О.
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ

Воля, честь і гідність особи поставлені під охорону не тільки Кримінального Кодексу, а й Конституції України, у ст. 3 проголошується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Конституція також зауважує, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (ст. 21). Особливо підкреслюється, що ці невід'ємні права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У зв'язку з цим одним з найважливіших завдань кримінального закону є всебічний захист кримінально-правовими заходами саме прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань.

Суспільно небезпечні діяння проти волі, честі та гідності особи містяться в ІІІ розділі ККУ, який і називається «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Особливістю цієї групи злочинів є побудова на основі безпосереднього об'єкта, а не на основі родового об'єкта, як більшість розділів ККУ

Згідно з новим (2001 р.) Кримінальним кодексом України розділам, де розміщені злочини проти людини, відведено друге, третє і четверте місце в Особливій частині вказаного кодексу, що підкреслює те виключне значення, яке посідає особа, її життя, здоров'я, свобода, гідність в ієрархії пріоритетів тих об'єктів, які захищаються кримінальним законодавством. У розділі 3 Особливої частини КК є кілька норм, які передбачають відповідальність за злочини проти свободи, честі і гідності особистості, яка і виступає у цих злочинах видовим і одночасно безпосереднім об'єктом вказаних діянь. Йдеться про незаконне позбавлення свободи чи викрадення людини (ст. 146 КК), захоплення заручників (ст. 147 КК), підміна дитини (ст. 148 КК), торгівля людьми або інша незаконна угода про передачу людини (ст. 149 КК), експлуатація дітей (ст. 150 КК), незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151 КК).

З об'єктивної сторони вказані злочини вчиняються тільки шляхом активних дії і не вимагають настання шкідливих наслідків, тобто є формальними, за винятком деяких кваліфікованих складів цих діянь (ч. 2 ст. 147 КК, ч. 3 ст. 149 КК). Так ст. 146 (Незаконне позбавлення волі або викрадення дитини) називає об'єктивну сторону у формі 1) незаконне позбавлення волі людини 2) викрадення людини. Ст. 147 (Захоплення

заручників) називає суспільно небезпечні дії у формі: 1) захоплення особи як заручника; 2) тримання особи як заручника. Підміна дитини (ст. 148) з об'єктивної сторони полягає у підміні чужої дитини. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини (ст. 149) може виражатися у таких формах: 1) продаж людини; 2) інша сплатна передача людини; 3) здійснення стосовно людини будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України. Ст. 150 (Експлуатація дітей) полягає в експлуатації дитини, тобто у привласненні прибутку як різниці між доходами, як матеріальними результатами її праці, і виробничими витратами. Оскільки діяльність, пов'язана з експлуатацією дитини, яка не досягла певного віку, є завжди незаконною, то для кваліфікації злочину за ст. 150 не має значення, обліковується чи не обліковується винним одержаний прибуток. Ст. 151 (Незаконне поміщення в психіатричний заклад) полягає в незаконному поміщенні в психіатричний заклад завідомо психічно здорової людини. Способами вчинення можуть бути насильство, погрози, обман, фальсифікація документів тощо.

Обов’язковою ознакою деяких видів злочинів є потерпілий, тобто особа якій злочином завдано фізичної, моральної або ін шкоди. Так ст. 150 називає потерпілим дитину, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Потерпілим від злочину передбаченого ст. 151 є психічно здорова особа

Суб’єктом розглядуваних злочинів є насамперед людина, оскільки саме її інтереси потерпають від будь-яких злочинних проявів, в даному випадку може бути особа що, досягла 16-ти років. Винятком є ст. 147 (захоплення заручників). Особи, що скоїли даний злочин, підлягають кримінальній відповідальності з 14 років (ч. 2 ст. 22 КК). Також суб’єкт може бути як загальний так і спеціальний. Так загальний суб’єкт злочину передбачений в ст. 146,148,149,150 ККУ. Спеціальний суб’єкт передбачений в ст. 151, згідно якої ним може бути лікар, який приймає рішення про поміщення особи в психіатричний заклад.

Суб’єктивна сторона вказаних діянь передбачає їх вчинення з прямим умислом, а в злочинах які передбачають настання певних наслідків, ставлення до наслідків характеризується необережністю. Важливим для цієї групи злочинів є наявність, як обов’язкової ознаки – мети вчинення злочину. Так ст. 147 ККУ передбачає наявність спеціальної мети: 1) спонукання до вчинення будь-якої дії 2) утримання від вчинення будь-якої дії. Обов’язковою ознакою злочину передбаченого ст. 148 є корисливий мотив. Суб'єктивна сторона ст. 149 ККУ також передбачає корисливий мотив. Для третьої його форми обов'язковою ознакою є мета, якою є подальший продаж або інша передача іншій особі (особам) людини, одержаної винним і переміщеної ним через державний кордон України. Отримання прибутку є обов'язковою метою експлуатації дитини, тобто злочину передбаченого ст. 150.

На підставі вищезазначеного слід зробити висновок, що правова природа гідності та честі фізичної особи визначається не тільки їх поняттями, а й характером суб’єктивного права особи, яке опосередковує цінності. В ході вивчення питання зроблено аналіз основних ознак і форм складу злочинів проти волі, честі та гідності особи, що дає право стверджувати про особливість та обов’язковість забезпечення регулювання кримінальним кодексом зазіхання на злочинні посягання.

Ткач Анна Володимирівна
курсант ІІІ курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

В наш час рівень злочинності серед неповнолітніх характеризується високим ступенем активності та динамічності. Стрімке зростання кількості неповнолітніх порушників закону зумовлено насамперед складною ситуацією в країні, а також тим, що неповнолітні є найбільш вразливим елементом суспільства, що безпосередньо не здатний до опору. Соціальні та економічні процеси, дестабілізація, політичні протиріччя відображаються на психічному благополуччі молоді та її ставлення до загальноприйнятих правил та норм поведінки у суспільстві. Люди, які розпочали свою злочинну діяльність у юному віці, в більшості випадків не стають на шлях виправлення та є резервом для дорослої злочинності.

Найбільш характерними злочинами, що вчиняють неповнолітні є крадіжки, грабежі, розбої, зґвалтування. Проте все частіше спостерігаються випадки вчинення вбивств, торгівля зброєю та наркотиками, утримання домів розпусти і звідництво; різні форми вимагання; незаконні операції з валютою та цінними паперами; торгівля краденим тощо. Така різноманітність злочинів, вчинюваних неповнолітніми, непокоїть насамперед суспільство загалом, та дає значний матеріал для вчених та практиків.

Значне занепокоєння викликає те, що підліткова злочинність набуває організованого характеру. Боротьба з організованою злочинністю, способи її ліквідації та методи покарання не має достатнього висвітлення у наукових працях, що робить цю тему дуже актуальною.

Для визначення правових меж відповідальності неповнолітніх спочатку необхідно дати визначення цієї категорії осіб.

Якщо провести аналіз правових норм то слід зазначити, що у вітчизняному законодавстві відсутній єдиний уніфікований підхід до визначення правового статусу осіб різних вікових груп. Так, у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» наводиться наступне визначення: «дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше» [1].

У свою чергу, відповідно до положень ст. 6 Сімейного кодексу України неповнолітніх можна визначити як дітей у віці від 14 до 18 років, оскільки діти до 14 років вважаються малолітніми. При цьому у більшості сімейних правовідносин не має значення обсяг правоздатності та дієздатності дитини [2].

Поряд із цим у п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК України подане наступне поняття «неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від 14 до 18 років». Відповідно до ч. 1 ст. 498 КПК України нижньою віковою межею, з якою законодавець пов’язує здійснення кримінального провадження (йдеться про застосування примусових заходів виховного характеру), є 11 років. Таким чином, термін «неповнолітній» у КПК України охоплює віковий проміжок від 11 до 18 років [3].

З огляду на положення КК України та КПК України можна виокремити чотири вказівки (юридичні та фактичні) на вік особи, яка порушила кримінально-правові заборони:

11 років – це нижня межа, за умови досягнення якої особа при порушенні кримінально-правової заборони може підлягати впливу кримінального закону;

14 років – нижня межа, з настанням якої особа може бути притягнення до кримінальної відповідальності лише за вчинення злочинів, виключний перелік яких визначений у ч. 2 ст. 22 КК України;

16 років – нижня межа так званого загального віку, настання якого означає набуття особою деліктоздатності у кримінально-правовому сенсі (ч. 1 ст. 22 КК України); це фактично нижня межа, з якою законодавець пов'язує не лише можливість для особи бути притягнутою до кримінальної відповідальності за переважну більшість злочинів, але й широкий спектр заходів кримінально-правового впливу, який включає як примусові заходи виховного характеру, так і покарання. У цей же час звернемо увагу на те, що деліктоздатність особи, яка досягла 16 років, не може вважати повною, адже КК України містить склади злочинів, суб'єктом яких може бути тільки особа, що досягла 18 років, так званий підвищений вік кримінальної відповідальності, який можна вважати однією з ознак спеціального суб'єкта на підставі ч. 2 ст. 18 КК України [4, 182] .

Розглянувши віковий ценз неповнолітніх порушників закону можна перейти до питання щодо санкцій, які передбачає закон до цієї категорії осіб.

Часто, коли для повнолітніх осіб санкція статті є альтернативною, для неповнолітнього, у більшості випадків, вона є безальтернативною. Прикладів можна привести безліч. От хоча б злочини середньої тяжкості, за вчинення яких до кримінальної відповідальності може бути притягнута особа з 14-річного віку: ст. 116 КК України у санкції статті передбачила покарання – обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк (але, обмеження волі не застосовується згідно чинного законодавства до неповнолітніх); ст. 117 – обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк (знову ж – обмеження волі не застосовується згідно чинного законодавства до неповнолітніх); ч.1 ст. 122 – виправні роботи на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років (виправні роботи передбачені для неповнолітнього з 16-річного віку, обмеження волі не застосовується згідно чинного законодавства до неповнолітніх); ч.1 ст. 185 – штраф від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або позбавлення волі на строк до трьох років (часто змоги сплатити штраф у неповнолітнього немає, громадські та виправні роботи та арешт застосовуються із 14-річного віку) тощо. В усіх випадках не викликає труднощів застосування лише позбавлення волі.

Сформоване положення не можна визнати прийнятним, оскільки передбачена ст.. 98 КК України система покарань неповнолітніх злочинців залишається фактично нереалізованою. Але реально застосовується лише покарання у вигляді позбавлення волі.

В світлі проблем, пов'язаних із проблемами застосування санкцій до неповнолітніх, постає питання щодо дієвості системи покарань неповнолітніх, яка не виконує потрібної для досягнення цілей покарання ролі [5,184].

Як бачимо, неповнолітнім особам не може бути призначено покарання у вигляді обмеження волі та довічного позбавлення волі. Підставою для призначення покарання у вигляді штрафу є наявність у неповнолітнього самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернено стягнення. На відміну від повнолітніх осіб, у них не можна конфісковувати майно. Крім того, доцільно згадати, що покарання у вигляді арешту, виправних і громадських робіт може застосовуватися до неповнолітніх лише з 16-річного віку. Як зазначає із цього приводу В. .В. Радіонов, встановлюючи такі обмеження,

законодавець виходив із психологічної характеристики такого віку: нестійкості психічних процесів, відсутності достатнього життєвого досвіду, знань, навичок, тощо.

Проте, слід зауважити, що позбавлення волі, яке є найсуворішим заходом у системі покарань, застосовується до неповнолітніх від 14 років, а у випадках вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів виступає єдиним можливим заходом відповідальності.

Таким чином, аналізуючи систему покарань для неповнолітніх, яка існує в чинному КК України, можна зробити висновок, що вона жодним чином не покращує їхнього становища, особливо у віці від 14 до 16 років, поряд із повнолітніми злочинцями, яким, виходячи з принципу індивідуалізації покарання, суд може призначити одне з кількох покарань, передбачених санкцією відповідної статті Особливої частини КК України, натомість неповнолітньому в більшості випадків – лише одне (позбавлення волі) [6,196].

Законодавство України про кримінальну відповідальність у ряді випадків не відповідає загальновизнаним положенням міжнародно-правових актів, таких як: Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх (Ер-Ріядські керівні принципи), Мінімальні стандарті правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Конвенція ООН про права дитини, Правила ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі.

Національне законодавство потребує узгодження з ними, містить низку недоліків (колізій, прогалин), які негативно позначаються на правозастосовчій практиці [7, 3].

Злочинність неповнолітніх, є одними з найбільш дискусійних в науці кримінального права. Це пов'язане, по-перше, з тим, що неповнолітні внаслідок своїх вікових особливостей потребують окремого ставлення до себе з боку держави. По-друге, міжнародно-правові принципи та норми закріплюють особливий статус неповнолітнього, у тому числі і того, який порушив закон, і вимагають, як наслідок, більш пільгового, у порівнянні з дорослими, ставлення до таких осіб усіх держав, що прийняли відповідні зобов'язання, у тому числі і України.

Роблячи висновок з вищевикладеного, зазначену проблему слід вирішувати як на загальносоціальному рівні, так і шляхом вдосконалення законодавства, що регулює кримінальну відповідальність неповнолітніх.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001/Верховна Рада України № 2402-III
2. Сімейний кодекс України/Верховна Рада України. – К. 2015
3. Кримінальний процесуальний кодекс України/Верховна Рада України/Редакція від 08.03.2015, підстава 218-19
4. Орловська Н. А. /Актуальні проблеми кримінально-правової диференціації віку/ Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету./ Сер.. Юриспруденція 2014 №9-1/ стор.246
5. Березовська Н. /Л. Проблеми застосування санкцій до неповнолітніх/ Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету./ Сер.. Юриспруденція 2013 №5/ стор.359
6. Томчук І. О. /Застосування покарань до неповнолітніх:проблемні питання/Науковий вісник Херсонського державного університету/Сер.. Юридичні науки. Вип.4 Том 2/2014р. /стор.199
7. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні/Програма та практикум зі спецкурсу – Л.2011 – стор.49

Филимонов Дмитро Олегович
курсант ІІІ курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Кисельов І.О.
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПРОСТУТУЦІЇ: ЗА ТА ПРОТИ

Зміни кримінального законодавства завжди викликають хвилі суперечок між науковцями. До одного типу таких суперечок відносяться дискусії щодо криміналізації такого діяння як проституція, всі за та проти.

Проблема встановлення відповідної відповідальності за проституцію стоїть ребром вже давно. Законодавець виразив свою позицію після декриміналізації цього діяння, встановивши відповідну адміністративну відповідальність. Але все ж таки, розбіжності думок з приводу цього не зникли. Кримінальне законодавство України, як і вся решта правової системи, знаходиться на етапі становлення та вибору пріоритетів у подальшому розвитку. Тому буде доцільним розглянути дану проблему.

Для того, щоб краще розібратися у поставленому питанні, правильно буде дати визначення поняттю проституція. Проституція – це надання сексуальних послуг за плату. Кожна людина відноситься до цього явища по своєму. Законодавець при декриміналізації проституції керувався аболіціонізмом, тобто опирався на те, що данні діяння являються справами особистого характеру, а отже повністю виключається втручання держави в таку діяльність. Безсумнівно, норми Кримінального кодексу України направлені на охорону прав і свобод людини. Але ж у той же час не можна захищати дії осіб, що порушують права інших. Діяння, які посягають на порушення моральності в суспільстві повинні обов'язково бути караними. Існуюча відповідальність за проституцію не несе серйозного характеру, а санкція статті Адміністративного кодексу взагалі є смішною у порівнянні із вартістю сексуальних послуг.

У 2006 році проституцію було декриміналізовано, після чого уряд акцентував свою роботу на урегулювання більш ефективної боротьби з організацією проституції та торгівлею людьми. Але як показала практика, ця концепція не принесла очікуваних результатів. Однією з причин цього є те, що багато засуджених за ці діяння не до кінця відбувають терміни покарання, а відсутність кримінальної відповідальності за проституцію ускладнюють проведення ефективної роботи вітчизняних слідчих підрозділів щодо викриття осіб безпосередньо причасних до цього явища.

Для більш продуктивного вирішення проблеми, необхідно більше поглибитись до соціальної складової цього однозначно негативного явища. Якщо звернутися до статистичних даних, то можна звернути увагу на те, що 56% жінок не працюють, а тому проституція являється єдиним стабільним та адекватним джерелом доходу, адже 50% жінок фінансово підтримують своїх батьків та дітей. У більшості з них не залишається вибору щодо способу заробітку, і тому норми моралі у даному випадку зовсім ігноруються. Робота соціальних організацій не вирішує дану проблему у такому обсязі, як це б хотілося. Це супроводжується тим, що держава не може забезпечити роботою з гідною заробітною платою більшу частину населення нашої країни.

Норми кримінального права направленні на покращення криміногенної ситуації. Встановивши кримінальну відповідальність за заняття проституцією кількість повій не

зменшиться, адже соціально-економічна складова причин заняття цим видом діяльності не зникне.

Для вирішення цієї проблеми слід звернути увагу на досвід інших країн. Більшу результативність та ефективність у боротьбі з проституцією принесе криміналізація цього діяння, але із урахуванням певних нюансів. Кримінальній відповідальності повинні підпадати особи, що надають сексуальні послуги за плату незаконно. На території нашої країни необхідно легалізувати заняття проституцією, але для цього необхідно узаконити публічні доми, тобто ввести та урегулювати відповідним нормативним актом діяльність місця, організованого утримувачем такого будинку, для заняття проституцією. Необхідно створити необхідні умови праці, встановлену заробітну плату, яка буде включати в себе відсоток обов'язкових відрахувань до державного бюджету України. Повії повинні проходити регулярні та обов'язкові медичні обстеження, а також реалізовувати свою діяльність тільки у спеціально створених для цього місцях. Також необхідно створити механізм соціального захисту працівників даної галузі послуг. Таким чином, можна побороти декілька негативних наслідків, що викликані таким явищем як проституція. Покращиться результативність досягнення цілей встановлених у Законі України «Про захист суспільної моралі», знизиться рівень заражень венеричними хворобами, а також вірусом імунодефіциту людини, знизиться рівень загрози життю та здоров'ю повій та кількість фактів їх насильства. Також з'явиться нове джерело поповнення державного бюджету нашої країни.

Підводячи підсумки, можна сказати, що вирішити дану проблему допоможе тільки комплексний підхід до якого окрім правоохоронних органів необхідно залучити юристів, представників соціальних служб, педагогів, психологів та представників інших професій.

Криміналізація проституції не викликає зауважень з багатьох точок зору, а навпаки, за правильного застосування Кримінального кодексу у новостворених умовах покращить ефективність дії даного закону, а отже підвищиться рівень захисту прав та свобод людини, що і є найголовнішою метою необхідного реформування нашої правової системи на початковому етапі розвитку нашої країни.

Шевченко Тамара Михайлівна
курсант ІІІ курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Шаблистий В.В.
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Актуальність цієї статі обумовлена тим, що на даному етапі розвитку нашої країни було обрано курс на євроінтеграцію та як наслідок змінюється законодавство і наближається до європейських стандартів. У тому числі й гральний бізнес який легалізовано у більшості країн Європи.

Україна протягом 5 років як немає офіціально грального бізнесу. З 15 травня 2009 року діє Закон України «Про заборону грального бізнесу»[1], який передбачав заборону організації та участі у азартних іграх на території України. Згідно ч.1 ст.1 ЗУ «Про заборону грального бізнесу» азартна гра визнається як будь-яка гра, обов'язковою умовою участі в якій є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати

виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості. Закон передбачає за його порушення штраф у розмірі 8 тисяч мінімальних зарплат, з конфіскацією ігрового устаткування, а дохід від проведення азартної гри підлягає перерахуванню до держбюджету. До азартних ігор не належать організація і проведення лотерей, гра у більярд, кеглі, інші ігри, які не передбачають приз і виграш. Лотереї є державною монополією і можуть проводитися тільки операторами з державними ліцензіями. Наразі "ігрові" заклади існують під вивіскою так званих "комп'ютерних залів" і активно розвивають діяльність в інтернеті.

Також відповідальність за заняття гральним бізнесом передбачена ст. 203-2 Кримінальним кодексом України[2, ст.203-2]. Головними чинниками що обумовлювали криміналізацію грального бізнесу були такі фактори:

1. У державний бюджет поступало набагато менше доходів від запланованої суми. Частка тіньового грального бізнесу не бажала ділитися власними коштами.
2. Підвищення рівня злочинності у районі проведення гральних ігор, порушення громадського порядку та створення громадської небезпеки.
3. Сенсаційний випадок пожежі у м. Дніпропетровськ, де у казино загинуло 9 осіб та 11 отримали тілесні ушкодження.

Якщо оцінити реалії практики, то прийняття цього закону не призвело до припинення грального бізнесу, а призвело до його криміналізації, коли правоохоронні органи за винагороду почали прикривати і розширювати гральний бізнес[3,4].

Якщо брати до розгляду інші держави, то більшість із них має свій гральний бізнес та доходи з нього. Надходження від усіх видів ігрової діяльності (букмекерство, казино і лотереї) щорічно приносять до бюджетів країн Європейського Союзу більше 20 млрд євро. Ця цифра збільшується з кожним роком, у міру того як уряди різних країн усвідомлюють бюджетний потенціал ігрового сектора і забезпечують його законодавче визнання. Так само Інтерпол оцінює нерегульований світовий ринок онлайн-букмекерства в більш ніж $ 1 трлн [5].

У грудні 2014 року Кабінет міністрів України додав до Верховної Ради законопроекти №1571 "Про діяльність казино в Україні"[6], а також №1572 "Про букмекерську діяльність в Україні"[7].

Як наголошується в пояснювальній записці до законопроекту №1571, відсутність протягом тривалого часу ефективних правових норм, які б врегулювали діяльність у сфері грального бізнесу та законодавчо визначених обмежень грального бізнесу призвело до його стрімкого розвитку. В Україні мало місце неконтрольоване розміщення гральних закладів та поширення гральних автоматів, що призвело до розвитку стійкої психічної залежності населення від азартних ігор («лудоманії»).

У новому законі було запропоновано створення гральних зон у спеціально відведених місцях, ліцензування грального бізнесу з внеском суми еквівалентно рівній 1 300 000 євро щороку, та можливість відвідувати ці заклади як у ролі службовця такі і у ролі ігрока лише з 25 років. Передбачена чітка процедура отримання ліцензії та конкретні строки, порушення яких робить ліцензую недійсною без повернення внеску.

Кабмін обґрунтовує легалізацію букмекерської діяльності тим, що вона не є гральним бізнесом.

"Досвід Великобританії, показує, що букмекерська діяльність, як складова частина спортивної культури і відповідної індустрії держави, за умови її ефективного нормативного регулювання, сприяє розвитку нормальних умов

проведення спортивних подій, мінімізуючи явище" договірних "матчів, і декриміналізації підпільних (нелегальних) букмекерів і тоталізаторів, що, відповідно, дозволяє зменшити кількість нелегальних доходів і підвищити надходження до бюджетів усіх рівнів ", - йдеться в пояснювальній записці до законопроекту №1572. Обидва законопроекти не дивлячись на досить обґрунтовану позицію були не підтримані щодо включення до порядку денного роботи Верховної Ради України [8].

Як показує досвід інших країн прибуток від зони грального бізнесу має досить високий показник, тому буде доцільним провести перегляд цього законопроекту, ввести зміни щодо посилення контролю за виконанням та розміщення гральних зон у курортних місцях та містах-мільонниках. Завдяки цьому буде зроблено крок у подоланні тіньової економіки та поповнення державного бюджету, що на даний час має велике значення.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про заборону грального бізнесу» від 15.05.2009 р.// Відомості ВРУ, 2009, N 38, ст.536// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1334-17].
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001// Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14].
3. «Міліція таки кришує гральний бізнес в Ужгороді?»// Закарпатський інформаційно-діловий портал «Uzhgorod.in» від 20 червня 2014 року// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://uzhgorod.in/ua/novini/2014/iyun/miliciya_taki_krishue_gral_nij_biznes_v_uzhgorodi].
4. «Гральний бізнес і досі кришують»// Електроне видання «Будь у курсі» від 4 квітня 2014 року// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://m-studio.net.ua/blog/2014/04/04/hralnyj-biznes-i-dosi-kryshuyut/].
5. «Гра в подарунок: Кабмін вирішив легалізувати гральний бізнес»// Д. Драгун// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://forbes.ua/opinions/1385592-igra-v-podarok-kabmin-reshil-legalizovat-igornyj-biznes].
6. Проект Закону «Про діяльність казино в Україні» № 1571 від 22.12.2014// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53064].
7. Проект Закону «Про букмекерську діяльність в Україні» № 1572 від 22.12.2014 Електронний ресурс// Точка доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1572&skl=9].
8. «Рада відмовилася включити до порядку денного законопроекти про легалізацію грального бізнесу»// Офіційний сайт «РБК України»// Електронний ресурс// Точка доступу: [http://www.rbc.ua/rus/news/politics/rada-otkazalas-vklyuchit-v-povestku-dnya-tri-zakonoproekta-23122014155600].

Ярина Віктор Андрійович
курсант ІІ курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Кисельов І.О.
кандидат юридичних наук, доцент

СМЕРТНА КАРА В УКРАЇНІ. ЇЇ ПОВЕРНЕННЯ

На початку ХХ століття смертну кару в Російській імперії застосовували як знаряддя боротьби з опозиційними владі силами в суспільстві. В Радянському Союзі вона передбачалася за державні та деякі інші злочини. Указом Президії ВР СРСР від 26 травня 1947 року було скасовано смертну кару в мирний час і замінено на засудження до 25 років виправно-трудових таборів. Але вже через три роки «за заявами від профспілок, селянських об'єднань» указом Президії ВР СРСР від 12 січня 1950 року відновили застосування смертної кари до зрадників батьківщини, шпигунів, диверсантів.

30 квітня 1954 року указом Президії ВР СРСР «Про посилення кримінальної відповідальності за умисне вбивство» було встановлено смертну кару за умисне вбивство за обтяжувальних обставин. Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1958 року не внесли смертну кару до системи покарань, а виокремили самостійною статтею «як виняткову міру покарання», аж до її скасування. Було визначено вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких могли призначати смертну кару, а саме: зрада батьківщини, шпигунство, диверсія, терористичний акт, бандитизм, умисне вбивство за обтяжувальних обставин. Смертна кара не застосовувалася до осіб, які не досягли повноліття (18 років), до жінок у стані вагітності на момент учинення злочину, винесення або виконання вироку. Ці положення було відтворено в кримінальних кодексах усіх союзних республік, зокрема в КК УРСР 1960 року.

У більшості сучасних державах смертна кара була скасована, в тому числі і в Україні. Відсутність смертної кари є обов’язковою умовою для перебування держави в Раді Європи. Мораторій на виконання смертних вироків уперше почав діяти у 1995 р. в Україні, незадовго до вступу в міжнародну організацію. Проте через декілька місяців смертні вироки знову продовжили виконувати, посилаючись на те, що рішення про мораторій було прийнято без дотримання юридично належної процедури. Це був крок до виключення України з Ради Європи. У 1997 р. мораторій знову почав діяти і з тих пір в Україні не діє така міра покарання як смертна кара. 29 грудня 1999 р. Конституційний Суд України визнав, що смертна кара суперечить Конституції України, тим самим підтвердили факт недопустимості використання її як покарання за тяжкі злочини. Через це у 2000 р. Верховна Рада України внесла зміни до Кримінального кодексу України, якими остаточно вилучила поняття «смертна кара». До речі, вид смертної кари, який застосовувався, завжди був розстріл, як і в усіх пострадянських державах.

Реальна, а не статистична, злочинність в Україні зростає. Змінюється її структура в бік тяжкості, жорстокості, організованості, омолодження, замовного характеру. Для нас стають звичними сумні повідомлення про збройні напади на банки, дикі вбивства та зґвалтування тощо. У зв'язку з цим, дуже непрофесійними виглядають ті посадові особи правоохоронних органів, які вихваляються зниженням злочинності в той чи інший рік, в тому чи іншому регіоні.

Це зниження не числа злочинів, а активності або фальсифікації працівниками, які ведуть боротьбу із правопорушеннями — вони послаблюють роботу по виявленню злочинів чи їх приховують. За нашими даними зараз в статзвітність попадає один із восьми злочинів, які реєструються по лінії карного розшуку. Рівень реєстрації посадових та господарських злочинів становить 1:60. Відбувається інтенсивна криміналізація суспільного життя, в основі якого корупція, бідність і аморальність. Сьогодні злочинність в Україні досягла рівня, коли вона здатна до самовідтворення і постійного зростання.

Вивчення психологічної літератури, кримінальної статистики та судової практики свідчить, що таке законодавство виконує функції загальної профілактики та індивідуального стримування. Протилежні твердження надходять від осіб, які проблему не досліджували. У цьому зв'язку, варто зауважити, що поки що не існує методики визначення превентивного значення існування в законі вищої міри покарання. Тому і робиться спрощений висновок: вбивства завжди були, які б сурові покарання не застосовувались до злочинів. Зазначимо, що наука не може сприймати подібні спрощення. За дослідженням спеціалістів по матеріалах СРСР і незалежної України виявило такі відмінності, наприклад, в характері вбивств: в 70-80 роки XX століття вони переважно скоювалися ситуативно і рідко планувалися. Зараз, коли психологічні, моральні та правові запобіжники вбивств значно стерлися, останні все більш стають елементом злочинної поведінки.

Статистика показує, що до довічного терміну засуджують надзвичайно рідко. І навіть якщо ухвалюють таке покарання, то через 20 років злочинець може написати прохання про помилування в адміністрацію президента України та в разі позитивного розгляду прохання вийти на волю.

Враховуючи сучасні тенденції щодо збільшення відсотка особливо тяжких злочинів в Україні, слід доцільно винести на обговорення питання щодо повернення стосовно абсолютно вузького кола злочинів, а також передбачити між набранням чинності вироком та виконанням покарання термін тривалістю 5-7 років для можливості виправлення судових помилок.

Таким чином перспектива запровадження смертної кари в Україні має стати предметом дискусії як і в наукових колах так і серед громадськості. Треба розуміти що смертну кару слід розглядати як не вид жорстокості, а вид державного примусу за вчинення особливо тяжких злочинів, який приведе до статистичного зменшення протиправних діянь в тяжкій та особливо тяжкій формі, та підніме рівень правосвідомості кожного громадянина. У разі запровадження смертної кари в діюче законодавство для України предстане вибір суперечити Раді Європи, що автоматично потягне за собою її вихід з вищевказаної міжнародної організації, або ж залишити питання про повернення вищої міри покарання лише на теоретичному рівні.

Фрейда Ганна Валеріївна
студентка групи ЮП-14-1с, юридичний факультет
Науковий керівник: Шаніна Є.Г., зав. кафедри кримінального
права та кримінології, доцент, заслужений юрист України
(ДВНЗ «Національний гірничий університет» м. Дніпропетровськ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ЮВІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У преамбулі Декларації прав дитини проголошено, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони та захисту, включаючи належний правовий захист, а людство повинно надавати найкраще, що воно має [1]. Відповідно державна ювенальна політика має бути соціально орієнтованою на потреби неповнолітніх. Крім того, державна політика у сфері ювенальної юстиції пов'язана зі всіма напрямами державної правової політики на стадії вироблення, прийняття та реалізації рішень. Вона стане ефективною лише тоді, коли стане елементом усієї державної правової системи, у тому числі й щодо злочинності неповнолітніх.

Цивілізованим підходом до вирішення проблем дитячої злочинності є створення системи кримінальної юстиції. Так, Указом Президента України від 24 травня 2011 р. № 597 схвалено Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні [3]. Зазначену Концепцію було розроблено робочою групою, утвореною наказом Міністерства юстиції від 27 травня 2010 р. № 491/7, до складу якої увійшли представники Верховного Суду України, центральних органів виконавчої влади, Генеральної прокуратури України, Інституту законодавства Верховної Ради України, пенітенціарної системи, неурядових громадських організацій.

Варто відмітити, що серед положень Концепції знайшли своє відображення кращі ідеї та позитивні напрацювання, що розроблялися свого часу при підготовці відповідного проекту концепції робочою групою при Верховному Суді України, склад якої був також представлений різноманітними державними органами, в тому числі представниками громадськості.

Аналіз положень Концепції свідчить про запровадження нового підходу держави до проблеми дитячої злочинності, захисту прав дітей. Адже, діти – є особливою категорією будь-якого суспільства. У зв'язку зі своєю соціальною незрілістю, вони не здатні в повній мірі усвідомлювати характер вчинюваних ними дій, а також можливість настання від цього негативних для себе наслідків. Одночасно, вони є майбутніми повноправними членами цього суспільства та, по суті, черговою ланкою у процесі продовження його існування. Держава, яка визначила себе як соціальна та правова, зі свого боку, має створити кожній дитині належні умови становлення та повного і гармонійного розвитку своєї особистості. У зв'язку з чим, є необхідність при вибудові будь-яких відносин з дітьми враховувати вікові, соціально-психологічні та інші особливості їх розвитку.

Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні розроблялася з урахуванням значної кількості міжнародних документів, положення яких спрямовані на захист прав дітей, серед яких, зокрема:

1. Конвенції ООН з прав дитини 1989 р.;

2. Керівних принципів ООН з попередження злочинності серед неповнолітніх та Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі 1990 р.;

3. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо нових засобів роботи з злочинністю серед неповнолітніх і ролі правосуддя у справах неповнолітніх 2003 р.;

4. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам членам щодо соціальної реакції на злочинність серед неповнолітніх 1987 р.;

5. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі раннього психологічного втручання з метою профілактики злочинності 2000 р.;

6. Європейської конвенції про здійснення прав дітей 1996 р..

Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність найвищою соціальною цінністю [2]. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави.

Залежно від сфери регулювання суспільних відносин, законодавство України містить низку особливостей, що стосуються правовідносин з дітьми. Так, Цивільний кодекс України залежно від віку суб'єкта правовідносин, окрім повної цивільної дієздатності фізичної особи визначає також часткову цивільну дієздатність та неповну цивільну дієздатність, характерною рисою яких, зокрема, є особливості у питанні цивільної відповідальності малолітньої та неповнолітньої особи [6]. Кримінальний кодекс України зробив лише перший крок у напрямі реалізації механізму системи ювенальної юстиції [4]. У ньому визначено вік, з якого можливе настання кримінальної відповідальності, а також встановлює низку особливостей щодо кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Кримінальний процесуальний кодекс України також встановлює особливості провадження у справах про злочини неповнолітніх [5]. Зокрема, визначає перелік обставин, що підлягають встановленню (характеристика особи неповнолітнього; умови його життя та виховання; обставини, що негативно впливали на його виховання; наявність або відсутність дорослих підмовників та інших осіб, які втягнули неповнолітнього в злочинну діяльність); виняткові випадки затримання неповнолітнього та взяття його під варту. Встановлює особливості вчинення процесуальних дій за участю неповнолітнього, порядок застосування до нього примусових заходів виховного характеру при розгляді справи судом. Передбачає можливість закриття кримінальної справи за злочин невеликої та середньої тяжкості, вчинений неповнолітнім.

Водночас, незважаючи на те, що Кримінальний процесуальний кодекс України містить низку норм, спрямованих на вирішення питань процесуального характеру, у кримінальному процесі відсутні норми про медіацію (альтернативне врегулювання спорів) чи її аналоги. Фактично, це і є одним із факторів, який стримує поширення цього інституту в Україні. Тому до Кримінального

процесуального кодексу України, з метою розвитку положень щодо системи ювенальної юстиції, слід внести зміни щодо: стадій, на яких можливе застосування цих механізмів; дій органів досудового слідства і суду при цьому; проблеми перебігів процесуальних строків. Невирішеним також залишається питання статусу органу, який буде здійснення процедуру медіації.

У сфері захисту прав дитини забезпечується виконання Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року.

Налагоджено співпрацю з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, які сприяють захисту прав та законних інтересів потерпілих від злочинів зазначеної спрямованості, допомагають у наданні потерпілим реінтеграційної, реабілітаційної, фінансової, психологічної та медичної допомоги (зокрема з Посольством США в Україні, Представництвом МОМ в Україні, Американською асоціацією юристів, Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна», Координатором проектів ОБСЄ в Україні).

Реалізуються:

- проект Ради Європи «Зміцнення та захист прав дитини»;
- проект Канадського агентства міжнародного розвитку «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні»;
- проект ЄС «Створення регіональних центрів підтримки і супроводу дітей у кризових життєвих обставинах» (у м. Біла Церква, Жмеринка, Хмельницький)[7].

Вищезазначене свідчить, що питанню дотримання прав дітей в Україні приділено значну увагу, що відповідає більшості загальновизнаним міжнародним стандартам. Разом з тим, розглядаючи вказане питання в контексті державної політики у сфері кримінальної юстиції варто відмітити, що низка положень чинного законодавства потребує суттєвого оновлення відповідно до вимог сучасності. Так само є необхідність у впровадженні нових форм та методів роботи з неповнолітніми правопорушниками.

Недосконалість законодавства неминуче породжує проблеми у сфері правозастосування, унеможливлюючи реалізацію в повній мірі, в тому числі суддями, від рішень яких залежить подальша доля неповнолітніх правопорушників, своїх повноваження щодо здійснення незалежного, об’єктивного та неупередженого правосуддя, зокрема з метою виправлення неповнолітньої особи, запобігання вчиненню нею нових злочинів, унеможливлення завдання їй фізичних страждань або приниження людської гідності.

У сучасній Україні нараховується близько 29 млн. неповнолітніх дітей, серед яких значну кількість складають діти-сироти та діти, які залишилися без батьківського піклування. Тому реалізація положень Концепції розвитку кримінальної юстиції має посилити відповідальність сім’ї, громади та держави за процес виховання та становлення дітей; забезпечити дотримання прав і свобод дітей, що вступили у конфлікт із законом, шляхом підвищення рівня їх правового та соціального захисту; зменшити рівень дитячої злочинності.

Для досягнення позитивних цілей необхідним є здійснення заходів, спрямованих на максимальне посилення профілактики дитячої злочинності (як у країнах англо-американської системи); правосуддя здійснювати не пропорційно

злочину, а враховуючи вікові, соціально-психологічні та інші особливості розвитку малолітнього правопорушника (як у країнах континентальної системи); створити систему реабілітації дітей, які вчинили злочини та розвивати відновне правосуддя – примирення потерпілого і порушника (як у скандинавських країнах).

Перелік посилань:

1. Декларация прав ребёнка : резолюция 1386 генеральной Ассамблеи ООН от 20 нояб. 1959 г. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384. − Загл. с экрана.
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0% BA/96-%D0%B2%D1%80. – Назва з екрану.
3. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : указ Президента України від 24 трав. 2011 р. № 597/2011. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597/2011. – Назва з екрану.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. – Назва з екрану.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05. – Назва з екрану.
6. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030435.html. – Назва з екрану.
7. Інформація «Про імплементацію у 2014 році Порядку денного асоціації Україна – ЄС» - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791

РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Анісімов Дмитро Олексійович
курсант III курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Дараган В.В.
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ ДСБЕЗ МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Засоби масової інформації можуть виявитися незамінними помічниками в справі розслідування злочинів. Однак в основному взаємодія органів досудового розслідування зі ЗМІ здійснюється у не процесуальній формі.

Грамотний і науковий підхід до питання про залучення засобів масової інформації до діяльності по розкриттю злочинів може дати хороший результат. ЗМІ володіють рядом якостей, які можуть бути незамінні під час досудового розслідування: оперативність, мобільність, доступність великої кількості громадян, що дозволяє органам слідства і дізнання, швидко і ефективно звернутися до населення країни з проханням про надання їм сприяння [1, с. 68].

Як правило, взаємодія оперативних підрозділів ОВС зі ЗМІ здійснюється через відділи інформації (прес-служби або спеціально виділених для цієї діяльності працівників) або самостійно посадовими особами зазначених підрозділів на взаємовигідних умовах для досягнення цілей боротьби із злочинністю. Співробітники оперативно-розшукових підрозділів ДСБЕЗ можуть взаємодіяти зі ЗМІ як у процесі документування злочинної діяльності розроблюваних осіб в рамках справ оперативного обліку (під час розшуку злочинців), так і в процесі попереднього розслідування в рамках кримінального провадження [2, с. 162].

У ході такої взаємодії можуть бути вирішені наступні завдання двох рівнів: 1) безпосередні задачі; 2) перспективні завдання.

Безпосередніми є завдання, які вирішуються в ході здійснення взаємодії по конкретному кримінальному провадженню. Загальні, або перспективні завдання реалізуються оперативними підрозділами, виходячи із завдань взаємодії, які визначаються в цілому в рамках правоохоронних органів.

В.Т. Томін вважає, що метою опублікування матеріалів, що містять кримінальну інформацію, є: 1) вирішення конкретного завдання оперативної або слідчої діяльності шляхом спонукання осіб, які володіють доказовою або орієнтуючою інформацією, довести її до відома компетентних представників правоохоронної системи або створення сприятливого соціально-психологічного клімату серед громадян, які забезпечують оптимальні умови діяльності ОВС; 2) спонукання читачів, телеглядачів і радіослухачів ужити заходів до усунення виявлених при розслідуванні або в суді обставин, які сприяли вчиненню злочину; 3) інформування населення про реальні події з метою попередження або спростування слухів [3, с. 67]

Можна виділити два основних моменти, що визначають необхідність використання ЗМІ під час розслідування злочинів у сфері економіки: недолік або відсутність інформації про подію злочину та осіб, до нього причетних; неможливість отримання потрібних даних іншим способом.

Для звернення підрозділу ДСБЕЗ до ЗМІ з метою отримання допомоги громадськості, повинні бути вирішені наступні питання: необхідність використання допомоги громадськості; характеру допомоги громадськості; обсягу наданої громадськості інформації; вибору форми оприлюднення інформації; вибору ЗМІ, через які необхідно звернутися до громадськості; визначення шляхів прийому інформації від населення.

Разом з тим, слід правильно обирати момент опублікування матеріалу. Звертатися за сприянням до громадськості потрібно після того, як інші шляхи випробувані і отримати інформацію іншим шляхом, як правило, не представляється можливим. Це пояснюється тим, що оприлюднення деяких

обставин справи може розкрити прогалини документування або (і) слідства, про що стане відомо не тільки населенню, але і злочинцю. Тому, якщо є інші шляхи пошуку відомостей, необхідних слідству, треба спочатку скористатися ними.

Перед тим як звернутися за допомогою до громадськості, необхідно ретельно проаналізувати надану інформацію, оцінивши при цьому не тільки очікувані позитивні, але й негативні наслідки від її оприлюднення. Інформація розшукового характеру повинна бути по можливості лаконічною, не містити надмірностей і емоційного забарвлення, яка може бути неправильно витлумачена і привести до паніки, чуток, для пересудів. А зміст - відображати причини і сутність. У тексті виправдано вживати вирази, що не викликають сумнівів у можливості органів дізнання і слідства. Важливо підкреслити, що явка в міліцію свідка чи потерпілого може прискорити розслідування, буде сприяти якнайшвидшому виявленню осіб, які вчинили злочин, запобігання вчинення ними інших протиправних дій.

Звертаючись за допомогою до громадськості через ЗМІ, може бути вибрана одна з форм оприлюднення відомостей: публікації матеріалів у друкованих ЗМІ; інтерв'ю; брифінги; прес-конференції; виступу в прямому ефірі.

При цьому необхідно відразу ж продумувати канал зворотного зв'язку. Цей канал повинен бути, перш за все, зручний для тих, хто може повідомити про цікаву інформацію. В якості засобу зв'язку найбільш часто використовується телефон, номер якого повідомляється в ЗМІ разом із зверненням. [2, с. 162].

Також варто відзначити, що значну допомогу журналісти можуть надати в розкритті неочевидних злочинів в сфері економіки, а саме виявлення всіх епізодів злочинної діяльності.

Нерідко в стихійно виникаючих групах населення популярні такі джерела інформації, як різного роду чутки, плітки, спонтанно виникаючі передачі повідомлень, одержуваних з неофіційних джерел. Характерно, що ЗМІ - це додаткове джерело отримання оперативно значимої інформації з метою документування злочинних дій розроблюваних осіб, виступаючий для перевірки відомостей, що надходять з офіційної пропаганди. Залучення окремих осіб, у тому числі журналістів, в добровільному порядку до підготовки і проведення слідчих (розшукових) дій може виражатися, наприклад, у використанні допомоги цих осіб для проведення спостереження, наведення довідок та інших заходів, а особи, які брали участь у їх проведенні, стати свідками у кримінальному провадження.

Одним із основних функцій, якими наділені підрозділи ДСБЕЗ МВС України є здійснення профілактичних заходів у тому числі під час оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження.

Залучення журналістів ЗМІ до сприяння в роботі оперативних підрозділів ОВС дає можливість отримати додаткову і більш широку інформацію про стан оперативної обстановки на конкретній території чи об'єкті [4, с. 52].

Профілактична діяльність ОВС у сфері економіки нечувана без виявлення латентних фактів злочинної діяльності, потерпілих або свідків, які не заявили про скоєний злочин. У зв'язку з цим однією з причин незадовільного стану взаємодії ОВС і ЗМІ нам представляється запізніле звернення територіальних органів внутрішніх справ до населення при роботі по виявленню обставин нерозкритих

злочинів, латентних фактів, потенційних очевидців, добровольців та ін. Результатом цього є гранично мала кількість випадків «зворотного зв'язку» - відповідної реакції громадян з бажанням надати допомогу. [5, с. 129].

Можна сказати, що взаємодія підрозділів ДСБЕЗ зі ЗМІ дозволяє: в короткі терміни встановити осіб, причетних до вчиненого злочину, та забезпечити їх швидкий розшук; проінформувати населення про результати роботи; здійснити профілактичний вплив; сформувати позитивну думку про свою діяльність; публічно заохотити особу, яка надала допомогу.

Таким чином ми можемо дійти висновку, що взаємодія оперативних підрозділів ОВС зі ЗМІ під час оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження, надає змогу раціонально та ефективно використовувати матеріальні та інтелектуальні ресурси міліції, а також підвищувати результативність слідчих (розшукових) дій та інших напрямків діяльності, оптимізувати рішення завдань кримінального судочинства, формувати громадську думку, зміцнювати зв'язок з населенням в цілях боротьби з економічною злочинністю.

Список використаної літератури:

1. Ежова Е.В. Использование средств массовой информации в деятельности органов ФСКН России по раскрытию и расследованию преступлений в сфере незаконного оборота наркотических средств // Вестник Сибирского юридического института ФСКН России. Спецвыпуск. - Красноярск: Сиб. ЮИ ФСКН России, 2013. - С. 67-70.
2. Синяпкин А.Н. Некоторые вопросы использования средств информации в раскрытии и расследовании пре ступлений /А.Н. Синяпкин // Пробелы в российском законодательстве. - 2009. - № 2. - С. 161-163.
3. Томин В.Т. Использование средств массовой информации в борьбе с преступностью. Учебное пособие. Горький, Горьковская высшая школа МВД СССР, 1976. – 96 с.
4. Контемирова Ю.В. Средства массовой информации как один из источников получения и использования оперативно-разыскной информации в борьбе с преступностью // Вестник Волгоградской академии МВД России. - Волгоград: Изд-во Волгогр. акад. МВД России. - 2010. - № 3 (14). - С. 51-55.
5. Тамбовцев А.И. Особенности взаимодействия органов внутренних дел и средств массовой информации в процессе предупреждения преступлений / А.И. Тамбовцев // Вестник Волгоградской Академии МВД России. - 2013. – № 4. - С. 128-131.

Анісімов Дмитро Олексійович
курсант ІІІ курсу факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Литвинов В.В.
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри кримінального процесу факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства

ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ

Згідно зі ст. 3 Конституції України недоторканність людини визначена однією з найвищих соціальних цінностей. А права та свободи людини, їх гарантії

визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Також в частині 2 ст. 29 Конституції України зазначено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Зазначені положення Конституції України дублюються у ст. 12 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Згідно зазначеної норми ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, інакше, як на підставах та в порядку, передбачених КПК України.

Враховуючи наведені вище положення спробуємо проаналізувати передбачені у КПК України підстави затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину уповноваженою службовою особою.

У КПК України визначено, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у таких випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ч. 1 ст. 208 КПК України).

Системно проаналізуємо ключові поняття вище зазначеної статті КПК України. Відповідно до першого випадку затримання слід зазначити, що його застосування тісно пов'язане з кримінально-правовим поняттям «злочин», а тому його необхідно розглянути з урахуванням цього поняття. Згідно Кримінального кодексу України (далі – КК України) злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Час вчинення злочину — це певний відрізок (проміжок) часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки [1, с. 135].

Враховуючи вимоги КК України, підставами для затримання особи згідно п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України є: по-перше вчинення особою злочину, по-друге, вчинення особою діяння, спрямованого на вчинення злочину, яке нею не доведене до кінця по причинам, що не залежать від її волі. Варто відзначити, що злочин складається з таких елементів, як об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Зазначені елементи складу злочину можливо встановити лише після проведення досудового розслідування. Враховуючи це, на час затримання не можливо достовірно у повному об'ємі встановити усі ці елементи, а тому можливо говорити лише про дію особи, об'єктивна сторона якої свідчить про вірогідність скоєння злочину.

Враховуючи зазначене, на момент затримання уповноважена службова особа може встановити лише ознаки складу злочину (суспільна небезпечність, протиправність і т.д.). Також важливою особливістю затримання є те, що воно може бути здійснене до внесення відомостей до ЄРДР. Бо ситуація в якій опинилась уповноважена службова особа може потребувати негайних дій для припинення правопорушення, та затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину. Це підтверджується і вимогою ст. 209 КПК України якою врегульовано момент затримання, а саме особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишаться поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Замах на вчинення злочину також визначений в КПК України як підстава для затримання особи. Відповідно до ч. 1 ст. 15 КК України замах на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої

частини КК України, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі. Враховуючи це затримання особи може відбутися тільки у тому разі, коли особа своїми діями не виражала бажання самостійно відмовитися від вчинення злочину, а навпаки її злочинні дії були зупинені працівниками міліції, або громадянами.

Підстава затримання особи, яка визначена у п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України формулюється з вживанням терміну «безпосередньо», який потребує тлумачення. Так згідно зі словником С.І. Ожегова термін «безпосередній» означає прямо наступний після кого-, чого-небудь, без посередніх ланок, учасників [3].

На думку В.І. Даля «безпосередній» - це прямий, не передавальний, неперехідний або не залежний від посередництва, проміжної передачі або допомоги, сприяння [4, с. 1114].

Відповідно до положень п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України нечітко зрозуміло, чи стосується дефініція «безпосередньо після вчинення злочину» (тобто за короткий проміжок часу неподалік від місця події) лише випадків, коли на підозрюваного вказує очевидець, або ж вона стосується й випадків виявлення «сукупності ознак на тілі, одязі чи місці події, які вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин». Якщо так, то в разі виявлення цих ознак не безпосередньо, а впродовж тривалого часу та на значній відстані від місця події, підстав для затримання не буде [2].

На думку В.О. Попелюшко, затримання безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення має місце тоді, коли часова і просторова ознаки находження особи щодо події і місця вчинення кримінального правопорушення дають підстави запідозрити особу в його вчиненні, а тим більше, якщо затримання здійснюється потерпілим чи очевидцем події [5, с. 453]. Автор зазначає, що сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події, які вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин як підстава затримання означає, що, по-перше, ознак має бути кілька, незалежно від того, де саме вони виявлені чи на тілі, чи тільки на одязі, на місці події, або ж на двох чи на усіх цих об'єктах; по-друге, ці ознаки мають бути явними, тобто видимими, очевидними; по-третє, вони мають бути в єдності; по-четверте, вони повинні вказувати, тобто бути інформацією (фактичними даними) про вчинення злочину саме цією особою і, по-п'яте, бути фактичними даними про вчинення нею злочину тільки що (щойно) [5, с. 455].

Таким чином з аналізу норм КПК України та думок науковців можливо зазначити, що згідно п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, підставами для затримання особи є: свідчення які отримані безпосередньо після вчинення злочину від потерпілого або очевидця і які прямо вказують на особу, яка вчинила даний злочин; встановлені у особи, яку було затримано на місці вчинення злочину (або неподалік від нього) будь-які ознаки на тілі чи одязі особи, які вказують на те, що даний злочин було вчинене саме цією особою або сукупність ознак на місці події, що підтверджують причетність даної особи до вчиненого нею злочину.

Список використаної літератури:

1. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 454 с.
2. Меживой В.П., Меживой О.В. Актуальні питання затримання осіб за новим КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.corp-lguvd.lg.ua /d130106.html.
3. Словарь Ожегова толковый словарь русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ozhegov.com/words/18542.shtml — Загл. з екрану.
4. Толковый словарь живаго Великорускаго языка В. И. Даля. 1863-1866, Часть вторая [том 2-ой из 4-х]: И - О, Москва, 1865 г., Издание Общества Российской Словесности, учрежденаго при Императорском Московском Университете. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nnm-club.me/forum/viewtopic.php?t=698015.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

Блохин Александр Сергеевич
курсант III курса
Днепропетровского государственного
университета внутренних дел
Научный руководитель: Черняк Н.П.,
кандидат юридических наук, доцент

ОСОБЕННОСТИ ПРЕМИНЕНИЯ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ - ЛИЧНОЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВО

Личное обязательство заключается в возложении на подозреваемого, обвиняемого обязательства выполнять возложенные на него следственным судьей, судом обязанности, предусмотренные статьей 194 УПК Украины.

Подозреваемому, обвиняемому в письменном виде под роспись сообщаются, возложенные на него обязанности и разъясняется, что в случае их невыполнения к нему может быть применена более жесткая мера пресечения и на него может быть наложено денежное взыскание в размере от 0,25 размера минимальной заработной платы до 2 размеров минимальной заработной платы.

Контроль, за выполнением личного обязательства осуществляет следователь, а если уголовное производство находится на рассмотрении в суде, - прокурор.

Следует отметить, что личное обязательство в качестве меры пресечения применяется на основании постановления следственного судьи, суда по мотивированному ходатайству прокурора, следователя, согласованного с прокурором, и влечет для подозреваемого, обвиняемого выполнение ряда обязанностей, предусмотренных ч. 5 ст. 194 УПК Украины, а именно:

1) прибывать до определенного должностного лица с установленной периодичностью или по вызову в связи с реализацией задач уголовного производства, в частности, для проведения процессуальных действий;

2) не отлучаться из населенного пункта, в котором он зарегистрирован, проживает или находится, без разрешения следователя, прокурора или суда;

3) уведомлять следователя, прокурора или суд об изменении своего места жительства и / или места работы;

4) воздерживаться от общения с любым лицом, определенным следственным судьей, судом, или общаться с ней с соблюдением условий, определенных следственным судьей, судом;

5) не посещать места, определенные следственным судьей или судом;

6) пройти курс лечения от наркотической или алкогольной зависимости;

7) приложить усилия к поиску работы или к обучению;

8) сдать на хранение в соответствующие органы государственной власти свой паспорт (паспорта) для выезда за границу, другие документы, дающие право на выезд из Украины и въезд в Украину;

9) носить электронное средство контроля.

Указанные выше процессуальные обязанности подозреваемого, обвиняемого в основном касаются ограничения предусмотренного ст. 33 Конституции Украины права на свободу передвижения и свободного выбора места жительства или пребывания и право свободно покидать территорию Украины.

Так, местом временного пребывания определяется место, где лицо находится в связи с проездом, командировкой, лечением, отпуском, учебой и др. Это может быть гостиница, санаторий, дом отдыха или другие подобные помещения, а также жилые помещения, не является местом постоянного жительства гражданина.

Временное перемещение лица из одного района в другой в пределах города, имеющего районное деление, нарушением личного обязательства не являются. Однако необходимо учитывать запрет следственного судьи, суда на посещение определенных мест, если такой запрет предусмотрен в личном обязательстве.

Место жительства определяется по официальной его регистрации паспортной службой органов внутренних дел.

Под местом жительства понимается жилой дом, квартиру, служебное жилье, специализированные дома (общежитие, гостиница-приют, специальный дом для одиноких престарелых, дом-интернат для инвалидов, ветеранов и др.). А также иное жилое помещение, в котором гражданин проживает по договору найма (поднайма), аренды или на других основаниях, определенных законодательством Украины.

Согласно ч. 2 ст. 179 УПК Украины подозреваемому, обвиняемому письменно под роспись сообщаются возложенные на него обязанности и разъясняется, что в случае их невыполнения к нему может быть применена более жесткая мера пресечения.

Кроме этого, в отличие от УПК 1960 года законодателем предполагается за неисполнение обязанностей также наложение денежного взыскания в размере от 0,25 до 2 размеров минимальной заработной платы.

Согласно п. 16 ч. 1 ст. 3 УПК Украины размер минимальной заработной платы определяется как денежная сумма, равная месячному размеру минимальной заработной платы, установленной законом на 1 января календарного года, в котором принимается процессуальное решение или осуществляется процессуальное действие.

Законодателем четко распределены полномочия по осуществлению контроля, за соблюдением выполнения личного обязательства. Так, контроль за подозреваемым осуществляется следователем, за обвиняемым - прокурором. Следователь и прокурор имеют право поручить осуществление контроля, за выполнением условий меры пресечения сотрудникам других подразделений органов внутренних дел, органов безопасности, органов, осуществляющих контроль, за соблюдением налогового законодательства, осуществляют сопровождение в уголовном производстве. Указанные работники при выявлении нарушений должны информировать следователя, прокурора.

Список использованной литературы:

1. Уголовный процессуальный кодекс Украины (от 13 апреля 2012 года закон № 4651-vi) (неофициальный перевод)
2. Комментарии к статье 179 УПК Украины. [Электронный ресурс].- Режим доступа: http://pravo-ukraine.org.ua/resyrsi/kz/ugolovprotsessualnyj-kodeks/5349-statya-179-lichnoe-obyazatelstvono-

Гавриленко Борис
Студент ЗДО (4 курс)
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
М. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Касапоглу С.О.,
Доцент кафедри КПК, к.ю.н., доцент

ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У НЕТИПОВИХ НОРМАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Ключові слова. Засади кримінального провадження;норми кримінально-процесуального права, нетипові норми, норми-принципи, принципи кримінального процесу, засади кримінального судочинства.

Вступ. На перший погляд категорія «норма кримінально-процесуального права» навряд чи відноситься до тих областей кримінального процесу, в яких проявляється великий інтерес та зацікавленість як теоретиків так і практиків.

Між тим, питання норми кримінально-процесуального права в цілому, та її диспозиції зокрема, на сьогоднішній день є чи не найголовнішим питання, зважаючи на те, що йде масштабна робота над виробленням правових механізмів та шляхів законного та правильного застосування правил нового кримінального процесуального кодексу. Питання диспозиції кримінально-процесуальної норми це питання реалізації основних прав та обов'язків всіх учасників кримінально-процесуальних правовідносин. Разом з тим, слід зазначити, що робіт присвячених питанням теорії норм кримінально-процесуального права та рівень їх опрацювання на сьогоднішній день назвати достатнім не видається можливим. Все це говорить про неабиякий рівень актуальності даного питання, а також потребує неабиякого рівня динаміки для отримання швидкого результату.

Мета. Стаття присвячена спробі більш широко дослідити питання норм-принципів як окремого виду нетипових норм кримінально-процесуального права з урахуванням місця цих норм в системі норм кримінально-процесуального права та особливостей структури даного виду норм у зв'язку з тим, що саме вони в своєму змісті мають принципи кримінальної процесуальної діяльності.

Усі норми кримінально-процесуального права можна класифікувати за декількома підставами. Однією із таких підстав є зміст питань, врегульованих процесуальними нормами.

Так, М.Л. Якуб вважає, що у кримінально-процесуальному праві можна виокремити, дві групи норм: 1) норми, що визначають завдання кримінального судочинства, обов'язок порушення кримінальної справи і розкриття злочину, вимогу повноти, всебічності і об'єктивності дослідження, коло обставин, що підлягають доказуванню, ті, що регулюють оцінку доказів, коло питань, що підлягають вирішенню на нараді суддів під час постановлення вироку, та інші правила, що безпосередньо стосуються діяльності слідчих і судових органів, її змісту; 2) норми, що встановлюють порядок кримінального судочинства, його форму; вони регулюють слідчу і судову діяльність не безпосередньо - її зміст, а шляхом регламентації процесуальних умов проведення як цієї діяльності в цілому, так і кожної окремої слідчої або судової дії, їхнього зв'язку і послідовності [14, с. 7].

Поділ кримінально-процесуальних норм на такі дві групи, на думку М.Л. Якуба, є чітко вираженим у законі під час визначення підстав до скасування або зміни вироку судом вищестоящої інстанції, якими є: 1) однобічність або неповнота попереднього (тепер - досудового - авт.)слідства чи судового дослідження; 2) невідповідність висновків суду, викладених у вироку, фактичним обставинам провадження. [14, с. 8].

Автор, даючи перелік питань, що врегульовані нормами кримінально-процесуального права, віднесеними ним до першої групи, тим самим підкреслює їхній загальний характер. Такі положення як «обов'язок проведення досудового розслідування», «вимога повноти, всебічності і об'єктивності судового рішення» визначаються у теорії як принципи кримінального процесу (кримінально-процесуального права). По суті, більшість зазначених М.Л. Якубом у першій групі норм є нормами-принципами.

Вони безпосередньо не регулюють порядок провадження окремих процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень та провадження у кримінальному процесі в цілому, але мають вирішальне (принципове) значення як для формулювання всіх інших кримінально-процесуальних норм, так і для практики їх застосування. Закріплені у кримінально-процесуальному законодавстві засади провадження «набувають значення лише нормативних узагальнень. І будучи нормативними узагальненнями здійснюють відповідний вплив на виникле процесуальне правовідношення через усі норми й інститути процесуального права, стосуються усіх норм і процесуальних інститутів і разом з тим утворюють єдину процесуальну тканину [7, с. 77-78]. Тому М.С. Строгович відзначав, що «принципи кримінального процесу - це кримінально-процесуальні норми загального і визначального характеру щодо інших кримінально-процесуальних норм; вони отримують конкретизацію і деталізацію в більш приватних процесуальних нормах, що належать до окремих інститутів кримінального процесу і до окремих його стадій» [9, с. 124].

У відповідних нормах кримінально-процесуального права законодавець формулює принципи кримінального процесу[1]. Відразу зазначимо, що принципам кримінального процесу присвячено багато теоретичних робіт. У одних із них розглянуті загальні теоретичні питання щодо поняття та системи процесуальних принципів [6], у інших - окремі принципи, що складають систему [1]. Дана обставина виключає необхідність вдаватися до ґрунтовного дослідження загальних питань визначення поняття принципів кримінального процесу. Аналіз теоретичної літератури, наведеної у двох попередніх посиланнях, свідчить про те, що предметом всіх цих досліджень були принципи у розумінні загальних (фундаментальних) положень кримінального процесу, а от норми, у яких вони викладаються, аналізу не піддавалися.

Тому під час дослідження ми зосередили основну увагу на таких питаннях: 1) чи повинні норми-принципи міститися у формі статей окремої глави у Кримінально-процесуальному кодексі України і якщо повинні, то які саме ?

1. Чи повинні норми-принципи міститися у формі статей окремої глави у Кримінально-процесуальному кодексі України і якщо повинні, то які саме ?

Традиційно склалося, що вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство за радянського періоду розвитку нашої держави містило норми з основними положеннями, що мали значення для всього кримінального процесу. У КПК 1922 [13] і 1927 [12] років такі норми приміщувалися у главі 1. Чинний до 2012 року КПК 1960 року не відійшов від цієї традиції.

---

[1] Законодавець використовує три основних способи відображення змісту принципів процесуального права у законі: 1) закріплення принципу права шляхом відображення його змісту в одній або декількох статтях; 2) пряме відображення відповідного принципу процесуального права в тексті статті; 3) зміст відповідного принципу права «розчинений» у багатьох статтях [9, с. 8]. Це підкреслює загальновизнане положення про те, що норми права можуть приміщуватися в одній або декількох статтях закону.

Основні положення глави 1 зазначених кодексів містили норми, присвячені визначенню чинності закону у часі (ст. 2 КПК 1922 і 1927 років); недопустимості притягнення особи до кримінальної відповідальності два рази за одне й те ж діяння (ст. 3 обох КПК) та інші. Окремі із цих основних положень називають принципами кримінального процесу. Так, наприклад, принцип гласності був сформульований у ст. 19 КПК 1922 року і ст. 20 КПК 1927 року; принцип державної мови кримінального судочинства - у ст. 22 КПК 1927 року і ст. 23 КПК 1927 року. Однак принципи кримінального процесу у всіх вітчизняних кримінально-процесуальних кодексах в окрему главу не виділялися. Виникає запитання: чому принциповим положенням кримінального судочинства у КПК ніколи не виділялося окремої глави ? Справа тут, очевидно, у дотриманні під час формування глав кодексів правил законодавчої техніки.

Саме цим можна пояснити, що положення про те, що «порядок провадження кримінальних справ у судово-слідчих установах Української РСР визначається цим Кодексом» (ст. 1 КПК 1927 року) та інші містяться у одній главі із положеннями, які у теорії кримінального процесу розглядали і розглядають як його принципи.

Інакше дане питання вирішено у КПК України 2012 року. Розділ 1 цього законодавчого акту поділений на дві глави, перша із яких присвячена визначенню поняття і завдань кримінально-процесуального законодавства, а друга має назву «Засади кримінального провадження» (далі - КПК) і містить норми, у яких сформульовані двадцять три положення (ст. 7 КПК) [4]. Уявляється, що такий перелік у законі (КПК) є зайвим. Переліковий підхід до викладення основних положень є більш характерним для підручників із кримінального процесу. У КПК якщо і треба розкривати принципи, то лише шляхом викладення їхнього змісту у відповідних статтях.

До того ж окремі положення, які подані як засади (принципи) кримінального процесу є настільки очевидними, що, на нашу думку, їхнє розкриття має більше академічний характер, а не суворо нормативний. Як приклад доцільно навести зміст ч. 1 ст. 8 КПК: «Суб'єкти кримінального провадження зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, інших законів України та міжнародних договорів України». Хіба здійснення діяльності без урахування положень законів, у тому числі і кримінально-процесуального, можна вважати кримінальним процесом ? Очевидно, що ні.

Багато принципових (засадничих) положень глави 2 КПК є тотожними відповідним положенням Конституції України (розділ 2) та міжнародних договорів, наприклад, «право людини на свободу і особисту недоторканність»; «недоторканність житла» тощо. Уявляється, що дублювання вже чинних конституційних положень, що є нормами прямої дії, у галузевому, в тому числі і у кримінально-процесуальному законодавстві, позбавлене сенсу. Такий підхід призводить до нагромадження нормативного матеріалу і як наслідок - до труднощів у його використанні практичними працівниками органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду.

Вважати права суб'єктів кримінального процесу принципами останнього не зовсім правильно. На думку Л.М. Лобойка, «права суб'єктів кримінального процесу та презумпцію невинності обвинуваченого треба розцінювати не як принципи кримінального процесу, а як конституційні гарантії правового статусу особи в державі (у тому числі і у галузі кримінального процесу)» [5, с. 166].

Глава 2 КПК має назву «Засади кримінального провадження» (у Конституції України - «Засади судочинства») і містить двадцять три відповідних (засадничих) положення. Виникають запитання: «Чи не забагато стільки засад ? Чи не нівелюється від значної кількості засад їхнє принципове значення ?».

Правильну відповідь на ці запитання дає В.Т. Маляренко, який зазначає, що «чим більше принципів, то менше їхнє значення, бо більше їхня розмитість. … Засади кримінального судочинства - це фундамент, на якому повинні будуватися всі інші правила кримінального процесу, і їх має бути стільки, скільки вимагають умови життя суспільства» [6, с. 43]. Важко визначити критерій, за яким формувалася система принципів кримінального процесу у КПК. Так, наприклад, його розробники включили до системи із двадцяти двох засад лише вісім із тих дев'яти, що врегульовані ст. 129 Конституції України. Одна із них - «забезпечення доведеності вини» - не потрапила до числа двадцяти трьох, що є у КПК.

Питання про існування норм-принципів у КПК чи виключення їх із цього кодифікованого акту є доволі складним, особливо з огляду на те, що у теорії кримінального процесу проблема кількісного і якісного принципових правових положень до цього часу однозначно не вирішена. Попри існування значної кількості наукових досліджень серед вчених до цього часу не склалося єдності думок щодо їх кількості.

Так, наприклад, Т.М. Добровольська нараховує сімнадцять принципів кримінального процесу [2, с. 38-41], М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко - двадцять три принципи [8, с. 37-38], В.М. Тертишник, поступово розширяючи кількість принципів, дійшов від двадцяти двох у 1999 році [11, с. 30-31] до тридцяти дев'яти у 2003 [10, с. 88-89].

Зважаючи на кількість теоретичних робіт, присвячених принципам кримінального процесу, це видається досить дивним. Основною причиною такої невизначеності, на думку Л.М. Лобойка, є те, що «система принципів визначається кожним вченим довільно, а часто і у власних вузьких наукових інтересах. При цьому всі вчені, які якимсь чином (на монографічному рівні чи на рівні наукової статті) торкались розглядуваної проблеми, сходяться в тому, що головною ознакою принципу кримінального процесу є його фундаментальність для всієї процесуальної системи. Але коли ці ж вчені дають перелік положень, що, на їх думку, є принципами процесу, головна ознака принципу зникає з їх поля зору і до переліку включаються настільки дрібні правові положення, що не можуть претендувати на роль принципів» [5, с. 160].

З такою позицією Л.М. Лобойка важко не погодитися. Бо, наприклад, В.М. Тертишник включає до системи принципів процесу забезпечення ознайомлення обвинуваченого з обвинуваченням і матеріалами кримінальної справи [11, с. 31]. Це правове положення не є принципом кримінального процесу, бо воно є складовою частиною принципу змагальності. Ознайомлення обвинуваченого з обвинуваченням і матеріалами справи є цінним не само по собі, а лише у контексті того, що обвинуваченому треба знати від чого захищатися. Отже дане правило є лише структурним елементом принципу змагальності. На користь цього свідчить і те, що воно сформульоване не у Основних положеннях КПК, а у главах, присвячених врегулюванню досудового розслідування.

До системи принципів кримінального процесу не можна включати й такі положення, що є притаманними для будь-якої людської діяльності (науковість, ефективність тощо), бо вони лежать поза межами кримінального процесу. Не є принципом кримінального процесу і процесуальна економія, бо економія сил і засобів є бажаною не лише для кримінально-процесуальної, а будь-якої іншої діяльності, незалежно від того здійснюється вона у правових чи інших формах.

У теорії кримінального процесу як його принципи розглядають також й інші поняття, як то: справедливість, повагу до гідності особи, об'єднання і виділення кримінальних справ, оскарження процесуальних дій і рішень тощо.

Під час вирішення питання про запровадження у кримінально-процесуальне законодавство норм-принципів, на нашу думку, слід виходити з наступного.

По-перше, принципи кримінального процесу в силу свого фундаментального значення для забезпечення ефективного функціонування кримінального процесу і дотримання при цьому прав і законних інтересів громадян, а також виходячи із багаторічних традицій формування нормативного матеріалу у кодифікованих нормативно-правових актах, повинні бути відображені у КПК України на самому його початку.

По-друге, норми-принципи, які у вигляді спеціальних статей мають бути розміщені у КПК, не повинні дублювати норм, якими визначаються конституційні права громадян. Мова йде про те, що у КПК України як принципи мають бути зазначені такі правові положення, які б ідентифікували юридичний процес як кримінальний і підкреслювали його динамічність та логічний, закономірний розвиток у часі.

Такими положеннями мають стати публічність (офіційність), змагальність, диспозитивність, завершення провадження у кримінальній справі у розумний строк, неприпустимість подвійного покарання (ne bis in idem), обов'язковість вирішення обвинувачення судом.

Викладене дає підставу для висновку про те, що критерієм віднесення тих чи інших кримінально-процесуальних норм до числа норм-принципів, є саме їхня абстрактність. У той же час слід пам'ятати, що норми-принципи у силу їхньої абстрактності відіграють роль своєрідних гіпотез для всіх інших кримінально-процесуальних норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринюк В.О. Принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону в кримінальному процесі України: Автореф. дис. … канд.. юрид. наук. - К.: Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2004. - 20 с.
2. Добровольская Т.Н. Принципы советского уголовного процесса. (Вопросы теории и практики). - М.: Юрид. лит., 1971. - 199 с.
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р.// Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – С. 11, Ст. 1370.
5. Лобойко Л.М. Методи кримінально-процесуального права: Монографія. - Дніпропетр.: Дніпропетр.держ.ун-т внутр. справ, 2006. - 352 с.
6. Маляренко В.Т. Реалізація основних конституційних засад судочинства в кримінально-процесуальному законодавстві України: Автореф. дис. … канд. юрид. наук. - Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1999. - 19 с.
7. Мельников Ю.И. Природа и содержание норм процессуального права в социалистическом обществе. - Ярославль: Ярославл. гос. ун-т, 1976. - 116 с.
8. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: Підручник. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Либідь, 1999. - 536 с.
9. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2 т. М.: Наука, 1968.- Т. 1.- 470 с.
10. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. - 4-е вид., доп. і переробл. - К.: А.С.К., 2003. - 1040 с.
11. Тертышник В.М. Уголовный процесс: Уч. пособие. - 2-е изд., пер. и доп. - Харьков: Арсис, 1999. - 528 с.
12. Уголовно-Процессуальный Кодекс УССР. Официальное издание в редакции 1927 года. - Харьков: Юридическое издательство наркомюста УССР, 1927. - 126 с.
13. УПК УССР. - Харьков: Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1925. - 123 с.
14. Якуб М.Л. Процессуальная форма в советском уголовном судопроизводстве. - М.: Юрид. лит., 1981. - 144 с.

Гусєв Владислав Сергійович
Студент 5 курсу, магістр
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
М. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Касапоглу С.О.,
Доцент кафедри КПК, к.ю.н., доцент

ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Реалізація норм кримінального процесуального права може відбуватися у різних формах : застосування, як особливий різновид реалізації норм; використання; дотримання; виконання. Норми кримінального процесуального права є досить чітко визначеними і, як правило, не потребують докладання особливих зусиль для з'ясування їхнього змісту і подальшої реалізації у конкретних стадіях кримінального провадження.

Оскільки учасники кримінального провадження діють на підставі норм права, то така реалізація норм є формальною, тобто такою, що відповідає формальним вимогам, встановленим законом. Однак, у кримінальному провадженні зустрічаються випадки реалізації процесуальних норм з певними відхиленнями від змісту, який законодавець у них заклав. Такі практики отримали назву «неформальні практики» або «реальні практики» [1]. З точки зору логіки визначення понять перший із зазначених термінів є більш адекватним означуваному поняттю, бо слово «практика» можна використовувати і для позначення поняття «реалізація норм процесуального права». Окрім того, слово «реальні» теж може вживатися у значенні «практичні».

Теорії кримінального процесу належить опрацювати поняття «неформальні практики» реалізації норм кримінального процесуального права, бо вони мають велике практичне і теоретичне значення, виникаючи і існуючи у конкретних кримінальних провадженнях, окремих групах кримінальних проваджень, і здійснюються щоденно слідчими, прокурорами, суддями. Питання щодо їхнього теоретичного визначення, причин існування, класифікації, з'ясування змісту та значення можуть стати предметом спеціальних досліджень учених-юристів, які є фахівцями з процесуальних галузей права. Отримання нових наукових знань щодо неформальних практик реалізації норм у кримінальних провадженнях допоможе по-новому поглянути на співвідношення їх зі стандартами кримінальної процесуальної (практичної) діяльності та порушеннями процесуальних норм, а також з'ясувати їхнє значення для дотримання публічних і приватних інтересів у контексті забезпечення справедливості кримінального провадження.

Стандартизувати можна лише показники якісної кримінальної процесуальної діяльності. Говорячи про стандарт, мають на увазі високу якість явища або речі, тобто доброякісність. Говорити ж про стандарти відхилення від норм некоректно. Коли мова йде про неформальні практики, то вони можуть бути як позитивними (підвищувати якість процесуальної діяльності і наближати практику до вимог закону), так і негативними, тобто відхилятися як від стандартів, визначених законодавцем у нормі, так і від стандартів слідчої чи судової практики.

Практики, які повністю не відповідають вимогам норм права, не можна вважати неформальні практиками. Незначні відхилення від вимог, що містяться у нормі права, тобто коригування реальної поведінки порівняно з тією, яку «стандартизував» законодавець, не впливають на справедливість окремих

процесуальних дій і процесуальних рішень, а також кримінального провадження в цілому та процесуального рішення, яким воно завершується.

Неформальні практики реалізації кримінальних процесуальних норм можуть бути класифіковані за декількома підставами.

Неформальні практики впроваджують у кримінальні провадження особи, які беруть у ньому участь. Здійснюючи діяльність із реалізації норм права, особи проявляють певне психічне ставлення до потреби дотримання вимог норми. Певна неформальна практика може виникнути як *внаслідок умисних дій чи рішень* учасника кримінального провадження, так і *ненавмисне* – через необережність чи з інших причин неналежного ставлення учасника до дотримання норм права. Або ж через помилку, коли учасник кримінального провадження вважає, що він виконав усі вимоги, викладені у нормі права, а насправді – відступає від них.

Неформальні практики залежно від ступеню відхилення від вимог норми процесуального права можна умовно розподілити на *законні і незаконні*. Хоча, по суті, усі неформальні практики є певною мірою незаконними. Але їхня незаконність може мати різні «рівні», а, відтак, і правові наслідки. Якщо невідповідність неформальної практики вимогам норми права є суттєвою, то вона (практика) має розцінюватися як порушення процесуальної норми з відповідними правовими наслідками. Якщо ж незаконність застосованої неформальної практики допускає можливість використання її результату у кримінальному провадженні (як доказу, як підстави до обґрунтування процесуального рішення чи проведення процесуальної дії тощо), то така практика є допустимою і може не тягнути за собою процесуальних наслідків для суб'єкта який її застосував.

Залежно від того, наскільки часто ті чи інші неформальні практики реалізуються у кримінальних провадженнях, вони можуть бути класифіковані на *одиничні і звичні (традиційні).* Частота застосування неформальних практик визначається багатьма чинниками, серед яких можна виокремити : неоднозначність змісту кримінальної процесуальної норми, суперечливість нормативно-правових актів та ін. Так, потреба застосування окремих неформальних практик зникає після однократного їх застосування. Це може мати місце з різних причин, в тому числі і внаслідок зміни чи зникнення чинників, якими було обумовлене застосування конкретної неформальної практики. Інші ж практики, хоч і є неформальними, але будучи допустимими у кримінальному провадженні, стають традиційними для реалізації норм кримінального процесуального права і можуть існувати досить довго, аж до зміни чи до скасування відповідної норми права.

Список використаних джерел

1. Пашин С. А. Современное российское правосудие : формальные институты и реальные практики / С. А. Пашин // Матер. Междунар. симпозиума «Куда пришла Россия ? Итоги социетальной трансформации», 16-18 января 2003 г., г. Москва / Под общей ред. Т. И. Заславской. - М., МВШСЭН. – 2003. - С. 271-280.

Кобякова Анастасія Інтізарівна
курсант ІІІ курсу факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Дараган В.В.
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОРД

Згідно ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Тому головним завданням органів державної влади є здійснення правосуддя із дотриманням прав і свобод людини.

Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) є важливою ланкою в забезпеченні правопорядку в суспільстві. Одним із найголовніших принципів її здійснення є принцип законності, який знайшов своє конкретне втілення у правових нормах оперативно-розшукового законодавства, завдяки чому вони мають значення керівних положень для оперативних підрозділів органів внутрішніх справ.

ОРД, як вид правоохоронної діяльності, втручається у сферу прав та інтересів громадян, захищених і гарантованих Конституцією України. Саме ця специфічна риса ОРД зумовлює потребу в її чіткому законодавчому регулюванні та створенні відповідних гарантій з метою не допустити порушення чи ігнорування прав і законних інтересів осіб, які опинилися у сфері боротьби зі злочинністю.

Однією з таких гарантій, є здійснення судового контролю за дотриманням законності та обґрунтованості дій підрозділів, які уповноважені відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» на проведення ОРД [1].

Стосовно ОРД судовий контроль здійснюється у формі судової перевірки законності та обґрунтованості рішень і дій посадових осіб органів, що проводять оперативно-розшукові заходи (далі – ОРЗ), якими обмежуються конституційні права і свободи людини [2, с. 474].

Судовий контроль – це регламентовані нормативно-правовими актами правовідносини, що виникають при його здійсненні між судом та оперативними підрозділами при виконанні їх функцій. Фактично це спосіб, у який суд при розгляді конкретного питання, конкретної справи має можливість реагувати на ті порушення, що допускаються у сфері здійснення владних повноважень (у нашому випадку – оперативними підрозділами), і відповідним чином корегувати правовідносини.

Метою судового контролю є забезпечення прав та свобод людини і громадянина, законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав осіб при проведенні оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ) [3, с.41].

При здійсненні ОРД державні правоохоронні органи вповноважені у деяких випадках обмежувати конституційні права і свободи людини. Не слід ототожнювати поняття «обмеження» й «порушення» прав і свобод людини. Обмеження - діяльність уповноважених державних органів, спрямовану на

тимчасове встановлення меж повного користування правами і свободами конкретної особи.

Обмеження прав і свобод людини – це не повне виключення тих чи інших прав, а лише тимчасове позбавлення особи можливості повноцінного користування цим правом. Наприклад, під час негласного проникнення до житла або іншого володіння особи право на недоторканність житла, передбачене ст. 30 Конституції України, не перестає діяти повністю, а лише тимчасово та у виключних випадках обмежується відповідними суб'єктами ОРД з дозволу суду з метою вирішення завдань протидії злочинності. Тобто, зазначений ОРЗ здійснюють виключно спеціально вповноважені державні органи, які мають на це дозвіл суду і діють в інтересах кримінального судочинства України. Таким чином, обмеження конституційних прав і свобод людини діє лише на підставі дозволу суду, стосовно конкретної особи, у суворо визначений проміжок часу, в інтересах протидії злочинності та здійснюється спеціальним суб'єктом [4, с.180].

ОРЗ проводяться виключно з метою запобігання тяжкому або особливо тяжкому злочинові, а також в інтересах забезпечення національної безпеки, якщо іншим способом отримати інформацію неможливо або небезпечно для життя чи здоров'я працівників відповідних підрозділів та інших осіб.

Для отримання дозволу на проведення ОРЗ оперуповноважений за погодженням з прокурором звертається до Голови апеляційного суду, який обов'язково повинен мати допуск до державної таємниці.

Клопотання про отримання дозволу на проведення ОРЗ складається у двох примірниках і підписується керівником підрозділу, у провадженні якого перебуває справа, або його заступником та погоджується у визначених законом випадках з прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням закону органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність.

При застосуванні на практиці ОРЗ виникає така проблема як забезпечення швидкого розслідування. Оперуповноважені СКР в районах, в особливості віддалених від міста, в якому розташований відповідний апеляційний суд, після погодження з прокурором клопотання про проведення певного ОРЗ, змушені подавати його на розгляд виключно до апеляційного суду. Отже швидко отримати дозвіл на проведення ОРЗ дуже важко, завдяки значної відстані між місцями розташування ОВС, прокуратури та судів. Ця обставина ускладнює своєчасне попередження та запобігання вчинення кримінальних правопорушень. Співробітники оперативних підрозділів фактично не мають можливості терміново отримувати оперативну інформацію та використовувати її з метою подальшого виявлення та затримання злочинців.

Аналізуючи дану проблему, вважаємо за необхідне внести до чинного законодавства України зміни, відповідно до яких голова відповідного апеляційного суду, в разі необхідності, зможе призначити досвідчених суддів, уповноважених на розгляд клопотань про дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій, в судах першої інстанції. До повноважень цих суддів також буде відноситись розгляд клопотань про дозвіл на проведення ОРЗ. Дана поправка значно вплине на швидкість отримання оперативної інформації.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зазначити, що судовий контроль під час здійснення ОРД полягає у наданні судом дозволу на проведення ОРЗ, пов'язаних з тимчасовим обмеженням прав та свобод людини, що повністю відповідає вимогам Основного закону нашої держави, однак деякі моменти потребують подальшого вивчення та вдосконалення з метою своєчасного попередження та запобігання вчиненню злочинів.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12
2. Черков В. О. Щодо ефективності здійснення судового контролю за оперативно–розшуковою діяльністю / В. О. Черков // Сучасні проблеми юридичної науки : тези доп. і наук. повідомлень Всеукр. наук.–практ. конф. молодих учених та здобувачів / За заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. – С. 473–476.
3. Глушков В., Василинчук В., Скалозуб Л., Бортницька Л. Судовий контроль у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності // «Вісник Вищої ради юстиції», № 3, 2010.- с.41-47.
4. Козаченко О.І. Співвідношення судового контролю та прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують конституційні права і свободи людини // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) № 2 (28)'2012. – с. 179-186.

Комель Максим Юрійович
курсант 3-го курсу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Черняк Н.П.,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ ЧИ БІЛЬШЕ ВЖЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ

З прийняттям нового кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) у 2012 році та його подальші зміни до сьогоднішнього дня, відіграють велику роль у роботі слідчих підрозділів України. Цей кодекс вніс багато корективів до діяльності слідчого у його повсякденній роботі, та відкрив нові можливості і поклав нові обов'язки. Але де що залишається незмінним навіть в час прийняття нових законів, реформувань та внесення змін до вже існуючих законів. Однією із цих незмінних положень є допит у кримінальному провадженні, як най розповсюджена слідча (розшукова) дія під час досудового розслідування. Допит є найбільш важливим засобом збирання доказів, а головне те, що ця слідча (розшукова) дія є повсякденною та не займає багато зусиль і дає максимальний результат.

КПК України відносно допиту, на практиці, мало чого змінив. Той же самий допит свідка, чи потерпілого, чи підозрюваного тепер об'єднаний однією статтею та його процесуальні особливості не мають нових відмінностей від старого кримінально-процесуального кодексу 1960 року [2]. Але законодавець все ж таки вирішив внести зміни до деякої форми допиту, такої як одночасний допит двох чи біль вже допитаних осіб. На відмінну від старої очної ставки, допит двох чи більше вже допитаних осіб має свої особливості, такі як: у допиті мають право приймити двоє чи більше вже допитаних особи, коли при очній ставці у допиті приймали участь тільки дві особи, а також не можливості участі малолітнього або неповнолітнього свідка, чи потерпілого у допиті щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності, та злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування.

Слід звернути увагу на те, що за КПК України можливо проводити допити у режимі відеоконференції. Виходячи з цього допит двох чи більш вже допитаних осіб теж дозволено проводити у режимі відеоконференції, що важко уявити на практиці. Звісно, що допит у режимі відеоконференції не реалізується в житті, але

теоретичне допущення цього в кримінально-процесуальному законі не є належним.

Головна проблема допиту двох чи більше вже допитаних осіб, полягає в самої суті допиту багатьох осіб одночасно. Це порушує фундаментальні права людини в тому сенсі, що дозволяє зіткнення свідка і потерпілого, чи свідка і підозрюваного, чи у будь якої іншої варіації допиту осіб. Завданням цього допиту є з'ясування розбіжностей у їхніх показаннях. Саме це завдання і буде слугувати причиною порушення прав людини, у тому що один з них дає неправдиві показання, а інший каже правду. Виходячи з цього можна легко прийти до висновку що, на особу, яка дає правдиві показання буде здійснюватися тиск, з боку особи, яка дає неправдиві показання або з боку зацікавлених у ході кримінального провадження осіб. Якщо це допит підозрюваного, до якого не вжито запобіжного заходу – тримання під вартою, і свідка, то вже можна припускати що з моменту виходу осіб з кабінету слідчого, особа яка надала правдиві показання знаходиться у небезпеці.

Так як одночасний допит двох чи більш допитаних осіб, не визначає чітку варіацію допитуваних осіб, це може бути допит двох свідків, чи свідка і потерпілого, або свідка і підозрюваного. Що тільки сприяє загрозі прав і свобод людини.

На підтримку захисту прав і свобод, життя і здоров'я свідка чи потерпілого або будь якої іншої особи, яка бере участь у кримінальному судочинстві, законодавець передбачав належну нормативну правову норму, на зразок зарубіжним «Програмам захисту свідків» . Закон України № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 року [3] визначає права і обов'язки осіб, щодо яких здійснюються заходи забезпечення безпеки, та органів, які її забезпечують, безпосередньо самі заходи забезпечення, їх застосування та скасування, а також відповідальність за невиконання обов'язків.

Треба звернути увагу не тільки на можливість тиску однієї особи на іншу, але і на те що законодавець передбачив допит не тільки двох осіб але і допит більшої кількості осіб. З цього приводу виникає питання, хто і в якій послідовності повинен давати показання, та чи не зможе декілька осіб завчасно домовитися проти одного. На що законодавець встановив належну форму цього допиту, вказавши на певну процедуру перед початком допиту. В КПК України зазначено, що на початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Та це не є гарантом того, що після допиту особа, яка надала правдиві показання, зможе уникнути тиску з іншого боку.

Не зважаючи на це, треба чітко розуміти всі ризики, які виникають при одночасному допиті двох чи більше вже допитаних осіб. Що при виклику на одночасний допит двох чи більш допитаних осіб, слідчий ставить під загрозу особисту безпеку певних персон. Загаданий раніше Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» не дає гарантій, що до реальної безпеки цих осіб., бо застосування даного закону на практиці не знайшло поширеного застосування.

Таким чином, слідчий повинен усвідомлювати наслідки проведення такого допиту в реальному житті. Та відповідно приймати заходи передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», а також домагатися правильного виконання норм цього закону. Бо від дій слідчого залежить майбутнє життя та здоров'я осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8
2. Кримінально-процесуальний Кодекс України від 28.12.1960 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1002-05/page3
3. Закон України № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12

Костенко Ксенія Анатоліївна
курсант III курсу факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної міліції
ДВНЗ «Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ»
м. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Дараган В.В.
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції

КОНТРОЛЬОВАНА ПОСТАВКА ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН І ПРЕКУРСОРІВ

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів - це діяння: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів , розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори [1].

Нелегальний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні набуває все більш значних масштабів, стає досить серйозним соціальним чинником, який негативно впливає на стан здоров'я і благополуччя людей, розвиток суспільства в цілому. Різко збільшується кількість осіб, які незаконно вживають наркотики і психотропні речовини. Швидкими темпами зростає число злочинів. Прогресуюче зловживання ними і різке зростання цін на такі засоби створюють сприятливі умови для формування організованих груп, які займаються нелегальним наркобізнесом. Стає реальністю включення у ці процеси міжнародної наркомафії та її злиття з внутрішніми злочинними угрупованнями, що призводить до появи, існування і розвитку наркомафії на території України.

Особа, хвора на наркоманію - це особа, яка страждає на психічний розлад, що характеризується психічною та (або) фізичною залежністю від наркотичного засобу чи психотропної речовини, і якій за результатами медичного обстеження, встановлено діагноз «наркоманія» [1].

Наркологічну ситуацію щодо катастрофічного поширення наркоманії (фактично близько 3% населення країни зловживають наркотиками) та, відповідно, кримінологічну ситуацію у сфері обігу наркотичних засобів (постійне зростання кількості “наркотичних” злочинів) в Україні слід визнати неконтрольованою.

Так, Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за злочини, які пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів це зазначено в статтях 305, 306, 307, 309, 310, 311, 318, 319 та 320 КК України [2].

Оперативні працівники на практиці застосовують оперативно-розшукові заходи або негласні слідчі (розшукові) дії, зокрема, передбачені в ст. 271 КПК України (контроль за вчиненням злочину). Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах:

1) контрольована поставка;
2) контрольована та оперативна закупка;
3) спеціальний слідчий експеримент;
4) імітування обстановки злочину [3].

Детальніше розглянемо таку форму, як контрольована поставка. Поняття «контрольована поставка» вперше було визначено Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року. «Контрольована поставка» означає метод, при якому допускається вивезення, провезення або ввезення на територію однієї або декількох країн незаконних або таких, що викликають підозру, партій наркотичних засобів, психотропних речовин, речовин, включених до Таблиці I або Таблиці II, що містяться в Додатку до цієї Конвенції, або речовин, що їх заміняють, з відома і під наглядом їх компетентних органів з метою виявлення осіб, які беруть участь у здійсненні правопорушень, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції [4].

Метою проведення контрольованої поставки є вжиття певних заходів, направлених на документування дій осіб, які беруть участь у здійсненні правопорушень у сфері обігунаркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

З метою виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь в цьому, в кожному окремому випадку за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України може використовуватися метод контрольованої поставки, тобто допуск під контролем і оперативним наглядом відповідних органів ввезення в Україну, вивезення з України чи транзит через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [5].

Контрольована поставка може використовуватися також щодо незаконногоперевезення та пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здійснюються в межах території України. Підставою для здійснення контрольованої поставки наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів являється достатня інформація про їх незаконне переміщення, а також інформація, що отримана в рамках ведення оперативно-розшукових справ щодо зайняття особою чи групою осіб наркобізнесом [6, с. 421].

Метод контрольованих поставок відіграє велику роль при боротьбі зконтрабандою наркотичних засобів. За допомогою нього є можливість розкривати діяльність цілих злочинних угрупувань. Але це можливо тільки при чіткій і злагодженій діяльності органів, які беруть участь у проведені таких операцій [7, с. 81] .

Слід зазначити, що до 2013 року органи державної митної служби (оперативні підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою), мали право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, однак у 2013 році зазначені органи було вилучено з переліку органів (визначеному Законом України «Про оперативно-

розшукову діяльність»), які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Зазначене, на нашу думку негативно вплинуло на організацію взаємодії оперативних підрозділів ОВС України з підрозділами митної служби у протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

На нашу думку, до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» необхідно повернути відповідні положення щодо підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а саме включити до них органи державної митної служби (оперативні підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою). Окрім того, відповідні положення, необхідно також передбачити у Законі України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними».

В цілому, слід зазначити, що результати протидії незаконному обігу наркотиків, не можна визнати задовільними. Як і раніше до кримінальної відповідальності притягуються переважно споживачі або дрібні збувальники наркотиків, тоді як виробники і оптові постачальники наркотиків, організатори наркобізнесу, як правило, залишаються поза сферою правового впливу. Тому, на нашу думку, слід звертати більше уваги щодо поширення в нашій країні наркотичного бізнесу, оскільки це дуже погано впливає на наш соціум та розвиток населення, веде до економічної та психологічної залежності. Тож ми (правоохоронні органи України) повинні вдосконалювати свою роботу та не допускати злочинів пов'язаних з наркотиками. Одним із напрямків такого вдосконалення є нормативно-правове закріплення взаємодії органів, які беруть участь у такій протидії.

Список використаної літератури:

1. Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» від 15.02.95 № 62/95 ВР.
2. Кримінальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Редакція від 31.10.2014.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. Редакція від 31.10.2014.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: Ратиф. пост. Верхов. Ради УРСР, №1000–XII від 25 квіт. 1991 р. // Україна в міжнар._прав. відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна прав. допомога: Зб. док. (українською і російською мовами). – Кн. І. – К. : Юрінком., 1996. – С. 244–285.
5. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – ст. 62.
6. Коментар до Митного кодексу України: Під редакцією І.Н. Похомова / Видання третє перероблене та доповнене. – Х. : «Одіссей». – 2008. – 654с.
7. Базярук І. Міжнародне співробітництво як один із невід'ємних напрямків боротьби із контрабандою / І. Базярук // Митна справа. – 2010. – № 2. – С. 81.

Кочет Олександра Володимирівна
Студентка 5 курсу, спеціаліст
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
М. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Касапоглу С.О.,
Доцент кафедри КПК, к.ю.н., доцент

ШЛЯХИ ЗАСТОСУВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА У ВИПАДКАХ НЕ ОХОПЛЕННЯ НИМИ ФАКТИЧНИХ ВІДНОСИН, ЯКІ СКЛАЛИСЯ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Важливим у плані з'ясування сутності реалізації норм кримінального процесуального права є вирішення питання про охопленість цими нормами відносин (діяльності), які фактично здійснюються у просторово-часових межах кримінального провадження. Правильне вирішення зазначеного питання є вкрай важливим для розуміння того, на який обсяг діяльності і відносин у кримінальному провадженні поширюється дія норм кримінального процесуального права. Якщо право не охоплює усю діяльність (відносини), тобто до предмету правового регулювання включені не усі елементи діяльності, то суб'єкти реалізації норм повинні зважати на те, що не охоплені правом відносини фактично регулюються іншими соціальними нормами (імперативами, приписами) або діяти за аналогією права чи аналогією закону.

У літературі висловлена думка, згідно з якою кримінально-процесуальне право – це сукупність норм, які регламентують *всю* (курсив наш – С. К.) діяльність і *всі* (курсив наш – С. К.) відносини, які пов'язані з провадженням у кримінальних справах і котрі визначають процедуру провадження конкретних дій, їхню послідовність, а також права і обов'язки їх учасників [1, с. 14]. Такий широкий підхід до урегульованості «всього» у кримінальному процесі навряд чи відображає реальний стан речей у досліджуваній царині правового регулювання. Якби, можливо, не хотілося охопити усі суспільні відносини правом, цього ще нікому не вдавалося зробити через різноманіття цих відносин.

Одна з причин не охопленості нормами права окремих відносин, які реально виникають, розвиваються і припиняються у просторово-часових межах кримінального провадження, полягає у тому, що такі значні за обсягом нормативно-правові кодифіковані акти як КПК на момент їх прийняття об'єктивно не в змозі врахувати багатоманітність життя, тобто «морально «старіють» відразу після запровадження їх у дію» [1, 19].

Попри це учасникам кримінального провадження не можна очікувати, доки законодавець доповнить нормативно-правовий акт потрібною нормою. Їм треба діяти у межах строків кримінального провадження, визначених законом, чи «розумних» строків, критерії яких напрацьовані практикою Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Цього вимагає потреба якнайшвидшого вирішення певного кримінально-правового конфлікту з метою подолання невизначеності відносин, які виникли з приводу надходження первинної інформації про кримінальне правопорушення.

Відтак, реалізація норм кримінального процесуального права повинна і може відбуватися попри те, що якесь питання зовсім не врегульоване законом. У таких випадках кримінальне судочинство може вважатися справедливим лише за умови, що вирішення конкретного питання (приміром, здійснення процесуальної дії) в цілому не суперечить правилам, встановленим у законі. Так виникає необхідність у запровадженні не лише у теорію, а й у законодавство таких понять як аналогія права і аналогія закону. Слід відзначити, що у разі застосування

аналогії права чи аналогії закону у кримінальному провадженні ймовірність «вмикання» інших соціальних норм є більшою, ніж у разі реалізації, коли учасники провадження реалізують конкретні норми права.

Практика кримінального провадження знає випадки, коли попри вимогу ч. 2 ст. 129 Конституції України про те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, слідчі, прокурори, судді йшли шляхом прийняття рішень за результатами примирювальних (медіаційних) процедур. Такі процедури здійснювалися за часів чинності КПК 1960 р., який не передбачав для зазначених учасників провадження права передавати кримінальні справи для організації зазначених процедур і визнавати їхні результати.

Додатковими імперативами (нормами), які супроводжують процес реалізації норм кримінального процесуального права, є стандарти практичної діяльності (слідчої, прокурорської, суддівської, адвокатської), в тому числі й ті, що мають значення прецедентів (Рішення ЄСПЛ, Рішення Верховного Суду України); норми моралі; інші суспільні норми поведінки.

Список використаних джерел

1. Петухова М. А. Применение норм уголовно-процессуального права следователями органов внутренних дел в условиях реформирования уголовно-процессуального законодательства Российской Федерации (на примере следственных подразделений субъекта Российской Федерации – Ленинградской области) : дисс. … канд. юрид. наук : 12.00.09 / Петухова Марина Александровна. – Санкт-Петербург, 2003. - 192 с.

Лук'янчиков Дмитро Євгенович
курсант третього 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: Черняк Н.П.,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

У наш час постає питання щодо особливості досудового розслідування неповнолітніх. За останні роки в державі змінилася криміногенна ситуація щодо учинення кримінальних правопорушень неповнолітніми чи за їх участю. Зокрема , майбутньої України як правової Європейської держави залежить від реалій сьогодення.

На жаль, кризові ситуації у економічній, політичній, і соціальних сферах нашої держави свідчать про реформаційний етап на якому знаходиться наша країна. На нашу думку, ці чинники дуже впливають на соціальний та духовний стан кожної людини, а особливо, вразливі до всіх негараздів неповнолітні.

Суб'єктом вчинення злочину є фізично осудна особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла віку з якого, відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність.

Відповідно до положень п.12 ч.1 ст.3 КПК України неповнолітня особа – це малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1].

Проте серед неповнолітніх в Кримінальному кодексі України виокремлюється ще ряд категорій осіб, зокрема: 1) малолітні, тобто ті, які не досягли 14-річного віку, 2) новонароджені діти, 3) діти, які не досягли 16-річного віку, тощо. Коли йдеться про кримінальну відповідальність, то мають на увазі виокремлення серед них тих, що досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. В такому розумінні неповнолітніми, слід вважати, осіб, які досягли 16-річного віку, в окремих випадках 14-річного віку, але яким ще не виповнилося 18 років [2].

Як роз'яснив Пленум Верховного суду України у п. 6 постанови № 5 від 16 квітня 2004 р. «Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх», вік неповнолітнього підсудного встановлюється за документами, в яких вказана дата його народження, за паспортом чи свідоцтвом про народження [3]. У разі їх відсутності відповідні дані можна отримати із книги реєстрації актів громадянського стану, довідок органів внутрішніх справ за місцем реєстрації громадян, журналів обліку новонароджених тощо.

За відсутності відповідних документів і неможливості їх одержання вік неповнолітнього встановлюється судово-медичною експертизою (п. 4 ч. 2 ст. 242 КПК). У цьому випадку днем народження вважається останній день того року, який названий експертом. При визначенні віку мінімальною і максимальною кількістю років суд приймає рішення, виходячи із встановленого експертом мінімального віку.

Особливості кримінального провадження щодо неповнолітнього регламентується у розділі 38 главі КПК України, які стосуються предмета доказування у діяннях, що учиняються даними особами, допит неповнолітнього підозрюваного, застосування до неповнолітніх запобіжних заходів, передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд, особливості судового розгляду та ін.

Відповідно до ст. 214 КПК України початок досудового розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, слідчим або прокурором не пізніше 24 годин після подання заяви.

Поряд із загальними положеннями, що належать до питань провадження щодо неповнолітніх осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, кримінальний процесуальний закон передбачає певні особливості проведення досудового розслідування (наприклад, є певні особливості при обранні запобіжного заходу, у тому числі тримання під вартою, допиту та інше) та розгляду в суді цієї категорії проваджень (призначення та види покарання, які можуть бути застосовані до неповнолітнього, звільнення від відбування покарання з випробуванням та інше).

Так у ст. 485 КПК України зазначено певний перелік обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні. За своєю суттю вони тільки доповнюють та конкретизують ст. 91 КПК України, але з певною особливістю мають значення для кримінального провадження щодо неповнолітніх і підлягають обов'язковому з'ясуванню під час досудового розслідування і судового розгляду.

Новелою Кримінального процесуального кодексу України є положення щодо можливості застосування до неповнолітнього підозрюваного примусових заходів виховного характеру.

Зокрема, у ст. 497 КПК України законодавець говорить про порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру, якщо під час досудового розслідування прокурор дійде до висновку про можливе виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину

середньої тяжкості без застосування кримінального покарання, а неповнолітній обвинувачений та його представник не заперечує, то прокурор складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду.

Також з зазначених підстав ч. 1 ст. 497 КПК України суд може прийняти рішення про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру.

Цим самим законодавець обумовив гуманізаціє суспільства та можливістю надалі правильного виховання осіб, не застосовуючи до них кримінального покарання, що відповідає основним вимогам Міжнародних актів.

Отже, слід зазначити, що особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень скоєних неповнолітніми виокремлено в окремий розділ. Доцільно було б створити в системі судоустрою України окрему ланку судів, які б розглядали справи про кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми, та забезпечити їх суддями не тільки з юридичною, але й з педагогічною освітою. Для кваліфікованого та повного розслідування кримінальних правопорушень скоєними неповнолітніми особами, за для врахування соціальних, біологічних, психологічних особливостей неповнолітніх.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року, [режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17]
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року, [режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14]
3. Постанова ППВСУ № 5 від 16 квітня 2004 р. «Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини неповнолітніх» [режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04]

Орлов Олексій Олександрович
курсант ІІІ курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів слідства
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник: Черняк Н.П.,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, мають право на забезпечення безпеки за наявності реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну.

Безпека осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві регламентується законодавством України, зокрема Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Так, з урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки.

Однією з важливих проблем, від вирішення якої залежить ефективність досудового розслідування і правосуддя в цілому - є захист суб'єктів кримінального процесу від загроз з боку злочинців.

В даний час ефективність системи забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу викликає обґрунтовані сумніви, що є наслідком не тільки загострення криміногенної ситуації в державі, низького рівня правової культури суспільства, недостатнє фінансування, але і недосконаліть законодавства. На превеликий жаль, необхідно визнати той факт, що основні джерела регулювання даної сфери суспільних відносин (Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів») суттєво не переглядалися з 1993 і 2000 року відповідно.

В усуненні суперечностей між КПК України і спеціальними законами, перегляд компетенції органів, які забезпечують безпеку, уточнення процедур прийняття рішень про застосування і скасування заходів безпеки, удосконалення порядку оскарження прийнятих у процесі забезпечення безпеки рішень, розроблення нових та доповненні існуючих процедур, здійснення конкретних заходів безпеки - бачиться рішення багатьох проблем, що виникають у процесі забезпечення безпеки конкретної особи (протиправний вплив з боку органів, які забезпечують безпеку, витік інформації про особу, не ефективність окремих заходів і т. д.). Зупинимося лише на деяких питаннях забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» на забезпечення безпеки мають право: особа, яка заявила про злочин, потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; цивільний позивач і відповідач; свідок, експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; члени сім'ї та близькі родичі перелічених осіб, якщо шляхом погроз та інших протиправних дій по відношенню до них здійснюються спроби вплинути на учасників кримінального судочинства. [1]

Наприклад, суттєвим недоліком є те, що не мають право на захист засуджений, який допоміг знайти співучасникиків злочину і тому піддається загрозам з їх боку, або свідки після закінчення процесу, тому, що захист встановлюється для осіб тільки на час процесу. Помста засудженому або свідкам за участь у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні, судовому розгляді злочину не впливає на результативність кримінального судочинства і знаходиться за його межами, тому як основу для забезпечення безпеки аналізованим законом не розглядається.

Вкрай необхідно встановити державний захист потерпілих, свідків та інших учасників кримінального судочинства у зв'язку з їх участю у кримінальному судочинстві. [2]

Участь у кримінальному судочинстві можна розуміти, як зараз, так і в минулому, що дозволило включити в поняття «Особи, які підлягають захисту» засудженого, виправданого, а також особа, стосовно якої кримінальну справу було припинено. Крім того, законодавство України повинно гарантувати державний захист як невідкладний захід по забезпеченню безпеки стосовно кримінального провадження щодо заявника, очевидця, інших осіб, які сприяють попередженню, розкриттю злочину.

Законодавець виділяє в системі органів, які забезпечують безпеку, з одного боку, органи, що приймають рішення про застосування до конкретних осіб заходи безпеки (слідчий, прокурор, суд), а з іншого - органи, які здійснюють заходи безпеки щодо нужденних у цьому осіб (спецпідрозділу ОВС, СБУ). При цьому

законодавство недостатньо чітко розмежовує повноваження зазначених суб'єктів, найчастіше покладаючи на них однакові функції, що, звичайно, не сприяє підвищенню ефективності їх діяльності та посилення їх процесуальної самостійності.

Цілком обґрунтовано юристів викликає стурбованість те, що забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу здійснюється органами, що входять в структуру органів служби безпеки, внутрішніх справ, які одночасно з захистом здійснюють досудове розслідування і можуть мати певну зацікавленість у свідченнях взятих під захист осіб. Так, на думку Бондаренка В.О. та Сафронова С., «особа, взята під захист, вже знаходиться в певній залежності від тих органів, які її здійснюють. В психологічному плані людина відчуває свою беззахисність і залежність своїх інтересів (збереження життя, здоров'я, майна і т. д.) від інших. [2] Не виключено, що особа, боячись втратити захист, може поставити собі за мету, навіть на підсвідомому рівні, - залишатися об'єктом захисту, що в свою чергу може сприяти необ'єктивним показаннями. Крім того, необ'єктивність може виявлятися у різних формах - повне або часткове перекручення фактів, висловлювання своїх припущень в категоричній формі, заповнення прогалин пам'яті суб'єктивними висновками і т. д. Також недоцільно виключати і можливість «шантажу» особи, взятої під захист, з боку суб'єкта, який здійснює або приймає рішення про застосування заходів безпеки. У зв'язку з чим пропонується, щоб забезпечення заходів безпеки виконували самостійні органи, які не входили в склад структур СБУ.

Орган, який здійснює заходи безпеки, володіючи відповідним рівнем професіоналізму, спеціальними знаннями, діючи на постійній основі, повинен бути самостійним у вирішенні питань, що стосуються безпеки захищається ним особи.

На даний момент у законодавстві України склалася ситуація, коли слідчий, прокурор, суд мають право визначати конкретні заходи щодо забезпечення безпеки, давати вказівки органу, що забезпечує безпеку, навіть скасовувати заходи безпеки чи взагалі припинити забезпечення безпеки. Функції органу, який забезпечує безпеку, зводяться до «конвоювання» підзахисного на вимогу.

Також доцільно говорити про створення єдиного спеціалізованого органу по забезпеченню безпеки і не покладати ці функції на різні підрозділи

Вдалим прикладом самостійного органу, який забезпечує безпеку, є створені в Федеративній Республіці Німеччині при федеральних і земельних органах поліції підрозділи по захисту свідків, що діють згідно з Законом Федеративної Республіки Німеччини «Про регулювання питань забезпечення захисту свідків, яким загрожує небезпека». Такий підрозділ в організаційному плані незалежний від підрозділу, що проводять розслідування. Проведені в рамках захисту свідка заходи, не повинні впливати на зміст його показань, і повинні захищати особу від небезпек і відстоювати його інтереси. Лише підрозділу відомі анкетні дані, які використовуються як прикриття, і місцезнаходження цієї особи. Організація можливих контактів особи, взятої під захист, здійснюється тільки через підрозділ із захисту свідків. Воно забезпечує реалізацію цивільних прав, захищає особу в ході судового розгляду, захищає свідка, який перебуває у місцях позбавлення волі, надає допомогу в установленні контактів з працедавцем, що надає тимчасову економічну допомогу, допомагає в отриманні пенсії. Підрозділ бере участь у доставці ділової кореспонденції, а також у виконанні судових та відомчих рішень. Якщо відносно особи, яка підлягає захисту, винесено постанову про укладення в слідчий ізолятор, про позбавлення волі або про застосування інших заходів, що обмежує свободу, то відповідні органи виконання покарання під час здійснення зазначених заходів взаємодіють з підрозділом захисту свідків. [3]

У зв'язку з взяттям під захист, застосуванням заходів безпеки (особиста охорона, приміщення в безпечне місце тощо) особа відчуває зміни у звичному способі життя, обмеження в діях, складнощі в реалізації своїх громадянських прав, виконання обов'язків. На орган, який здійснює заходи безпеки, законом має бути покладено обов'язок сприяти реалізації громадянських прав захищається особи, відстоювання його інтересів (отримання заробітної плати, пенсії, медичної допомоги, кореспонденції, доступ до преси, інформації, банківських операцій, контакти з роботодавцем, здійснення підприємницької діяльності, можливість займатися спортом, відпочинок, розшук родичів, прийняття спадщини, встановлення необхідних контактів тощо).

Гарантування безпеки захищеної особи включає також психологічний комфорт, соціальну адаптацію до навколишнього середовища, що передбачає також можливість залучення психолога до роботи з захищеною особою.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 р.
2. Бондаренко О., Сафронов С. Забезпечення суб'єктів кримінального судочинства // Право України. — 1999. — № 1
3. Казакова В.А. Новий закон про забезпечення соціального та правового захисту свідків ФРН // Держава і право. — 2000. — № 9

Тарасова Юлія Олексіївна
курсант третього 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
слідства Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Черняк Н.П.,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБЧИСЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Після обрання курсу на євроінтеграцію українське законодавство постійно змінюється. Кримінальний процесуальний кодекс України наближений до міжнародних та європейських стандартів. У цьому нормативно-правовому акті є немало важливих моментів, що підтверджують головні права людини. Але разом з тим є немало незавершених моментів, як ось наприклад, питання обчислення строків.

Відповідно до положень ст. 113 КПК України процесуальні строки - це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії [1, С. 58].

Процесуальні строки у кримінальному провадженні - це проміжки часу встановлені на основі Конституції України та міжнародно-правових документів

кримінальним процесуальним законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею, судом, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані чи мають право приймати процесуальні рішення або вчиняти процесуальні дії [2].

Процесуальні строки є необхідним організаційним заходом, що забезпечує оперативність та ефективність розслідування, а також судового провадження. Організуюче значення встановлених законом строків визначається тим, що вони забезпечують достатній час та обумовлюють необхідні темпи вирішення завдань, які стоять перед органами та посадовими особами, що безпосередньо провадять досудове розслідування і судове провадження. Без наявності встановлених кримінальним процесуальним законом строків, без їх належного дотримання при здійсненні кримінального судочинства виникатимуть безліч порушень прав та законних інтересів особи, які усунути і поновити дуже складно, а іноді й неможливо. У кримінальному процесі не всі процесуальні дії регламентовані за допомогою строків. Надмірне регулювання процесу строками перешкоджатиме здійсненню стороною обвинувачення і судом своїх функцій. Ці міркування обумовили раціональне використання в кримінальному процесі такого правового засобу, яким є процесуальний строк [3, С. 232].

Недолік даного інституту випливає із ст. 115 КПК України, згідно якої процесуальні строки обчислюються годинами, днями і місяцями. При обчисленні строку годинами строк закінчується у відповідну хвилину останньої години. При обчисленні строку днями строк закінчується о двадцять четвертій годині останнього дня строку.

При обчисленні строків місяцями строк закінчується у відповідне число останнього місяця. Якщо закінчення строку, який обчислюється місяцями, припадає на той місяць, який не має відповідного числа, то строк закінчується в останній день цього місяця.

При обчисленні строків днями та місяцями не береться до уваги той день, від якого починається строк, за винятком строків тримання під вартою, проведення стаціонарної психіатричної експертизи, до яких зараховується неробочий час та які обчислюються з моменту фактичного затримання, взяття під варту чи поміщення до відповідного медичного закладу.

Якщо відповідну дію належить вчинити в суді або в органах досудового розслідування, то строк закінчується у встановлений час закінчення робочого дня в цих установах [1].

Але чітко визначений час не прописано, щоб зрозуміти спірні питання треба розглянути на цифрах. Наприклад, особу згідно ст. 208 КПК України було затримано у 12.35 годин, якщо чітко слідкувати букві закону, то згідно ст. 211 КПК України: «Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами ст. 209 КПК України». Також положення ст. 115 прописують, що при обчисленні строку годинами строк закінчується в останню хвилину останньої години, але не зазначено яка ж година остання. Можливо декілька варіантів: по-перше: якщо розуміти прямо, то остання хвилина 72 годин буде через троє суток у 12.34, але це ж не остання хвилина останньої години; по-друге, якщо брати відрахування від 12.00, то остання хвилина останньої години це 12.59, що більше 72 годин; по-третє, якщо брати відрахування від наступного часу, тобто 13.00, то строк мінує у 13.59, що суттєво більше 72 годин.

Варто відзначити, що метою принципу розумності строків є захист сторін (як захисту, так і обвинувачення) від надмірного затягування процесу. Принцип «розумності строків» прямо випливає з ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою кожен має право при розгляді будь-якого

висунутого проти нього кримінального обвинувачення на справедливий і публічний розгляд справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. – 382 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний комен- тар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1328 с.
3. Кримінальний кодекс, Ю.М. Грошевий// Грошевий Ю.М., Капліна О.В.// Навч. посібник — Х. : Право, 2010. — 608 с.

Тютюннікова Ганна Петрівна
Студентка 5 курсу, магістр
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
М. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Касапоглу С.О.,
Доцент кафедри КПК, к.ю.н., доцент

ЛОГІЧНА СТРУКТУРА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ: ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ВНУТРІШНІХ ЗВ'ЯЗКІВ

Формування України як правової держави та громадянського суспільства є несумісним з існуючим досі в кримінальному процесі рівнем публічності кримінально-процесуальної діяльності. Протягом останніх років відбувається швидкий і потужний розвиток кримінального процесу, у межах якого розробляється антропологічна концепція розуміння права (модернізована концепція природного права), що зумовлює необхідність урахування інтересів особи - суб'єкта кримінального судочинства. Суб'єктам кримінального процесу має бути надана законом і забезпечена державними органами, які ведуть процес, свобода у виборі варіанту поведінки щодо реалізації власних інтересів у кримінальному провадженні.

Інтеграція України в Європейське співтовариство та побудова України як демократичної, соціальної, правової держави нерозривно пов'язані з приведенням вітчизняного законодавства у відповідність із загальновизнаними міжнародними стандартами прав людини. Особливо це стосується сфери кримінального судочинства, де знаходить свій прояв охорона найбільш важливих конституційних прав, свобод та інтересів громадян при розслідуванні злочинів. Сучасна міжнародна концепція захисту прав людини свідчить про тенденції відмови держави від виключно каральної реакції на злочин, коли права не тільки обвинувачених, а і потерпілих та інших учасників процесу не завжди забезпечуються належним чином.В сучасних умовах удосконалення кримінально–процесуальних норм іде такими шляхами: по–перше, покращення змісту норм, укріплення їх «істинності», по–друге, укріплення різних позицій щодо структури норм, і, по–третє, удосконалення системи норм в цілому. [7; с. 285] На питанні укріплення різних позицій щодо структури процесуальних

норм хотілося б зупинитися більш докладніше, тому що, виявити особливості структури норм кримінально–процесуального права неможливо без аналізу самої структури. Тут слід вказати також і на таку обставину: вчення про структуру кримінально–процесуальних норм розробляється здебільшого в рамках загальної теорії права.

Починаючи з двадцятих років минулого століття і по теперішній час в теорії процесуального права взагалі і в кримінально–процесуальному праві зокрема не вироблено єдиного підходу щодо розуміння структури кримінально–процесуальної норми, кількісного та якісного складу її елементів як з точки зору внутрішньої побудови норм, так і з точки зору її прагматичного значення. Так одні вчені вважають, що не доречно обмежуватись тричленною схемою структури процесуальної норми (тобто логічної норми права, що має три обов'язкових логічних структурних елементи: гіпотезу, диспозицію та санкцію) і пропонують двочленну структуру державного припису, що полягає в наявності у нормі права лише двох елементів: гіпотези і диспозиції або гіпотези і санкції. Прихильником такої точки зору є С.С. Алєксєєв. Виходячи з того, що будь яка норма права, в тому числі і кримінально – процесуальна, вміщує в собі інтелектуальний і вольовий момент, автор констатує:«Якщо норму права аналізувати в інтелектуальному розрізі, то увесь нормативний матеріал можна подати у вигляді норм з тричленною структурою, тобто таких, які складаються з гіпотези, диспозиції і санкції, але якщо проводити аналіз правових норм в вольовому розрізі, то слід зробити висновок про те, що норми права мають лише два структурних елементи, про які зазначено вище і які автор пропонує називати нормами–приписиами». [1; с. 48] Отож доходимо до висновку, що норма права, взята у вольовому розрізі - це вольова норма, а норма, взята в логічному розрізі, є логічною нормою, а відповідно з відповідною структурою.

Мотовіловкер Є.О. вказує на те, що логічні відносини гіпотези, диспозиції та санкції не становлять структурної єдності. Він наполягає на тому, що ні гіпотеза ні диспозиція за законами логіки безпосередньо з санкцією не пов'язані: гіпотеза - тому що вона є умовою, яка викликає дію диспозиції, диспозиція - тому що вона є правовим наслідком, що завершує нормативний припис. Таким чином, санкція разом з гіпотезою та диспозицією залишається без своєї логічної основи. [3; с. 94] Автор пропонує ввести ще один нормативний елемент, який буде здатний подолати розрив між диспозицією та санкцією і логічно обумовити останню і називає його " заперечення диспозиції". Даний елемент диспозиція не вміщуватиме і в правовій системі будуть функціонувати лише двочленні процесуальні норми (гіпотеза–диспозиція), про які йшлося вище.

Логічна норма - це встановлене логічним шляхом загальне правило поведінки, в якому вміщені органічні зв'язки між нормативними приписами і яке має повний комплекс якостей, що розкривають його державно–владну та регулятивну природу. Отож, розкриваючи особливості логічної структури кримінально–процесуальних норм, ми автоматично стаємо на бік тих авторів,

котрі розробляють теорію тричленної структури норм права. Відповідно до цього у кримінально–процесуальній нормі повинна бути вказівка на те, хто, що за яких умов повинен робити (або від чого утриматись) та які несприятливі наслідки повинні настати, якщо суб'єкти будуть чинити іншим способом, ніж це передбачено нормою. Тобто, незалежно від природи і характеру походження, кожен юридичний припис має складатися з гіпотези, диспозиції та санкції, що являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів норми, покликаних забезпечувати регулювання суспільних відносин в сфері кримінального судочинства. Гіпотеза–це частина кримінально–процесуальної норми, що містить життєві умови, при наявності яких вступає в дію диспозиція. Це та фактична процесуальна ситуація в якій повинна бути реалізована сама норма (наприклад, п.2 ч. 1 ст. 213 Кримінального процесуального кодексу України [2] (далі – КПК), де сказано: «якщо уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванн...». Диспозиція–це частина кримінально–процесуальної норми, в якій сформульоване саме правило поведінки, права та обов'язки учасників процесуальних правовідносин, наприклад той же п.2 ч. 1 ст. 213: «...вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності». Або ч.1 ст.338 «…якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа…» (гіпотеза). Диспозицією тут виступає таж таки ч.1 ст 338: «…то прокурор має право змінити обвинувачення». Санкція – частина норми, яка встановлює міру державного примусу, що застосовується в разі порушення її диспозиції або гіпотези.

І тут ми повинні охарактеризувати першу особливість логічної структури кримінально–процесуальної норми з точки зору її внутрішньої побудови, а саме: норма кримінально–процесуального права буде виконувати свою функцію регулятора суспільних відносин лише в тому випадку, якщо буде здатна реагувати на умови реального життя, в яких вона формується (гіпотеза), передбачати не лише склад суб'єктів правовідносин, їх права та належну поведінку, а й співставляти їх з реальними правовідносинами, що склалися в момент її застосування (диспозиція), в іншому випадку реалізувати цю функцію буде неможливо. В ній повинно бути передбачене і примусове виконання приписів (санкції), інакше вона буде не нормою кримінально–процесуального права, а лише побажанням. Саме єдність трьох структурних елементів норми кримінально–процесуального права становить головну особливість її логічної структури.

Логічній структурі кримінально–процесуальної норми притаманна своя схема зв'язків між елементами, що її утворюють. Внутрішня будова, зв'язок елементів, що складають логічну структуру кримінально – процесуальних норм, відрізняється «жорсткістю», «непорушністю» «інваріантністю». Але, все ж, особливістю є те, що ці елементи (гіпотеза, диспозиція, санкція) об'єднані не на принципах ієрархічної залежності, характерної в основному для зв'язку елементів всередині галузі чи інституту права, а *синтетичної залежності*.

Вона будується за таким правилом: відсутність хоча б одного з елементів логічної структури кримінально–процесуального права автоматично призводить до руйнування вказаної самої норми.

Слід також відмітити і ту особливість, що в кримінально – процесуальному праві норми, що *формулюють головним чином диспозицію, прямо чи опосередковано гіпотезу і, безпосередньо не називають санкцію,* складають більшість. Приклад - статті 410-414 КПК та інші. На перший погляд здається, що санкції в цих нормах не передбачені. Але було б неправильним вважати, що в них взагалі не має санкцій. В певних випадках мова йде не про відсутність санкції в нормах кримінально–процесуального права , а про формулювання їх в різних частинах нормативного акту. Підтвердженням того може бути стаття 409 КПК, в якій перелічені підстави для скасування чи зміни вироку, ухвали, постанови при розгляді справи в касаційному порядку. Дані норми передбачають санкції за суттєві порушення органами слідства, прокуратури та суду великої кількості різних за своїм конкретним проявом правил поведінки, що сформульовані в багатьох статтях закону.

Необхідно також вказати і на те, що структурні елементи кримінально–процесуальних норм можуть бути *розміщенні* не лише в різних частинах одного нормативного акту, наприклад КПК, а й *в різних нормативно-правових актах*. Наприклад, у процесуальній діяльності органи досудового слідства керуються кримінально-процесуальними нормами, структурні елементи яких можна віднайти не лише в КПК, а й в законах про оперативно - розшукову діяльність [5], про прокуратуру [6] та інших.

Беручи до уваги вище зазначене, звернемо увагу на таке: в силу того, що елементи логічної структури кримінально–процесуальних норм (особливо санкцій) закріплені в різних частинах одного і того ж нормативного акту, а іноді і в різних процесуальних джерелах, віднайти їх дуже важко. Але разом з тим, ми можемо говорити про постійну роботу учасників процесуальних правовідносин над нормами процесуального права при практичному їх застосуванні. Даної точки зору дотримується і Піголкін А.С., який підкреслює, що вміння знаходити в нормативних актах всі елементи правових норм, об’єднувати їх в єдине і в думках конструювати правову норму, вміння правильно аналізувати форму викладення норм в нормативних актах має суттєве значення в практиці їх застосування. [4; с. 24]

Насамкінець хотілося б вказати й на таку особливість логічної структури кримінально-процесуальних норм: в більшості випадків за порушення вимог, сформульованих в гіпотезі чи диспозиції різних процесуальних норм, передбачається одна санкція, що є окремим приписом. Наприклад, при порушенні органом досудового слідства більшості вимог кримінального процесуального права передбачена одна й таж санкція - відміна або скасування рішення.

Підсумовуючи все вищевказане, зазначимо, що для структури кримінально–процесуального права є властивою своя типова схема зв’язку елементів, що її складають. Головне в цій типовій схемі - нормативна побудова інтелектуального та юридичного змісту державної волі. Така

нормативна побудова дає підставу для твердження про те, що зміст норми розкривається не лише через права та обов'язки суб'єктів кримінально–процесуальних відносин, а й має характер загального логічного правила поведінки.

Ключові слова: кримінальне процесуальне право; норма кримінального процесуального права; структура норми права; гіпотеза; диспозиція; санкція; стаття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С.С. Проблемы теории права. - Т.1. - Свердловск 1972г. – ст. 48.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р.// Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – С. 11, Ст. 1370.
3. Мотовіловкер Е.О. Теорія регулятивного та охоронного права. - Вороніж, 1990р. – с. 94.
4. Пиголкин А.С. Нормы советского социалистического права и их структура. – М., 1960. – С. 24.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
6. Про прокуратуру : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. - с. 285-289.

Черняк Наталія Петрівна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Реалізація кримінальної відповідальності є можливою лише у межах кримінального провадження. Останнє виникає у кримінальному процесі одночасно з прийняттям заяви про кримінальне правопорушення та повідомлення про підозру у випадках, коли для цього є відповідні підстави. Встановлення підстав повідомлення про підозру є початковим етапом у розкритті кримінального правопорушення та доведення винуватості особи.

Повідомлення особи про підозру – це одне із важливих процесуальних рішень, яке приймає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором до закінчення розслідування у кримінальному провадженні. В цьому процесуальному рішенні на основі доказів, зібраних у ході проведення досудового розслідування, конкретна особа стає набуває статусу підозрюваного.

Підозрюваний є центральною фігурою у кримінальному процесі навколо якої концентруються процесуальні дії органів досудового розслідування, прокурора, суду та інших учасників процесу.

Завданнями кримінального провадження відповідно до ст. 2 КПК України є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була

піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Досудове розслідування спрямоване на виконання цих завдань, а точніше — на встановлення конкретної особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення, за ознаками якого розпочато кримінальне провадження.

У разі виконання цього завдання повною мірою починає реалізовуватися функція обвинувачення в кримінальному процесі.

Так, у ч. 1 ст. 42 КПК України зазначено підстави визнання особи підозрюваної у кримінальному проваджені. Зокрема, закон передбачає три моменти отримання статусу підозрюваного, а саме:

1) особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК України, повідомлено про підозру;

2) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;

3) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, тобто шляхом виклику або приводу.

Слід звернути увагу на те, що відповідно до ч. ч. 1–7 ст. 135 КПК України особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду шляхом вручення повістки про виклик, надсилання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв’язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою [1].

У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка вручається під розписку дорослому члену її сім’ї чи іншій особі, котра з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Законодавець вказує, зокрема у ст. 136 глави 11 КПК України, що таке опосередковане вручення виклику повинно бути належним чином підтверджене особою, яка отримала повістку про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом. Для цього потрібні: підпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні; відеозапис вручення їй повістки або будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у разі підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти.

Про відсутність інформації щодо місця перебування підозрюваного можна говорити в таких випадках:

- коли він не з’являється на виклики слідчого,

- коли перевірено всі відомі місця його можливої появи в даному населеному пункті (квартири знайомих, родичів, морги, лікарні, ІТТ тощо),

- коли така робота проведена в масштабах області або навіть всієї країни, однак позитивних результатів не отримано.

Відповідно до ст. 224 КПК України, слідчий, прокурор має право допитати особу, якій під розпис було вручено повістку, з метою з’ясування факту сповіщення особи про підозру.

Доказами ухилення особи від слідства можуть стати:

1. Підтвердження про отримання повістки про виклик (у порядку ст. 133 КПК України);

2. Постанова про привід підозрюваного та результати її виконання (у порядку ст. 140–143 КПК України),

3. Інші докази (довідки з місця роботи або навчання, паспортної служби про зміну реєстрації, отримання закордонного паспорту, закладів охорони здоров'я про можливість знаходження підозрюваного на лікуванні тощо).

Згідно з вимогами ч. 1 ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор виносить постанову про розшук підозрюваного за наявності в сукупності трьох підстав, а саме: місцезнаходження підозрюваного невідоме; всі вжиті заходи не дали змоги одержати достовірні дані про його точне місце перебування; складено письмове повідомлення про підозру стосовно розшукуваної особи.

Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.

Отже, враховуючи вищезазначене, слід зазначити, що правильне вирішення питання щодо повідомлення особи про підозру сприяє досягненню таких перспективних завдань кримінального провадження, як зміцнення законності та правопорядку, охорона інтересів суспільства, прав і свобод громадян, та виховання їх в дусі дотримання Конституції України та відповідних законів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України».– Х.: Одіссей, 2012.– 360 с.

Маслій Станіслав Іванович
студент групи ЮП-14-1с, юридичний факультет
Науковий керівник: Шаніна Є.Г., зав. кафедри кримінального права та кримінології, доцент, заслужений юрист України
(ДВНЗ «Національний гірничий університет» м. Дніпропетровськ, Україна)

ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В науці українського кримінально-процесуального права принцип змагальності в повній мірі не розкрито й немає однакової думки й уніфікованого підходу до тлумачення й визначення його поняття. З огляду на значимість для теорії й практики кримінального процесу цього принципу, його слід висвітлювати за наступними параметрами: поняття, елементи, співвідношення з іншими принципами, межі дії, значення [23].

Традиційно під принципом розуміють нормативно закріплене вираження суті кримінального процесу. У принципах бачать основоположну ідею [5]. Принципи права виражають основний зміст права, найважливіші закономірності (підвалини) суспільства.

Принципи права вважають нормами фундаментального, основоположного, загального характеру, які виражають суть і зміст кримінального процесу, характеризують найважливіші його властивості і якісні риси, предмет і метод процесуального регулювання [13]. Механізм практичного застосування кримінально-процесуального законодавства діє через чітко визначені у законі і

розташовані у певній послідовності принципи. Вони мають пряму дію і містять однозначні та зрозумілі приписи. Це найбільш загальні правила кримінального судочинства, керівні нормативні вимоги, що лежать в основі системи норм кримінально-процесуального права і регульованого ним порядку слідчої, судової і прокурорської діяльності [17].

Тертишник В.М. визначає принципи кримінального процесу як найзагальніші положення, правила поведінки визначального характеру, основні ідеї, начала, що визначають сутність і зміст діяльності суб'єктів процесу, процесуальну форму здійснення правосуддя, створюють систему гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя, які отримали закріплення в законі, звернені своїми правовими вимогами до всіх учасників процесу, носять загальнообов'язковий характер, забезпечуються заходами державного примусу і мають правовий механізм реалізації [12].

Суть цих визначень принципу полягає в тому, що принципи - це найбільш загальні керівні положення, які висловлюють суть кримінального процесу, його ідею, реалізація яких сприяє досягненню цілей і задач кримінального процесу. Окремі автори не у всьому погоджуються з цим положенням і вважають, що принцип – це вимога до діяльності, без реалізації якої не можливе досягнення мети діяльності, яка адресована для виконання органам держави, зафіксована в нормі кримінально-процесуального законодавства, характер цієї вимоги безпосередньо повинен бути пов'язаний метою кримінально-процесуальної діяльності, реалізація його повинна гарантувати їх досягнення [3]. Таке визначення заслуговує на увагу і з окремими його положеннями можна погодитися.

Принципи кримінального процесу - це положення, які повинні бути: закріпленими в нормах права, бо тільки ті ідеї мають регулятивне значення, що закріплені в законі [1]; загально-процесуальними і відноситися в цілому до всіх стадій кримінального процесу, чи принаймні знаходити свій повний прояв у центральній стадії - судовому розгляді і, хоча б частково, на більш ранніх стадіях; мати самостійний зміст, який не дублює зміст інших принципів. Відсутність хоча б однієї з цих ознак є підставою не розглядати положення, як принцип кримінального процесу.

Принцип змагальності діє у всіх стадіях кримінального судочинства і ґрунтується на зіткненні протилежних інтересів, за якими функції сторін чітко розмежовані, сторони є рівноправними, а судом забезпечується рівна можливість реалізовувати сторонами свої повноваження і відстоювати свої позиції та справедливе й неупереджене вирішення спору.

У теорії кримінального процесу домінують два основні погляди на поняття принципу змагальності. За одним, поняття принципу змагальності полягає в поділі трьох основних функцій - обвинувачення, захисту і вирішення справи між сторонами обвинувачення, захисту й судом, що займає активне процесуальне положення в кримінальному судочинстві [19;7; 11; 16; 15].

За іншим - суть поняття принципу змагальності полягає у поділі зазначених процесуальних функцій між судом і суб'єктами, які мають статус, але при пасивному процесуальному положенні органу правосуддя [13; 20].

Дія принципу змагальності ґрунтується на переконанні: протилежність інтересів сторін найкраще забезпечить повноту матеріалів справи через активне виконання сторонами процесу тільки їм притаманних функцій [23].

Принцип змагальності, який реалізовується у визначеній законом процесуальній формі, направлений на встановлення об'єктивної істини й повний та реальний захист прав людини і громадянина. Він припускає поєднання активності сторін у забезпеченні виконання ними своїх процесуальних обов'язків із забезпеченням судом умов для здійснення наданих їм прав.

Сучасні процесуалісти виділяють три основних елементи принципу змагальності: поділ функцій обвинувачення, захисту і правосуддя; наділення сторін рівними процесуальними правами для здійснення своїх функцій; керівне становище суду в кримінальному процесі й надання тільки йому права прийняття рішення в справі [2].

Виконуючи свої функції, сторони через полеміку, процесуальний спір, відстоюють правову позицію засобами кримінального процесу, допомагають суду повно, всебічно й об'єктивно дослідити обставини справи, з'ясувати істину й прийняти правильне рішення, а суд за допомогою їх активності досліджує обставини справи, залучає нові докази, виконуючи поставлене процесом завдання [49]. За неякісне виконання сторонами їхніх функцій, при настанні негативних наслідків, повинна наступити відповідальність, однак до сторони обвинувачення, яка діє від імені держави, мають бути більш високі вимоги [14].

Рівноправність сторін - це "...один із необхідних елементів принципу змагальності, без якого змагальність як принцип не існує" [4].Цей елемент є суттю змагальності, бо тільки через рівні можливості сторін можлива реалізація принципу змагальності. Європейський суд з прав людини розглядає реалізацію принципу змагальності через призму забезпечення рівності прав учасників судового розгляду, тобто за цієї позиції обвинувачення й захист діють на одному рівні, під контролем відносно пасивного суду [10].

Сторони повинні мати доступ до правосуддя, розумну можливість представляти свої інтереси по справі, включаючи докази, в умовах, при яких суд не ставить їх у невигідне становище щодо протилежної сторони, забезпечує їх процесуальну рівноправність та реальну свободу оскарження вчинених щодо них незаконних дій (бездіяльності).

У склад елементів поняття принципу змагальності слід включити свободу оскарження до суду, доступ до правосуддя і процесуальну рівноправність суб'єктів, що здійснюють обвинувачення і захист. Обмеження їхньої дії впливає на можливості реалізації принципу змагальності і звужує повноваження сторін. Розширення їх дії, особливо в стадіях досудового слідства і перевірки судових рішень, і здійснення контролю судом, дозволить застосовувати цей принцип більш повно та забезпечить сторонам якісне виконання їх функцій.

Сучасна наука кримінального процесу суть принципу змагальності бачить "...в поділі функцій обвинувачення, захисту і вирішення справи між судом і сторонами"[11; 6].

Суттю принципу змагальності вважають процесуальну діяльність, напрямком якої є об'єктивне і всебічне дослідження справи в межах

обвинувачення і предмету доказування. Бачать змагальність у сфері кримінального процесу і методом пізнання, бо мають місце полеміка, спір, зіткнення інтересів і думок.

У змагальному процесі існує конфлікт двох органічно пов'язаних, діаметрально протилежних функцій: обвинувачення і захисту, де суд самостійний у виборі процесуальних засобів з'ясування обставин справи і не може виконувати жодної з функцій сторін чи підміняти їх та повинен діяти в таких процесуальних рамках, які б свідчили про його об'єктивність і неупередженість [9]. Він повинен забезпечити справедливе і неупереджене вирішення спору, надавши сторонам рівні можливості відстоювати свої позиції [21], бо змагальність - це суворе розмежування функцій, кожна з яких покладена на конкретних учасників процесу.

На цих позиціях стоять Конституційний Суд України та Верховний Суд України. "Функція суду полягає в тому, щоб розв'язати конфлікт, відновити справедливість" [14], а керівне його становище характеризується відсутністю у нього повноважень порушувати справи, направляти їх для додаткового розслідування при відсутності клопотання сторони і наявністю обов'язку припинити справу в зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення[13; 20].

Змагальність процесу не може існувати одна і бути відірваною від публічності і об'єктивної істини, вона реалізовується в життя через реальні дії учасників процесу, що визначаються їх процесуальними функціями[18].

Той, хто приймає рішення у справі, займає нейтральну, неупереджену позицію і відповідальний лише за його прийняття; сторони самі шукають і подають докази і аргументи, на яких грунтуватиметься рішення; судова процедура концентрується на зіткненні протилежних доказів і аргументів, наданих сторонами; сторони мають рівні можливості представляти й обговорювати свої справи з тим, хто приймає рішення [4].

Поняття принципу змагальності можна визначити як сукупність закріплених в законі приписів, процесуальних правил і методів їх виконання, які діють у всіх стадіях кримінального процесу; ґрунтуються на доступі до правосуддя, зіткненні протилежних інтересів наділених рівними правами сторін, чіткому розподілі і розмежуванні їх функцій; гарантуються забезпеченням судом рівних можливостей реалізації процесуальних повноважень сторонами у відстоюванні своїх позицій і справедливому та неупередженому вирішенні спору між ними; забезпечуються свободою оскарження, контролем суду - порушення яких тягне за собою незаконність судового рішення [23].

У структуру поняття принципу змагальності слід обов'язково включити такі елементи, як свобода оскарження до суду, доступ до правосуддя, процесуальна рівноправність суб'єктів, що здійснюють обвинувачення і захист та контроль суду, які повинні бути гарантіями застосування принципу змагальності у всіх стадіях процесу. Ці елементи нададуть змогу більш повно захистити права учасників кримінального процесу та розширити дію принципу змагальності як на досудових, так і в судових стадіях кримінального процесу.

Перелік посилань:

1. Алексеев Н.С., Даев В.Г., Кокорев Л.Д. Почерк развития науки советского уголовного процесса.-Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1980, с.38
2. Алиев Т.Т., Громов Н.А. Зейналова Л.М., Лукичев Н.А. Состязательность и равноправие сторон в уголовном судопроизводстве: Учебное пособие.-М.: Приор издат., 2003,с.22
3. Барабаш А.С. Природа российского уголовного процесса, цели уголовно-процессуальной деятельности и их установление. - СПб: Издательство Р.Асланова "Юридический центр Пресс", 2005. с.64, 257.
. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США-К.:Україна, 1999, с.85-87.
4. Васильев А.М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. - М.: «Юридическая литература», 1976. с.216.
5. Волкодаев Н.Ф. Правовая культура судебного процесса. -М.: Юрид.лит., 1980. с.49.
6. Маляренко В.Т. Кримінальний процес України. Стан та перспективи розвитку. Вибрані наукові праці. Навчальний посібник. - К.: Видавничий Дім „ІнЮре", 2004.с.106.
7. Михеєнко М.М., Молдован В.В., Шибіко В.П. Кримінально-процесуальне право. – К.: Либідь, 1997.с.13,14.
8. Побегайло Г.Д. Судебные прения в советском уголовном процессе. –М.:ВЮЗИ, 1982.с.4.
9. Российский бюлетень по правам человека. Вып.13.-М., 2000. с.102.
10. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса.- М.: Наука, 1968. Т.1.с.149,151,157-161.
12. Тертишник В. Кримінально-процесуальне право України : Підручник. -4-те вид., доп.і перероб. -К.: А.С.К., 2003.с.14,83.
13. Уголовный процесс. Учебник для вузов // Под общей редакцией проф. П.А.Лупинской .-М.: Юристъ, 1995.с.88,119,121.
14. Шепітько В. Психологія судової діяльності: проблеми теорії та практики // Вісник Академії правових наук України. –Харків, 2004. - №3(38).с.164,166.
15. Шестакова С.Д. Состязательность уголовного процесса. - СПб.: Юридический центр «Пресс», 2001.с.156.
16. Юридический энциклопедический словарь. / Гл. ред. А.Я. Сухарев. -М.: Советская энциклопедия, 1984.с.343.
17. Якуб М.Л. Демократические основы советского уголовно-процессуального права. – М.: Изд-во МГУ, 1960.с.26.
18. Васильев О.Л. Состязательность как принцип организации судебного следствия в уголовном процессе. (Размышления над постановлением Конституционного Суда РФ от 20 апреля 1999г.) // Вестник МГУ. Серия 11 «Право»,1999.- №5.с.54.
19. Грошевий Ю.М. Проблеми удосконалення законодавства, що регулює кримінально-процесуальну діяльність. // Вісник Академії правових наук України №2 (33)-№3 (34).-Харків, 2003.с.686.
20. Пашин С.А. Возрождение российского суда присяжных // Нормативне материалы о судьях и суд присяжних. - М., 1994.с.15.
21. Собрание законодательства РФ. // Еженедельное издание. 1996. - № 50.ст.5679.
22. Чичканов А.Б. Принцип состязательности в российском уголовном
23. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2006.

Швець Микита
Студент ЗДО (4 курс)
ДВНЗ «Національний гірничий університет»
М. Дніпропетровськ
Науковий керівник: Касапоглу С.О.,
Доцент кафедри КПК, к.ю.н., доцент

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Традиційно до форм реалізації норм права, в тому числі й кримінального процесуального, відносять застосування (як особливу форму реалізації), використання, дотримання, виконання. Однак, протягом тривалого часу у теорії кримінального процесу переважно розглядається лише одна із форм реалізації норм права – застосування. Причиною цього є ставлення до кримінального процесу як діяльності уповноважених (компетентних) державних органів і їхніх службових осіб, для яких притаманною формою реалізації норм права є саме застосування. В умовах змагального кримінального провадження традиційний підхід до розуміння кримінального процесу як до цілісного утворення – правозастосовного процесу, який здійснюється винятково державними органами і службовими особами – підлягає перегляду у зв'язку з існуванням певних теоретичних проблем. Приділення уваги їм на теоретичному рівні дозволить більш раціонально формулювати норми кримінального процесуального права та реалізовувати їх на практиці. Проблемними у теоретичному плані є такі питання.

1. Компетентні (наділені кримінальною процесуальною компетенцією) учасники кримінального провадження (правоохоронці - слідчий, прокурор - і судді) у перебігу кримінальної процесуальної діяльності зобов'язані дотримуватися заборон, виконувати обов'язки, використовувати права. Чи не варто у такому разі ставити питання про штучне «виведення» форми реалізації норм права - застосування ? Для правильного вирішення цього питання варто зважати на те, що права і обов'язки компетентних учасників є ідентичними за змістом (наприклад, право і обов'язок розпочати кримінальне провадження за наявності до того підстав). Кримінальне провадження є публічним. У переважній більшості кримінальних справ воно здійснюється в публічних інтересах. А публічна сфера передбачає поєднання прав і обов'язків у формулу повноваження як правообов'язок, який не можна не реалізувати в публічних інтересах» [1, с. 56].

2. Кримінальна процесуальна діяльність, здійснювана з дотриманням засади змагальності, являє собою сукупність діяльностей з різними напрямами – обвинувачення, захист, правосуддя. До кожної зі сторін і до суду входить певне коло учасників. Причому до складу сторони обвинувачення і суду включені як компетентні органи і особи, так і учасники, не наділені повноваженнями. Потерпілий може виконувати функцію обвинувачення у разі відмови прокурора від обвинувачення, а також підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі, якщо прокурор змінив обвинувачення. У складі суду можуть перебувати присяжні, які не мають владних повноважень окремо від професійного судді. У зв'язку з цим проблемним є питання щодо форм реалізації норм права представниками сторони обвинувачення і суду. Це є важливим питанням, бо, наприклад, потерпілий, не маючи права діяти у межах застосування норм права, виглядає «слабшим» за прокурора і слідчого, що ставить під сумнів «чистоту» реалізації засади змагальності, а, відтак, і справедливості.

3. Кримінальний процес – не лише сукупність різних за змістом напрямів (функцій), а й - сукупність діяльностей (процесів) із реалізації норм кримінального процесуального права в різних формах: процеси застосування, виконання, дотримання, використання. Підхід до кримінального процесу як до сукупності різних процесуальних функцій у юридичній теорії є досить усталеним. А ось дослідженню процесів реалізації норм права у різних формах, особливо - виконання, дотримання та використання приділяється значно менше уваги. Між тим, результати таких досліджень можуть сприяти суттєвому підвищенню ефективності кримінального процесу, взагалі, і забезпеченню інтересів його учасників, зокрема.

Для забезпечення високої ефективності процесів реалізації норм кримінального процесуального права важливим є правильне визначення початкового і кінцевого моментів такої реалізації. Для різних форм реалізації існують різні початковий і кінцевий моменти. Наприклад, якщо для застосування норм права компетентними особами достатньо отримання первинної інформації про ймовірне порушення норм особливої частини закону про кримінальну відповідальність, що тягне за собою подальше провадження аж до його завершення, то для інших форм реалізації початковим моментом є час, коли суб'єкт, якому адресована норма права чи індивідуальний правозастосовний акт, узнає, що у нього виникло право використовувати чи не використовувати або обов'язок дотримуватися чи виконувати приписи певної норми. Саме тому законом передбачене вручення основним (заінтересованим) учасникам кримінального провадження пам'яток та інших документів (постанов, ухвал, протоколів) з переліком прав, обов'язків та заборон. При цьому немає значення, що діє презумпція знання закону, тобто встановлених ним прав, обов'язків і заборон.

4. Проблемним у реалізації норм кримінального процесуального права є також питання щодо упередженості учасника провадження, який використовує чи виконує норму права або дотримується її. Упередженість при застосуванні навіть не допускається, бо упередженість і справедливість – принципово несумісні поняття [2, с. 82]. Питання ж про неупередженість реалізації норм кримінального процесуального права в інших формах не було предметом окремого теоретичного дослідження. Між тим, воно має суттєве значення для забезпечення справедливості у кримінальному процесі. Бо, приміром, упередженість свідка, потерпілого, експерта враховується при визначенні достовірності встановлення обставин кримінального правопорушення, що впливає на справедливість кінцевого рішення у кримінальній справі. Та й неупередженість потерпілого, який зазнав шкоди від кримінального правопорушення, завжди перебуває під сумнівом. Але ж він, хоч і лише в певних випадках, виконує функцію обвинувачення.

Слідчий і прокурор діють у межах реалізації функції обвинувачення, яка є похідною від генеральної функції – «протидія злочинності». Тому їм важко бути неупередженими в перебігу застосування норм права. Попри це, законодавець ставить перед ними завдання щодо неупередженого досудового розслідування (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України), тобто неупередженого застосування норм права, якими регламентовано порядок діяльності у зазначеній стадії провадження.

Використана література:

1. Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров. - М. : Издание г-на Тихомирова Ю. А., 2001. – 355 с.
2. Аверин А. В. Судебная достоверность (постановка проблемы) / А. В. Аверин. – Владимир : Транзит Икс, 2004. – 312 с.

Наукове видання

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ІСТОРІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ

МАТЕРІАЛИ

IX міжвузівської науково-практичної студентсько-аспірантської конференції
23 квітня 2015 року, м. Дніпропетровськ

Видано в авторській редакції авторів тез наукових доповідей.
Збережено особливості мовного стилю та орфографії авторів.

Комп'ютерна верстка – Світличний О.О.

Підп. до друку_____. Формат 30х42/4
Папір офсет. Ризографія. Ум. друк. арк. ___
Обл. – вид. арк. ____ Тираж 100 прим. Зам. № ___

Підготовлено до друку та видрукувано у Державному ВНЗ
"Національний гірничий університет"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру № 1842 від 11.06.2004
49005, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19